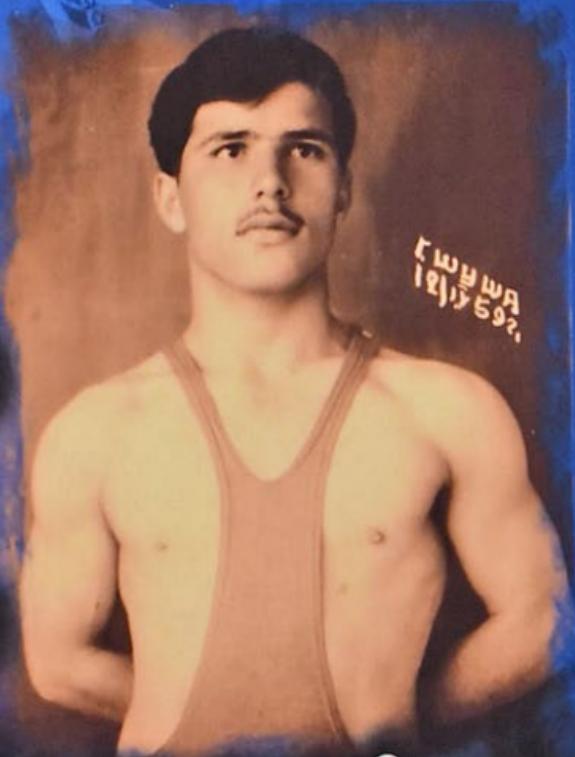

ƏBÜLQASIM NOVRUZOV

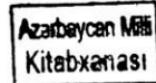
SUSAJU

GÜLƏŞÇİLƏR

ƏBÜLQASIM NOVRUZOV

**ŞUŞALI
GÜLƏŞÇİLƏR**

Bakı-2019

Redaktorlar:

Muradov Qəzənfər Qafar oğlu
Bakı Türk Anadolu Liseyinin şöbə müdürü

Rəsulova Miletə Şahid qızı
İsgəndərova Vahibə Nəriman qızı
Novruzova Günay Əbülfəsəm qızı

Rəyçilər:

Quliyev Murad Cahangir oğlu
Sərbəst güлəş üzrə dəfələrlə
Dağılıq Qarabağ çempionu,
idman ustalığına namizəd.

Səfixanov Büyükkılışı Məmmədhəsən oğlu
Sərbəst güлəş üzrə idman ustalığına namizəd

Şuşa Rayon İcra Hakimiyətinin başçısı Bayram Əsəd oğlu Səfərov tərəfindən verilmiş təklif və tövsiyələr əsasında nəşr olunmuş bu kitab, XX əsrə yaşamış məşhur şuşalı güleşçilərə ithaf olunur.

N-76.Əbülfəsəm Novruзов. Şuşalı güleşçilər. Bakı,
"AVROPA" nəşriyyatı- 2019. 500 sah.

Bu kitab Şuşanın güleşmə tarixindən, bəzi dönyasını dəyişmiş güleşçilərin həyat və yaradıcılığından, keçirilən yarışlarından, turnirlərindən, yoldaşlıq görüşlərindən, şəhər, rayon, Vilayət, Respublika və SSRİ birinciliklərindən bəhs edir. "Şuşalı güleşçilər" kitabı mütaxəssislər və geniş oxucu kütüsləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

4702060104-60
8032-2019

İdman kimi Azərbaycanın müstəqillik rəmzilərini nümayiş etdirən ikinci bir vasita yoxdur. Biz gənclərimizi, nəinki hərtərəfli təhsil almış, eyni zamanda həm mənəvi cəhətdən gözəl, həm sağlam, həm mətinləşmiş, həm də fiziki cəhətdən möhkəm görmək istəyirik.

Heydər Əliyev
Ümummilli Lider, Ulu Öndər

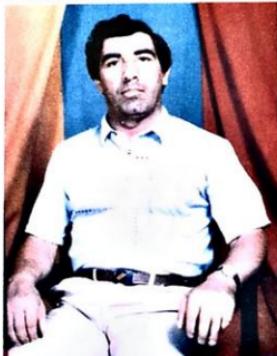
Güləş Azərbaycanda həmişə idmanın ən populyar, ən birinci növlərinin sırasındadır. Azərbaycanda güləşin böyük tarixi, böyük ənənələri var. Pəhləvanlarımız-güləşçilərimiz beynəlxalq yarışlarda, Olimpiya oyunlarında qazandıqları qızıl medallarla dəfələrlə öz sözlərini demişlər və gələcəkdə də deyacəklər.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının prezidenti

Şuşada keçən əsrin 50-80-ci illərində iki idman növü daha geniş yayılmışdır. Bu idman növlərinin inkişafında mən deyərdim ki, Şuşa milli güləşinin korifeyi İsmayılov oğlu İsmayılovun və Şuşa voleybolunun korifeyi Zakir Əsgər oğlu Məmmədovun xidmətləri böyükdür, danılmazdır, unudulmazdır, sönüməzdür! Onlar şuşalı idman azarkeşləri tərəfindən həmişə xatırlanırlar və yetişdirdikləri idmançıların adları Şuşanın o cümlədən Qarabağın idman tarixinə qızıl hərflərlə hakk olunmuşdur!

Bayram Səfərov
Şuşa Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı.

Müəllif haqqında

Mən Novruzov Əbülqasim Yəhya oğlu 19 iyun 1951-ci ildə Şuşa şəhərinin "Mamayı" məhəlləsində ziyyah ailəsində anadan olmuşam.

1959-1969-cu tədris illərində Şuşa şəhər Hüsnü Hacıyev adına yeni yaranmış 4 nömrəli orta məktəbinin ilk məzunlarından biri olmuşam.

1968-ci ilin may ayında Bakı şəhərində Stepan Razin adına stadionun idman sarayında (indiki İsmət Qayıbov adına stadion) keçirilən idman gimnastikası üzrə məktəbilərin Respublika spartakiadasında fəxri ikinci yeri tutmuşam. (sənədlər var)

1969-1971-ci illərdə Gürcüstanın Tetri-Skaro (Ağbulaq) rayonunda hərbi xidmətdə olmuşam. Ehtiyatda olan zabitəm. SSRİ Müdafiə Nazirliyinin 71 nömrəli əmrinə əsasən 23 aprel 1986-ci ildə mənə Leytenant hərbi rütbəsi verilmişdir.

1972-1974-cü illərdə Məşədi Əzizbəyov adına Şuşa Pedaqoji Məktəbinin Bədən Tərbiyəsi və İdman şöbəsini yüksək qiymətlərlə bitirmişəm.

1974-1979-cu illərdə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutunda ali təhsil almışam.

1974-cü il sentyabr aynın 1-də Şuşa rayon Məarif Şöbəsinin nəzdində fəaliyyət göstərən Uşaq Gənclər İdman Məktəbinə məşqçi-müəllim kimi işə qəbul olmuşam. 1979-cu ildə kiçik yaşı məktəblilərdən ibarət (10-11; 12-13; 14-15; 16-17) "Qala" futbol komandasını yaratmışam. Şuşa futbolu tarixində kompleks halda təşkil etdiyim ilk futbol komandaları şəhər, rayon, Vilayət və Respublika yarışlarında illərlə çempion və mükafatlara layiq yerlər tutmuşlar. Məşqçilik etdiyim dövrə "Qala" futbol komandasının üzvü yarımmüdafiəçi Bayramov Zöhrab Rüstəm oğlu isə Azərbaycan futbolu tarixində ilk dəfə olaraq Hollandiyanın Rotterdam şəhərinin "Feyenoord" klubunun ikinci komanda-işlərini tutmuşam.

sında 1991-1993-cü illərdə çıxış etmişəm. "Qala" futbol komandasının qrupları ilə 3 il ictimai əsaslarla məşq etmişəm. 5 il fasiləsiz Dağlıq Qarabağ çempionu və dəfələrlə Respublika yarışlarında mükafatlara layiq yerlər tutmuşuq. Ona görə də Şuşa rayon rəhbərliyi bu yüksək fəaliyyətimi nəzərə alaraq 1981-ci ildə mənə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası üzvülüyünə namizəd, bir il sonra isə həmin partiyaya üzv qəbul etdilər.

1983-cü il dekabrın 16-dan Şuşa rayon Maarif Şöbəsinin 138 nömrəli əmrinə əsasən həmin məktəbə direktor vəzifəsinə irəli çəkilmişəm. 36 ildir ki, fasiləsiz olaraq həmin vəzifəni layiqincə icra edirəm.

1988-ci il 03-31 may tarixində Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutunda təkmilləşmə kursunda iştirak etmişəm. Vəsiqə 1220.

Azərbaycan SSRİ Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin 6 nömrəli qərarına əsasən 9 avqust 1991-ci ildə mənə "Azərbaycanın Bədən Tərbiyəsi və İdman Əlaçısı" döş nişanı verilmişdir.

Mən, Şuşanın futbol tarixində ilk dəfə olaraq Azərbaycanın birinci divizionunda çıxış edən "Şuşa" futbol komandasının 2009-2010-cu illərdə yaradıcısı olmuş və həmin komandanın (idman məktəbinin rəhbərliyindən ayrılmamaq şərti ilə) baş məşqçisi vəzifəsində işləmişəm.

2010-cu ildə Şuşa idmanı tarixində ilk dəfə olaraq yazılmış "Şuşanın idman tarixi və idmançıları" kitabının iki müəllifindən biriyəm.

Təhsil Nazirliyinin 11/1012 nömrəli əmrinə əsasən 7 oktyabr 2011-ci ildə mən "Azərbaycan Respublikası Qabaqcıl Təhsil İşçisi" döş nişanına layiq görülmüşəm.

2013-cü ilin avqust ayında yazdığım kitab Şuşanın futbol tarixindən, məhəllə futbol komandalarının maraqlı görüşlərindən, uşaqların, yeniyetmələrin, gənclərin və yiğma futbol komandalarının müxtəlif illərdə şəhər, rayon, Vilayət və Respublika üzrə keçirilən yarışlarından, turnirlərindən, "Qala" futbol komandasının yaranmasından və fəaliyyətindən bəhs edən "Şuşa futbolu" çapdan çıxmışdır.

2015-ci ilin avqust ayında yazdığım "Şuşalı Qaçay Pəhləvan" adlı kitabım oxuculara təqdim olundu.

Uşaq Gənclər İdman Məktəbinə fasiləsiz rəhbərlik etdiyim 36 il ərzində (ümumiyyətlə, Şuşa UGİM-də yəni, bir məktəbdə fasiləsiz olaraq 45 illik pedaqoji fəaliyyətim dövründə) dəfələrlə idmando qazandığım uğurlara görə mənə Gənclər və İdman, Təhsil Nazirlikləri və başqa idman cəmiyyətləri tərəfindən diplomlar,

fəxri fərmanlar, kuboklar və qiymətli hədiyyələr verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamına əsasən mən 2 oktyabr 2015-ci ildə "Tərəqqi" medalı ilə təltif olunmuşam.

Azərbaycan İdman Jurnalistləri Assosiasiyası çoxillik ənənələrinə sadıq qalaraq 2015-ci ilin idman laureatlarının adlarını açıqlayıb. Mənim yazdığım "Şuşalı Qaçay Pəhləvan" kitabı ilin idman nəşri adına layiq görüllüb. Ona görə də həmin assosiasiya mənə idman jurnalisti vəsiqəsi təqdim edib. Vəsiqə nömrəsi AZE-0001\189.

25 sentyabr 2017-ci ildə mənim yazdığım 4-cü kitabım "Şuşada voleybolu sevirdilər" çapdan çıxmışdır. Azərbaycan İdman Jurnalistləri Assosiasiyası yenə də çoxillik ənənələrinə sadıq qalaraq 2017-ci ilin laureatlarının adlarını açıqlayıb. Mənim yazdığım "Şuşada voleybolu sevirdilər" kitabım isə ilin qalibi olmuşdur.

2019-cu ilin iyul ayında mənim 5-ci kitabım olan "Şuşa güləşçiləri" çapdan çıxmışdır.

Mən, Şuşa tarixində yegana bədən tərbiyəsi və idman haqqında yazan ilk şuşalı müəllifəm.

Uzun illər "Şuşa", "Qarabağ", "İdman", "Futbol płyus", "Olimpiya dünyası" qəzetləri və idman jurnalıları səhifələrində Şuşanın İdman tarixi və idmançıları

barədə, mənim fəaliyyətim haqqında və özümün geniş məzmunda 110-dan çox yazılarım və məqalələrim dərc olunmuşdur. Eyni zamanda mənim idman həyatımda, pedaqoji fəaliyyətimdə, yarışlarda, turnirlərdə, çempionatlarda, məhəllə, şəhər, rayon, yoldaşlıq, Vilayət, Respublika birinciliklərində və bu günə qədər şəxsi arxivimdə 1700-dən çox özüm haqqımda müxtəlif idman şəkilləri, kassetlər, disklər, çoxlu video-kassetlər, onlarla fəxri fərmanlar, diplomlar, kuboklar və qiymətli hədiyyələr geniş yer tutur.

Qarabağ müharibəsi iştirakçısıyam. (1988-1992-ci illər) Vəsiqə nömrə 01693.

Ailəliyəm, 2 övladım var, oğlan və qız.

AZƏRBAYCAN

Azərbaycan Respublikası Cənubi Qafqazın şərqiində yerləşən dövlətdir. Ərazisi 86,6 min kilometr, əhalisi 10 milyon nəfərdir. Azərbaycan Respublikası şimalda Rusiya, şimal-qərbdə Gürcüstan, qərbdə və cənub-qərbdə Ermənistan və Türkiyə, cənubda İranla həmsərhəddir. Ölkə Türkmənistan və Qazaxistanla su sərhəddinə malikdir. Azərbaycanın quru sərhədlərinin uzunluğu 2647 km, su sərhədlərinin uzunluğu 816 km-

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

dir. Ölkənin ərazisinin təqribən yarısı dağlıqdır. Azərbaycan ərazisində ən yüksək zirvə Bazardüzü (4466 m) zirvəsidir. Azərbaycanın ən iri və mühüm su hövzəsi Xəzər dənizidir. Bu dənizin sahil xəttinin 816 km-i Azərbaycanın payına düşür.

Ölkənin ərazisi faydalı qazıntılarla (neft, qaz, polimetal, dəmir filizi və s.) zəngindir. Dünyada mövcud olan 11 iqlim tipindən 8-i Azərbaycanda müşahidə olunur. Respublika ərazisindən 8300-dən çox çay axır, 250-dən çox göl və su anbarı vardır. Ölkə zəngin torpaq-bitki örtüyünə və heyvanlar aləminə malikdir.

Azərbaycan Respublikasının dövlət dili türk dilləri qrupuna daxil olan Azərbaycan dilidir. Milli pul vahidi manatdır.

Azərbaycan Respublikası çoxsəhəli sənayeyə və kənd təsərrüfatına, geniş nəqliyyat şəbəkəsinə, inkişaf etmiş elmə, qədim mədəniyyətə malikdir.

Azərbaycan çoxəsrlik tarixi, mədəniyyəti, adət-ənənələri olan bir ölkədir. Müasir Azərbaycanda müxtəlif sivilizasiyalara və mədəniyyətlərə mənsub elementlər üzvi və çox ahəngdar şəkildə bir-birinə qarışmışdır. Azərbaycan çoxmillətli beynəlmiləl ölkədir.

İran-Rusiya mühəribələri nəticəsində 1813-cü il Gülüstan və 1828-ci il Türkmençay sülh müqavilələrinin bağlanması ilə Azərbaycan iki yerə parçalanmışdır:

cənubi Azərbaycan İrana, şimali Azərbaycan isə Rusiya qatılmışdır.

Azərbaycanda ilk respublika Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti adı ilə 1918-ci il mayın 28-də yaradılmış, 23 ay mövcud olmuşdur. 1920-ci ildə sovet Rusiya qoşunlarının ölkəyə soxulması ilə bu müstəqilliyyət son qoyulmuş, Azərbaycanda sovet hakimiyyəti elan edilmişdir. 70 il Azərbaycan SSRİ-nin tərkibində, kommunist rejiminin əsarəti altında qalmışdır.

18 oktyabr 1991-ci ildə "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya Akti qəbul olunmuş və Azərbaycan Respublikası öz itirilmiş müstəqilliyini bərpa etmişdir.

ŞUŞA AZƏRBAYCANIN TARİX VƏ MƏDƏNİYYƏT İNCİSİDİR

Dünyada bir neçə şəhər var ki, musiqi onun hər daşına, qalasına, ab-havasına hopmuşdur. Belə şəhərlərə misal olaraq Avstriyada Vyana, İtaliyada Neapol, Azərbaycanda isə Şuşa şəhərini göstərmək olar.

Musiqimizin məbədi və beşiyi olan füsunkar Şuşa şəhərinin əsası 1750-ci ilin əvvəllərində Pənahəli xan Cavanşir tərəfindən qoyulmuşdur.

Uzun illər, qərinələr boyu Şuşa maddi nemətlərdən daha çox milli-mənəvi nemətlər istəhsali ilə məşğul olub. Şuşa Nəvvab və Natəvan, Vaqif və Üzeyir kimi

dahilər yetirib. Məhz, "Cıdır düzü" Azərbaycana təbii və mənəvi ab-hava paylayan müqəddəs qoruq, şeir bəşiyi, mahni çeşməsi olub. Əgər biz indi düşmənin işğal altında olan bu maddi və mənəvi sərvəti xilas edib, gələcək nəsillər üçün qorumasaq, onda sabahımızı indidən itirmiş olarıq. Onu mənən soyulub-talanmış hala salarıq. Əgər sabahkı nəsil Cıdır düzünə ekologiyada yox, yalnız poeziyada və şikəstədə, Vəqifin, Zakirin, Vurğunun şeirlərində rast gəlsə, o bunu heç zaman biza bağışlamaz və yeni Vəqiflər, yeni Zakirlər bir daha yaranmaz. Odur ki, saf hava və gözəllik "istehsalı"- Azərbaycanın Qarabağ ekologiyasını qorumaq, oranın turizm potensialını inkişaf etdirmək ən ali mənəvi borc kimi, övladlıq, vətəndaşlıq, milli tale, mövcudluq mis-siyası kimi həm kitab, həm də alın yazımız olub qalmalıdır, ya torpaqda və yaddaşda parçalanan ərazimiz xəritədə bütövləşənə qədər...

Vaxtı ilə Nəcəf bəy Vəzirovun, Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin, Mir Möhsün Nəvvabın, Xarrat Qulunun, Sadiqcanın, Əbdülbaqi Zülalovun, Üzeyir bəy Hacıbəylinin və Bülbülün, Yusif Vəzir Çəmənzəmininin Firdun bəy Köçərlinin və Cabbar Qaryağdıoğluunun, Qurban Pirimovun, Seyid Şuşinskiinin, Fikrət Əmirovun, Rəşid Behbudovun və İslam Abdullayevin, Xan Şuşinskiinin, Zülfü və Vasif Adığözəlovların, Bədəl, Əfrasiyab və

Fərhad Bədəlbəylilərin, Süleyman Ələsgərovun, Əşrəf Abbasovun, Zakir Bağırovun və adlarını qeyd etmədiyim yüzlərlə mədəniyyət və dramaturgiya korifeylərinin ruhunda, ürəyində məhz Cıdır düzündən başlayan iz sənət yollarında ciğira, yola dönüb. Füzuli yüklü karvana, Vəqif avazlı durna qatarına sarvan və mehman olub. Neçə-neçə gələcək bəstəkarı, şairi, alimi və müğənnini də bu böyük təbii hüquqdan, mənəvi səlahiyətdən mərhum etmək gələcək nəsil qarşısında günahımız demək olardı.

MİLLİ GÜLƏŞ

Azərbaycanda bədən tərbiyəsi və idmanın tarixi çox qədimdir və xalqın mədəniyyəti ilə sıx bağlıdır. Azərbaycan folklorunda igidlərin oxatma, atçapma, güləş və digər xalq oyunlarında göstərdikləri şücaət və qəhrəmanlıqlar tərənnüm olunmuşdur. Qobustan qayaüstü rəsmlərində qədim insanın müxtəlif fiziki hərəkətlərinin əyani təsviri Azərbaycanda idmanın uzaq tərixindən xəbər verir.

Güləş milli idman növü kimi qədim köklərə və ənənələrə malikdir. Bunu XI-XII əsrlərdə Azərbaycanda olmuş naməlum bir avropalı səyyahın çəkdiyi şəkillər də, sübut edir. Səyyah o zamanki Azərbaycan zorxanalarını çəkmiş, güləşçilərin məşq səhnələrini ustalıqla təsvir etmişdir. Adı bizə bəlli olan qədim Azərbaycan pəhləvanlarından biri XII əsrə yaşımiş, Eldəgüzlər sülaləsinin ən məşhur nümayəndəsi, o zamanlar Şərqiñ və xüsusi ilə də, Azərbaycanın ictimai siyasi həyatında önəmli rol oynamış Atabəy Məhəmməd

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

Cahan pəhləvandır. O, zamanlar Şərqdə ən güclü pəhləvan adını hökmдарlar fəxrə daşıyırmışlar.

Güləşmənin Azərbaycanda meydana gəlməsi və geniş yayılması heç də sadəcə bir məşğulliyət və ya el əşnliklərinin daha təmtaraqlı keçməsi məqsədi daşıymır. Əsas məqsəd ordunun fiziki hazırlığını yüksək səviyyəyə qaldırmaq idi. Zorxanaların yaradılması və onların geniş yayılmasının səbəblərindən biri da müharibələr və əyləncələr zamanı pəhləvanların gücündən tez-tez istifadə edilməsi ilə bağlı idi. Şahlar öz yanlarında onlarla güclü pəhləvanlar saxlayırdılar. Bəzən müharibə zamanı qarşı-qarşıya duran tərəflər meydana pəhləvanlarını çıxarırdılar. Pəhləvanı qalib gələn tərəf qələbə qazanmış hesab ediliirdi.

Pəhləvanların müharibələrdə həllədici rol oynaması, şahları onların hazırlığı ilə məşğul olmağa vadar edirdi. Mahz buna görə də, saraylarda "zorxana" deyilən xüsusi yerlər yaradılırdı. Orada pəhləvanlar güləş, ağırlıq qaldırma, zəncirləri qırmaq, qüvvət və çevikliyə dair hərəkətlər üzrə məşq keçirdilər. Bütün Şərqdə olduğu kimi, Azərbaycanda da, zorxanalar geniş yayılmışdı.

Əvvəlcə, "Zorxana" sözünün mənasına aydınlıq gətirək. Zorxana güc evi, zor göstərilən yer deməkdir. Zorxana bir qədər müasir atletik gimnastika salonunu

xatırladırı. Burada həm də, xüsusi program üzrə pəhləvanlar hazırlanırı. Bu söz XIV əsrden məlumdur. Güman edilir ki, ilk zorxanalardan biri Təbriz şəhərinə meydana gəlib.

İlk zorxanalar göy otun üstündə olarmış. Sonralar dairə şəklində olan bu meydançanın dörd tərəfinə ağaclar basdırırlar, ağaclar kəndirlə dövrəyə alınmış. Kəndirə toxunan güləşçi məğlub hesab olunarmış. Meydança xətlərlə işaret edilirdi və güləşçilərin ayağı cızıdan çıxanda mübarizə dayandırılır və yenidən başlanılırdı.

Zorxana binası adətən yer səthindən bir qədər aşağıda yerləşir, tavanı tağlarla örtülü olardı. Meydanın ətrafında tamaşaçılar üçün qurulmuş səkidən bir metr yuxarıda taxtın üstündən zorxananın təlimcisi (mürşüd) yarışlara nəzarət edərmiş, o, tavandan asılmış zəng vasitəsi ilə oyunun başlandığını xəbər verə və qayda pozularkən yarışları dayandırarmış. Burada musiqiçilər üçün xüsusi yer ayrılmış. Zorxanada yeddi oyun keçirilərmiş:

1. Sinov - qılincsindirdirmə,
2. Yekpa - ayaqdöymə,
3. Mil,
4. Yek bağır - daşqaldırma,
5. Kabbade - Kəmanə,

6. Çərxi və ya təndövrə - cəng,
7. Güləş.

Kompleksin 2-ci mərhələsi yekpa və ayaqdöymə adlanan oyun olmuşdur. Bir ayağı götürüb, o birini qoymaqla yerinə yetirilən bu təmrin 8-10 dəqiqə davam edərmiş.

"Mil" - ağacdan qayrılmış bir alətdir. İdmançının oyun zamanı istifadə etdiyi 2 milin ümumi çəkisi 12-13 kq arasında olur.

"Kəbbadə" sözünün mənası talim kamanları ilə məşq etmək, yaxud dəmir halqalı kaman deməkdir. Onun ümumi çəkisi 14-15 kq olub. Pəhləvan məşq zamanı bir əli ilə dəmirin ortasından, digər əli ilə zəncirindən tutaraq aləti başı üzərinə qaldırılar, sonra onu boynuna keçirərək hərləməyə başlayardı. Onlar kəbbadəni boyunlarından bellərinə və əks istiqamətdə qaldırıb-endirərdilər.

Növbəti oyun (Yekbağır) daha ağır alətlər ilə icra edilərmiş. Buraya bədən hərəkətləri də daxil imiş.

"Çərxi və ya təndövrə" oyununun bir neçə növü olmuşdur. Bu oyun oynaq musiqi sədaları altında icra edilərmiş. Bütün bunlardan sonra bir qədər fasila verilər və nəhayət, güləş başlanırmış.

Azərbaycan zorxana tamaşalarında ən geniş yayılan qurşaqtutma (güləş) idi. Bu tamaşalar yaz-yay

vaxtları açıq havada, qışda isə üstü örtülü zorxana meydançalarında keçirilərmiş. Qurşaqtutma bir növ məzəli güləşdir. Bu güləşdə sərt hərəkətlərə yol vermək olmaz. Tamaşalarda müxtəlif nəğmələr oxunarmış. Əvvəla, pəhləvanlar bir-birini məzəli zarafatlarla meydana dəvət edərmişlər:

Əgər igidsənsə, gəl çıx meydana,
Göstərim ellərə cəngimi, oğlan.
Utanırsan, deyim usta Qaraya
Çalsın zurnasında cəngimi, oğlan.

Cavabında o biri pəhləvan deyərmiş:

Yava-yava danışan igid pəhləvan,
Qızışdırma, cirar cəngini oğlan.
Dağıdar yer-göyü, eşər torpağı,
Kəsər nəfəsini, zəngini oğlan.

Bayram günlərində keçirilən mərasimlər, xüsusən Novruz bayramı çox təmtəraqlı olarmış. Belə günlərdə pəhləvanlar meydanda gəzişər və igid cavanları güləşə çağırılmışlar. Zorxanalarda belə mahnilər oxunarmış:

Əl-qolunu qatdadaram, ay oğlan.

Bağrını çatdadaram, ay oğlan.

Nişanlıni alıb qaçaram, ay oğlan.

Bələli başına bələlər açaram, ay oğlan.

Azərbaycan xalqının tarixində istedadlı pəhləvanların ən gözəl ənənələri ilk dəfə Təbrizdə, sonralar isə Bakı, Gəncə, Şuşa, Şəki, Şamaxı, Ordubad, Naxçıvan və başqa şəhərlərdə yaranmışdır. Qədim Azərbaycan güləşçiləri parlaq qələbələri ilə təkcə Qafqazda deyil, həm də Yaxın Şərqi ölkələrində böyük söhrət qazanmışdır. Bu ölkələrin pəhləvanları onlarla hesablaşır-dılar.

Belə güman edilir ki, Azərbaycanda güləş, Şah İsmayıllı Xətainin hakimiyyəti dövründə daha çox inkişaf etmişdir. Şah İsmayıllı dövlətin ərazisini genişləndirib, Azərbaycan xalqının nüfuzunu artırıldıqdan sonra ordunun talim-tərbiyəsinə və onun fiziki hazırlığına xüsusi fikir vermişdir. Şah İsmayıllı Xətainin özü də misilsiz pəhləvan kimi tanınmışdır. Rəvayətlərə görə, güləşdə ona qalib gələn olmamışdır. Hələ Səfəvilər hakimiyyəti dövründə mövcud olan bir risalədə güləş fəndlərinin adına rast gəlinir. Məsələn: Lavalama, suğlama, daşlama, yanbaşı, yanbaşı əndəruni, qənim fəndi, öküz zoru, baldırpartlama, paşabənd, yaxaçapma, oztalama,

topuqdartma, tülüküquyruğu, cəngəl, ayaqqaldı, bada-
laq çarpazlama, qurdqapanı, köpəkquyruğu, badalaq,
xurcuntayı və s.

Həmin dövrdə qızılbaşlar ordusunun pəhləvanları fəaliyyət göstərən zorxana küstülərində gənc bəhadırlar qurşaq tutmazdan əvvəl bir-birinə "Hərbə-zorba" gələr, qələbəyə zəmin yaratmaq üçün ruh yüksəltməyə can atmışlar. Odur ki, pəhləvanlar xalça üzərinə çıxmamışdan əvvəl daxili-iradi gücünü səfərbər edərək, qələbə namənə gah "Yallı", "Cəngi", "Çöp-

pü", "Qəhrəmanı" və s. kimi fədakarlıq, cəngavərlik ruhu qaldırar, musiqi sədaları altında gah "Urvay" adlı mahni oxumuş, gah da rəqiblərini ruhən sarsıtmaq üçün var-gəl edərək "Rəcəz" demişlər.

XVII əsrin əvvəllerində Azərbaycanda olmuş Hollandiya səyyahı Yan Streys Şamaxıda Azərbaycan pəhləvanlarının cəngi sədaları altında güləş yarışını belə təsvir edir: "Martin 20-də Şamaxıya altı pəhləvan gəldi. Onlar ağlaşğız cəldikkə güləşirdilər. Belə ki, yüzlərlə adam bu əyləncəyə tamaşa edirdi".

XVIII əsrin ikinci yarısında Azərbaycanın görkəmli yazıçısı Yusif Vəzir Çəmənzəminli "Qan içinde" romanında Azərbaycanda, Qarabağda baş verən ictimai-siyasi vəziyyəti təsvir edərək, o dövrə Şuşa "zorxana"sında pəhləvanların məşqlərindən, şusa cavanlarının məşğul olduğu ayrı-ayrı idman növlərindən və oyunlarından bəhs etmişdir.

Şuşa "zorxana"larında öz sələflərinin ənənələrini uğurla davam etdirmişdir. Qarabağ xanlığı dövründə 1747-1822-ci illərdə "Zorxana" məşq evləri xeyli inkişaf etmişdir. Lakin 1822-ci ildə Qarabağ xanlığının ləğv edilib, Rusiya imperiyasının əyalətlərindən birinə çevrilməsi, xalqımızın başqa milli dəyərləri kimi, "zorxana"ların da fəaliyyətinə mənfi təsir göstərmişdir.

Çoxsaylı mənbə və məxəzlərdə xalqımızın bir çox

tarixi şəxsiyyətlərinin milli güləşə göstərdikləri hədsiz maraq və istəyi qədərincə işıqlandırılıb. Belə nadir səmalardan biri da Qarabağ xani Pənah xanın nəvəsi Məhəmməd Həsən ağanın oğlu Cəfərqulu xan olmuşdur.

PƏHLƏEVAN CƏFƏRQULU XAN

Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin "Xortdanın cəhənnəm məktubları" əsərində qədim milli oyunlarından güləşmə, küştü, qurşaq tutmaq kimi fiziki təmrinlərin adına təsadüf edilir. "Qarabağ xani İbrahim xanın Cəfərqulu xan adlı bir oğlu var idi ki, adına tarixi-ədəbiyyatda "Yekəpər" deyirmişlər. Cəfərqulu xanın əllərində elə bir qüvvət var idi ki, bir əli ilə at nalını iki qat edərmiş, ya da mis pulu barmaqları ilə sürtüb yazısını silərmiş. Xanın idmanaya böyük həvəsi var imiş. Məsələn: İrandan məşhur pəhləvanları yazıb, gətirdib. Küştü tutdurmaq, dəvə güləşdirmək, it boğuşdurmaq və s. Belə ürək açan işlər xanın vəfatından sonra da, bu qabiliyyət onun oğluna da keçmişdir. İndi də nəvələri bu işlə məşguldurlar".

Lakin bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycanda o cümlədən, Qarabağda milli idman növləri inkişaf etmişdir. Respublika əl yazmaları fondunda saxlanılan "Əhvalatı Qarabağ" adlı əlyazma qıqqəti cəlb edir. O, Azərbaycanda fiziki mədəniyyətin tarixini öyrənmək baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əsər 1988-ci ildə yazılmışdır. Onun müəllifi vaxtı ilə İbrahim xanın məşhur saray xadimlərindən biri olan

Mırzə Vəlinin nəvəsi Baharlıdır. Əsərdə pəhləvanlıqdan, güləşdən, cıdırda at çapmaqdan, çövqan, "papaq" oyunu, şahmat və nərd oyunlarından geniş məlumatlar verilmişdir. "Əhvalatı Qarabağ" adlı əlyazmada xalq məişətindən, müxtəlif tarixi hadisə və əhvalatlardan maraqlı sənədlər vardır. "Şuşada Nabat adlı bir pəhləvan var idi. Heç kim onun kürəyini yerə vura bilməmişdir. O vaxt Təbrizdən, Badukübədən, Şəkidən, Salyandan və başqa yerlərdən Şuşaya pəhləvanlar gələrək, Cəfərqulu xanın qulluğunda" küstü (qurşaq) tutublar. Pəhləvan Nabat həmin pəhləvanlara qalib gelmişdir"

Müxtəlif əyləncələrin vurğunu olan Cəfərqulu xan Cavanşir Şuşadakı qolu zorlu, bədəncə möhkəm, əzələli gəncləri özünün zorxanasına toplayırdı. Təcrübəli bahadırlar bu gənclərlə müntəzəm məşğul olur, onları gələcəkdə adlı-sanlı pəhləvanlar kimi yetişdirmek üçün bütün bacarıqlarını sərf edirdilər.

Bir gün pəhləvan Nabat Cəfərqulu xana deyir ki, onun yaşadığı "Qurdlar" məhəlləsində çox güclü, hündür boylu bir oğlan var və sizin zorxanaya üzv yazılmaq istəyir. Cəfərqulu xan həmən oğlani onun yanına gətirməyi pəhləvan Nabata əmr edir. Ertəsi gün Nabat elə özü boyda, özü buxunda olan həmin gənci zorxanaya-Cəfərqulu xanın yanına gətirir. Oğlanın adı Həsən idi, el arasında o, Seyid Həsən kimi tanınırdı. Cəfərqulu

xan onu sinaqdan keçirmək üçün bir pəhləvanla, o cümlədən, Nabatla da güləşdirdi. Seyid Həsənin işlətdiyi fəndlər onun çox xoşuna gəlir və elə həmin gündən Cəfərqulu xan onu zorxanaya üzv qəbul eləyir...

Seyid Həsən az zamanda adlı-sanlı bir pəhləvan kimi tanındı. Cəfərqulu xan hər iki pəhləvanın güləşməyini o qədər xoşlayırdı ki, həftədə bir dəfə onları güldürirdi. Amma heç biri o birinə qalib gəlmirdi.

Bakıdan, Salyandan, Şəkidən, İrəndən Seyid Həsənin adını eşidən pəhləvanlar tez-tez Şuşaya gəlir, onunla yarışırdılar. Ancaq deyildiyinə görə, şüsalı pəhləvan dünyasını dəyişənədək heç kəsə məğlub olmuşdı.

Mirzə Xosrov Axundovun "Ömürdən səhifələr" adlı memuarlarından bizə məlum olur ki, Vaxtı ilə Şuşada keçirilən ədəbi məclislərdə yaxından iştirak etmiş, həmin istedadlı şəxs, həm də "Nəvo" təxəllüsü ilə gözəl şeirlər yazımışdır. Qaynaqların məlumatına görə Cəfərqulu xan sağlam vücudu, iri gövdəli, möhkəm əzələli, uca boylu, enlikürək, nəhəng güc və qüvvətə malik zorba bir bahadır olmuşdur.

Bir dəfə Şuşaya çox məşhur bir pəhləvan gəlir. Həmin pəhləvan meydanda qızmış, nər kimi gərdiş edir, bədənini qızışdırır, vücudunu şışirdir, şişman

əzələlərini oynadır və müxtəlif fəndlər nümayiş etdirərək rəqibinə rəcəz oxuyur. Cəfərqulu xan bu bədhey-bət pəhləvanı evinə aparır və ona xeyli gümüş pul verir. Xanın müsafiri olan həmin pəhləvan isə iki barmağın arasında ona verilən pulun sikkəsini silmiş və ev sahibindən ona sürtük pullar verilməməsini rica edirmiş. Qonağın fiziki imkanlarına yaxşı bələd olmaq istəyən xan, pəhləvana babasından qalma məcmayı gətirir və ona deyir ki, əgər məcməyini büksən, sənə içi dolusu qızıl verərəm. O, nə qədər çalışsa da, məcməyini bükə bilmir. Cəfərqulu xan qonağın əlindən məcməyini alıb onu kağız kimi qatlayır. Pəhləvan Qarabağın Cavanşir ərəninin zor gücünə heyran qalır və o gedən bir daha bu tərəflərə qayitmir.

PƏHLƏVAN NABAT

Baharlı "Əhvəlatı-Qarabağ" əsərinin "Co pəhləvanlardan ki, bu vilayətlərdən əmələ gəliblər" fəsildə yazır: Bundan əqidəm Dördlər qurdu (Qurdlar) məhəlləsində bir pəhləvan var idi. Onun adı Nabat və sənəti dabbaqlıq idi. Çox zorlu və güləşkən adam idi.

Sair vaxtlarda bir pəhləvan var idi ki, hər yerdən gələrmişlər, tamamın pəhləvan Nabat basarmış. Və bir nəfər pəhləvan Şəkidən gəlib, adı pəhləvan Bağır. Çox adlı-sanlı tənumənd adam imiş. Onu basıb bir neçə pəhləvan Bədkubədən, gəliblər. Onları təmamən basıbdır....Və yenə Təbrizdən vəliəhd qulluğunda mərhum Məhəmməd şahın pəhləvanı imiş. Onu da basıbdır. Təbrizin lotuları bu fikrə düşübər ki, pəhləvan Nabati öldürələr. Bu əhvalatdan Qarabağlı camaati xəbərdar olublar. Gəlib Xanikov Konsula şikayət ediblər. Xanikov Konsul pəhləvan Nabati gətirdib öz qulluğunda saxlayıb və qaravul ilə Təbrizdən yola salıb. Pəhləvan Nabat küştü tutan vaxtda dizlərinin gözünə ayna bağlamış və yaxşı mil oynadarmış. Çox qüvvətli adam imiş. Belə ki, bir gün bir rəs kəs qırıb Xəlfeli qapısından çovdar malından ayırib qaçıb bazara, ta gəlib aşağı bazaarda pəhləvan Nabata düçər olub və pəhləvan Nabat ciyundə bir kini mal gəlirmiş. Bazarda görüb xalq hər

biri bir yana qaçır. Soruşub bu nədi? Deyirlər; Pəhləvan Nabat qaç, qızmış kəl bazar adamını qırdı. Bu halda kəl gəlib yetişir pəhləvan Nabat olan yerə. Elə ki, kəl pəhləvan Nabata soxulur, pəhləvan mal kinini çıynindən atıb, bu kəlin buynuzlarından tutub boynun qanınrıb yixır yera və oturur boynunun üstə. Xalq gəlib kəlin əl-ayağın bağlayıb, saxlayırlar, ta sahibi gəlib bir növ ilə onu aparır.

Bir gün İranın Sərab şəhərindən Rüstəm adlı bir pəhləvan Nabatla güləşmək üçün Şuşaya gəlir. Həmin vaxt təsadüfen pəhləvan Nabat xəstə yatlığından onunla güləşə bilmir. Cəfərqulu xan iranlı pəhləvana məsləhətlə deyir ki, madam uzaq yolu vurub, bura gəlmisən, nə fərqi var, Nabat olmasın, Seyid Həsən adlı bir pəhləvanımız var, o olsun, onunla güləş. Pəhləvan Rüstəm əvvəlcə dildor olur ki, arzuladığı adamlı güləşmədən geri qayğıdaq. Və bir də ona pərt olur ki, Cəfərqulu xan onun qabağına uşaqq-muşaq çıxardır. Əlacsız qalan sərablı pəhləvan Seyid Həsənlə güləşməli olur. O, elə fikirləşirdi ki, bircə dəqiqəyə Seyid Həsənin kürəyini yerə vuracaq, ancaq əksinə oldu. Elə yarış başlanan kimi Seyid Həsən onun kürəyini yerə vurub, miyandarın işarəsini gözləri ilə süzür....

PƏHLƏVAN SEYİD HƏSƏN

Dördlər qurdur (Qurdalar) məhəlləsində Seyid Həsən adlı bir nəfər pəhləvan var idi. Pəhləvan Nabata bərabər olmazdı. Bir-biri ilə həftədə bir dəfə Cəfərqulu xanın qulluğunda küştü tutardılar. Amma, heç kəs bir-birini basmazdı. Və bir də həmin pəhləvan Seyid Həsən bir para işlər tutarmış ki, adam təəccüb edəmiş. Belə ki, bir manqal odu təmamən bir-bir əlində sürtüb keçirəmiş və odlu kösöyü dilinə çəkib, dili ilə keçirəmiş. Nə əli, nə də dili yanmaz imiş və dəmiri qızdırıb elə keçirəmiş. Odur ki, o vaxtdan o tayfalara "Kösöy yaliyan sufilər" deyirdilər.

Pəhləvan Seyid Həsən haqqında məlumatımız çox az da olsa, güman ki, arxivlərdə daha çox faktlar tapmaq olar.

XVIII əsrlərin axırları XIX əsrin əvvəllerində Azərbaycanda ən güclü və məşhur xalq güləşçilərindən biri Hüseynqulu Hacı Mürsəl oğlu olmuşdur. Bakının Maştağa kəndində anadan olan bu pəhləvan İran padşahı Nəsrəddin şahın ən yaxşı güləşçisi Yezdə qalib gəlmişdir. 40 il ərzində Azərbaycanda və İranda çox pəhləvanların kürəyini yerə vurmuş Hüseynqulu 82 yaşındadə vəfat etmişdir.

O dövr ki, əsrlərdə Azərbaycanda qüvvətli və adlı-sanlı pəhləvanlar çox olmuşdur. Belələrindən Məşədi Əbdüləli Axundov (altıaylıq), Zabratlı Mirzə Həşim oğlu Hüseynqulu, Sap Rəngi, Saraylı Atababa, Əhmədli Məmməd, Şobu oğlu Məmmədhüseyn, bahadur görkəmləri və gücləri ilə xüsusi şöhrət qazanmış cəngavərlərdən idilər.

XIX əsrin axırları XX əsrin əvvəllərində isə Kəblə Mirzə adlı pəhləvan çox məşhur olmuşdur. Azərbaycanda 1920-ci ildən başlamış 50-ci illərədək peçəkar pəhləvanlar kimi fəaliyyət göstərən, həm xalq, həm də idmançılar arasında hədsiz nüfuza, hörmətə malik pəhləvanlardan Sali Süleyman, Rəşid Yusifov Eldar Göyçaylı, Ağayev Şuşinski, Qara Rüstəm (Kürdəmir), Kürdoğlu (Gəncə), Tovuzlu Məhəmməd Muradov, Qazaxlı Məhəmmədəli, Saatlı rayonunun Minbaşı kəndindən Əliağa Hüseynov, Qazax rayonunun Ağköynək kəndindən Rüstəm Zal, Akstafa rayonunun Daşkəsəmən kəndindən Vəli Laylabaşoğlu, Qutqaşendən Əbdürrəhman Ağakışiyev, Cümşüd Yusifov, Çingiz Göyçaylı, və başqları elə nəhəg gücə malik idilər ki, tezliklə bütün ölkədə tanındılar. Bir çox rus bahadırları sənət və şəxsi dostluqları naminə onları beynəlxalq aləmə çıxartdı.

Cox maraqlı və nümunəvi taleli bu adamlar Azərbaycan güləşinin inkişafında misilsiz xidmətlər göstərdilər. Nadir gücü, xüsusi pəhləvanlıq istedadına malik olan bu bahadırların gərgin əməyi sayəsində Azərbaycan güləşi yeni fəndlər və üsullarla zənginləşdi, özünün əsl mənada əlvənlığını, çılgınlığını, humanist və mədəni keyfiyyətlərini qabarılqlaşdırıldı, kütlələrin həqiqi mənada malına çevrildi. Minlərlə gəncin ürəyində bu güləşə, ümumiyyətlə, idmana sonsuz məhəbbət oyandı.

Azərbaycan sirk mədəniyyətinin inkişafında, yeniforma və məzmun kəsb etməsində də, adlarını çəkdiyimiz pəhləvanların çox böyük əməyi olmuşdur. Onlar özlərini mübariz və vətəndaşlıq keyfiyyətləri ilə sirk sənətinə yeni rəng və çalar verdilər, bir çox istedadları üzə çıxardılar və öz sənətlərini həvəslə onlara öyrətdilər.

AZƏRBAYCANDA İDMANIN TARİXİNƏ DAİR

Azərbaycan xalqının tarixi qədim olduğu kimi, bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafı da uzaq keçmişdən başlanır. Güləş, qaçış, tullanma, ağırlıqqaldırma, üzmə, avarçekmə, ox atma, qılınc oynatma, nizə tullama və başqalarını ilk idman növləri kimi qeyd etmək olar.

Güləş Azərbaycanda qədim dövrlərdən mövcud olan ənənəvi idman növü olmuşdur. Azərbaycan xalqının dastan və nağıllarında, yazılı abidələrində güləş yarışlarından çox bəhs olunmuşdur. Bu diyarda ığidlər aslan, buğa, dəvə ilə güclərini sınamışlar. Oğlanlara döyüsdə, təkbətək mübarizədə qalib gəlməyinçə, ığidlık göstərməyinçə ad vermişlər. Oğuz elinin qızları da at çapmaqdə, qılınc oynatmaqdə, ox atmaqdə mahir olmuşlar.

Qədim Şərqiñ yazılı və şifahi xalq yaradıcılığı ilə bağlı olan mədəniyyət abidələrində, eləcə də Qobustanın qədim qayaüstü yazılarında həkk olunmuş çoxlu rəsmlər, cizgilər, ov səhnələri, heyvan fiqurları, insanların rəqs və digər fiziki hərəkətləri təsvir edilmişdir. XI əsr Azərbaycan şairi Xaqani Şirvaninin əsərlərində də çovqan, at çapmaq, şahmat, qılınc oynatma və s. oyunlardan danışılmışdır. XII əsrədə yaşamış dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi hələ 800- il bundan əvvəl

yazdığı məşhur poemalarında Azərbaycan xalqının qəhrəman oğullarının şücaətini, xüsusən pəhləvanların məharətini təsvir etmişdir.

Orta əsrlərdə Azərbaycan şahlarının saraylarında şahmat oyunu sevimli məşgülüyyətə çevrilmiş, XII əsrədə yaşamış görkəmli şairə Məhsəti Gəncəvi həm də yaxşı şahmat oynamış, onun şahmat partiyalarının yaradıları bizim dövrə qədər gəlib çatmışdır. Azərbaycanda qadınların şahmat oynaması bir ənənə kimi davam etmiş, XIX əsrədə Fransa yazıçısı Aleksandr Duma Azərbaycanda olarkən Qarabağ xanının qızı, məşhur Azərbaycan şairəsi Xurşudbanu Natəvanla şahmat oynamış, Natəvanın gözəl oyunundan heyran olmuşdur.

Komanda oyun növü olan çovqan yarışları era-mızın birinci minilliyyətinin ortalarında formalasmış, yü-zillər ərzində Azərbaycanda, Orta Asiyada, İranda, Türkiyədə, İraqda və qonşu ölkələrdə məşhur olmuşdur. Örənqalada aparılmış arxeoloji qazıntılar zamanı təpi-lan şirli qab üzərində çovqan oyununun təsvir edildiyi rəsm bu oyunun IX əsrədə Beyləqan şəhərində yayıldı-gını əyani sübut etmişdir. Dahi Nizaminin "Xosrov və Şirin" əsərindən və "Kitabi-Dədə Qorqud" boyalarından isə məlum olmuşdur ki, Azərbaycanda çovqanın tarixi hətta VI-VII əsrlərə gedib çıxır.

XVIII əsrд Azərbaycanın bütün zonalarında Qarabağda, Şuşada, Qazaxda, Tovuzda və s. yerlərdə pəhləvanlıq məktəbi vardı. Əsrin sonlarında Çin, Hindistan, İran və Misirdə şöhrət tapmış maştağalı pəhləvan Hüseynqulu Hacı Mürsəloğlu, onun yetirməsi, vaxtile "altıyılıq pəhləvan" adı ilə məşhur olan Əbdüləli Axundov, yenilməz meydan pəhləvanı abşeronlu Hüseynqulu Mirzə Haşim oğlu, balaxanılı Sarı Pənci, baklı Şomu oğlu Abdulla, Əhmədli Məmməd, Atababa, Rüstəm Zal, Mehdi Bayram oğlu bu dövrд xüsusi hörmət qazanmış pəhləvanlar olmuşlar.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan pəhləvanlarının Sali Süleyman və Rəşid Yusifovun adı bütün dünyada məşhur olmuşdur. Onlar Vaşinqton, Paris, Çikaqo, London, Roma kimi şəhərlərdə keçirilən güləş yarışlarında böyük məharət göstərmişlər. Sali Süleyman dəmir zəncirləri asanlıqla qırılmış, dəmir çubuqdan düyüň bağlaya bilmiş, dünya pəhləvanlarının an təhlükəli rəqibi sayılmış, onu "Şərqiñ sevimliyi", "çempionların qənimi" adlandırmışlar. Dünyada məşhur olan Rəşid Yusifov yenilməz pəhləvanlar Eldar Göyçayının, Məmməd Hüseynovun, Əşrəf Sultanovun, Sabir Məmmədovun, İsgəndər Hacıyevin, Qiyas Nuriyevin, Məmməd Abdullayevin ustası olmuşdur.

XX əsrin əvvələrində Bakı neft şəhəri kimi sürətlə inkişaf edərək dünyanın ən iri sənaye mərkəzlərin-dən birinə çevrilmiş, müxtəlif ölkələrdən neft mütəxəssisləri və fəhlələr Bakıya axışib gəlmişlər. Onlar asudə vaxtlarını səmərəli keçirmək məqsədilə öz ölkələrində populyar olan idman növlərinin Azərbaycanda yayılmasına çalışmış və nəticədə həmin illərdə Bakıda üzgüçülük, yüngül atletika, ağır atletika, gimnastika, futbol və bir çox başqa idman növləri yayılmağa başlamışdır. XX əsrin əvvəllərində Bakıda futbol daha geniş şöhrət qazanmağa başlamış, qısa müddətdə şəhərdə çoxlu futbol komandaları yaranmışdı. "Balaxanı futbolçular dərnəyi", "Stela", "İdmanın dostları", "İdmançı", "Konqres", "Unitas", "Belya", "Senturion", "Tərəqqi" və s. belə komandalardan idi. İlk illərdə şəhər birinciliyi, kubok yarışları və rəsmi oyunları təşkil edəcək birlik-qurum olmadığından yarışlar kortebii şəkildə, kəpitənlar arasındakı razılığa görə keçirilmişdi. 1912-1913-cü illərdə əvvəlcə Tiflisdə, sonra Bakıda Azərbaycanın və Gürcüstanın futbol komandaları arasında görüşlər təşkil olunmuşdu. 1914-cü ildə Azərbaycanda Futbol ittifaqı yaradılmışdı. İttifaq rəsmi şəhər birinciqliklərini və digər yarışların təşkilini öz üzərinə götürmüş və bu dövrdən başlayaraq ölkədə müxtəlif idman növləri üzrə təşkilatların, cəmiyyətlərin yaranması

ənənə şəklini almışdı. 1920-ci ildə respublika ümum-hərbi talim orqanları yanında Bədən Tərbiyəsi Şurası təşkil olunmuş, şura ölkədə idmanın inkişaf və yayılmasına rəhbərlik etməyə başlamışdı. 1921-ci ildən başlayaraq müxtəlif idman növləri üzrə şəhərlərarası yarışlar keçirilmişdi.

1922-ci ilin axırına yaxın bədən tərbiyəsi və idman işlərinə Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları da qoşulmuşdu. Bu təşkilat öz xətti ilə idman cəmiyyətləri yaratmış, respublikada idmanın maddi-texniki bazasının qurulmasına xüsusi yardım göstərmişdir. 1923-cü ildə Azərbaycanda ilk idman qəzeti - "Qırmızı idmançı" çapdan çıxmışa başlamışdı. Elə həmin ildə Bakıda bədən tərbiyəsi müəllimləri hazırlayan məktəb də açılmışdı. Məktəbdə idmanın müxtəlif növlərini öyrədəcək müəllim və mütəxəssislər hazırlanırdı. Bu, respublika üçün idmanın ənənəvi olan növləri ilə yanaşı digər növlərinin də inkişafına təkan vermişdi. Həmçinin Azərbaycan Neft Kimya İnstitutunda və Mərkəzi Bədən Tərbiyəsi Evində boks dərnəkləri yaradılmışdı. Ölkədə tez-tez üzgüçülük, su polosu və suya tullanma növləri üzrə idman yarışları, bayramları keçirilir, güləş və ağır atletika klublarında xeyli idman həvəskarı məşq edirdi.

Ayrı-ayrı idman növləri üzrə yarışlardan başqa

respublikada kompleks idman turnirləri də keçirilmişdi. 1925-ci ildə Bakıda "Olimpiya Oyunları" adı altında yarışlar təşkil olunmuş, bu olimpiyadanın programına əsasən yüngül atletikanın müxtəlif növləri üzrə yarışlar daxil edilmişdi. Bədii gimnastika ölkəmizdə 2003-cü ildən başlayaraq sıçrayışlı inkişaf etmişdir. Respublikamızda tennis, qılıncoynatma, su idmanı növləri də populyar olmuşdur. İdmançılarımız keçmiş Sovet İttifaqı miqyasında keçirilən yarışlarda, ittifaqın yiğma komandasının tərkibində dünya və Avropa çempionatlarında, müxtəlif Olimpiya oyunlarında iştirak edərək respublikamızı təmsil etmiş, çempion adı qazanmışlar.

Azərbaycan atıcılıq məktəbi də yetirmələri ilə şöhrət qazanmışdır. Azərbaycan atıcısı Albert Udaçın SSRİ yiğma komandasının heyətində dünya çempionu olmuş, SSRİ yiğmasının tərkibində Olimpiya oyunlarında Ukraynanın təmsilçisi kimi çıxış etmişdir. Azərbaycan atıcılıq idmanını Olimpiya oyunlarında sonralar Sergey Timoxin, İradə Haşimova və Zemfira Meftahəddinova təmsil etmişlər. Zemfira Sidney Olimpiyadasında olimpiya çempionu adını qazanmışdır.

Bakı şəhərinin dəniz kənarında yerləşməsi respublikada avarçəkmənin və yelkən idmanının da inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli şərait yarattmışdır. Avarçəkənlərimiz SSRİ birinciliklərində və ümumittifaq

spartakiadalarında müvəffəqiyətlə çıxış etmişlər. XX əsirin 70-ci illərində Azərbaycanın Mingəçevir şəhərində beynəlxalq akademik avarçəkmə bazasının tikilməsi idmanın bu növünün respublikamızda sürətli inkişafında xüsusi rol oynamışdır. Artıq 1980-ci ildə Olimpiya oyunlarında SSRİ yığma komandasının tərkibində Azərbaycan avarçəkənləri də çıxış etmişdilər. 1988-ci il Seul Olimpiyadasında iştirak etmiş Azərbaycan idmançılarından 11-i akademik avarçəkmə idmanı nümayəndələri idi. Onlar Olimpiya Oyunlarının gümüş və bürünc medallarını qazanmışdilar.

Qeyd etdiyimiz kimi Azərbaycanda futbol XX əsrin əvvəllərində təşəkkül tapmışdır. 2011-ci ildə Azərbaycan futbolunun 100 yaşı qeyd olunmuşdur.

Futbolla müqayisədə Azərbaycan voleybolunun uğurları böyükdür və bu ənənənin qorunması bu gün də davam etdirilir. Voleybolun vətəni uzaq Amerika sayılısa da, bu populyar oyun 60 ildən çoxdur ki, ölkəmizdə kök salmış və ildən-ilə özünə daha çox tərəfdar toplamışdır. 1992-1993-cü illərdə artıq qadınlardan ibarət komanda müstəqil milli komanda kimi Avropanın Top-komanda kuboku yarışlarına qatılmış və ikinci yerdə çıxmışdır. Milli Olimpiya Komitəsinin dəstəyi ilə Azərbaycanda qadın voleybolunun yenidən inkişaf et-

dirilməsi istiqamətində son illərdə əsaslı addımlar atılmışa başlanmışdır.

Respublikada qadınlar və kişilər arasında həndbol idmanı ilə məşğıl olanların sayı durmadan artmışdır. Bu növdə Azərbaycanın qadın həndbolçuları böyük uğurlar qazanmışlar. XX əsrin 60-cı illərinin ikinci yarısında daha çox inkişaf edən həndbol 70-ci illərdə öz çıçəklənmə dövrünü yaşamışdır. Bu illərdə bakıllar SSRİ çempionatında yeddi dəfə gümüş, bir dəfə bürünc medal qazanmışlar. Son illər Azərbaycan həndbolunun yeni dirçəliş dövrü başlanmışdır.

Komanda idman növlərindən vaterpolo, basketbol, otüstü xokkey növləri də respublikamızda populyar olmuş, keçmiş Sovet İttifaqı miqyasında bu növləri təmsil edən komandalarımız layiqli yerləri tutmuşlar. Azərbaycan vaterpolocuları və otüstü xokkeyçiləri keçmiş SSRİ yığma komandasının tərkibində Avropa və dünya çempionatlarında, Olimpiya oyunlarında iştirak edərək medallar qazanmışlar. Yuxarıda qeyd olunallardan göründüyü kimi Azərbaycan zəngin idman ənənələrinə malik olan bir dövlətdir. Bu ənənələrin minillilik tarixi, enişli-yoxuşlu inkişaf yolu vardır. Bu gün Azərbaycan idmanı özünün ən uca zirvələrinin fəthinə doğru gedir. Azərbaycanda olimpiya və qeyri-olimpিয়া

idman növlərinin coğrafiyası getdikcə genişlənir. İdmanımızda olimpiya yığma komandasının tərkibi təkcə paytaxt idmançılarından deyil, həm də regionlarda yaşayan gənclərdən ibarətdir. Bu da onu göstərir ki, regionlarda olimpiya idman kompleksləri tikilib istifadəyə veriləndən sonra orada hazırlanmış idmançıların səviyyəsi olimpiya yığma komandasının daha geniş tərkibdə olmasına gətirib çıxarmışdır.

Bütün bu nailiyyətlərin qazanılmasında uzun illər Azərbaycana rəhbərlik etmiş böyük siyasetçi Heydər Əliyevin xidmətləri danılmazdır. Hələ, 1974-cü il 23 iyun tarixində Azərbaycanda keçirilən fəallar yığıncağında - kıçılışında Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi komitəsinin birinci katibi Heydər Əliyev yoldaşının nitqində deyildiyi kimi partiya, sovet, həmkarlar ittifaqı, komsomol və idman təşkilatlarını, nazirlilikləri və baş idarələri, müəssisələrin, kolxozların, sovxozların, idarələrin kollektivlərinin, Azərbaycanın bütün ictimaiyyətinin bədən tərbiyəsi və idman hərəkatının qarşısında duran mühüm vəzifələri yerinə yetirməyə yönəldəcəkdir. Biz əminik ki, bu zəminda birgə səylərlə respublikada bədən tərbiyəsinin və idmanın əsaslı yüksəlişinə nail olarıq, partiyamızın XXIV qurultayının qarşıya qoymuş vəzifələrin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsini təmin edərik.

ŞAH İSMAYIL XƏTƏİ AZƏRBAYCANIN MƏDƏNİ - SİYASİ HƏYATINDA

Şah İsmayıllı Xətəi Azərbaycanın mədəni-siyasi həyatında böyük xidmətləri olan görkəmli şəxsiyyətdir. O, Azərbaycan dövlətinin zəiflədiyi, ölkənin parçalanmış siyasi qüdrətini itirmək təhlükəsi altında qaldığı bir zamanda fəaliyyətə başlayır və böyük uğurlar əldə edir. O, qorxmaz, cəsur, qüdrətli sərkərdə olur.

Mənbə və tədqiqat əsərlərində yazıldığına görə, Şah İsmayıllı zahirən xoş görünüşlü, gözəl adam olmuşdur. Xondəmir onda "Cəmali - Yusifmisal" ("Yusifin üzünə oxşar hüsni-camal") olduğunu göstərir.

Katerina Zeno 13 yaşlı İsmayıllı haqqında yazmışdır: "O, olduqca gözəl idi... Bilmirəm onun gözündə nə vardi. Hər nə vardısa onda nəsə bir böyüklük nuru yayılır və bildirirdi ki o, günlərin bir günü böyük padşah olacaqdır.

Ancolello da, İsmayılin körpəliyində çox gözəytimli olduğunu qeyd edir.

Avropanın məxəzlərinə əsaslanan İ. P. Petruşevski Şah İsmayıllı olduğunu gözəl, ortaböylü, mütənasib görkəmli, sağlam və enlikürək olduğunu bildirir.

Onun saçları kürən idi. O qızılıbaşların qaydası

üzrə biş saxlayır, saqqalını isə qırkırdı. Solaxay idi. Hələ gənc yaşlarından öz ığidliyi və cəsurluğu ilə hamını təəccübələndirirdi. Bütün əyanlarından güclü idi.

Şah İsmayılin sevdiyi məşgülüyyətlərdən biri də ov olmuşdur. O, erkən gəncliyində balıq ovuna meyl edər, sonralar isə şir, pələng, ayı, ahu, dağ keçisi, ceyran, gur və başqa heyvanların ovu ilə məşgül olardı. O, 12 yaşında olarkən, mağarada gizlənən və gedib-gələnə xəsarət yetirən bir ayını öldürmiş, 19 yaşında ikən Bağdad yaxınlığında bir şiri həlak etmişdi. O, "Cərgə" adlanan ovu da xoşlardı. "Cərgə" ovu zamanı əsgərlər meşə kənarında uzun xəndək qazır, meşənin o biri səmtindən səs-küylə gələrək heyvanları həmin xəndəyə qovur. Şah İsmayıvə əmrlər qılınc, xəncər və oxlarla onları ovlardılar. Qum yaxınlığındakı cərgə ovu zamanı, 2 saat ərzində 26 min heyvan aşkar edilmişdir.

Ov məşgülüyyətindən başqa, Şah İsmayı "at qovmağı, çöl və çəmənzarda gəzməyi" də xoşlardı.

Həsən bəy Rumluya görə, Şah İsmayı döyüş meydanında şirə dənər, məclislərdə isə, "icərisindən gövhər yağın bulud", yəni qiymətli sözlər sahibi olardı. Çox səxavəti olduğundan qızıl və daş onun nəzərində bərabər idi. Xəzinəsi çox vaxt boş olardı.

Şah İsmayı Xətai 1486-cı ildə Ərdəbil şəhərində anadan olmuşdur. Hələ uşaq yaşlarından hakimiyyət

uğrunda gedən mübarizənin şahidi olmuş Şah İsmayı hərbi məşqlərə və ovla maraqlanmış, mahir oxatan, atçapan, qılıncoynadan, yenilməz, cəsur bir ığid kimi böyümüştür. Şah İsmayı 36 illik ömrünün çox hissəsini Vətənin bütövlüyü uğrunda apardığı müharibələrə sərf edir. Onun zamanında Azəri türk dili, dövlət dili olmaqla yanaşı, məsul vəzifələr də türklərə tapşırılmışdır. Türk dilində yazan Həbib, Şahi, Süruri və başqa şairlər onun başına toplanmışdır. Xətai musiqi, rəssamlıq, xalçaçılıq sənətinin inkişafı üçün də imkanlar yaratmış, istedadlı sənətkarlara himayəlik etmişdir. Xətai həm də ağıl, müdriklik ifadə edən, ığidlilik, cəsurluq, qəhrəmanlıq, mərdlik göstərən döyükən pəhləvanlara da köməklik edirdi.

Şah İsmayı Xətai dövründə güləşməyə daha çox diqqət verilmişdir. Qədim dövrdən bu günədək xalqımızın ığidləri güləşmədə öz bilik və bacarıqlarını müxtəlif formalarda nümayiş etdirmişdir. Şah İsmayı Azərbaycan torpaqlarını birləşdirib, xalqın nüfuzunu artırdıqdan sonra ordunun təlim-təbiyəsinə xüsusi fikir verməyə başlamışdır.

Bu dövrə Azərbaycan ərazisində "Zorxanalar" açılmışdır. Bu zorxanalarda pəhləvanlar öz yüksək bacarığını nümayiş etdirir və fiziki kamilliyyə nail olmağa çalışırlar. Həmin dövrə hətta, "Zorxana" oyunları

barədə geniş məlumat verən "Gül-Güç" (güləşin şeirlə tərifi) adlı mənzum əsər də yazılmışdır. Əsərdən aydın olur ki, zorxana yarışları o vaxt geniş yayılmış və xalq arasında sevilən el-oba oyununa çevrilmişdir. Məğlubiyətin nə olduğunu bilməyən, meydani çox vaxt qələbəylə tərk edən güləşçilərə, güclü pəhləvanlara "ustad pəhləvan" deyirlərmiş. Belə pəhləvanlar adətən meydana dizlərinə güzgü bağlanmış halda çıxardılar. Buna görə də onları "Aynalı pəhləvan" deyə çağırarmışlar.

Görünür Səfəvilər dövründə "zorxana" yalnız güləşçilərin öz güləş məharətlərini nümayiş etdirmək yeri imiş. Hətta, toylarda güləşən pəhləvanlar da, öz məharətlərini nümayiş etdirirdi. Bundan əlavə, hər bir şəhərin özünəməxsus güləş dəstələri var idi ki, onlar da, öz qüvvələrini sınayırdılar.

Şah İsmayıл bir neçə dəfə evlənmiş, 4 oğul və 5 qız atası olmuşdur. Onun bəzi qadınları Həyat xanım, Cahan xanım və övladları (Sam Mirzə, Alqas Mirzə, Şah Təhmasib) yaşıdları mühit və şəraitin təsiri ilə bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, özlərindən sonra tarixi bir irs qoyub getmişlər.

GÜLƏŞİN BİR İDMAN NÖVÜ KİMİ MEYDANA GƏLMƏSİ

Güləşmə ən qədim fiziki mübarizə növlərindən olub çox maraqlı tarixə malikdir. Onun məşəyi barədə bir çox nəzəriyyələr mövcuddur. Bəzi tədqiqatçılar güləşin inkişafında dinin və ilahi qüvvələrə sitaşın böyük əhəmiyyətini qeyd edir, digərləri güləşin meydana gəlməsini insanın hərəkətə can atması kimi təzahür edən bioloji hal ilə əlaqələndirir, başqaları isə bu məsələyə ideoloji-fəlsəfi baxımdan yanaşırlar. Lakin ən doğru-düzgün nəzəriyyə müxtəlif fiziki hərəkət növlərinin meydana gəlib inkişaf etməsi, insan cəmiyyətinin mədəniyyət və məsiş şərtlərinin inkişaf qanunuñayğunluqları ilə bağlıdır. Ehtimal etmək olar ki, fiziki qüvvənin - cəldiliyin, çevikliyin, təkbətək mübarizənin ayrı-ayrı fəndlərinin insanın həyat tələbatını ödəməkdə və onu qida ilə təmin etməkdə mühüm bir vəsiyyət olduğunu dərk etdikdən sonra güləşmə meydana gəlmişdir. Bu prosesdə qazanılmış təcrübə nəsildən-nəsilə keçmiş, inkişafın müəyyən mərhələsində insanın fiziki cəhətdən kamilləşməsində və onda qiymətli əməli vərdişlərin yaranmasında güləşmənin çox mühüm rol oynadığı dərk edilmişdir.

Güləşmə fəndlərini əks etdirən ilk arxeoloji tapıntılar eramızdan əvvəl IV-VI əsrlərə təsadüf edir. Bu rəsmlər pəhləvanların mübarizə səhnələrini : məşhur Gilqameşin igidliyi haqda əfsanəvi surətlər, qədim yunanlardan və misirlilərdən qalmış çoxlu ədəbiyyat, abidə mənbələri və sairəni nümayiş etdirir. Məsələn, Misirin Bəni Həsən qəsəbəsində (2600 il b.e. ə.) axtarış nəticəsində tapılmış kübar şəxsin tabutunda 400-ə qədər rəsm aşkar edilmişdir ki, bu rəsmlərdə müasir güləş texnikasına çox oxşarlığı olan müxtəlif güləşmə fəndləri əks olunmuşdur. Belə oxşar əkslər digər adlısanlı tabutlarda və Yunanistanda gildən düzəldilmiş qabların (amforaların) üzərində də həkk edilmişdir. Homerin ölməz "İliada" (b.e. ə. IX-X əsrlərdə) əsərində iki qəhrəmanın - Ayaks və Odisseyin döyüş səhnəsi çox

ustalıqla qələmə alınmışdır.

Afinada tapılmış gil vazalarından birinin üzərində məşhur Herakl və Anteyin güləş fragmenti, mərmər heykəl üzərində (b.e. ə.510-cu il) tutuşma səhnəsi çox aydın görünür.

Maraqlıdır ki, belə qədim abidə və tapıntıların üzərində güləşən uşaq rəsmləri daha üstünlük təşkil edir. Tarixçilərin fikrincə, qədim Yunanistanda xüsusi güləş məktəbləri (palestr) yaradılıb, təcrübəli müəllimlərin rəhbərliyi altında bu məktəblərdə yeniyetmələr və gənclər güləşin müxtəlif fəndlərini öyrənirlər. Palestrlər 66 X 66 m sahəsi olan xüsusi binada yerləşib ayrı məşq salonundan, güləşmə meydançasından, istirahət və gigiyena otaqlarından, həm də atletlərin yaşaşış mənzillərindən ibarət olmuşdur.

Antiq dönya üçün xarakterik cəhət odur ki, güləşmə incəsənətə bərabər tutulub, onunla ən görkəmli alımlar , filosoflar, şairlər, sərkərdələr və dövlət xadimləri məşğul olmuşdur. İlk yarışlar ancaq ayaq üstə aparılır, rəqibi üç dəfə yerdə atan atlet qalib hesab edilirmiş. İştirakçılar çəki dərəcələrinə bölünməz və görüşdə vaxt məhdudluğu olmazmış.

Güləşmə qədim Olimp oyunları programına yunan beşnövçülüyünün (pentatlon) tərkib hissəsi kimi, pankration-güləşməvə yumruq davasının birləşməsi

və həm də müstəqil idman kimi daxil edilirdi. (b.e.ə. 708-516-ci il) Olimpiadanın qalibləri sırasında o vaxtın bir çox məşhur şəxslərinin adlarına : riyaziyyatçı Pifaqor, filosof Platon, şair Pindar və başqalarına rast gəlmək olur. Məşhur sərkərdə Milon (b. e. ə. 540-516-ci illər) hələ indiyə qədər təzələnməyən özünəməxsus rekordun sahibidir. 0, 25 il ərzində 6 dəfə Olimpiya çempionu olmuşdur.

Spartalı Hinnofsen (b.e.ə. 624-608-ci illər) beş dəfə Olimpiya oyunlarının qalibi olmuşdur. Belə idman nailiyyətlərinin necə çətin olduğunu aydın təsəvvür etmək üçün bircə onu misal göstərmək kifayətdir ki, dövrümüzün ən görkəmli nümayəndəsi, sovet idmançısı Aleksandr Medved cəmi üç dəfə Olimpiya çempionu olmuşdur. (sərbəst güləşmə)

Yunan mədəniyyətinin tənəzzülü və romalıların hökmranlığı illərində güləşmə, demək olar ki, yox oldu. Lakin buna baxmayaraq, o az da olsa İtaliyada və Fransada başqa formada qorunub saxlanılmışdı. Sonralar güləşmə bu ölkələrdən Avropanın bir çox ölkə və şəhərlərinə yayılmağa başlamışdır. Orta əsrlərdə güləşmə ilə cəngavərlər məşgul olmuş, hərbi döyüslərdə, turnirlərdə onun fəndlərindən geniş istifadə etmişlər. Lakin ilk dəfə Fabion fon Auersvald tərəfindən yazılmış "Güləş ustalığı" adlı kitabda (1539) göstərilir ki,

güləş fəndlərinin əməli tətbiqi yalnız "zərurət meydanında gəldikdə" müdafiə məqsədi ilə həyata keçirilmişdir.

Güləşin ta qədimdən insanlar tərəfindən qəbul edilmiş tərbiyəvi-sağlamlıq əhəmiyyəti yenidən yüksək qiymətləndirilmiş, XVIII əsrin humanistləri Bazedov, Quts-Muts, Vyet, Pestalottsi və başqaları tərəfindən tətbiq edilməyə başlamışdır.

XVIII əsrin sonlarından etibarən Avropada və xüsusi ilə Parisdə ilk güləşmə yarışları keçirilməyə başladı ki, bu da peşəkar sirk güləşçilərinin çıxışları ilə çox bağlıdır.

Bu illərdə çoxlarına tanış olmayan güləş növü dəha geniş yayılırdı. Bu güləşdə qurşaqdan aşağı yapışmağa və qıçların köməyi ilə fəaliyyət göstərməyə icazə verilmirdi. Əsas məqsəd isə rəqibin kürəklərini yerə vurmaq idi. Güləşin bu növüna əvvəllər fransız güləşi (Fransada meydana gəlməsi ilə əlaqədar olaraq), sonralar klassik güləş deyilirdi. Müasir dövrə isə buna xaricdə Yunan-Roma güləşi, ölkəmizdə isə klassik güləşmə deyilir.

Klassik güləşmə üzrə ilk rəsmi yarış 1843-cü ildə Parisdə peşəkar pəhləvanların iştirakı ilə keçirildi. Əsasən sirklərdə keçirilən bu yarışlar o qədər şöhrət qazanır ki, qısa müddət ərzində sirkin başqa tamaşa

proqramlarını sixşdırıb tamaşanın ən maraqlı hissəsinə çevirilir. Artıq XIX əsrin əvvəllərində, demək olar ki, bütün Avropa ölkələrində klassik güləşmə sirk tamaşalarının əsas nömrələrindən biri kimi şöhrət tapır. Bunu nəzərə alaraq peşəkar pəhləvanlar arasında rəsmi çempionatlar keçirilməyə başlayır ki, bunların da adlarını çox vaxt "Dünya çempionları" qoyurdular.

1896-ci ildə Parisdə keçirilən "Paris çempionatı" adlanan, ancaq öz miqyasına görə peşəkarlar arasında ilk dünya çempionatı hesab edilən turnirdə Rusiyadan ilk dəfə rus bahaduru İvan Maksimoviç Poddubni iştirak etmişdir. O, belə böyük beynəlxalq yarışda ilk dəfə çıxış etməsinə baxmayaraq, 6 görüşdə bütün rəqiblərinə qalib gəlmış, Paris azärkeşlərinin sevimliyi, gözəl atletik bədən quruluşuna malik olan Raul de Buşye adlı güləşçiye uduzmuş və 2-ci yeri tutmuşdur. Doğrudur, bütün iştirakçıların etirafına görə onu bu görüşdə çox sixşdirmiş, yarış qaydalarında kobud pozuntulara yol vermişlər. (oxucuların əksəriyyəti bu çempionatı yaxşı əhata edən "Borets və kloun" adlı bədii filmi yəqin ki, görmüşlər). 1905-ci ildən başlayaraq İ. M. Poddubni peşəkarlar arasında keçirilən dünya çempionatlarında 6 dəfə qalib gəlmış və "çempionlar çempionu" kimi şöhrət qazanmışdır.

Peşəkarlıqla yanaşı klassik güləşmə, həvəskar idman kimi də inkişaf etməyə başlayır. Klassik güləşmə üzrə həvəskar güləşçilər arasında ilk Avropa çempionatı Vyana şəhərində 1898-ci ildə keçirilmiş, çempion isə V. F. Krayevskinin "Atletika həvəskarları dərnəyi"nin yetişdirməsi Georq Qakkenşmidt olmuşdur.

Klassik güləşmə üzrə ilk dünya çempionatı 1904-cü ildə yenə Vyana şəhərində, 2 çəki dərəcəsində keçirilmiş, danimarkalı S. Allqvist və ağır çəkidə avstriyalı B. Arnold qalib gəlmişlər.

Güləşin geniş yayılan növlərindən biri də sərbəst güləşmədir. Bu güləş dünyada rəsmi olaraq ingilis güləşi kimi qəbul olunmuşdur. Artıq XVIII əsrдə İngiltərədə güləşin elə variantları mövcud idi ki, burada hücum fəaliyyəti üçün qızdan tutmaga və qızların köməyi ilə fənd işlətməyə geniş imkan verilirdi. Bununla belə, sərbəst güləşmə bütün xalqların milli güləş nümunələrinin ən yaxşı texniki fəndlərini özündə birləşdirir və daha da inkişaf edirdi.

XIX əsrдə Avropada peşəkarlığın coşqun inkişafı ilə əlaqədar olaraq qazanc ehtirası nəhayət Amerikani da əlçaladı. Burada güləşmə yaxşı qazanc verən məşğaləyə çevrildi.

Klassik güləşmə Amerikada yayılıb inkişaf etdikcə onun müxtəlif yollarla təkmilləşməsinə də diqqət

verildirdi. Amerikalılar əsasən ingilis mənşəli olduqları üçün onlar ingilis güləşini ilə tanış idilər ki, bu da müasir sərbəst güləşməyə çox yaxındır. Klassik güləşin qaydaları və texniki-taktiki əsasları ilə yaxından tanış olduqca amerikalılar, onların milli hesab olunan ingilis güləşində istifadə edərək müasir sərbəst güləş növünü yaradılar. Yəqin elə buna görədə ki, İndiya qədər xəricdə buna "ingilis-amerikan güləşini" deyirlər. Beləliklə klassik güləşlə yaxşı tanış olmalarına baxmayaraq Amerikada ingilis (sərbəst) güləşini daha çox sevildi və başqalarını sixışdırıb aradan çıxardı.

Amerikanın Sent-Luis şəhərində 1904-cü ildə III Olimpiya oyunları keçirildi. Amerikalılar bundan istifadə edərək Olimp oyunları programına ilk dəfə olaraq sərbəst güləşməni daxil etdilər. Bu zaman avropalılar hələ sərbəst güləşmə ilə tanış deyildilər, ona görə də III Olimp oyunlarına amerikalılardan başqa heç bir ölkə sıfariş vermədi. Oyunların pozulacağına görən amerikalılar Olimpiya oyunları bayraqı altında ölkə çempionatını keçirməyi qərara aldılar. Elə buna görə də, təbiidir ki, sərbəst güləşmə üzrə ilk Olimp çempionları arasında amerikalılardan başqa heç kimə rast gəlmək mümkün deyildir.

IV Olimp oyunları 1906-ci ildə Afinada keçirildi. Yunanlar, təbiidir ki, üstünlüyü klassik güləşə verdilər

və sərbəst güləş proqramdan çıxartdilar.

Londonda keçirilən V Olimp oyunlarında ingilislər heç bir tərəddüb etmədən sərbəst güləşini seçdilər. Lakin klassik güləşin Olimp idman növü və Avropada böyük nüfuzu olduğunu nəzərə alaraq, ilk dəfə Olimp oyunlarında iki güləş növü üzrə yarışlara icazə verildi. Beləliklə, ilk dəfə avropalılar sərbəst güləşini görə bildilər. Sərbəst güləş avropalıların çox xoşuna gəldi.

Artıq 1920-ci ildə Hollandiyanın Antverpen şəhərində keçirilən olimpiya oyunlarında sərbəst güləşmə üzrə təkcə 1 nəfər amerikalı çempion ola bildi. Burada əsasən, Finlandiya və İsveçrənin sərbəst güləşçiləri çox yaxşı hazırlıq nümayiş etdirdilər.

1928-ci ildə Parisdə sərbəst güləş üzrə ilk Avropa çempionatı keçirildi.

Böyük Vətən müharibəsindən sonra Avropa çempionatı yenidən bərpa olundu və 1946-ci ildə Stokholmda keçirildi. Bu çempionatda qitənin ən güclü güləşçiləri toplaşmışdı. Burada Skandinaviya və İsveçrə güləşçilərinin böyük üstünlük qazanacaqları gözlənilirdi. Lakin çempionatın debutanti olan və beynəlxalq təcrübəsi olmayan türk güləşçiləri tanınmış idmançılar heç bir ümidi yeri qoymadılar. Gözlənilmədən onlar üç qızıl, üç gümüş və iki bürünc medal qazandılar. Lon-

donda keçirilən XIV Olimpiya oyunları onların doğrudan da nəinki Avropada, hətta bütün dünyada ən güclü olduqlarını bir daha sübut etdi. Onlar dörd qızıl və iki gümüş medal qazandılar.

1951-ci ildə Tokioda keçirilən ilk Dünya çempionatında isə daha böyük nailiyyət qazanıb altı qızıl medal (8 qızıl medaldan) aldılar.

1950-ci illərdə sərbəst güləşə daha çox maraqlı olmuşdur. Artıq dünya meydanında Yaponiya, İran, Bolqarıstan güləşçilərinin də adları tez-tez çəkilməyə başladı.

1952-ci ildə Helsingdə keçirilən XV Olimpiya oyunlarında sovet idmançıları ilk dəfə iştirak etdilər. Birinci komanda yerini qazanan sovet komandası hamının böyük təəccübünə səbəb oldu. Yeri gəlmışkən qeyd etmək lazımdır ki, burada həmyerlimiz Rəşid Məmmədbəyov gümüş medal qazandı. 1950-ci illərdə sərbəst güləşmə başqa güləş növləri arasında aparıcı yeri tuturdu.

SSRİ-də GÜLƏŞİN İNKİŞAFI

Bədən tərbiyəsi və idman məşğələləri əhalinin can sağlığının qorunması, gənclərin hərtərəfli inkişaf etdirilməsinə, orqanizmin yüksək iş qabiliyyətinə nail olmağa və ölkənin müdafiəsinin təmin olunmasına istiqamətləndirilir. Ölkədə bu prinsip və vəzifələr konstitusiyada həmişəlik özünə yer tutmuş, bu da xalqın daima öz sağlamlığını möhkəmləndirmək və şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı qayğısına qalmağa təminat verir.

Məşhur rus pəhləvanı İvan Poddubni yazdı: " Oktyabr inqilabı idmanın inkişafı üçün elə imkanlar yaratmışdır ki, eləsini biz, sizin atalarınız və indinin özündə də dünyanın heç bir yerində, heç kim görməmişdir.

Böyük Vətən müharibəsi illərində güləşçilər də cəbhələrdə və partizan dəstələrində şücaətlə vuruşur, ölkə daxilində mərdliklə çalışırlar. Bir çox adlı-sanlı pəhləvanlar (G. Pılnov, N. Suslov, İ. Mixailovski, A. Jelnin, V. Davidenko, S. Zolotov və b.) ikinci dünya müharibəsində döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuşlar.

Sovet hakimiyyətinin ilk illərində müxtəlif milli

güləş növləri ilə yanaşı əgər təkcə klassik güləşmə mövcud idisə, sonralar sərbəst güləş, sambo və cüdo güləşi də geniş inkişaf etməyə başladı. Hazırda adları qeyd edilən güləş növləri üzrə müntəzəm məşğələlər təşkil edilir (cüdo və sambo üzrə qadınlar arasında da) və rəsmi yarışlar keçirilir. İndi hər bir güləş növünün inkişaf yolunun ən səciyyəvi cəhətlərini qısa da olsa nəzərdən keçirək.

KLASSİK GÜLƏŞ

Güləşin bu növü səmərəli fiziki hazırlıq məşğələsi kimi 1919-1920-ci illərdə hərbi çağırışçıların fiziki hazırlıq və "Vsebobuç" hərbi-idman klubunun təlim programına daxil edilmişdir. Ona ordunun fiziki hazırlığı barədə tövsiyələrdə böyük yer ayrılmışdır. Ordunun hərbi komandirləri gələcək əsgərlərin ümumi fiziki hazırlığını tez və səmərəli inkişaf etdirməkdə hansı idman növünün lazımlığını yaxşı bilirdilər. Belə məşğələlər idman yerinin avadanlıqla təmin edilməsi üçün əhəmiyyətli dərəcədə maddi xərclər tələb etmirdi. Bu illərdə Moskva, Lelinqrad şəhərləri ilə yanaşı

başqa şəhərlərdə də güləşmə bölmələri fəaliyyət göstərməyə başladı. Münüzəm məşqələlər keçirilən bu şəhərlərdə daxili yarışlar, şəhər, Vilayət, Respublika və s. kimi birincilikləri keçirilirdi. Dünya müharibəsi nəticəsində yaranmış dağıntıldan sonra ölkənin idman hayatı dirçəlməyə başlayır və güləşmə kütləvi idman növü kimi yayılırdı. 1924-cü ildə Kiyevdə keçirilən klassik güləşmə üzrə ilk SSRİ çempionatında 16 şəhərin nümayəndəsi iştirak edirdi. Çempion adı uğrunda 5 çəki dərəcəsində mübarizə aparılırdı. Görüş birinci 10 dəqiqədən sonra 2 dəqiqə istirahət verilməklə 20 dəqiqə davam edirdi. İlk sovet çempionları A. Jelnin (Lelinqrad), V. İvanov (Moskva), P. Maxnitski və N. Sajko (Kiyev), L. Qorin (Krasnodar) oldular.

İkinci çempionat 1926-ci ildə Moskvada keçirildi. Üçüncü çempionat 1928-ci ildə SSRİ xalqlarının Ümumittifaq spartakiyadası programı tərkibində keçildi. Yarışlarda ölkənin 40 şəhərindən 250 idmançı iştirak etdi. Spartakiadada Qafqaz və Orta Asiya xalqlarının nümayəndələri də ilk dəfə olaraq iştirak edirdi. Spartakiadanın xarakterik cəhəti Avstriyanın, Almaniyanın, Latviyanın, Finlandiyanın, İsveçrənin, İsveçin, Estoniyanın fehə idman təşkilatlarından idmançılar dəvət edilməsi idi. Bu yarışlar Sovet idmançıları üçün ciddi imtahan oldu. Bu, onların beynəlxalq miqyasda

keçirdikləri ilk mühüm görüş idi. Beynəlxalq idman əlaqələri kimi sovet güləşçiləri yalnız bir sıra Avropa ölkələrinin - Almaniya, Finlandiya, İsveçrə və s. fehə idman ittifaqı nümayəndələri ilə yoldaşlıq görüşlərini qeyd etmək olar ki, bu da 1941-ci ilə qədər davam etmişdir. Burada güclü türk güləşçiləri ilə keçirilən məraqlı görüşləri xüsusişlə qeyd etmək olar. Belə görüşlər böyük əhəmiyyət kəsb edirdi.

Güləşin ƏMH kompleksinin ikinci pilləsinə daxil edilməsi (1933) onun inkişafında mühüm rol oynamışdır. Burada ölkənin ən qabaqcıl bədən təbiyəsi institutlarında (Moskva və Lelinqradda) güləşmə kafedrallarının açılmasını da qeyd etmək lazımdır. Hazırda belə kafedralar bütün bədən təbiyə institutlarında mövcuddur.

1933-1940-ci illərdə SSRİ-də 8 çempionat keçirilmişdir. Bu müddət ərzində yüksək texnika və taktiki ustalığa malik olan çoxlu güləşçilər (V. Lulyakov, V. İvanov, A. Katulin, S. Zolotov, Q. Pilnov və başqaları) yetişdilər. Moskva, Lelinqrad və Kiyev şəhərləri ilə yanışı, Minsk, Tbilisi, Bakı, Xarkov və s. şəhərlərdə də güləş məktəbləri fəaliyyət göstərirdi.

1941-ci ildə II Dünya müharibəsi xalqımızın dinc həyatını pozdu. Bu ilin ölkə çempionatı bir neçə çəki dərəcəsi üzrə qurtardısa da (ayrı-ayrı çəki dərəcələri

üzrə yarışlar müxtalif vaxtlarda və ayrı-ayrı şəhərlərdə keçirildi), ağır çəkidə yarışı keçirmək mümkün olmadı. Xalqımızın ığid oğulları kimi sovet güləşçiləri də faşistlərə qarşı mübarizədə səfərbər oldular və əfsanəvi qəhrəmanlıqlar göstərdilər. Lakin ən ağır anlarda belə ölkədə idman hayatı tamamilə dayanmamışdı. 1942-ci ildə Moskva və Estoniya güləşçiləri ilə görüş və 1943-cü ildə Qorki şəhərində ölkənin mütləq çempionu uğrunda turnir keçirilmiş, 1944-cü ildə isə Moskva-da yenidən SSRİ çempionatı başlamışdı.

1947-ci ildə SSRİ güləşmə federasiyası FILA-ya beynəlxalq (həvəskar güləşmə federasiyası) qəbul edildi. Elə həmin ildə klassik güləşmə üzrə komandamız özünün ilk Avropa birinciliyi uğrunda Praqa şəhərinə yola düşdü. Bu yarıslarda komandanın ilk debütü uğurlu oldu: 3 qızıl, 1 gümüş, 1 bürünc medal qazanıldı.

1947-ci ildən 1989-cu ilə qədər 23 dəfə Avropa çempionatı (1968-ci ilə qədər 8, 1970-ci ildən etibarən isə 10 çəki dərəcəsində) keçirilmişdir. Bu müddət ərzində sovet güləşçiləri 93 qızıl medal qazanmışlar. Dünya çempionatları 1950-ci ildən keçirilir. (8 dəst medal) 1969-cu ildən isə 10 çəki dərəcəsi mövcuddur. Sovet güləşçiləri ilk dəfə bu yarıslarda 1953-cü ildə Neapolda çıxış etməyə başlamış və yüksək nailiyyətlər

qazanmışlar: 5 qızıl, 1 gümüş, 1 bürünc medal və 1-ci komanda yeri.

1989-cu ilə qədər komandamız 118 qızıl medal, qalan bütün xarici komandalar isə 116 medal əldə etmişlər. Bu çempionatlarda V. İrumenov, V. Rezansev, N. Balbeşin 5 dəfə, V. Zubkov və R. Rurua 4 dəfə; G. Kartoziya, R. Abaşidze, A. Kolesov, A. Nazarenko 3 dəfə çempion olmuşlar.

Lakin komanda üçün ən böyük miqyaslı yarış XV Olimpiya oyunları (Helsing, 1952-ci il) olmalı idi. Bu oyunların başlanmasına qədər sovet komandasında 1 sıra görkəmli idmançılar artıq güləşməni tərk etmişdilər.

Belə idmançılardan komandada yalnız Johann Kotkas və Şalva Çixladze öz mövqelərini qoruyub saxlaya bilmişdilər. Olimpiyadada komanda çoxlarının gözləmədiyi nəticələr əldə etdi: Belə ki, güləşçilər 4 qızıl, 1 gümüş, 2 bürünc medal və 1-ci ümumkomanda yerini qazandılar.

Qeyd etmək lazımdır ki, bundan sonrakı bütün rəsmi beynəlxalq yarıslarda, o cümlədən Olimpiya oyunlarında da sovet güləşçiləri öz aparıcı mövqelərini əldən verməmiş, əksinə onu daha da yüksəltmişlər. Ən böyük beynəlxalq idman yarışı olan Olimpiya oyunla-

rında sovet güləşçilərinin nəticələri aşağıdakı cədvəl də qeyd edilmişdir.

Cədvəl 1

1952-1988-ci illərdə Sovet klassik güləşçilərinin Olimpiya oyunlarında nailiyyətləri
Qaliblər və mükafatçılar

Olimpiya oyunları qızıl medal gümüş medal bürünc medal

XV-1952

B. Qureviç, Ş. Çixladze, N. Belov
İ. Punkin
Ş. Safin
İ. Kotkas

XVI-1956

N. Solovyov, V. Maneev, R. Dzeneladze
G. Virupayev
G. Kartoziya
V. Nikolayev
A. Parfyonov

XVII-1960

O. Kapovayev, K. Virupayev
A. Koridze, G. Kartozeyi
İ. Boqdan

XVIII-1964

A. Kolesov, V. Tpostyanski, A. Qvantsaladze
A. Roşin
R. Rurua

XIX-1968 R. Rurua, V. Bakulin, İ. Koçerkin

A. Roşin
V. Olenik
N. Yakovenko

XX- 1972

R. Kazakov, A. Nazarenko
Ş. Xisamutdinov, N. Yakovenko
V. Rezantsev
A. Roşin

XXI-1976

A. Şumakov, V. Çeboksarov, V. Mustafin
V. Konstantinov
A. Bikov

R. Rezantsev
İ. Balbaşın
A. Kolçinski

XXII-1980

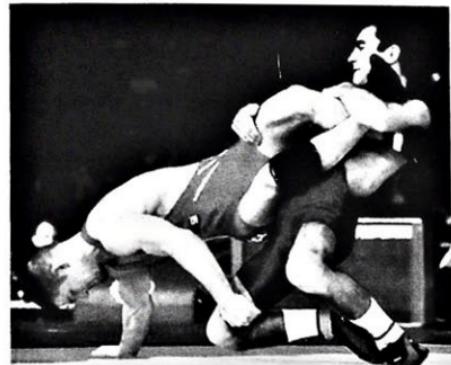
J. Uşkempirov, A. Bikov
B. Blakidze, N. Kanığın
Ş. Serikov
Q. Korban
A. Kolçinski

XXIV-1988

K. Məcidov, D. Turluxanov, V. Popov
M. Mamiaşvili
A. Karelín

SƏRBƏST GÜLƏŞ

Müharibə qurtardıqdan sonra qələbə qazanmış şəhər və Vilayətlərdə onun yenidən dirçəlməsinə cəhd göstərilirdi. SSRİ-də sərbəst güləşin yaranması da elə həmin vaxta təsadüf edir. 1944-cü ilin 12 dekabr tarixində "Krasniy sport" qəzeti yazırıdı: "İndi bizim qarşımızda sərbəst (Amerika) güləşini inkişaf etdirmək və bu idman növü üzrə yüksək dərəcəli kadrlar hazırlamaq vəzifəsi durur". Həmin ilin sonunda Tbilisidə ən yaxşı klassiklərin və samboçuların toplunuşu təşkil olundu. Bunların qarşısında yeni güləş növünün mənimsənilməsi vəzifəsi qoyulmuşdu. Bu, çox çətin vəzifə

idi. Belə ki, bu vaxta qədər sərbəst güləşlə bizim idmançılarımız məşğul olmamışdır. Yalnız Pribaltika idmançılarının bu güləş növü ilə az-çox tanışlıqları var idi ki, onlar da bu müharibədən əvvəlki illərdə Avropa yarışlarında görə bilmisdilər. İlk vaxtlar elə bu "Birincilər" də məsləhətçi kimi sərbəst güləşin yaranmasında müyyəyən rol oynadılar. Məlum oldu ki, sərbəst güləşdə qızdan tutmaq və ayaqların köməyi ilə fənd işlətmək olar. (ayağa ilişdirmə, badalaq, qıcı dolayıb atma və s.)

Bir qədər sonra milli güləş nümayəndləri meydana çıxdı. Məlum oldu ki, sərbəst güləş bir sıra milli güləş növlərinin xarakterinə çox oxşardır.

"Çıdaoba" - gürcü milli güləşində coşqun temperament və heyrətamız bacarıqla işlədilən texniki fəndlər (xüsusi ilə ayağın iştirakı ilə və güləş-Azərbaycan milli güləşində tətbiq edilən çox səmərəli atmalar yeni yaradılmaqdə olan sərbəst güləşin texnikasında misilsiz bir zəmin olmuşdur.

1945-ci ilin oktyabrında Lelinqradda sərbəst güləş üzrə ilk ölkə çempionatı keçirildi. Yarışlarda cəmi 55 nəfər iştirak etdi. Yeni, sərbəst güləş də çoxlarının xoşuna gəlmidi. Burada texniki ustalığın təkmilləşməsi üçün məhdud olmayan fəaliyyat meydani, geniş texniki imkanlar və görüşün sürəkli temperamentlə keçirilməsi diqqəti cəlb edirdi.

1945-ci il çempionatından sonrakı illər yeni sərbəst güləşi çox böyük həvəslə Lelinqradda, Moskvada, Estoniyada, Azərbaycanda, Ukraynada və xüsusi ilə Gürcüstanda öyrənirdilər. Gürcü güləşçiləri sərbəst güləşmədə müəyyən istiqamət götürmüştülər. (klassik güləşin milli gürcü güləşi ilə vəhdəti). Onlar ilk dəfə olaraq ayağı ilişdirməklə, dolamaqla, badalaqla və s. üssüllərlə fənd işlətməyi tətbiq etmişlər.

Sovet sərbəst güləş məktəbini Avropa və Amerika güləş məktəbindən fərqləndirən cəhət onun ayaqla işlədilən rəngarəng və çox mürəkkəb texniki fəndlərlə xarakterizə olunmasıdır.

1946-1948-ci il çempionatları bir növ təcrübə mübadiləsi məktəbi olmuşdur. Buraya ölkənin müxtəlif guşələrindən yeni kəşf edilmiş texniki fəndlərlə, yaxşı hazırlanmış taktiki qurğularla və səmərəli tətbiq edilən kombinasiyalarla gəlirdilər. Görüşlərin gedisində hər kəs çalışırdı ki, kəşf etdiyi texniki və ya taktiki fəndin səmərəliyini yoxlaşın, onların həyatılıyini müəyyən etsin. Əksər fəndlər çox tez və geniş miqyasda tətbiq ediliirdi.

Sərbəst güləşin inkişafında klassik güləş zəngin metodika və geniş texnikası ilə xeyli təsir göstərmişdir. Güləşçilərin əksəri həm sərbəst, həm də klassik güləşmədə iştirak edirdilər. 1949-cu ildən etibarən sərbəst

və klassik güləş üzrə SSRİ çempionatlarının eyni vaxtda ayrı-ayrı şəhərlərdə keçirilməsi qərara alındı. Beləliklə, güləşçilər güləşmənin bir növünü seçməli oldular. Bu tədbir idmançıları güləşin müəyyən bir növündə möhkəmləndirdi və onları seçdiyi növ üzrə məqsədə uyğun təkmilləşməyə yönəltdi. Güləşçilərimizin texniki-taktiki ustalığı kəskin surətdə inkişaf etdi, tezliklə Avropada və bütün dünyada şöhrət qazandı. Sovet güləş federasiyası FİLA-nın üzvü olduqdan sonra isə güləşçilərimiz digər ölkələrin idmançıları ilə yoldaşlıq görüşləri keçirməyə başladılar. Belə tədbirlər XV Olimpiya oyunlarına hazırlaşmaq məqsədi güdürdü. Bu oyunlarda (1952, Helsinki) D. Tsimakuradze və A. Mekokışvili olimpiya çempionu oldu. Həmyerlimiz Rəşid Məmmədbəyov isə 2-ci yeri tutdu. Komandamız ümumkomanda zaçotunda 1-ci yerə çıxdı. Belə böyük nailiyət bir çoxları üçün gözlənilməz idi. Burada ilk dəfə sovet sərbəst güləş məktəbi nümayiş etdirilmişdir. Bizim güləşçilər ayaqla fəaliyyətdə fərqlənir, bəy-nəlxalq güləşmə xalçasında hələ indiyə qədər görəlməmiş çoxlu texniki fəndlər nümayiş etdirir, qələbə uğrunda mübarizlik və böyük iradəlilik göstərdilər.

Əlbəttə, sovet idmançıları da xarici güləşçilərdən az öyrənməmişlər. Bir çox fəndlər (xüsusi ilə parterdə

islədilən) bizim güləşçilər üçün naməlum idi. Güləşçilərimiz ayaqdan tutaraq islədilən fəndlərin müdafiəsində və əks fəndlərin tətbiq edilməsi bacarığı sahəsində də xeyli uduzurdular.

1954-cü ildə güləşçilərimiz Tokioda dünya birinciliyində (ilk dəfə) iştirak etdilər. İdmançılarımızın çıxışları çox müvəffəqiyətli oldu: 3 qızıl, (V. Balavadze, A. Enqlas, A. Mekokışvili) və 3 bürünc (M. Tsalkalamanidze, N. Muşaşvili, S. Qabarayev) medal aldılar. Komanda zaçotunda bu çempionatı cəmi bir xal fərqi ilə türk güləşçiləri udmuşlar. O vaxt türklər bizim güləşçilərin əsas rəqibləri olmuşlar. Türk güləşçiləri ilə aparılan bu rəqabət uzun müddət (13 ildən çox) davam etmişdir. Lakin 1970-ci illərdən etibarən türk güləşçilərinin ustalığı xeyli azalmışdır. Tanınmış güləşçilər komandanı tərk etmiş, yeni gələn gənclər isə ustalıq səviyyəsinə görə özündən əvvəlkilərə nisbətən xeyli zəif idilər.

Beynəlxalq xalçada gərgin idman mübarizəsi və rəqabəti hələ bu gün də davam edir. İndi Yaponiyada, Bolqarıstanda, Mongolustanda, ABŞ-da və başqa ölkələrdə görkəmli güləşçilər yetişirlər.

Sərbəst güləş üzrə Aleksandr Medved öz qeyri-adı qələbələri ilə özünəməxsus bir rekord qazanmışdır. O, üç Olimpiya oyunlarında, yeddi dünya və üç Avropana çempionatında 1-ci yeri tutmuşdur. Başqa ağır

çəkili güləşçimiz - moskvalı Aleksandr İvanitski də çox gözəl nəticələrə nail olmuşdur. Onun nümayiş etdirdiyi fəaliyyət hər kəs üçün maraqlı tamaşa idi. Ağlla, düşünülmüş taktiki ustalıq və yüksək fiziki hazırlıq İvanitskinin bütün rəqibləri üçün əlçatmaz etmişdir. Müasir dövrün parlaq güləşçilərindən olan V. Sinyaviski (Kiiev), V. Balavadze, L. Tediaşvili (Tibilisi), Y. Şahmuradov, Ə. Əliyev (Mahaçqala), A. İbrahimov (Bakı), A. Bestayev, S. Andiyev (Orconigidze) və bir çox başqaları sərbəst güləşin yüksək nəticə verə bilən fəndlərlə zəngin olması üçün böyük rol oynamışlar.

Sərbəst güləş üzrə dünya çempionatları 1951-ci ildən keçirilməsinə baxmayaraq, sovet komandası bu yarışlarda ilk dəfə 1954-cü ildən iştirak edir. Komandamızın müvəffəqiyyətli çıxışları daima inkişaf etmiş və son illərdə ənənəvi olaraq komanda birinciliyində qabaqcıl yerlərdən birini tutmuşdur. Bu müddət ərzində onların hesabında 114 qızıl medal var idi. (1989-cu ilə qədər). Komandamızın tərkibində ən görkəmli naiyyətlər qazanmış idmançılardan 4 dəfə dünya çempionları: A. İvanitskini, V. Yumini, S. Kornilayevi, L. Tediaşvilini, 5 dəfə dünya çempionu Ə. Əliyevi, 7 dəfə dünya çempionu A. Medvedi xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır. Sərbəst güləşçilərimiz Avropa çempionatlarının

da da çox müvəffəqiyyətlə çıxış edirlər. Avropa çempionatının 1929-cu ildən rəsmən keçirilməsinə baxmayaraq sovet idmançıları burada ilk dəfə 1966-cı ildən iştirak etməyə başlamışlar. (Karlsruhe, AFR). Burada idmançılardan A. İbrahimov, E. Tedeyev, Z. Beriaşvili, Y. Şahmuradov, Ş. Lomidze və A. Medved ilk dəfə çempion olmuşdular.

1946-ci ildən 1969-cu ilə qədər 8 çəki dərəcasında, 1969-cu ildən etibarən isə 10 çəki dərəcəsində mübarizə aparılır. 1989-cu ilə qədər sovet idmançılarının hesabına 123 qızıl medal vardır. Avropa çempionatlarında V. Suljin, V. Qlutkin, Ş. Lomidze, İ. Yarigin, P. Marta, S. Beloqlazov 2 dəfə, A. Medved, Y. Şahmuradov, Z. Beriaşvili, V. Yumin, S. Andiyev, A. Allahverdiyev, M. Maqamedov isə 3 dəfə çempion olmuşlar.

Bu güləşçilərin Olimpiya oyunlarında çıxışları ləp ilk dəfədən uğurlu olmuşdur. XIV Olimpiya oyunlarında (1952-ci il, Helsinki) komanda gözlənilmədən çempion oldu.

Sərbəst güləşçilərimizin Olimpiya oyunlarındakı nailiyyətləri

Qaliblər və mükafatçılar

Olimpiya oyunları - qızıl - gümüş - bürünc medallar

XV-1952

D. Tsimakuradze, Rəşid Məmmədbəyov,
A. Mekonişvili.

XVI-1956

M. Tsalkalamanidze. V. Kulayev
M. Şahov,
A. Bestayev,
V. Balavadze,
T. Skirladze.

XVII-1960

V. Snyavski, Q. Sxirtladze,

XVIII-1964

A. Medved, Q. Sxirtladze. V. Rubaşvili,

A.İvanitski, A.Albul, S.Dzarasov.

XIX- 1968-

A. Medve. Ş. Lomidze, A. İbrahimov,
V. Qureviç. T. Allahverdiyev N. Xoşaşvili.
Q. Straxov.

XX-1972

R. Dmitriyev,
Z. Abdulbekov,
L. Tediasvili,
İ. Yarıgin,
A. Medved.

XXI- 1976

V. Yumin, R. Dmitriyev, R. Aşuraliyev.
L. Tediasvili, A. İvanov, İ. Yarıgin,
V. Novojilov, S. Andiyev. P. Panigin,
M. Aratsilov.

XXII-1980

A. Beloqlazov,
S. Beloqlazov,
M. Abuşev,
İ. Mate,

S. Andiyev.

XXIV-1988

S. Beloqlazov, Q. Vapayev, V. Toruzov.

A. Fadzayev,

M. Xadartsev,

D. Qabeçisvili.

CÜDO GÜLƏŞİ

XIX əsrin sonunda Yaponiyada Dziqaro-Kano tərəfindən təkbətək mübarizənin "Cüdo" adlanan yeni növü hazırlanmış və təcrübədə tətbiq edilməyə başlanılmışdır ki, bu da yaponcadan tərcümədə "zəkanın köməyi ilə qələbəyə nail olmaq ustalığı" mənasını verir.

Cüdo nisbətən qısa müddət ərzində dünyada özünə çoxlu həvəskar cəlb etdi. 1956-cı ildə cüdo üzrə beynəlxalq federasiya (FİD) və Avropa ölkələrinin federasiyası (UED) yarandı. Burada 100-dən çox ölkənin güləş federasiyaları birləşmişdir.

SSRİ-də cüdo federasiyası 1972-ci ilə qədər sambo ilə birlikdə olmuş, bu ildən etibarən isə ayrılmış, həzirdə müstəqil federasiya kimi fəaliyyət göstərir.

Cüdonu yaponlar 1964-cü ildə Tokio Olimpiadاسına daxil etdilər, bundan sonra o, daima (1968-ci ildə Mexikoda keçirilən XIX Olimpiya oyunları istisna olmaqla) Olimpiya oyunlarının programında möhkəmləndi. Bu yarışlarda sovet idmançıları ilk dəfə çıxış etmiş və yüksək sayılan müvəffəqiyyət (4 bürünc medal) əldə etmişlər. Sovet cüdoçuları Monreal Olimpiadasında (1976) daha yüksək səviyyədə çıxış etmiş və 2 qızıl (V. Nevzorov və S. Novikov), 2 gümüş (R. Xartseladze və S. Dvoynikov) və 1 bürünc (Ş. Çoçişvili) medal qazanmışlar.

1962-ci ildən başlayaraq sovet cüdoçuları Avro-pa çempionatlarında iştirak etməyə başlamışlar. İdmançılar arasında ilk dəfə Anzor Kiknadze (ağır çəki) Avropa çempionu (1963-cü il) olmuşdur. 1965-ci ildən başlayaraq bütün çempionatlarda çıxış etməsinə baxmayaraq, dünya çempionatının ilk qızıl medalını 1975-ci ildə Vyanada sovet komandasına V. Nevzorov qazanmışdır.

Ölkəmizdə cüdo üzrə ilk ölkə çempionatı 1973-cü ildə keçirilmişdir. Həzirdə 3 yaş qrupu (yaşlılar,

gənclər və yeniyetmələr) üzrə dünya çempionatı keçirilir.

Son illər qadınlar arasında da müntəzəm olaraq cüdo üzrə bir sıra mühüm rəsmi çempionatlar və beynəlxalq turnirlər keçirilir. Qadın cüdoçuların ustalığı getdikcə təkmilləşir.

SAMBO GÜLƏŞİ

Güləşin bu növü XX illərin əvvəllərində Moskvadın "Dinamo" cəmiyyətində, bir qədər sonra Vladivostokda, daha sonra isə 1931-ci ildən Mərkəzi Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstututunda və eyni zamanda ordu idman klublarında tətbiq olunmağa başlamışdır. "Dinamo" cəmiyyətində bu sahədə ən fəal iş aparan V. A. Spridonov olmuşdur. Lakin ən səmərəli təşkilatı fəaliyyət V. S. Oşenkova məxsusdur. O, sambonun yaranması və bir idman növü kimi tanınmasında çox işlər görmüşdür. Əlbəttə, burada görkəmli sovet məşqçiləri və tədqiqatçıları A. A. Xarlampiyevin, V. M. Andreyevin Y. M. Çumakovun və başqalarının da böyük əməyini unutmaq olmaz.

Göründüyü kimi, "Sambo" ölkəmizdə yaranmış və 3 rus sözünün baş hərflərinin birləşməsindən əmələ gəlmişdir. ("samozaşa bez arujii"). Sambo üzrə ilk rəsmi ölkə çempionatı 1939-cu ildə, ikinci çempionat isə 1940-ci ildə keçirilmişdir. Lakin sambonun əsi inkişaf mərhələsi müharibədən sonrakı illərdə başlanmışdır. Sambo 1971-ci ildən etibarən Spartakiadaların programına daxil edilmişdir.

Hazırda sambo xarici ölkələrdə də geniş yayılmışdır. Onunla Monqolustanda, Yaponiyada, Bolqarıstanda, İngiltərədə, İspaniyada, ABŞ-da, Fransada, İtalıyada və s. ölkələrdə müntəzəm məşğul olurlar.

Sambonun beynəlxalq şöhrəti sovet cüdoçularının, əslində isə samboçularını 1962-ci ildə ilk dəfə Avropa çempionatında böyük nailiyyətlər qazanmaları (III komanda yeri, sonra isə 3 il çempion) olmuşdur.

1966-ci ildə ABŞ-ın Tolido şəhərində, FİLA-nın konqresində sambo rəsmi olaraq beynəlxalq idman növü kimi təsdiq edildi.

Sambo üzrə ilk dünya çempionatı 1973-cü ildə Tehranda keçirilmişdir. İdmançılarımız burada 10 qızıl medalın 9-a sahib olmuşlar. Həmin ildən etibarən ardıcıl olaraq dünya və Avropa çempionatları keçirilir, sovet komandası həmişə birinci yera çıxır. 1973-cü ildən dünya kuboku, 1979-cu ildən isə gənclər arasında

dünya çempionatı keçirilir. Hazırda sambo kişiler və qadınlar üçün Panamerika oyunlarının programına daxil edilmişdir. Sambonun bütün dünya idman içtimaiyəti tərəfindən belə bəyənilməsi, onun olimpiya oyunları programına da daxil edilməsini tələb edir.

AZƏRBAYCANDA GÜLƏŞİN YARANMA TARİXİ

SSRİ-nin Güləş Federasiyasının tərkibində ilk dəfə 1959-cu ildə bir qurum olaraq, Azərbaycan Güləş Federasiyası təsis olunmuş, sədr vəzifəsinin icraçısı Axundov Qəmbər Əsgər oğlu olmuş, sonradan isə bu vəzifəni Hüseynov Fətulla demək olar ki, müstəqillik qazandığımız dövrə kimi icra etmişdir.

Ölkəmizdə populyar olan Yunan-Roma və Sərbəst güləş idman növləri zəngin tarixə və özünəməxsus ənənələrə malikdir. Milli güləşimizin əksər elementlərini, fəndlər və mübarizə metodlarını əks etdirən, böyük inkişaf yolu keçən sərbəst güləş idman növü Dünyada Amerikan güləşi kimi qəbul edilərək, mövcud güləşin Amerika Birləşmiş Ştatlarında yarandığını bildirir.

Lakin xalqımızın yaddaşında olan "Milli güləş" tarixən daha qədimdir. Bu milli güləşin elementlərinə Qobustan qayalarında, şifahi xalq ədəbiyyatında, klassik ədəbiyyatda, dastanlarda rast gəlmək olar.

Güləşin qədimliyini sübut edən faktlardan biri Azərbaycanda toy və bayram şənliklərində insanların bu növdə özlərini sınamalarıdır. Azərbaycanda güləş yarışları xüsusi yerlərdə: Zorxanalarda keçirilirdi.

XX əsrin əvvəllərində pəhləvanlarımız Sali

Süleyman, Rəşid və Cümşüd Yusibov qardaşları Dün-yada tanınırırdalar.

"Milli güləş"in inkişaf etməsi və gənclərin sevim-li məşqələsinə çevriləməsi bir tərəfdən milli irlimizi və ənənələrimizlə bağlırsa, digər tərəfdən sonradan meydana gəlmiş peşəkar məktəbli ilə əlaqədardır.

Hələ, 1789-1871-ci illərdə yaşamış Hüseynqulu Mürsəlqulu oğlu, onun tələbəsi Məşədi Əbdül Əli oğlu Axundov, Şomu Abdulla, Mirzə Həşim oğlu Məhəmmədhüseyin, Sar Pənci və başqaları milli güləş ustaları kimi məşhur olmuşlar.

Azərbaycanda güləş öz təşəkkülünü ikinci Dünya müharibəsindən sonra tapmışdır."Kusturud" idman klubunun təşəbbüskarlarından və oradakı məşqələlərin iştirakçılarından olan əməkdar idman ustası Rza İbrahim oğlu Baxşəliyev Azərbaycan Respublikasında güləşin banilərindən sayılır.

Rza Baxşəliyev SSRİ-nin əməkdar idman ustası, Azərbaycanın əməkdar bədən tərbiyəsi və idman xadimi, əməkdar məşqçi, Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqsünaslıq fakültəsinin və Bədən Tərbiyəsi İnsti-tunun məzunu, güləş üzrə 20- qat Azərbaycan çempio-nu olmuşdur.

Rza Baxşəliyev güləş məktəbinin yetirmələri də-

fələrlə SSRİ çempionları Musa Babayev və İbrahim-paşa Dadaşovu, SSRİ çempionatının dəfələrlə mükafatçısı və Ümumdünya tələbələri Universiadasının qalibi Muxtar Dadaşovu, ilk dəfə 1952-ci ildə Helsinki Olimpiya Oyunlarında gümüş medal qazanan Rəşid Məmmədbəyovu misal götirmək olar. Bu məktəbin davamçıları və ölkəmizdə sərbəst, eləcə də milli güləşin inkişafında İslam Hümbətov, Alkiviad Pavlıdi, İsaq Cəfərov, Sabir Hüseynov, Camal Yaqubov, Ehsan Kərimov, Oktyar Məmmədbəyovun sonrakı illərdə Dünya çempionu, Olimpiya Oyunlarının mükafatçısı Aydin İbrahimovun, SSRİ və Azərbaycan çempionları-nın qalib və mükafatçısı Rəhim İsləmovun, Nadir Məmmədovun, Kamal Cəmilovun, Eldar Marqunovun, Ramiz və Fazıl Həsənov qardaşlarının, Kamal və Sarı Səmədov qardaşlarını, Nəcəf Çölliyyevin, Göyüş Məmmədovun, Arif və Kamal Həsənov qardaşlarının, Nuhbaba və Hacıbaba Şixiyev qardaşlarını, Xankişi Hüseynovun, Emin Ramazanovun, Cabir Həsənovun, Firudin Həsənovun, Soltan Kərimovun, Əli Məmmədo-vun, Ramazan Səmədovun, Mustafa Orucovun, Dünya Kubokunun sahibi, Avropa Çempionu Rafiq Haciyevin, Yaqub Məmmədovun, Oqtay Hüseynovun, Seyxan Ocaqovun, Nadir Rəhimovun, Manaşır və Livi Mişiyev

qardaşlarının, Tahir və Məmməd İbrahimov qardaşlarının, Cavanşir, Xanlar və Ağayusif Qurbanov qardaşlarının, Xosrov Cəfərovun, Çingiz Quliyevin, Nağı Quliyevin, Firudin Ağasıyevin, Ramiz Tağıyevin, Həsrət Məmmədyarovun, Ələddin Hacıyevin, Sevindik Səfərovun, Muxtar Novruzovun, Rəhim Novruzovun, İlham Abbasovun, Dünya və Avropa çempionu Xəzər İsayevin, Telman və Ələddin Paşayev qardaşlarının, Aslan Ağayevin, Nadir Həmidovun, Azər İsayevin, Elşad Allahverdiyevin, Firdovsi Umudovun, Nazim Əlicanovun, Elman Əsgərovun, Abil İbrahimovun, Namiq Sevdimovun, Olimpiya çempionu Namiq və Dünya çempionu Arif Abdullayev qardaşlarının, Vüqar Qurbanovun, Vüsal Axundovun, Zakir Babayevin, Saday İsmayılovun, Rüstəm Ağayevin, Həmid Rəsulovun və başqalarının əmək və xidmətləri olmuşdur.

XIX əsrin sonlarında və XX əsrin əvvəllərində Fransız güləşi adlanan və təşəkkül tapan Yunan-Roma güləş növünün vətəni Yunanıstandır. Qədim Ellada da müharibələrə son qoyub, güc-qüvvələrini idman meydancalarında nümayiş etdirmələri istəyindən Olimp dağında yandırılan tonqal cəngavərləri yarışmalara dəvət siqnali idi. Bu yarışlarda kürəkdənapişaraq bir-birinə güc gəlmələri Yunan-Roma güləşinin ibtidai

əsasları idi. Ölkəmizdə əvvəller klassik güləş kimi tanınan Yunan-Roma güləşi ikinci Dünya müharibəsindən sonra təşəkkül tapmışdır. İlk Dünya çempionu titulunu 1978-ci ildə Meksikada keçirilən Dünya çempionatında Arif Niftullayev qazanmışdır. 1980-1990-cı illərdə Məhiyəddin Allahverdiyev 3 qat Dünya çempionu titulu sahib olmuşdur.

KLASSİK GÜLƏŞMƏ

Yuxarıda qed edildiyi kimi, respublikamızın klassik güləşçiləri uzun illərdir ki, bir çox mühüm ümumittifaq və beynəlxalq yarışlarda iştirak edirlər. Bunlardan ən parlaq nailiyyət kimi aşağıdakıları xüsusi ilə qeyd etmək olur.

1. Avdiyev Biktor Yuriyeviç - beynəlxalq dərəcəli idman ustası, 1978-1979-cu illərdə SSRİ çempionu, 1977, 1981-ci ildə bu çempionatların gümüş və bürünc mükafatçısı, 1976-ci ildə gənclər arasında Avropa çempionu, 1978-ci ildə Poddubnu turnirinin qalibi, 1978-ci ildə dünya çempionatının bürünc mükafatçısı.

2. Allahverdiyev Məhiyəddin İsmayılov oğlu - SSRİ-nin əməkdar idman ustası, 1985-ci ildə SSRİ çempionu, 1984-cü ildə Avropa çempionu, gənclər arasında dünya (1984) və Avropa (1982) birinciliklərinin qalibi, 1985-1986-1987-ci illərdə dünya çempionu, 1983-1984-cü illərdə Dünya kubokunun qalibidir.

3. Əliyev Əhəd - beynəlxalq dərəcəli idman usta-sı, 1971, 1974 - cü illərdə SSRİ çempionatlarının gümüş mükafatçısı, 1971-1973-1976- ci illərdə gənclər

arasında ölkə çempionu. 1975-ci ildə Poddubni turnirinin qalibi, 1972-ci ildə gənclər arasında Avropa çempionu.

4. Əliyev Əli Müslüm oğlu - beynəlxalq dərəcəli idman ustası. 1969-cu ildə məktəblilərin SSRİ çempionu, 1976-ci ildə gənclər arasında ölkə çempionu, 1982-ci ildə SSRİ çempionatında ikinci, 1976-ci ildə gənclər arasında Avropa çempionu, 1977-ci ildə gənclər arasında Dünya çempionatında üçüncü olmuşdur.

5. Niftullayev Arif Sabir oğlu - SSRİ - nin əməkdar idman ustası. 1976-1979 - cu illərdə SSRİ çempionatlarında ikinci, 1978-ci ildə üçüncü yeri tutmuşdur. 3 dəfə (1978-1980) Poddubni turnirinin qalibi və 1978-ci ildə dünya çempionudur.

6. Umayev İlham Məmməd oğlu - beynəlxalq dərəcəli idman ustası. 1979 - cu ildə yeniyetmələr arasında, 1980 - 1983-cü illərdə gənclər arasında ölkə çempionu, 1980 - ci ildə gənclər arasında Avropa çempionu olmuşdur. Dəfələrlə mühüm beynəlxalq turnirlərin çempionu və mükafatçısıdır.

SƏRBƏST GÜLƏŞMƏ

Azərbaycanın sərbəst güləşçiləri arasında beynəlxalq və ümumittifaq yarışlarda yüksək nailiyyətlər qazanmış idmançılarından aşağıdakılardı göstərmək olar:

1. Babayev Musa Məmməd oğlu, SSRİ idman ustası, 1949-1950-1951-1952-ci illərdə ölkə çempionu, 1949-1951-1952-ci illərdə beynəlxalq turnirin qalibi olmuşdur.
2. Dadaşov İbrahimpaşa, əməkdar idman ustası, SSRİ-nin əməkdar məşqçisi, 1949-1951-1952-1956-ci illərdə ölkə çempionu, 1954-1955-ci illərdə ikinci, 1950-ci ildə üçüncü yeri tutmuşdur. XV Olimpiya oyunlarının iştirakçısıdır.
3. Dadaşov Muxtar. SSRİ idman ustası, 1952-1953-1955-1957-ci illərdə ölkə çempionatlarının gümüş mükafatçısı, 1952-ci ildə tələbələrin XII Ümumdünya oyunlarının qalibi, 1955-1957-ci illərdə gənclərin ümumdünya festifallarının çempionu olmuşdur.
4. İbrahimov Aydın Süleyman oğlu, əməkdar idman ustası, SSRİ-nin əməkdar məşqçisi, 1964-cü ildə

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

ölkə çempionu, 1963-cü ildə ikinci, 1960-1967-ci illərdə üçüncü yeri tutmuşdur. 4 dəfə Tbilisidə keçirilən mühüm beynəlxalq turnirin çempionu (1961-1964), 1963-cü ildə dünya çempionu, 1966-ci ildə Avropa çempionu, 1964-cü ildə Olimpiya oyunlarının üçüncü mükafatçısı olmuşdur.

5. Məmmədbəyov Rəşid Qarabəy oğlu, SSRİ idman ustası, 1947-1949-1953-1954-1956-ci illərdə ölkə çempionatlarında ikinci, 1948-ci ildə üçüncü yeri tutmuşdur. 1952-ci ildə XV Olimpiya oyunlarında ikinci olmuşdur.
6. Paşayev Telman Paşa oğlu, beynəlxalq dərəcəli idman ustası, 1974-cü ildə ölkə çempionatında 3-cü yer, 1973-cü ildə gənclər arasında ölkə çempionu, 1974-1976-1979-cu illərdə Tbilisi beynəlxalq turnirinin qalibi, 1974-1978-ci illərdə Avropa çempionatının, 1975-ci ildə Dünya çempionatının gümüş mükafatçısı olmuşdur.
7. Hacıyev Rafiq Sultan oğlu, beynəlxalq dərəcəli idman ustası, 1970-ci ildə ölkə çempionu, 1971-1972-1975-ci illərdə həmin çempionatda ikinci,

1969-cu ildə üçüncü olmuşdur. 1972-1973-1975-ci illərdə beynəlxalq Tbilisi turnirinin qalibi, 1970-ci ildə Avropa çempionu, 1973-cü ildə Avropada və 1974-cü ildə Dünya çempionatlarında ikinci olmuşdur.

8. İsayev Xəzər Ağali oğlu, əməkdar idman ustası, 1986-1987-ci illərdə ölkə, Avropa, Tbilisi beynəlxalq turnirinin çempionu. Həmin illərdə Dünya çempionu və 1988-ci ildə gümüş mükafatçısı.

**ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR
AZƏRBAYCANDA GÜLƏŞİNİN İNKİŞAF TARİXİ**

Azərbaycanda güləşmənin inkişaf tarixi çox qədimlə bağlıdır. Əgər güləşmənin xronoloji inkişaf yoluunu bir qədər araşdırısaq, "Kitabi Dədə Qorqud", "Koroğlu", "Şah İsmayıł" dastanlarında, Nizaminin əsərlərində və şifahi xalq yaradıcılığında onun təzahürlərinə rast gəlirik.

Belə güman edilir ki, Azərbaycanda güləşmə Şah İsmayıł Xətainin hakimiyyəti dövründə daha çox inkişaf etmişdir. Şah İsmayıł, dövlətini genişləndirib Azərbaycan xalqının nüfuzunu artırıldıqdan sonra, orduunun təlim təribyəsinə və fiziki hazırlığına xüsusi diqqət vermişdir. Bununla əlaqədar olaraq, onun təşəbbüsü ilə ölkənin bir çox yerlərində "Zorxana" adlanan xüsusi məşq məktəbləri yaradılmışdır. Belə məktəblərin Ordubad, Naxçıvan, Bakı, Gəncə, Şuşa, Şamaxı, Lənkəran, Bərdə, Təbriz, Ərdəbil, Rəşt və başqa şəhərlərdə yaranıb fəaliyyət göstərməsi barədə dəlillər vardır. Bu məlumatlara elmi-tarixi mənbələrdə və bədii yaradıcılıq əsərlərində daha çox rast gəlinir. Məsələn, Yusif Vəzir Çəmənzəminlinin "Qan içində" əsərində belə bir səhnə çox səciyyəvidir: Şuşa zorxanasını mahaldə hamı tanıydı. Burada cavanlar məşq edir, bir-birinə zor gəlirdilər. Qurşaqtutma yaman dəbdə idi"...

Bu baxımdan Azərbaycanın görkəmli mütəfəkkiri M. F. Axundovun əsərləri diqqətə layiqdir. Onun əsərlərində milli güləş terminlərinə və ifadələrinə tez-tez rast gəlinir: "zor gəlmək", "pişləngə çəkmək", "arxasını yerə qoymaq", "tutaşmaq", "güt sinamaq", "qurşaq tutmaq" və s.

Azərbaycanda güləşmənin meydana gəlməsi və geniş yayılması heç də sadəcə bir məşguliyyət və ya el şənliklərinin daha təmtəraqlı keçməsi məqsədini güdməmiş, mövcud ictimai quruluşun tələbatı ilə əlaqədar olmuşdur. Bu tələbat müxtəlif ictimai qruplar arasında gedən mübarizələrdə qələbəni təmin edəcək bir vasitə və ordunun fiziki cəhətdən inkişaf etdirilməsi kimi məqsədlər güdmüşdür.

Zaman keçidikcə müharibələrin xarakteri dəyişmiş, daha da mürəkkəbləşmiş, hərbi vasitələrlə təkmilləşmişdir. Belə təkmilləşmə prosesində daha qüdrətli müharibə vasitələri fiziki üstünlük zəruriliyini aradan qaldırmış, müharibələrin gedişini başqa istiqamətə yönəltmişdir. Beləliklə, güləşmə cəmiyyətin inkişafının müəyyən mərhələsində müharibə vasitəsindən sırf tamşa vasitəsinə çevrilmiş, sonralar idman xarakteri daşımışdır. Bu prosesin ilk mərhələsində əsas üstünlük fitri istedada və irsi keyfiyyətlərə (xüsusi ilə fiziki

qüvvəyə) malik olan şəxslərə mənsub olmuşdur. Belələri haqqında, adətən, çoxlu əfsanələr, nağıllar, dastanlar yaranmış, onların adları uzun müddət xalqın dilindən düşməmişdir. Belə güləş ustalarına tarixi şəxsiyyət kimi XVIII əsrədə yaşmış görkəmli Azərbaycan pəhləvanlarının nümunəsinə rast galirik. Burada, ilk növbədə 1789-1871-ci illərdə yaşamış Hüseynqulu Hacı Mürsəl Qulu oğlu və onun taləbəsi hesab edilən "Altıaylıq" ləqəbli Məşədi Əbdül Əli Axundovu (Maştaga), Ağaklı Vəzirov və Şonu oğlu Məmməd Hüseyni (Bakı), Mirza Haşim oğlunu (Zabrat), Atababanı (Saray), Bünyəti və Sar Pəncini (Nardaran), Məmməd (Əhmədli) və başqları qüdrətli milli güləş ustalarını misal göstərmək olar.

16 yaşından güləşməyə başlamış və qısa müddətdə öz əfsanəvi qüvvəsi və çevikliyi ilə hamını heyran etmiş Hüseynqulu pəhləvan 40 il güləşlə məşğul olmuşdur. O, ömrünün sonuna kimi xalqımızın bu gözəl ənənəsini el içində yaymış, gənclərdə mərdlik, cəsurluq, yenilməzlik kimi müsbət keyfiyyətlər aşılamışdır. Bütün həyatını pəhləvanlıq həsr etmiş Hüseynqulu, sonralar milli güləşmənin daha da inkişaf etməsində misilsiz rol oynamışdır. Onun yetişdirmələrindən biri olan "Altıaylıq" ləqəbi ilə məşhur olan Məşədi Əbdül Əli Axundov təkcə Azərbaycanda deyil, həm də

Sərqi ölkələrində, Qafqaz və Şimali Qafqaz xalqları arasında geniş şöhrət qazanmışdır. O, 10 yaşından güləşməyə başlamış, 19 yaşında ikən yüksək güləşmə bacarığına və heyrətamız bədən quruluşuna malik olmuşdur. Bu illərdə Altıaylığın məglubiyyətsiz keçirdiyi sayız-hesabsız maraqlı görüşləri onu getdikcə şöhrətləndirirdi.

O, 1899-cu ildə Nardaranda güclü hesab edilən Bünyət pəhləvanla güləşir. Ona, qalib gəlir. Bu hadisədən az sonra Sabunçu sirkində iştirak edən Qardaneli adlı gürçü pəhləvanı ilə 3 dəfə görüşür və onu üçündə də məglubiyyətə uğradır. O, bir sıra əcnəbi pəhləvanlarla da güləşmiş, parlaq qələbələrdə böyük şöhrətə sahib olmuşdur. Elə bu illərdə Altıaylığın təkidi ilə Bakıya gəlmış İba pəhləvanla (Ərdəbil) onun görüşü olmuşdur. Doğrudur, burada qalib müəyyən olmamışdır, lakin məşhur İba pəhləvanının alicanabılığı və Altıaylığın gəncliklə coşub-daşan qüvvəsi xalqın hörmətinə və alqışlarına səbəb olmuşdur.

Bu dövrdə güləşmənin xalq arasında çox maraqlı tamaşa kimi yayılması Azərbaycanın, demək olar ki, bütün qəzaları, mahalları və s. üçün çox xarakterik idi. Lakin bütün bu tamaşalar ayrı-ayrı yerlərdə müxtəlif ənənələrlə fərqlənirdi. Məsələn, əgər Gəncə-Qazax mahalında güləşmə toy şənliklərinin ayrılmaz hissəsi kimi

özünü göstərirdi, Muğan-Lənkəran mahallarında o əsasən, bayramlarda (xüsusən Novruz bayramında) gənclərin ən çox sevdiyi bir ənənə kimi həyata keçirilirdi. Güləşmə üzrə müəyyən fərdi görüşlərlə yanaşı, hər il Novruz bayramı münasibəti ilə çox maraqlı yarışlar da keçirilirdi. Lənkəranda bu yarışlar, adətən, çoxdan bəri qəbul edilmiş, "Böyük bazar"da "Qapandıbil" adlı meydanda keçirilərmiş. Təxminən 1890-1915-ci illərdə olan bu görüşləri lənkəranlı dərzi Cəlil adlı bir güləş həvəskarı təşkil edərmiş. Bu görüşlərə, adətən, çox erkən hazırlaşar, qonşu kəndlərin bütün güləşənlərini, həvəskarlarını dəvət edərmişlər. Belə mərasimlər çox dəbdə olduğundan buraya bütün adlı-sanlı şəxslər - hətta qubernator belə dəvət olunarmış. Güləşmə, bayram münasibəti ilə keçirilən bütün şənlik və əyləncələrin, demək olar, ən maraqlı hissəsi sayılmış. Daima keçirilən bu görüşlərin sədasi o qədər geniş yayılıb ki, təxminən 1890-ci illərdə məşhur İran (Ərdəbilli) pəhləvanı İba da Lənkərana gəlir. (bu səfər zamanı o, Bakıdan gələn Altıaylıqla da güləşir) Görünür Lənkəranda güləşmənin seviləməsi və tez-tez müxtəlif yarışların təsiridir ki, burada bir sıra qüvvətli pəhləvanlar yetişmişdir. Bunlardan ən məşhuru Xolmili kəndindən Kəlbə Mirzə və Şıxakəran kəndindən Hənnan adlı pəhləvanlardır ki, onları heç kəs yıxa bilməmişdir.

1912-1915-ci illərdə Rusiyadan Lənkərana Panov adlı bir şəxs gəlir və güləşmək istədiyini bildirir. Kəlbə Mirzə onunla güləşəcəyinə razılıq verir və "Nəçəlnik bağında" meydən sulanır, görüş baş tutur. Çoxlu rus zabitlərinin və çar çinovniklərinin gözü qarşısında Mirzə Panova qalib gəlir. Buna dözməyən rus zabitləri Kəlbə Mirzəni tapanca ilə vurmaq isteyirlər. Kəlbə Mirzə uzun müddət Lənkərandan getməli olur. Onun yetişdirmələrindən Şıxakəranlı Hənnani, Mamustalı Kərbəlayi Məmmini və Yunisi, Tutaneştəli Kərbəlayi Məcidi, Kənarmeşli Əlini, Vələdili Mirsalamı və başqalarını qeyd etmək olar.

Lənkəranda güləşmə sovet hakimiyyəti illərində də, davam etmiş və daha da canlanmışdır. Bu illər təkcə Lənkəranda deyil, həm də ətraf rayonlardan gəlib burada qurşaq tutmuş çox qüvvətli pəhləvanların ad-sanları uzun müddət xalqın dilində qorunub saxlanılmışdır. Bunlardan Lerikli (Mistanlı) Vahabi, Masallılı Məmmədi, Yardımlı Aşıq Feyruzu, Ərdəbilli Şəmini və başqalarını qeyd etmək olar.

1930-cu illərdə böyük ad-sana malik olan Ərdəbilli Şəmi pəhləvan rəsmi olaraq Lənkərana dəvət edilir. Güləşmə üçün Xolmili kəndini seçirlər. Şəmi pəhləvan bir neçə gəncin arxasını yerə vurur. Nəhayət, onun

qarşısına Mamustalı Yunis çıxır. O, Şəmini qaldırıb yerə çırçıp və elə həmin gün Şəmi Lənkərəni tərk edib irana gedir.

Yunis pəhləvan da, öz növbəsində, tez-tez başqa şəhərlərə (Cənubi Azərbaycanın Ərdəbil, Təbriz və s. şəhərlərinə) səfər edər, orada güləşər və çoxlu pul, mal getirərmiş, (bu yerlərdə, adətən, qalib gələn pəhləvana ənam olaraq çoxlu pul və hədiyyə vermək dəbdə olub).

Təxminən 1935-ci illərdə Lənkərana Rusiyadan hansı səbəbdənse Sezik (Serjik və ya Sergey) adlı bir nəfər gəlir və şəhərdə onunla güləşəcək bir adam tələb edir. Nəhayət, yenə "Qapandibi"ndə bu münasibətlə güləşmə mərasimi qurulur. Birinci dəfə Sezikin qarşısına Kənarmeşli Əli Baxşı oğlu çıxır. Sezik heç kimə tanış olmayan bir fəndlə Əlini, sonra isə həddən artıq sürət və çevikliyə malik olan Mir Bağır pəhləvanın kürələrini yerə vurur. Bu cür çox qəribə güləş üslubunu görən qalan pəhləvanlar Seziklə güləşməyin əbəs olduğunu yəqin edib öz "ad-sanlarını" təmiz saxlamaq üçün onunla güləşmədən yayanırlar (görünür, Sezik klassik güləşmənin texnikasını yaxşı bilən atletlərdən olub-muş). Belə olduqda Sezik Lənkərandan heç yera getmir, şəhərdə çox asudə və etinəsiz dolanır. O nə edirsə də, şəhərdə ona bir söz deyə biləcək şəxs tapılmır (o vaxtlar qonaq gələn və məğlub olmayan pəhləvana

yerli əhali xərc-xərac verməli, onun, demək olar ki, bütün tələblərini ödəməli imiş). Buna görə də şəhərin ağ-saqqları yiğilib məsləhətləşir və Bakıdan Sali Süleymanı dəvət etməyi qərara alırlar. Tezliklə Bakıya Sali Süleymanın yanına adam göndərilir və təxminən 20-25 gündən sonra o, gəmi ilə Lənkəranə gəlir. Sali Süleymanla Sezikin güləşməsi xeyli davam edib, çox böyük həyəcana səbəb olur. Çox gərginlikdən sonra, nəhayət, Sali Süleyman qalib gəlir və elə həmin gün Sezik Lənkəranı tərk edir.

Son dövrlərdə də respublikamızın ayrı-ayrı rayonlarında tanınmış pəhləvanların adlarına tez-tez rast gəlinir. Məsələn, Əlibayramlı rayonunda (Papani qəsəbəsində) yaşamış və Böyük Vətən müharibəsinə qədər görkəmli peşəkar güləşçi olmuş Balası Kamalbəyovu, Əliağa Hüseynovu (Saatlı rayonunun Minbaşı kəndi), Rüstəm-Zalı (Qazax rayonu Ağköynək kəndi), Vəli Loylabaş oğlunu (Ağstafanın Dağkəsəm kəndi), Məmməd Muradovu (Tovuz), Əbdürəhman Atakişiyevi (Qutqaşen) və başqalarını qeyd etmək olar. Onlar rəsmi idman yarışlarında iştirak etməsələr də ənənəvi xalq şənliklərində, toy və bayramlarda dəfələrlə qurşaq tutmuş, xalqın böyük hörmətini qazanmışlar.

Azərbaycanda güləşmənin inkişafı və gənclərin

sevimli məşğaləsinə çevriləməsi, bir tərəfdən milli irsimiz və ənənəmizlə, digər tərəfdən sonralar meydana gəlmış peşəkar güləş məktəbi ilə əlaqədardır. Güləş yarışları daha səmərəli qaydalara, çoxlu və rəngarəng texniki-taktiki fəndlərə əsaslanır. Elə buna görə də o gəncləri özünə daha çox cəlb edir, onlarda hədsiz məraq oyadır. Azərbaycanda 1920-ci ildən başlamış 1946-ci ilə kimi peşəkar pəhləvanlar kimi fəaliyyət göstərən və xalq arasında hədsiz hörmətə layiq olan pəhləvanlardan Rəşid Yusufovu, Sali Süleymanı, Eldar Göyçaylini, Qara Rüstəmi (Kürdəmir), Ağayev Şuşinskini (Şuşa), Məmməd Əlini (Qazax), Kürdoğlunu (Gəncə) və başqalarını qeyd etmək olar.

Azərbaycanda həvəskar idman növü kimi güləşmə, əsl inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Bu dövrdə tez-tez Bakı sirkində təşkil edilən Ümumittifaq və beynəlxalq (peşəkar) çempionatlar gənclər arasında misilsiz təbliğat əhəmiyyəti kəsb edirdi. Bu çempionatların daimi və ən şöhrətli iştirakçısı Sali Süleyman təkcə Bakıda deyil, eyni zamanda bütün Azərbaycanda xalqın sevimli olmuşdur.

Azərbaycanda (Bakıda) ilk dəfə həvəskar idman kimi klassik güləşmə dərnəyi 1920-ci illərin əvvəllərində fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Bu dərnəyin

həm məşqçisi, həm də fəal iştirakçısı Rza Baxşəliyev olmuşdur. O, 1924-cü ildə Kiyevdə keçirilən SSRİ çempionatında ilk Azərbaycan güləşçisi olmuşdur. Rza Baxşəliyev bir sıra idman nailiyyətləri ilə yanışı, məşqçilik fəaliyyətində də böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışdır. O, respublikamızda Rəşid Məmmədbəyov, Muxtar Dadaşov, Musa Babayev və başqaları kimi adlı-sanlı güləşçilər yetişdiriyinə görə Azərbaycanın əməkdar məşqçisi və respublika əməkdar bədən təbiyi yəsi xadimi adına layiq görülmüşdür.

Respublikamızda, eləcə də ölkəmizdə sərbəst güləşin əsasını qoyanlardan - Rəşid Məmmədbəyov, Musa Babayev, İbrahimpaşa Dadaşov, David Maxaradze və başqalarının adları iftخار hissi ilə qeyd edilir.

Ölkəmizdə sərbəst güləş xeyli gec inkişaf etdirilməyə başlamışdır. İlk SSRİ çempionatı 1945-ci ildə Leninqradda keçirilmişdir.

Sərbəst güləş üzrə bu illər yarınlarda əsas etibarı ilə Zaqafqaziya respublikalarının idmançıları üstünlük təşkil edirdilər. Güləşin bu növü Zaqafqaziya xalqlarının milli güləş xarakteri ilə çox oxşar idi. Sonralar məlum oldu ki, SSRİ xalqlarının müxtəlif milli güləş növləri sərbəst güləşin hərtərəfli inkişaf etməsinə, onun texniki-taktiki cəhətdən zənginləşməsinə və maraqlı bir

idman növü kimi təşəkkül tapmasına güclü təsir göstərmişdir. Ona görə də, bu illər sovet yiğma komandasının əsas tərkibinin Zaqafqaziya respublikalarından olan güləşçilər təşkil etmişlər.

Sərbəst güləş üzrə ilk ölkə çempionatının 7 qalibindən (7 çəki dərəcəsində keçirilib) 6-sı Zaqafqaziya üzrə olmuşdur.

SSRİ üçün birinci olan XV Helsingi Olimpiya oyunlarında Azərbaycanın 4 güləşçisi iştirak etmiş, Rəşid Məmmədbəyov mükafata layiq 2-ci yerə çıxmış və SSRİ komandasının çempion olmasına xeyli kömək etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu Olimpiya oyunlarından indiyə qədər keçən müddət ərzində respublikamızda onlarla yüksək dərəcəli güləşçilər hazırlanmasına baxmayaraq, Rəşid Məmmədbəyovun bu nəticəsi respublikamız üçün rekord kimi təzələnməmiş qalır.

Azərbaycanda klassik güləşmə 1972-ci ildən yəni bir mərhələyə qədəm qoyur. Ə. Əliyev, R. Eyvazov və başqaları gənclər arasında Avropa çempionatlarında, Xan Babaxanov isə İvan Poddubni adına beynəlxalq turnirdə müvəffəqiyyətlə çıxış etmişlər. Gənc güləşçilərdən Əhəd Əliyev, Arif Niftullayev, Viktor Avdişev, İlham Umayıev, Kamandar Məcidov, Məhiyəddin Allahverdiyev, Nadir Həmidov, Mənsur Bayramov, Rafiq Məmmədov və başqalarının müvəffəqiyyətli çıkışları

Azərbaycan klassik gülaş məktəbinin şərəfini ölkə və dünya miqyasında daha yüksəklərə qaldırmışdır. Bu istedadlı gülaşçılar arasında Olimpiya oyunlarından başqa, müasir dövrümüzdə keçirilən bütün rəsmi çempionatların dəfələrlə çempionu (3 dəfə dünya çempionu) olmuş Məhiyəddin Allahverdiyevi xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır.

Respublikamızda klassik gülesin müxtəlif inkişaf meyillərini ayani sürətdə sübut etmək üçün ən mühüm idman turniri olan SSRİ xalqlarının spartakiadalarındaki qazandığı nailiyyətlərlə tanış olmaq kifayətdir. I (1956) - 9-cu ümumkomanda yeri; II (1959) - 10-cu yer; III (1963) - 9-cu yer; IV (1967) - 11-ci yer; V (1971) 4-cü yer; VI (1975) - 7-ci yer; VII (1979) - 5-ci yer, VIII (1983) - 6-ci yer; IX (1986) - 8-ci yer.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 1950-ci illərdə sərbəst gülaşçılarımız sovet yiğma komandasında aparıcı yerlərdən birini tuturdu. Onlardan İ. Dadaşovu, R. Məmmədbəyovu, M. Dadaşovu, M. Babayevi və başqalarını qeyd etmək olar.

1960-1970-ci illərdə Ümumittifaq və beynəlxalq miqyasda uğurlu qələbələr qazanan idmançılarımızdan XIII Olimpiya oyunlarının mükafatçısı, dünya, Avropa və ölkə çempionu A. İbrahimovu, Avropa və ölkə çempionları R. Səmədovu, R. İsmayılovu, R. Hacıyevi, T.

Paşayevi, M. İbrahimovu və başqalarını qeyd etmək olar.

1980-ci illərdə SSRİ xalqlarının XIII spartakiadalarının çempionu, dünya kubokunun qalibi və Avropa çempionatı mükafatçısı P. Novruzov olmuşdur. Bu illərdə ən böyük nailiyyət isə dəfələrlə ölkə, Avropa, dünya çempionu və mükafatçısı Xəzər İsayevə mənsubdur.

Göründüyü kimi, respublikamızda sərbəst gülesin inkişaf səviyyəsi heç də sabit olmamışdır. Bunu əyani olaraq sübut etmək üçün yiğma komandamızın təkcə SSRİ xalqlarının spartakiadalarındaki çıxışlarını nəzərdən keçirmək kifayətdir: I (1956) - 6-ci yer; II (1959) - 12-ci yer; III (1963) - 5-ci yer; IV (1967) - 5-ci yer; V (1971) - 7-ci yer; VI (1975) - 3-cü yer; VII (1979) - 4 yer; VIII (1983 - 8-ci yer; IX (1986) - 8-yer.

Sambo gülesi respublikamızda rəsmi olaraq 1938-ci ildən öz inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Məhz bu il Bakıda sambo üzrə ilk qeyri rəsmi SSRİ çempionatı keçirilmişdir. Burada 6 çəki dərəcəsində 5 komanda (Moskva, Leningrad, Kiyev, Bakı və Saratov şəhərləri) iştirak etmiş, Bakı samboçusu B. Süleymanov mükafata layiq üçün yərə çıxmışdır.

Samboçularımızın ümumittifaq və beynəlxalq yarışlarında təkcə S. Hüseynovun 1954-cü ildə SSRİ

çempionatında qazandığı ikinci yerə çıxmaq şərtilə, 1970-ci illərin sonlarına qədər heç bir nailiyyətə təsədűf olunmır. Əlbəttə, bu vəziyyət ümumkomanda yelərinin müəyyən olunmasında həllədici əhəmiyyət kəsb edirdi.

1970-ci illərdə Ümumittifaq yarışlarında sambocularımızdan F. Ağayev, K. Qasımov, N. Bağırov, A. Qədirov, E. Məmmədov və başqalarının qazanıldığı müvəffəqiyyətlər diqqətə layiqdir.

Beynəlxalq miqyasda samboçularımızdan ilk dəfə F. Ağayev 1982-ci ildə gənclər arasında dünya birinciliyində nailiyyət qazanmışdır. Daha sonra Ceyhun Məmmədov dalbadal qələbə qazanıb, 1985-ci ildə yeniyetmələrin Ümumittifaq idman oyunlarında qalib gəldikdən sonra, bir neçə mühüm beynəlxalq yarışların (1985-1989-cu illərdə müasir yarışlar sistemində mövcud olan ən yüksək miqyaslı rəsmi çempionatlarında 8 dəfə) çempionu və 1990-ci ilin dünya çempionu olmuşdur.

Sambonun respublikamızda inkişaf etdirilməsi, ilk növbədə, Azərbaycan idmançıları İsmayııl Əhmədov və Sabir Hüseynovun adları ilə bağlıdır.

Cüdo güləş növünün respublikamızda nisbətən yaxın illərdə inkişaf etdirilməsinə (1970) baxmayaraq,

hazırda o, gənclərimizin ən çox sevdiyi idman növlərindən biri kimi geniş tətbiq edilir.

Bir sırə gənclərimizin ümumittifaq və beynəlxalq yarışlarda inamlı çıxışları ümidi vericidir. F. Ağayevin gənclər arasında (1986) dünya çempionu, Fərhad Rəcəblinin, N. Hüseynovun, R. Ağamirovun, Arzu Atayevanın (qadınlar arasında) ölkə, qitə və dünya binciliklərində qazandıqları nailiyyətləri buna aid etmək olar.

Respublikamızda güləşmənin inkişaf etdirilməsi üçün lazımlı bütün maddi və maliyyə imkanları yaradılmışdır. Respublikamızın şəhər və rayonlarında müasir tələblərə cavab verə biləcək ixtisaslaşmış məktəblər və dərnəklər fəaliyyət göstərməkdədir. Bu dərnəklər müasir avadanlıqla yaxşı təchiz edilmiş, onlara bacarıqlı məşqçilər rəhbərlik edir.

Müxtəlif təşkilatların nəzdində fəaliyyət göstərən ixtisaslaşmış uşaq idman məktəbləri ilə yanaşı, Bakı idman təmaülli orta ümumtəhsil məktəbi və respublika olimpiya ehtiyat idman məktəbi kimi ixtisaslaşmış məktəblərdə daha layiqli idman qələbələri qazana biləcək güləşçilər hazırlanır.

Bu işdə respublika "Dinamo", "Əmək ehtiyatları" həmkarlar təşkilatlarının könüllü idman cəmiyyətləri, ordu idman klubu, Maarif Nazirliyi və idman Komitəsi

nəzdində yaradılmış uşaq idman məktəbləri və s. kimi cəmiyyətlər də əhəmiyyətli iş görürler.

Respublikamızda yüksək dərəcəli güləşçilərin hazırlanmasında sovet məşqçilik məktəbinin bir sıra qabaqcıl yetişdirmələri fəaliyyət göstərir. Bunlardan, ilk növbədə, SSRİ-nin əməkdar məşqçiləri A. İbrahimovu, A. İsgəndərovu, respublikanın əməkdar məşqçilərin-dən F. Əhmədovu, O. Məmmədbəyovu, M. Mişiyevi, Əli Qulunu, Y. Məmmədovu, V. Əliyevi, F. Ömrənovu, O. Hüseynovu, F. Tahirovu, S. Hüseynovu, Ə. Rəcəblini, T. Həsənovu, R. Hacıyevi və başqalarını xüsusi ilə qeyd et-mək olar ki, onların hər biri idmançıların hazırlığı prosesində hər gün təsadüf edilən çətin pedaqoji məsələ-lərin öhdəsindən asanlıqla gələ bilir.

AZƏRBAYCAN GÜLƏŞİ: *tarix və nailiyyyatlər.*

GÜLƏŞ

Güləş — iki nəfərin əl-ayaq vasitəsi ilə digərini arxası üstə yaxmağa cəhd etdiyi idman növüdür

Azərbaycanda idmandan, ənənəvi və qədim idman növlərindən danışanda ilk növbədə yadımıza güləş düşür. Bu heç də təsadüfi deyil. Çünkü Azərbaycanın bütün dövrlərdə məşhur güləşçiləri olub. Keçmiş sovet dövründə idmanın bu növü üzrə təmsilçilərimiz SSRİ yiğma komandasının tərkibində müxtəlif mötəbər yarışlarda iştirak edərək layiqincə çıxış ediblər. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycanın adı bu gün dünyanın aparıcı güləş ölkələri sırasında çəkilir. Statistik rəqəmlərə nəzər salsaq görərik ki, dünyanın ən möhtəşəm idman tədbiri olan Olimpiya Oyunlarında əldə etdiyimiz qələbələrin əksəriyyəti məhz güləş növünün payına düşür.

Ölkəmizdə populyar olan Yunan-Roma və Sərbəst güləş növləri zəngin tarixə və özünəməxsus ənənələrə malikdir. Milli güləşin əksər elementlərini, fənd və mübarizə üsullarını özündə birləşdirən sərbəst güləş dünyada "Amerika güləşi" kimi tanınır. Şübhəsiz ki,

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

ölkəmizdə milli güləşin tarixi daha qədimdir. Onun elementlərinə Qobustan qayalarında, şifahi xalq və klassik ədəbiyyatımızda rast gəlmək olar. Ölkəmizdə güləşin qədim ənənələrə malik olduğunu insanların toy və bayram şənliklərində qurşaq tutub güləşmələri də sübut edir. Qədimdə güləş yarışları zorxanalarda təşkil olunurdu. XVIII əsrin sonlarında, XIX əsrin əvvəllərində yaşmış Hüseynqulu Mürsəlqulu oğlu və onun tələbəsi Məşədi Əbdül Axundov, Şomu oğlu Abdulla, Mirzə Məmmədhüseyn, Sar Pənci və başqaları Azərbaycan güləş məktəbinin əsasının qoyulmasında misilsiz xidmətlər göstəriblər.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan pəhləvanlarından Sali Süleyman və Rəşid Yusibovun adı bütün dünyada məşhur olub. Onlar dünyanın ən böyük şəhərlərində -Vaşinqton, Paris, Çikaqo, London, Roma kimi şəhərlərde keçirilən güləş yarışlarında böyük məharət göstəriblər. Sali Süleyman dünya pəhləvanlarının ən təhlükəli rəqibi sayılırdı. Onu "Dağıstan şiri", "Şərqi sevimliyi" adlandırırlar. Bu pəhləvanın nə öz Vətənində, nə də xarici ölkələrdə bir dəfə belə kürəyini yerə vuran olmamışdı. Sali Süleyman dəmir zəncirləri asanlıqla qırır, dəmir çubuqdan dügün bağlaya bilirdi. Onun haqqında söylənilən əfsanələr bu gün də dildən-dilə gəzir. Rəşid Yusifov da güləşdə göstərdiyi uğurları

ilə həmvətənlisindən geri qalmayıb.

Azərbaycanın idman tarixini xronoloji ardıcılıqlı izləmək, keçmiş SSRİ miqyasında qazanılan qələbələri araşdırmaq ayrıca elmi-tədqiqat mövzusudur. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan alimləri idmanımızın bu nailiyyətləri haqqında müəyyən tədqiqatlar aparıblar. Azərbaycan idmanının inkişaf tarixindən da-ha əhəmiyyətli olan məsələlərini, ayrı-ayrı idman növləri üzrə əsas göstəriciləri və nailiyyətləri qısa şərhlə ümumiləşdirmək məqsədə uyğundur.

Azərbaycan güləşi daim özünün tarixi ənənəsini qoruyub saxlayıb. Ölkə pəhləvanları güləşmanın bütün növlərində Ölkə, Avropa, Dünya birinciliklərində, Olimpiya Oyunlarında və digər beynəlxalq yarışlarda çıxış edib, öz ustalıqları ilə idman həvəskarlarının rəğbətini qazanıblar. 50-ci illərdən başlayaraq Musa Babayev, İbrahimpaşa və Muxtar Dadaşov qardaşları, Rəşid Məmmədbəyov, Aydın İbrahimov, Rafiq Hacıyev, Telman Paşayev, Viktor Avdişev, Arif Niftullayev, Məhiyəddin Allahverdiyev, Xəzər İsayev kimi məşhur pəhləvanlarımız Avropa, Asiya və Amerikanın bir çox ölkələrində iri beynəlxalq yarışlarında SSRİ-nin seçmə kollektivləri heyətində ölkəmizin idman şərəfini layiqincə qoruyublar.

Azərbaycan güləşçisi Namiq Abdullayev Olimpiya oyunlarında Amerikalı güləşçiye finalda qalib gəlir.

Dünya çempionatı yarışlarında qızıl medal qazanan ilk Azərbaycan sərbəst güləşçisi isə Aydın İbrahimov olub. 1963-cü ildə Bolqarıstanda keçirilən yarışda fəxri kürsünün ən yüksək pilləsində qərarlaşdıb. 1986-cı ildə Macaristanda keçirilən Dünya çempionatında isə Xəzər İsayev qızıl medal qazanıb.

Ölkəmizdə əvvəller klassik güləş kimi tanınan Yunan-Roma güləşi ikinci Dünya müharibəsindən sonra təşəkkül tapıb. İlk Dünya çempionu titulunu 1978-ci ildə Meksikada keçirilən Dünya çempionatında Arif Niftullayev qazanıb. 1985-1997-ci illərdə Məhiyəddin Allahverdiyev 3 qat Dünya çempionu tituluna sahib olub. Güləşçilərimiz bundan başqa Dünya və Avropa çempionatlarının gümüş və bürünc medallarına, müxtəlif beynəlxalq turnirlərin baş mükafatlarına da sahib olublar.

GÜLƏŞ HAQQINDA ÜMUMİ MƏLUMAT

Güləşmə idmanın ən qədim növlərindən biridir. Hələ eramızdan 2500 il əvvəl Misirdə güləşmə ilə məşğul olurdular. Qədim yunanlar da idmanın bu növünü sevirdilər. O vaxtlar adətən qumla örtülü meydançada güləşirdilər. İdmançıların çılpaq bədənlərinə qum yapışır və onların bədənləri nisbətən az sürüşkən olurdu; bu zaman idmançılar bir-birindən möhkəm yapışa bildilər. Pəhləvanlar meydanda dolaşır, elə bil ki, bir-birini başdan-ayağa süzür və birdən hücuma keçirdilər. Hər güləşinin sevimli bir fəndi vardı. Biri öz rəqibinin ayağından tutmağa çalışır, o birisi isə onun başını qoltuğu altında sıxırı. Rəqibinin çiyinini, kürəyini və ya dizini üç dəfə yerə vuran güləşçi qalib sayılırdı.

Müxtəlif ölkələrdə, ayrı-ayrı güləşçilər bir çox fəndlərdən istifadə edirdilər. Müasir güləşçilər də bu fəndlərin bəzilərindən istifadə edirlər. Klassik güləşməni götürək. Onu qabaqlar Yunan-Roma güləşini adlandırırlar. Bu güləş indi də qədim yunanların və romalıların güləşini xatırladır. Xüsusi geyimli güləşçilər xalça üzərinə çıxıb, bir-birinin əlini sıxır və güləşməyə başlayırlar. Məqsəd rəqibin kürəyini yerə vurmaqdır. Bu-na "təmiz qələbə" deyirlər. "Təmiz qələbə" mümkün olmayanda xal hesabı ilə qalib gəlmək olar. Xallar hər

bir uğurlu fənd üçün verilir.

Rus pəhləvanı İvan Poddubni ən yaxşı güləşçilərdən biri idi. O, altı dəfə dalbadal Dünya çempionu olmuş, onun kürəklərini yerə vuran olmamışdı.

Sərbəst güləş ilk baxışdan klassik güləşməyə oxşayır. Lakin klassik güləşmədən fərqli olaraq sərbəst güləşmədə çapraz vurmaq, badalaq gəlmək, beldən aşağı yapışmaq olar. Sərbəst güləşmədə də bəzi xalqların güləş fəndlərindən istifadə edilir.

Cüdo güləşi Yaponiyada yaranıb. Cüdo sərbəst güləşmədən onunla fərqlənir ki, burada ağrı verən və boğucu fəndlər də işlətmək olur. Qalib gəlmək üçün bəzən güləşçi rəqibinin qolunu ciyindən, yaxud dirsəkdən qırır, qızını burur və vətərləri sıxır.

Sambo güləşi ölkəmizin müxtəlif xalqlarının milli güləşlərindən götürülmüş fəndlərdən ibarətdir. Qazaxların "kures", azərbaycanlıların "güləş", gürcülerin "çidoba", tacıkların "güştinqiri" güləşləri ilə sambo arasında oxşar cəhətlər çoxdur. "Sambo" sözü rusca "Самоборона без оружия" (silahsız özünü müdafiə) sözlerinin ixtisarından düzəlmüşdür. Sambonun fəndlərini bilən adam nəinki bir, hətta, bir neçə cinayətkarın öhdəsindən gələrək onların silahlarını əlindən almağı bacarar.

Azərbaycan milli güləşinin tarixi çox qədimdir.

Peşəkar güləşçilər Sali Süleymanov, Rəşid Yusifov və başqalarının adı çoxlarına məlumdur. Azərbaycanda Sovet hakimiyətinin qələbəsindən sonra milli güləş respublikamızda daha da inkişaf etmişdir. 1937-ci il-dən milli güləş üzrə rayon, şəhər və Respublika yarışları keçirilir. Milli güləşdə beldən aşağı müxtəlif fəndlərə icazə verilir. Güləş pəhləvanların ənənəvi salamlaşması və özlərini təqdim etməsi mərasimindən sonra qoşa zurna ilə çalınan "cəngi" sədaları altında başlanır. Güləşmə üzrə beynəlxalq yarışlarda sovet idmançıları böyük müvəffəqiyyətlər qazanıblar. Sovet güləşçilərin-dən İvan Kotkas, Georgi Kartoziya, Aleksandr İvanitski, Aleksandr Medved, Əhəd Əliyev, Soslan Andiyev, Levon Tediaşvili, Azərbaycan güləşçilərindən İbrahim-paşa Dadaşov, Musa Babayev, Rəşid Məmmədbəyov, Aydın İbrahimov, Arif Niftullayev, Rafiq Hacıyev, Telman Paşayev, Məhiyəddin Allahverdiyev (üç dəfə dünya çempionu), Xəzər İsayev, Kamandar Məcidov və başqaları Dünya, Avropa çempionatları və ya Olimpiya oyunlarının, SSRİ birinciliklərinin qalibləri, yaxud mü-kafatçıları olmuşlar.

AZƏRBAYCAN GÜLƏŞİNİN ÖYRƏDİLMƏSİ METODİKASI

Güləş, bir sıra Azərbaycan ustalarının təkmilləşməsində mühüm rol oynayan milli idman növüdür. Yalnız sərbəst və klassik güləşmə üzrə məşhur olan çempionlar deyil, ən yaxşı üzgüçüler, gimnastlar, idman oyunları həvəskarları da öz fəaliyyətlərinə güləşlə məşğul olmaqdan başlamışlar. Respublikamızda Azərbaycan güləşi gənclər arasında geniş yayılmışdır. Şəhərlərdə, rayon mərkəzlərində, hətta, ucqar kəndlərdə belə güləşlə məşğul olurlar.

Milli güləş üzrə məşqin metodikası hər şeydən əvvəl tərbiyəvi xarakter daşıyır. Sağlamlasdırıcı istiqamət, hər tərəflü inkişaf etmək və əməli xarakter kimi mühüm prinsiplər onun əsasını təşkil edir. Müəllim və məşqçi fəndi göstərərkən ondan müdafiədə və hücumda istifadə edilməsini, başqa fəndlərlə əlaqəsini aydınlaşdırmalıdır. Ustalığın artmasında gimnastikanın, basketbolun, ağırlıq qaldırmağın, yüngül atletikanın və idmanın digər növünün rolunu idmançılara aydınlaşdırmaq çox əhəmiyyətlidir.

Güləşin öyrədilməsində müntəzəmlik və ardıcılıq prinsipi də vacibdir. Milli güləşin texnika və takti-

kasına yiyeñənmək üzrə hər məşqçi əvvəlki məşgələlərlə əlaqələndirmək zəruridir. Bu zaman sadə ünsürlərdən başlamaq və tədricən çətin ünsürlərə keçmək lazımdır. Fizioloji yük tədricən artırılmalıdır. Bu, qan dövranının və tənəffüs aparatının fəaliyyətinə müsbət təsir göstərir.

Fəndlərin göstərilməsində əyanılık prinsipi də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Belə hallarda idmançı yalnız yerinə yetirdiyi fənd haqqında deyil, onun başqa ünsürlərlə əlaqəsi haqqında da tam təsəvvür əldə etmiş olur. Həmçinin müntəzəm surətdə foto şəkillər, kinoxramlar, tədris filmləri nümayiş etdirmək, ixtisaslı idmançıların yarışlarına getmək lazımdır. Məşqlərə davam etmək və sərbəst güləşmə üzrə yarışlarda iştirak etmək mühüm əhəmiyyətə malikdir. Sərbəst güləşmə texniki və taktiki cəhətcə Azərbaycan güləşi ilə sıx əlaqədardır.

Öyrənilmiş hər texniki fəndi məşqlərdə və yarışlarda dəfələrlə təkrar etməklə möhkəmləndirmək lazımdır. Hər məşgələdə bir fənddən artıq öyrənmək məsləhət görülmür, çünki bu, vərdişlərə möhkəm yiyeñəlməyə mane olur.

Güləşin texnika və taktikasının öyrədilməsində izahat və göstərmək metodlarından istifadə edilir.

Fəndlərin hissə-hissə öyrənilməsi üsulundan da istifadə olunur.

Tam metod əsasən güləşin sadə fəndlərinin öyrənən zaman, parter vəziyyətinə salmaqla, rəqibin qollarını öz qolları arasında sıxmaqla onu aşırmaq və s. vəziyyətlərində tətbiq olunur.

Başqa hallarda, məsələn, rəqibin qollarından tutub, yarımkörpü vəziyyəti almaqla onu geriyə tullamaq və s. hallarda fəndlər hissə-hissə öyrədilir. Keçilən fəndin quruluşu beş ayrı-ayrı ünsürdən ibarətdir. Onların hər birini ayrıca öyrənmək məqsədə uyğundur.

Tam fəndin üstünlüyü ondadır ki, həmin fəndin quruluşu pozulmur. Fənd əyani sürətdə göstərilən zaman məşgül olan idmançı fəndin yerinə yetirilməsinin bütün texnikasını təsəvvür etmək imkanı əldə edir. Əvvəlcə məşqçi fəndin yerinə yetirilməsi texnikasını qısaçalaraq aydınlaşdırır, fəndi göstərir, sonra isə məşgül olanlara həmin fəndi yerinə yetirməyi təklif edir.

Məşqçi güləşçiləri izləyərək məşqin gedişi zamanı nöqsanları görür və oradaca onları düzətməyə çalışır. Əgər idmançı fəndi qavramışsa, əvvəlcə zəif, sonra isə güclü rəqiblə güləşərək özünü yoxlamalıdır. Bundan sonra o, təlim-məşq məşgələlərində öyrəndiyi fəndi təkmilləşdirə bilər.

Güləşin daha mürəkkəb fəndlərini öyrənən zaman məşqçi adətən əvvəlcə fəndi aydınlaşdırımalı, sonra isə həmin fəndi əyanı surətdə nümayiş etdirməlidir.

Məşq görüşlərində hər bir idmançı hücumda və müdafiədə iştirak etməlidir. Fəndləri daha yaxşı öyrənmək üçün müqəvvadan istifadə olunmalıdır. Müqəvvaya şalvar geydirilməlidir. Bu, məşq keçənin şalvardan yapışmaq vərdişi əldə etməsindən ötrü lazımdır.

Fəndləri təkmilləşdirərkən onları müxtəlif vəziyyətlərdə yerinə yetirmək zəruridir. Məşğul olanlar fəndləri yerinə yetirməyi öyrəndikdən sonra onları təlim-məşq görüşlərində və yarışlarla təkmilləşdirməlidirlər.

GÜLƏŞ İDMANININ FAYDALARI

Güləş idmanı insanlıq tarixi qədər köhnədir. Mübarizə idmanları içerisinde hər vaxt ən ön safda iştirak etməkdədir. Türk və İslam dünyasında çox böyük yer tutmuşdur. Bunun səbəbi sevimli peyğəmbərimizin Məhəmməd Mustafa şəxsən özləri güləş edərək şərəf-ləndirməsidir.

-Güləş digər idman sahələrinə görə gənclərin mühərrrik tutumunu inkişaf etdirməsində çox təsirli olduğu isbat edilmişdir.

-Güləş yalnız sürət, qüvvət, elastiklik, dayanıqlılıq kimi fiziki xüsusiyyətlərini inkişaf etdirir.

-Güləş eyni zamanda cəsarət, təvazökarlıq özünə güvən kimi insani xüsusiyyətləri inkişaf etdirir.

-Bəl, güləş idmanı bir mübarizə idmanı olmaqla birlikdə insana acliği, susuzluğu, yoxluğa söykən, dözmə əzmi qazandıran müdhiş bir idmandır.

-Bu ata idmanımız olan güləşti bütün uşaq və gənclərimizə öyrətməliyik. Çünkü gələcək onların əlinde yüksələcək.

ŞUŞALI GÜLƏŞCİLƏR

Şuşa şəhərinin hər bir daşı qiymətli bir kitab kimi uzaq keçmişlərdən xəbər verir. Şuşanın hər bir güşəsindən neçə-neçə rəvayətlər oxunur. Şuşadan baxar-kən ilk baxışda "Dovtələb təpəsi" gözündə canlanır. İllər ötmüş, əsrlər bir-birini əvəz etmiş, əsən ruzigar, ötüb keçən boranlar bu təpənin vüqarını sarsıda bilməmişdir. Uzaq keçmişlərin şahidi olan bu təpə özü ilə zəmanəmizə qədər bir qəhrəmanlıq dastanı gətirib çıxarımışdır.

Deyirlər ki, keçmişdə xanlıq, bəy əyyamında Şuşaya gələn hər bir pəhləvan ilk dəfə bu təpənin döşünü qalxarmış, o, burada nərə çəkər, özünə rəqib istəyərmiş. Yay günləri burada meydan sulanar, pəhləvanlar qurşaq tutarmışlar. Gəlmə pəhləvan qalib çıxarmışsa, xandan ənam alarmış, onu təntənə ilə qalaya gətirəmişlər. Məğlub olarmışsa, onu Şuşaya buraxmazmışlar. Bu rəvayət olsa da, əslində mərdlik, qəhrəmanlıq dastanıdır. Çünkü bu rəvayətdə babalarımızın qorxmazlığı, düşmən qarşısından geri çəkilməzliyi, burada igidliyin necə yüksək tutulduğu əks olunur. Şuşanın "Cıdır düzü" unudulmaz bir yerdir. Çünkü "Cıdır düzü" adlı bir yer düz yer deyil, bu düz zəngin hadisələrlə dolu qədim tarixi düzdür. Azərbaycan xalqının sevimli şairi Molla

ŞUŞALI GÜLƏŞCİLƏR

Pənah Vaqifin və öz dövrünün qabaqcıl adəmi bir sıra gözlə sənədlər sahibi Mir Möhsün Nəvvabın qəbri "Cıdır düzü" ndədir.

"Cıdır düzü"nün ətrafindakı "Topxana meşəsi", "Ağrı yasti kaha", "Xəzinə qayası", "Üç mix qayası" da tarixi və ürəkaçan yerlərdir. Bu yerlərdə boy-a-başa çatan cavanlar saf-təmiz havası olan Şuşa mühitində istədiklərinə nail ola bilmişlər.

Şuşa mühiti idman üçün çox əlverişli sayılan bölgələrdən biri olub. Saf təmiz havası olan Şuşa mühiti tarixən neçə-neçə idmançılar və sağlam cüssəli pəhləvanlar yetişdirmişdir.

Əzələli bədən görkəmi və cəld, çevik hərəkətləri olması ilə fərqlənən gənclər bədən tərbiyəsi müəllimlərinin, məşqçilərin, eləcə də yaşılı təcrübəli bədən tərbiyəsi və idman mütəxəssislərinin diqqətindən yayınmirdilar. Respublikamızda tanınmış təcrübəli güləşçi İsmayılov İsmayılov şəhər pionerlər evinin (Hacı Bəşirin malikanəsi) birinci mərtəbəsində güləş bölməsi yaradaraq fəaliyyət göstərirdi. Həmin illərdə (1952-1962-ci illər) Şuşada idmana maraqlı yüksək səviyyədə idi. Şuşada fəaliyyət göstərən beynəlmiləl Pedaqoji Texnikumunun bədən tərbiyəsi fakultəsi baza məktəbi kimi regionun gələcək idmançılarını özündə birləşdi-

rirdi. Şuşada fəaliyyət göstərən ikinci tədris müəssisəsi Kənd Təsərrüfatı Texnikumu idi. Burada təhsil alan gənclər Gəncə və Qarabağ mahalindən olan fiziki cəhətdən inkişaf etmiş tələbələr idi.

Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda bədən tərbiyəsi müəllimi işləyən Altay Rüstəmov həm də yaxşı məşqçi idi. Beləliklə, şəhər birinciliyi uğrunda yarışlarda rəqabət üçbucağı yaranmışdı. Şuşa şəhər çempionatı sanki Gəncə-Basar daxil olmaqla, Kür və Araz arasındaki bütün rayonlardan olan idmançılar, eləcə də şəhərin güləşçiləri arasında bir növ respublika üzrə "Kiçik çempionat"ı xatırladırı. Vilayet birinciliyi adətən Stepanakert şəhərində keçirilərdi. (Xankəndi) Hakimlər və Xankəndi azarkeşlərinin hay-küyü şusalı güləşçilərin qələbə əzmini qıra bilmirdi.

Şuşa çempionları Vilayətdə də, komanda hesabında I yeri təmin edə bilirdilər. 1950-ci ildən başlanmış 1988-ci ilə kimi şusalı güləşçilərdən Abış Məmmədov (Qəssab), Surxay Rüstəmov, İsmayılov, Altay Rüstəmov, Əmir Ahənci, Oqtay Babayev, Bəhmən Rəsulov, Arif Sadıkov, Qənbər Rəhimov, Məmməd Hümbətov, Süleyman Həsənov, Kamil Quliyev, Bəbir Rəhimov, Şahlar Ələsgərov, Qubad Xudaverdiyev, Aydın Həsənov, Məmməd Quliyev, Tofiq Həsənov, Qorxmaz Əsədov, Rəhman Teymurov, Famil Quliyev,

Süleyman Novruzov, Herman Bəhmənov, Tariyel Kazimov, Rizvan Hacıyev, Böyükkişi Səfixanov, Mənsur Məmmədov, Yusif Xudiyev, Tofiq Zeynalov, Zakir Babayev, Arif Qafarov, Elxan Əsədov, Sabir Yusifov, Murad Quliyev, Niyazi Əliyev, Qənimət Əliyev, Konsul Məmmədov, Ramiz Yusifov, Elxan Əbdülqasimov, Babaşah Gəncəliyev, Fəxrəddin Səfərov, Rasim Hacıyev, Tahir Əbdülqasimov, Namiq Rüstəmov, Vaqif Qasımov, Ədalət Nəsibov, Asif Ağayev, Şünasi Babayev, Ramin Babayev, İlqar Rüstəmov, Azər Mahmudov, Xəyyam Əsədov, Xalıq Əsədov, Fuad Babayev və başqaları Şuşa şəhərinin və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin idman şərəfini müxtəlif illərdə layiqincə və müvəffəqiyyətlə qorumuşlar.

İSMAYILOV
İSMAYIL
AĞALAR OĞLU

1929-1984

ŞUŞA GÜLƏŞİNİN GÜNƏŞİ

Qədim Şuşa şəhərində güləş növünə hər zaman böyük maraq olub. Azərbaycanın böyük yazılıçısı Y. V. Çəmənəzəminli "Qan içində" romanında XVIII əsrin ikinci yarısında Qarabağda baş verən ictimai-siyasi vəziyyəti təsvir edərkən bu idman növü ilə bağlı bir sıra məqamlara toxunub. Kitabın müəyyən səhifələrində o dövrдə Şuşadakı zorxanada pəhləvanların məşqlərdən, şuşa cavanlarının məşğul olduğu idman oyunlarından da bəhs olunub.

Tarixi mənbələrdə Şuşa güləşinin inkişafı da diqqətdən kənardı qalmayıb. Burada bir sıra mütəxəssislər idmanın inkişafı üçün mühüm işlər görübərlər. 1950-1960-ci illərdə güləşin gənclər arasında geniş yayılma-sında rolü olan mütəxəssislərdən biri da İsmayılov İsmayılov olub. O, dəfələrlə Respublika yarışlarının mükafatçısı, rayon və Vilayət yarışlarının qalibi adını

qazanıb, onlarla gəncin güləşçi kimi yetişməsində əlin-dən gələni əsirgəməyib.

İsmayılov Ağalar oğlu İsmayılov 1929-cu il mart ayının 20-də Şuşada anadan olub. 1936-1946-cı illərdə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbində təhsil alıb. 1950-ci ildə ordu sıralarından tərxis olunanandan sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakultəsinə qəbul olub.

İsmayılov elə birinci kursdan etibarən universitetin bədən tərbiyəsi müəllimi, məşhur güləşçi Rza Baxşəliyevin diqqətini cəlb edib. Bir qədər sonra İsmayılov təcrübəli məşqçi, əməkdar idman ustası Rza Baxşəliyevin rəhbərliyi ilə "Burevestnik" idman cəmiyyətinin güləş bölməsində idmanla məşğul olmağa başlayıb. Rza Baxşəliyev İsmayılin gələcəkdə yaxşı bir güləşçi olacağını hiss edib. İsmayılov isə öz növbəsində özünün inadlı hərəkəti ilə qayğıkeş müəlliminin tələblərinə cavab verməyə çalışıb. 1952-ci ildə İsmayılov İsmayılov klassik güləş üzrə Bakı birinciliyində iştirak edərək, yarım ağır çəkidi mükafatçılar sırasında yer alıb.

O, elə həmin ildə ali məktəb tələbələrinin Respublika birinciliyində iştirak edərək, öz çəkisində çempion adını qazanıb. İsmayılov İsmayılov "Burevestnik" tələbə idman cəmiyyətinin tərkibində Tiflis (indiki

Tbilisi) şəhərində Respublikamızı təmsil etmək imkanı əldə edib. Amma bu yarışda bəxti gətirməyib. O, ardıcıl 3 rəqibinə qalib gəlsə də, sağ qolu çiyin nahiyyəsindən bərk zədələndiyi üçün sonrakı görüşləri davam etdirə bilməyib. İsmayılov oxuduğu 5 il müddətində ardıcıl olaraq universitetin idman şərəfini layiqinçə qoruyub. O, bir sıra mötəbər yarışlarda iştirak edib və mükafatlara sahib olub. İsmayılov müəllim klassik və sərbəst güləş üzrə birinci dərəcəli idmançı normasını ödəyib. O, universitetdə oxuduğu illərdə respublikanın güclü güləşçiləri sırasında yer alıb. Məşqçi David Maxaradzenin rəhbərliyi altında İsmayılin güləşçi dostlarından İngilab Novruzov, Ehsan Kərimov, Seyfəddin Qəndilov və başqaları universitetin məşqlərində və yarışlarında çıxış ediblər. İsmayılov müəllim 1956-ci ildə universiteti bitirdikdən sonra təyinatını doğma Vətəni Şuşaya alıb. Vaxtı ilə oxuduğu Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbində tarix müəllimi işləməklə bərabər, şəhərin bir neçə tədris müəssisələrində güləş bölmələri yaradıb. O, dəfələrlə Respublika yarışlarının mükafatçısı olub. Uzun müddət fasiləsiz olaraq Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti birinciliyinin qalibi adını qazanmışdır. İsmayılov müəllim çox çətin bir şəraitdə məşqçi-müəllim kimi Şuşada yüzlərlə gəncin güləşçi kimi yetişməsində əlindən gələni əsirgəməyib. O,

məşqçilik fəaliyyəti dövründə bir çox istedadlı güləşçilər hazırlayıb. Onlardan Oqtay Babayev, Bəhmən Rəsulov, Kamil Quliyev, Qənbər Rəhimov, Qubad Xudaverdiyev, Rəhman Teymurov, Famil Quliyev, Şahlar Ələsgərov, Qorxmaz Əsədov, Süleyman Novruzov, Məmməd Quliyev, Tofiq Zeynalov, Tariyel Kazimov, Rizvan Hacıyev, Böyükkişi Səfixanov, Zakir Babayev, Mənsur Məmmədov, Elxan Əsədov, Herman Bəhmənov, Tofiq Həsənov, Yusif Xudiyev və digərlərini misal göstərmək olar. İsmayılov müəllimin öyrətdiyi bu gənclər təkcə idmançı kimi deyil, həm də bir şəxsiyyət kimi onların formalaşmağının qayğısına qalmağı vətəndaşlıq borcu bilmüşdür. İndi bu dəyərli insanların ancaq xoş soraqlarını eşitməyini isə ən böyük uğuru hesab edir. Deməli, əməyi hədər getməmişdir.

Demək olar ki, Şuşada güləş idman növü əhalinin, xüsusən gənclərin sevimli məşğulliyəti olub. Güləşlə və digər idman növləri ilə maraqlanan və məşğul olanların hamısı İsmayılov müəllimi yaxşı tanıydırlar. İsmayılov İsmayılov bir məşqçi-müəllim kimi özünün işgüzarlığı, bacarığı, tələbkeşiliyi və səyləri nəticəsində nəzərə çarpacaq dərəcədə bədən tərbiyəsi və idman sahəsində böyük işlər görüb. O, harda, hansı vəzifədə işləməsinə baxmayaraq, öz işinin öhdəsindən layiqinçə gəlib, gördüyü işləri günün tələbləri səviyyəsinə

çatdırıb. İsmayıllı müəllim öz bacarıq və qabiliyyətinə görə Şuşa şəhər rəhbərliyinin göstərişi ilə müxtəlif vəzifələrə irəli çəkilib. İsmayıllı müəllim 1954-cü ildən 1984-cü ilə qədər fasiləsiz əmək fəaliyyəti göstərib. O, Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbində və Şuşa pedaqoji texnikumunda tarix müəllimi, Şuşa rayon rabitəpoçt şöbəsinin rəisi, "Bilik" cəmiyyətinin sədri və Şuşa şəhər axşam fəhlə-gənclər orta məktəbinin direktoru vəzifəsində çalışıb. İsmayıllı müəllim bu keyfiyyətli işlərinə görə bütün şuşalıların hörmətini qazanıb.

Məşhur güləşçi, tanınmış pedaqqoq onu tanıyanlar tərəfindən heç vaxt unudulmayacaq. Bildirmək istəyirəm ki, İsmayılov 1984-cü il iyun ayının 18-də dünyasını dəyişib. Doğma Şuşa şəhərində yerləşən "Mirzə Həsən" qəbristanlığında torpağa tapşırılıb.

Təəssüf ki, İsmayıllı müəllimin rayonumuzun idman həyatındaki fəaliyyəti sağlığında öz layiqli yerini almadı. Yeri gəlmışkən, İsmayıllı müəllim asudə vaxtlarında şeir də yazırdı. Öz daxili hissələrini həmin şeirlərdə əks etdirirdi. Mən onun ruhunu yad etmək üçün bu məqaləmdə ölümünə bir neçə gün qalmış yazdıığı "Ürək" şeirini də oxuculara təqdim etmək istəyirəm. (Bu şeir Şuşada onun məzarı üzərinə həkk olunub).

Qaydasında döyüñ hələ,
Qəm könlünə batma, ürək.
Neçə arzu, diləyim var,
Gəl başımı qatma, ürək.

Vaxtsız əcəl gəlsə əgər,
Onda ürək dərd-qəm çəkər.
Qanadını üstümə gər,
Saxla məni, atma ürək.

İsmayıllı həmişə səslər səni,
Çək başımdan duman, çəni.
Mən yatanda gözlə məni,
Amma özün yatma, ürək.

Yaddaşlarda iz qoyan xatirələr

Qeyd etdiyimiz kimi, İsmayıllı müəllim ağır çəkili güəşçi olub. O, fəndləri elə sürətlə işlədirdi ki, rəqibləri müdafiə olunmağa imkan tapmirdilər. Bu iradi keyfiyyətlərinə görə təbiidir ki, əksər vaxtlarda döşəyi qələbə ilə tərk edirdi. İsmayıllı müəllim tez-tez gözlənilməz çətinliklərlə qarşılaşırdı. Tanınmış mütəxəssis sonradan özü barədə bir sıra maraqlı hadisələri dostları ilə bölüşüb, həmin xatirələr bu günə qədər yaddaşlarda iz qoyub. Bu xatirələrdən ikisini İsmayıllı müəllimin dilindən oxucularımıza təqdim edirik.

Soldan 2-ci İsmayıllı, soldan 4-cü Firidun Şuşinski

Sözünü tutmayan güləşçiye verilən qızıl gül

Bir dəfə Martuni (Xocavənd) rayonunda sərbəst güləş üzrə Vilayət birinciliyi keçirildi. Həmin yarışa Şuşanın yiğma komandası mənim rəhbərliyim altında yüksək səviyyədə hazırlanmışdı. Belə ki, on çəki dərəcəsində beş nəfər birinci yerə çıxmışdı. Axırkıncı çəki dərəcəsində mən Martuni güləşçisi ilə görüşməli idim. Mehmanxanada sabahkı görüşə görə istirahət edirdim. Birdən qapı döyüldü. Bir nəfər dolu bədənli erməni oğlan içəri girdi və məndən xahiş etdi ki, sabah ki, final görüşündə mən ona uduzum. Bu yaxınlarda onun toyu olacaqdı. Nişanlısı da həmin görüşə baxmağa gəlməlidir. Mən hümanistlik göstərib ona razılıq verdim.

Ertəsi gün yarış başlandı. O vaxt görüş 3 hissədən ibarət idi. 9 dəqiqlik görüşdə hər 3 dəqiqlidən bir, 1 dəqiqlik fasılə verilirdi. Mən birinci 3 dəqiqlini döyüşsüz keçirdim. İkinci hissədə isə mən özümü parter vəziyyətinə saldım. İmkan verdim ki, o, sinəmə azacıq güc verib kürəklərimi yerə vursun. Axi ona söz vermİŞdim. Parter vəziyyətində olarkən nə görsəm yaxşıdır? Özünüz təsəvvür edin, idman salonu ağızınadək ermənilərlə dolu idi. Körpü vəziyyətində olarkən aşağıdan yuxarı baxanda ermənilərin hamısının gözlərində düş-

mənçilik, xainlik, nifrat hissi oxunurdu. Mən bu vəziyyəti gördükdə az qala ağlım başından çıxacaqdı. Bir anlığa cəld körpü vəziyyətindən çıxıb ermənini başım üzərindən altına atdim və küraklərini yerə vurub, üstündə oturdum. Salondakılar sanki yasa batdırılar. Həkim mənim əlimi yuxarı qaldırırdı. Yalnız şuşalıların səsküyü qulaq batırırdı. Onlar qələbə münasibəti ilə mənim kimi ağır çəkili pəhləvanı çıyılrıları üzərində salonda gəzdirdikdən sonra soyunub-geyinmə otağına apardılar. Məglub olan rəqib öz nişanlısı ilə yanımı gəldi və mənə dedi, axı sən mənə söz vermişdin ki, mənə güzəştə gedəcəksən. Cavabında dedim ki, əgər yarış Şuşada keçirilsə idı, onda mən sənə uduzardım. O, kor-peşman geri qayıdanda nişanlısı əlində olan qızıl gülləri mənə uzatdı...

Bir-birinə layiq rəqib, yaxud qalibi müəyyən-ləşməyən görüş

Bir dəfə Şuşada azarkeşlər belə qərara gəldilər ki, İsmayıllı müəllimlə Azərbaycanın məşhur pəhləvanı şuşalı Qaçay ilə güləşini təşkil etsinlər. Razılıq əldə etdikdən sonra realnı məktəbin idman salonunda görüşün keçirilməsi üçün lazımı tədbirlər görüldü. Salon

ağzına qədər şuşalılarla dolu idi. Dəfələrlə institutlara-rası birinciliklərdə çempion, Respublika yarışlarının bir neçə dəfə mükafatçısı olmuş, İsmayıllı İsmayılov və Azərbaycanın tanınmış məşhur pəhləvanı Qaçay Hüseynovla görüş keçirildi. Hər ikisi ağır çəkidiə olan güləşçi və pəhləvan idı. Həmin il İsmayıllı müəllimin 27, Qaçay pəhləvanın isə 26 yaşı var idi. Hami diqqətlə hər ikisinin necə güləşəcəyini gözləyirdi. Gərgin vəziyyət yaranmışdı. Vaxt isə gedirdi.

Görüş başlandı. İsmayıllı müəllim ehtiyatla Qaçay pəhləvana girişirdi. Ayağından tutmağa ehtiyat edirdi,

ona görə ki, onun ayaqları çox güclü idi. Buna görə də tez fikrini dəyişdi. Qaçay pəhləvan isə onun qollarını tutmaq istəyirdi ki, sıxıb döşəyə çökdürsün. Hər ikisi xalça üzərində gəzişirdilər və fürsət axtarırdılar. Bir-dən İsmayıllı müəllim Qaçay pəhləvanın qolundan tutub, fənd işlədərək onu döşəyə çırpmaq istədi. Qaçay pəhləvan ehtiyatla güc verib, onun əlindən çıxa bildi. Bir qədər güləşdikdən sonra fasılə elan olundu. Salonda olan alqış səsləri, səs-küylər qulaq batırırdı. Hami bu gərgin və maraqlı görüşdə kimin necə güləşəcəyini, hansı fəndləri işlədəcəyini, necə müdafiə olunacağını və hücum edəcəyini sabırsızlıklə gözləyirdilər.

İkinci hissədə yenə də, güləşənlər döşək üzərin-də gəzişir, fəndlər işlətmək üçün hərəkət edirdilər. İsmayıllı müəllim yaraşıqlı, dolu bədənli idi - əsl pəhləvan kimi. Baxışı, saçlarının tez-tez dağıılması və cəld əlləri ilə o yana, bu yana burması ona xüsusi gözəllik verirdi. Qaçay pəhləvan da fenomen bədən quruluşuna, əzələ-lərin möhkəmliyinə, belinin nazikliyinə və xalça üzə-rindəki duruşuna görə rəqibindən geri qalmırıldı. Bir-dən İsmayıllı müəllim xalça üzərində cəld manevr edə-rək rəqibinə fənd işlətdi. Qolları ilə onun bədənindən tutub, xalçaya yıxməq və onu başı üzərindən atıb, kük-rəyini döşəyə vurmaq istədi. Qaçay pəhləvan müdafiə-də zəif idi və demək olar ki, səriştəsi yox idi. Görəndə

ki, İsmayıllı müəllim onun arxasını döşəyə vurur, pəhləvanlıq əl atmağı üstün bildi. İsmayıllı müəllimin sağ ayağının topuğundan yapışdı, var gücü ilə sıxıb burdu, rəqibin əlləri boşaldı və o, heç nə edə bilmədi. Qaçay pəhləvan onu öünüə tərəf dartaraq, xalçadan bir neçə metr kənara tulladı. Bütün zal ayağa qalxdı. İsmayıllı müəllim güləşdə öz gücünü, texnikasını, Qaçay isə pəhləvanlığını göstərdi. Bu görüşdə qalib müəyyən olmuşdur. Beləliklə, İsmayıllı müəllim və Qaçay pəhləvan mehribancasına görüşüb bir-birini təbrik edərək, azarkeşlərin müşayiəti ilə zah tərk etdilər. Bütün gün şuşalılar güləşçi İsmayıllı müəllimdən və pəhləvan Qaçayın mübahisəli görüşündən danışındılar. Bu gərgin və maraqlı görüş 1956-ci ildə Şuşanın güləş və pəhləvanlıq tarixində silinməz izlər buraxdı.

Deyilənə görə, İsmayıllı müəllimin dayısı Abış kişi (o el arasında qəssab Abış kimi məşhur idi, eyni zamanda o, sevimli müğənnilərimiz Flora Kərimovanın və Cavanşir Məmmədovun babası idi) güləş məşqlərində və rəsmi yarışlarda müntəzəm olaraq azarkeş kimi iştirak edirmiş. Bu nurani qoca keçmiş güləşçi olduğundan və güləşin sırlarını yaxşı bildiyindən idmançı-lara dəyərli məsləhətlər verir, qələbəyə ruhlandırır və onlara qayğı göstərirdi.

O, əsl Vətənpərvər idi

İsmayılov İsmayılin ən yaxın dostlarından biri (baxmayaraq mən ondan 22-yaş kiçik idim, o, məni özünə dost sayırdı) Novruzov Əbüllaqasımın gördükəri:

1980-ci ildə Olimpiya ili olduğu üçün Dünya idmanında fasilə verilmişdi. O cümlədən Azərbaycanın yüksək lıqada oynayan "Neftçi" futbol komandası bir həftə Qarabağın dilbər guşəsi olan Şuşaya istirahətə gəlmişdilər. Bütün şəhər camaatı kimi idman ictimaiyyəti də "Neftçi". futbol komandasının üzvülərini görməyə tələsirdilər. Səhər saat 11-də mədəniyyət evində görüş olacaqdı. Mədəniyyət evinin klubunda boş yer yox idi. Necə deyərlər iynə atsan yerə düşməzdi. Hami səbrsizliklə onların sahnəyə çıxışını gözləyirdi. Bir neçə dəqiqədən sonra onlar sahnədə göründülər. Hami ayağa qalxıb onları surətlə bir neçə dəqiqə ayaq üstə alqışladılar. Çıxışlar başlandı. Şuşa rayon Komsomol Komitəsinin birinci katibi Babışov Adil, Rayon İdman Komitəsinin sədri Cavanşir Ələsgərov, Şuşanın yeniyetmələrdən ibarət "Qala" futbol komandasının baş məşqçisi Novruzov Əbüllaqasım çıxış etdilər. "Neftçi" futbol komandasının üzvüləri azarkeşlərin suallarına ətraflı cavab verdilər. Məsələn: dərzi Xasay "Neftçi"nin məşhur yarımmüdafıəcisi Asif Əliyevə dediyi sözlər in-

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

di də hamının yadındadır. O, əyilib Asifin ayağını qucaqladı və dedi ki, Asif sənin o sağ ayağına qurban olum, sənin verduğun cərimə zərbələrinin qarşısını heç bir qapıcı ala bilmir. Bunun sirri nədədir? O, isə cavabında dedi ki, bunu deməzlər, sirrdir. Sonra Qarabağın məşhur güləşçisi İsmayılov çıxış etdi. O, tribunaya qalxanda elə bil bir dağ gəlir, hamı onun yarasıqlı fizianomiyasına, gözəl yerişinə baxırdı. O, doğrudan da əsl idmançı-güləşçi idi. Onun çıxışı hamını heyran etdi. Əsl müəllim kimi, əsl idmançı kimi, mən deyərdim ki, əsl "Neftçi" futbol komandasının Azərbaycanda 1 nömrəli azarkeşi kimi, onlara yaxşı mehribanlıq, yaxşı dost, baxmayaraq ki, komandada başqa milətin nümayəndələri də var idi, onlara "birlik" arzuladı.

İsmayılov müəllim "Neftçi" komandasının tərəfini həmişa uca tutmuş, hətta, uduzanda da kim narazılıq edirdi, onlara da acığa tuturdu. Yəni heç vaxt komandanın yamını heç kimə verməzdi. O, "Neftçi" futbol komandasının üzvülərini "Qaracibırıqlar" adlandırırdı. Heç kim İsmayılov müəllimin yanında "Neftçi" komandası haqqında bir kəlmə artıq-əskik söz danişa bilməzdə...

Səhv etmirəmsə, ya 1983-cü il idi, ya da 1984-cü il idi, mən axşam tərəfi təxminən olardı saat ya 5, ya da 6, həyat qapısından çıxb üzü "Meydan bulağı"na tərəf

gedirdim. Bu dəqiq yadımdadır ki, martın 2-si idi. Gör-düm yanında bir "Vilis" markalı maşın dayandı. Qa-bağda əyləşən İsmayıll müəllim idı. Sürücü də bir ermə-ni idı. İsmayıll müəllim qapını açıb "Qarrinça" otur ma-şına. (İsmayıll müəllim mənə məktəbdə yuxarı siniflər-de oxuyanda həm dərs demişdi, həm də futbol yarışla-rında oynayanda mənə "Qarrinça" deyə çağırardı. O, mənə futbol oynayanda "Qarrinça" adı qoymuşdu. Bu ad məşhur Braziliya yiğma futbol komandasının sağ tə-rəf hücumçusu Qarrinçanın adı idi. Guya mən futbol oynayanda mənim oyunum Qarrinçanın oynuna bən-zəyirdi. Amma, bu qətiyyən belə deyildi. Mən də həmi-şə onun bu sözlərinə həvəslənərdim. Bazarlıq edəndə mənə deyirdi ki, Qarrinça bu kuloku apar ver bizə evə, mən də deyirdim ki, baş üstə. Hətta, mənim 20-25-ya-şım var idi, yenə də o kuloku mənə verib evlərinə gön-dərərdi. O, eyni zamanda mənim atamla da, əmimlə də baxmayaraq ki, aralarında 18-20-yaş fərqləri var idi, İsmayıll müəllim onlardan kiçik idı, möhkəm dost idilər). Mən də maşına oturdum. Əvvəlcə mən dinmədim, fikirleşdim ki, biz hara gedirik. Bir qədər getdikdən sonra İsmayıll müəllim mənə dedi ki, bilirsən hara gedirik. Dedim mən də onu bilmək istəyirəm. Gedirik "Qala dərəsi" kəndinə, bir saatdan sonra Yerevanın

"Ararat" futbol komandası ilə Minskinin "Dinamo" futbol komandası arasında görüş keçiriləcək. Sezonun açılışı olacaqdır. Şuşada Yerevan televiziyasının dalğa-ları tutmurdu. Amma, Şuşanın hündür yerlərində ora-nın televiziyası göstərir, ona görə də gedirik orda fut-bola baxmağa. Maşın da, mən rəis olduğum pabitə qov-şağının maşınıdır. Sürütüm də ermənidir, onlara gedirik futbolaya baxmağa. Təxminən bir saata qədər əri-yürü yollarla gedib kəndə çatdıq. Evə əvvəlcədən xə-bər vermişdilər. Yaxşı stol açmışdilar. Bir neçə nəfər qonşu erməni də orta yaşlı kişilər futbolaya baxmaq üçün bura gəldilər. Oyun başlandı. İsmayıll müəllim əvvəlcə-dən bildirdi ki, sakitliyi gözləmək lazımdır. Stol üstündə can dərmanı var idi. Tut arağından tutmuş Yerevan konyakına qədər hər şey var idi. Badələrə tut arağını süzmüşdülər. Hamımız rumkaları qaldırdıq, elə vur-maq istəyirdik ki, "Ararat" a ikinci dəqiqədə qol vurdu-lar. Badələri içmədən stolun üstünə qoyduq, erməni-lərdən biri dedi ki, ara bu yaman pis oldu. Arağı o vaxt içəcəyik ki, "Ararat" qol vursun. Dedik nə olar. İndi "Ararat" in futbolçuları hücuma keçirlər, qapıya zərbə-lər vururlar, qol olmur, ya qapıcı qaytarır, ya da top qa-pı xəttindən aralı keçirdi. İsmayıll müəllim nə təhər iki əli ilə budlarına vurur, elə bil kiməsə möhkəm bir şa-

palak vurur. Səsinə ermənilər deyirlər, ara İsmayıllı müəllim, özünü öldürmə, oynaya bilmirlər də, nə edək. Yenə də ermənilər nə qədər çalışılsara, qol vura bilmədilər. İsmayıllı müəllim də həmin hərəkəti təkrar edirdi. Beliliklə, birinci hissə 0:1 hesabı ilə başa çatdı. 13-15 dəqiqəlik fasılə verildi. Fasılədə yemək yeməyə başlaşdıq. Ermənilər dedi ki, ara arağı da içək, İsmayıllı müəllim qoymadı, dedi ki, "Ararat" qol vurmayınca araq içmək yoxdur. O, bu sözləri boğazdan yuxarı deyirdi. Da-xildə isə yaman sevinirdi. İstəyirdi ki, "Ararat" futbolçuları uduzsunlar. Bir azdan ikinci hissə başlandı. Yenə də həmin vəziyyət davam etdi. Haqqınan danışaq, ermənistən komandasının futbolçuları Minski komandasının futbolçularını sixışdırıldılar. Lakin qol vura bilmədilər. İsmayıllı müəllim isə az qala özünü öldürəcəkdir. Özünü elə döyür, elə bil dünya dağılib. Oyunun qurtarmasına bir neçə dəqiqə qalmış, ermənilərdən biri dedi ki, ara İsmayıllı müəllim oyun qurtarır, gəl vuraq. Elə bu sözləri demişdi ki, "Ararat" a bir dənə də qol vurdular. Hesab oldu 0:2. İsmayıllı müəllim dedi, ə gəlinindi vuraq. Nə isə, bir qədər keçdikdən sonra oyun qurtardı. Guya biz kor-peşman evə qayydırıq. Ürəyimizdə "Ararat"ın uduzmağına yaman sevinirdik. Amma, onu deyim ki, biz maşına əyləşib Şuşaya qayıdanda ev yiya-sı İsmayıllı müəllimə də, mənə də, bir butulka tut arağı,

bir butulka da Yerevan konyakı verdi. Dedi evdə içərsiniz. Uzun sözün qisası, gəldik Şuşaya çatdıq. Rabitə Qovşağı şəhərin mərkəzində yerləşirdi. Gəldik oraya, kabinetə girdik, İsmayıllı müəllim, pəncərələrin pərdələrini çəkdi. Qapını bağladı. Dedi, Qarrinça sən də mənim oğlum, şalvarını aşağı salıb, dolu, enli budlarını mənə göstərdi. Dedi, yaxşı bax, nə görsəm yaxşıdı, əllərinin 10 barmağının hamısının yeri sanki yapışmışdı budlarına, qıp-qırmızı olmuşdu, o, böyüklüyündə, dağ boyda İsmayıllı müəllim elə sevinirdi ki, "Ararat"ın məglubiyətinə, sanki qonaqlıqdadır, toydadır. İsmayıllı müəllim həmişə mənə deyirdi ki, ermənilər bizim 1 nömrəli düşmənimizdir!!! Yaxşı ki, İsmayıllı müəllim Şuşanın işgalini görmədi. Yoxsa ürəyi çatlardı...

1982-ci ilin yanvarın 13-günü idi. Səhərisi gün Sov. KP.MK-nin siyasi bürosunun üzvülüyünə namizəd Azərbaycanın birinci katibi Heydər Əliyev Şuşaya gələcəkdir. Böyük hazırlıq işləri gedirdi. Hətta, Gövhər ağa məscidinin qarşısı asfalt idi. Yəni muzeyin qarşısındaki asfalt xarab olmuş, yan tərəfləri isə dağlımışdır. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin rəhbərliyi axşam üstü Şuşaya gəlmışdılər. Belə qərara gəldilər ki, səhərə kimi məscidin qabağı sökülməli və ağ mərmər döşənməlidir. Heç yarım saat çəkmədi ki, çoxlu projektorlar gəti-

rildi və həmin yerlər işıqlandırıldı. Səhər hava işıqlanana kimi həmin yerlərə ağ mərmər döşəndi. (Ustalar və fəhlələr hamısı ermanılər idi) Onu da deyim ki, yanvarın 14-nə keçən gecə səhərə yaxın bir quşbaşı qar yağmağa başladı ki, gəl görəsən. Ağsaqqal adamların dediyinə görə hələ Şuşada belə quşbaşı qar yağmayıb. Nəhayət, bütün Şuşa əhli, camaati şəhərin "Gəncə qapısı"ndan tutmuş, "Meydan bulağı"nın qarşısına qədər yığıldılar. Heydər Əliyevin karteji göründü. Ailə üzvləri də hamısı həmin kartejin içərisində idi. Hərbi komissarlığın qarşısına çatanda kartejin sürücüsü bir neçə dəfə cəhd etdi, çalışdısa yuxarı "Bazar Başı"na tərəf çıxa bilmədi. Maşın sürüyürdü. Camaat gördü ki, maşın yuxarı qalxa bilmir, başladılar karteji qolları üzərində düz "Bazar başı"na tərəf gətirdilər. Heydər Əliyevi və onun ailə üzvülərini Şuşa camaati gurultulu alqışlarla qarşıladılar. Heydər Əliyev insanlarla görüşə-görüşə və yavaş-yavaş piyada gəzə-gəzə "Cıdır Düzü"nə qalxmağa başladı. Camaat da onların arxasında galırdılar. Nəhayət, Heydər Əliyev və Azərbaycanın demək olar ki, bütün birinci katibləri, DQMV-nin rəhbərləri, nazirlər, yazıçılar, şairlər, müxtəlif peşə sahibləri, rəsmi nümayəndələr və başqları onun ardınca Molla Pənah Vaqifin movzoleyinə yaxınlaşırdılar. Movzoleyn dörd-bir tərəfinə o qədər adam yiğilmişdir ki, iynə

atsan yerə düşməzdi, quşbaşı qar hələ də yağırdı və da-ha da güclənirdi.

Mən və bütün şəhərin idmançıları başda məşhur güləşçi İsmayılov İsmayılov olmaqla movzoleyin sol tərəfində dayanıb səbrsizliklə Heydər Əliyevi və gələn qonaqları gözləyirdik. Əvvəlcə, müxtəlif rayonların birinci katibləri gəlib bizim qarşımızdan keçdilər. Bir də gördüm ki, bunların içərisində bir nəfər panamalı yaraşıqlı bir kişi uca səslə: İsmayılov müəllim səni xoş gördük, deyib İsmayılov müəllimi bir neçə dəfə qucaqlayıb öpdü. Hal-əhval tutdular. O birilər də İsmayılov müəllimlə görüşməli oldular. Mən İsmayılov müəllimin yanında dayandığım üçün onlar mənə də əl verib görüşdülər. Onlar gedəndən sonra mən İsmayılov müəllimdən soruşdum ki, bu kişi kimdir ki, sizinlə elə canfəşanlıqla, məhrİbanlıqla görüşdü? İsmayılov müəllim dedi ki, o, mənimlə universitetdə bir qrupda oxuduğum Kamran Rəhimovdur. O, və qrupda oxuyan bütün tələbələr hamisi mənim ətrafıma yığışardılar. Məndən məsləhət alardılar. Onlara hərtərəfli hörmətlər eləmişəm. O, indi Naxçıvan Muxtar Respublikasının birinci katibidir. Mən onda başa düşdüm ki, İsmayılov müəllimin həqiqətən də bütün Azərbaycanda böyük hörməti var imiş...

Təəssüf ki, İsmayılov müəllimin rayonumuzun idman həyatındaki fəaliyyəti sağlığında öz layiqli yerini

almadı. O, neinki Şuşada, Qarabağda, hətta, bütün Azərbaycanda tanınır. Onun onlarla, yüzlərlə yetişdirdiyi güləşçilər nəinki Şuşanın, nəinki Dağlıq Qarabağın, eyni zamanda Respublikamızın idman şərəfini layiqince və müvəffəqiyyətlə qorumuşlar. Fəxri ad almaq üçün isə onun yetirmələrindən biri Yunan-Roma güləş üzrə ilk şəxsi Babayev Zakir Allahverən oğlunun "SSRİ-İdman Ustası" adının qazanması kifayət edərdi. O cümlədən başqa şəxsi güclü güləşçiləri də ora şamil edirəm. Heyiflər olsun ki, nə Şuşanın İdman Komitəsi, nə Vilayet İdman Komitəsi, nə də Respublika İdman Komitəsi tərəfindən ona "Əməkdar məşqçi" adı verilməsi haqqında müraciət olmadı. Hətta, maraqlanmadılar da. Çox təəssüf...

Yetirmələri öz məşqçi-müəllimləri haqqında bunları deyirdilər:

1. Kamil Quliyev (I dərəcəli güləşçi)

İsmayıllı müəllim böyük şəxsiyyət idi, onun idmançıya məxsus təmiz ürəyi var idi.

2. Büyüğüçi Səfixanov (idman ustalığına namizəd)

İsmayıllı müəllim maşq zamanı

Cəsarətlə deyə bilərəm ki, əgər İsmayıllı müəllim Respublika güləş komandasının baş məşqçisi olsaydı, Azərbaycan gənclərinin idman aləmində özünəməxsus dəsti-xətti olardı...

4. Zakir Babayev (Yunan-Roma güləş üzrə ilk şəxsi SSRİ idman uстаси)

Mən fəxr edirəm ki, ilk məşqçim İsmayıllı müəllim olub. Təəssüf ki, o, az yaşadı. Mən həmişə doğma Şuşaya gələndə onun qəbrini ziyarət edib, deyirdim:

*"ALLAH sənə rəhmət eləsin,
qəbrin nurla dolsun!"*

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

İsmayıllı müəllimin özünəməxsus məşqçilik xüsusiyyətləri var idi. Ona görə də onun yetirmələri müxtəlif yarışlarda həmişə müvəffəqiyyətlə çıxış edirdilər.

3. Tofiq Zeynalov (I dərəcəli güləşçi)

Cəsarətlə deyə bilərəm ki, əgər İsmayıllı müəllim Respublika güləş komandasının baş məşqçisi olsaydı, Azərbaycan gənclərinin idman aləmində özünəməxsus dəsti-xətti olardı...

HÜSEYNOV
CƏFƏR
FƏRHAD OĞLU

1929-2007

26 noyabr 1929-cu il tarixdə Şuşa rayonunun Şuşlu kəndində anadan olmuşdur. 1936-ci ildə yaşıdları kimi o, 1-ci sinfə getmiş, VII sinfə qədər Xəlifəli kəndində oxumuşdur. Sonra o, təhsilini Şuşa Pedaqoji məktəbinin bədən tərbiyəsi və idman şöbəsində 4-il oxuyaraq davam etdirmişdir. Cəfər "Bədən tərbiyəsi müəllimi" ixtisası alınışdır. O, texnikumda oxuduğu illərdə ən intizamlı tələbə olmuşdur. Eyni zamanda yaxşı oxumuş, qrupda hamidan çox fəallıq göstərmiş və sərbəst güləşlə məşğul olmuşdur. Onun göstərdiyi fəndləri hər güləşçi yerinə yetirə bilmirdi. Cəfərin ayaqları güclü olduğu üçün onu yerdən qaldırmaq mənkin olmurdu. O, həm də ağır daşlarla fiziki hazırlığını möhkəmləndirirdi. Özündən bir neçə yaş kiçik olan güləşçi yoldaşlarından Qənbər Rəhimov, Qubad Xudaverdiyev, Şahlar Ələsgərov, Famil Quliyev və başqaları ondan bəzi məsləhətlər alardılar. Şəhər birinciliklərindəki yarışlarda

Cəfər və onun komanda yoldaşları həmişə müvəffəqiyətə çıxışlar edir, qələbələr qazanırlar. Bir dəfə Cəfər öz həmyaşidləri ilə birlikdə məşq zamanı sol qolundan ciddi zədə aldı. Həkimlər onun güləşinə qadağa qoyular. Amma, buna baxmayaraq, Cəfər məşqlərə gəlir və bir təcrübəli güləşçi kimi güləşnlərə məsləhətlər verirdi. Sonra o, ali təhsil almaq üçün Bakı şəhərinə gəldi...

Cəfər öz yaşıdları kimi ağır həyat tərzi keçirmiş, gəncliyi, cavanlığı müharibə illərinə düşmüştür. Buna baxmayaraq, o, günlərlə yaşadığı kəndin yeniyetmələri ilə tez-tez yaxınlıqdakı meşyə gedir, hündür ağaclarla dırmanır, oradakı dağlara qalxırırdı. Tay-tuşlarından xeyli surətdə fiziki cəhətdən fərqlənir, yaylarda Xəlifəli çayında isə üzgүçüllük məşğul olardılar. Eyni zamanda at çapardılar, kənd cavanları ilə göy otun üstündə güləşərdilər. Beləliklə, Cəfər həmyaşidləri ilə günərini belə keçirərdilər. Nəhayət, müharibə qurtardı. Bütün ölkə quruculuq işləri ilə məşğul olmağa başladı. O, 1948-1952-ci illərdə Sovet Ordusu sıralarında xidmət etməli oldu. Ukraynanın Lutsk şəhərinin hərbi hissələrinin birində keçdiyi təlimlərdə Cəfərin cəldiliyi, bacarığı, şücaəti, intizamılılığı komandanlıq tərəfindən qiymətləndirilmiş və ona təşəkkür elan edilmişdir. Eyni

zamanda bu uzun illər ərzində rəhbərlik tərəfindən dəfələrlə fəxri fermanlar, diplomlar almışdır. O, həm də əsgərlik müddətində idmanla məşgül olmuş, o cümlədən sevdiyi güləş növünə üstünlük vermiş, məşq etmiş və daxili yarışlarda dəfələrlə yüksək yerlər tutmuşdur. 1952-ci il ordudan tərxis olunduqdan sonra doğma vətəni Şuşaya qayıtmışdır.

Cəfər 1952-ci ildə Şuşa pedaqoji texnikumunun bədən tərbiyəsi və idman fakultəsinə daxil olmuş və oranı 1956-ci ildə yüksək qiymətlərlə bitirmişdir. 1963-1969-cu illərdə isə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun ibtidai təhsil metodikası fakultəsində dərs almışdır. 1957-ci ildə ailə həyatı qurmuş, 5 övlad - 3 oğul və 2 qız atası olmuşdur.

Rəsmən əmək fəaliyyətinə 1956-ci ildən başlamışdır. Həmin il Şuşa rayonunun Kirov kənd orta məktəbində, 1956-1959-cu illərdə Şuşa rayonunun Xəlfeli kənd 7 illik məktəbində müəllim işləmiş, 1959-1961-ci illərdə Şuşa rayon Xanalılar kənd məktəbində direktor olmuş, 1961-ci ildən 1992-ci ilin may ayına dək, yəni Şuşa şəhəri işğal olunanadək Şuşa şəhər 4 nömrəli orta ümumtəhsil məktəbində idman müəllimi və ən nəhayət, 1992-ci ildən ömrünün sonuna dək Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən 2 nömrəli Şuşa orta məktəbində təş-

kilati işlər üzrə direktor müavini və idman müəllimi işləmişdir.

Bir pedaqoq kimi nəinki işlədiyi təhsil müəsisi lərində, ümumiyyətlə, Şuşa rayonunda gənclərin təlim-tərbiyəsi işində yaxından iştirak etmiş, xüsusən idmanın tərəqqisində xüsusi rol oynamışdır. Rayon, Vilayət və Respublika səviyyəli ən müxtəlif idman yarışlarına komandalar hazırlayıb çıxarmış və böyük uğurlar qazanmışdır. Eyni zamanda Şuşa və Vilayət birinciliklərində idmanın müxtəlif növləri üzrə keçirilən yarışlarında dəfələrlə hakimlik etmişdir.

Pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı bədii yaradıcılıqla da məşgül olmuş, mətbuat orqanlarında şeir və publisistik yazılarla çıxış etmişdir.

Gənclərin təlim-tərbiyəsində və idmandan qazanlığı uğurlara görə 11 yanvar 1984-cü il tarixdə SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin adından "Əmək veterani" medalı ilə, 25 avqust 1999-cu il tarixdə Şuşa Rayon Təhsil Şöbəsinin və 4 oktyabr 1999-cu il tarixdə isə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Kollegiyasının fəxri fermanları ilə təltif olunmuşdur.

Hüseynov Cəfər Fərhad oğlu 12 dekabr 2007-ci il tarixdə dünyasını dəyişmiş və Bakıda Pirşağı qəbristanlığında dəfn edilmişdir.

ALLAH rəhmət eləsin!

RƏSULOV
BƏHMƏN
CƏLİL OĞLU

1930-

1930-cu il yanvarın 9-da Şuşa rayonunun Qaybalı kəndində anadan olmuşdur. Doğulduğu kənddə birinci sinfə getmiş və dördüncü sinfi orada bitirmiştir. Bəhmən dördüncü sinfi bitirdikdən sonra təhsilini Xələfli kəndində davam etdirmiştir. O, burada V-VII siniflərdə oxumuşdur. Bəhmən Xələfli kəndində VII sinifi bitirdikdən sonra sənədlərini Şuşa Pedaqoji Məktəbinin bədən tərbiyəsi şöbəsinə verir və daxil olur. Bəhmən Rəsulov 1950-ci ildə Şuşa Pedaqoji məktəbini bitirir. Məktəbi bitirdikdən sonra 1-2-4 nömrəli uşaq evlərində tərbiyəçi-müəllim kimi fəaliyyət göstərir. Bəhmən müəllim 1963-cü ildən etibarən Şuşa 3 nömrəli orta internat məktəbində bədən tərbiyəsi müəllimi işləyib. Bəhmən Rəsulovun uşaqlıq illəri həmyaşidləri kimi onun

da həyatı acınacaqlı olub. Böyük Vətən müharibəsi başlandıqda Bəhmənin atası milyonlarla sovet adamları kimi Vətənin müdafiəsinə qalxmışdı. Minlərlə qadınlar, qocalar, yeniyetmələr istehsalatda, kolxoza, sovxoza öz atalarını, ərlərini, qardaşlarını əvəz etmişdilər. Bəhmən də 13-14 yaşlarından cəbhəyə kömək məqsədi ilə kolxoza öz anasına kömək edərdi. Zəhmətə uşaq yaşılarından qatlaşan, kənd həyatında böyüyən, fiziki cəhətdən yaxşı hazırlığı olan, cəldlik, çevilik, dözümlülük və ığidlik hərəkətləri ilə öz tay-tuşlarañdan fərqlənən Bəhmən təhsilini Şuşa Pedaqoji Məktəbində davam etdirməklə bərabər, idmana da maraqlı göstərirdi. O, ən çox güləşməni sevərdi, pedaqoji məktəbin nəzdində fəaliyyət göstərən Azərbaycanda tanınmış güləşçi İsmayılovun təşkil etdiyi "Güləş" idman bölməsinə daxil olur. Bəhmən müntəzəm məşq etməyə başlayır. O, məşqçi İsmayılovun rəhbərliyi altında güləşmənin texnikasına yiyələnir. Güləş bölməsində məşgül olarkən Bəhmən güləşçiyə lazımlı olan yüksək xüsusiyyətlərə malik bacarıqlı bir güləşçi olduğunu göstərir.

Bir neçə aydan sonra o, artıq güləş yarışlarında iştirak edir. 1952-ci ildə Bəhmən Şuşa şəhər və Vilayət çempionu adını qazanır. Elə həmin ildə Bəhmən Rəsulov

DQMV-nin yiğma komandasının tərkibində sərbəst gülləş üzrə Azərbaycan Respublikasının birinciliyində çıxış edir. O, belə bir böyük miqyaslı yarışda ilk dəfə çıxış etməsinə baxmayaraq, yarımağır çəki dərəcəsində bir neçə güclü rəqibinə qalib gəlir. Yarımfinal və final görüşlərində o, Azərbaycanın tanınmış güləşçiləri ilə görüsür. Bəhmən Rəsulovun ən maraqlı görüşü dəfələrlə Azərbaycan çempionu olmuş, milliyətçə yunan olan Alkivid Pavlidli ilə olur: həmin illərdə Bakıda Ali məktəblərin birində təhsil alan tanınmış tələbə şuşalı "Kellə Sabir Zeynalov" və başqa güləş azarkeşləri bu maraqlı gərgin final görüşünü diqqətlə izleyirdilər. Bəhmən Rəsulov bu final görüşünə ciddi hazırlaşmışdır. Görüş başlayan kimi ilk dəqiqələrdən Bəhmən hücumla keçmiş və rəqibini çəş-baş salmışdı. Alkivid bunu gözləmirdi. O, dəfələrlə Bəhmənin hücumlarına çətinliklə sinə gərir və müdafiə olunurdu, qələbə əldə etmək üçün əlindən galəni edirdi. Bəhmən əsl güləşçiyyət layiq fəndlər işlətməyə çalışırıdı. Birdən Bəhmən cəld hərəkat edib Pavlidini qaldırıb var gücü ilə döşəyə çırpdı və onun arxasını yerə vurdu, lakin hakim görüşü saxlamadı, davam etdirməyi bildirdi. Zalda bu görüşə baxan azarkeşlər hakimə irad tutaraq çığır-bağır salmağa başladılar. Hami öz narazılığını bildirirdi. Xüsusi ilə də "Kellə Sabir" heç kimi vecinə almadan hakimlərə çox

kobud şəkildə öz sözlerini deyə bildi... Axırda yarışları keçirən nümayəndələrdən biri Sabirə yaxınlaşış acizanə şəkildə dedi: dəfələrlə Azərbaycan çempionunu rəyondan gəlmış bir güləşçiye uduzmasına biz yol verə bilmərik, bu mənkin deyil, deyib oradan uzaqlaşdı. Bir neçə dəqiqədən sonra görüş heç-heçə olaraq başa çatdı... Amma, hamı Bəhmənin qalib gəldiyini deyirdi...

Görüş bərabər səviyyədə heç-heçə nəticələnir. Bəhmən Rəsulov mükafatçılar sırasına düşür. Bu yarışda Bəhmənin ən yaxşı mükafatı tamaşaçılar tərəfindən onu "Qarabağ Pələngi" ləqəbi altında alqışlamaları oldu.

Yarışdan sonra Azərbaycanın məşhur güləşçiləri və məşqçiləri bakılı Rza Baxşəliyev, gəncəli İsaq Cəfərov, naxçıvanlı İslam Hümbətov və başqları Bəhmən Rəsulovu öz şəhərlərinə dəvət edirlər ki, onların güləş komandalarının tərkibində çıxış etsin. Lakin Bəhmən Rəsulovun ailəsinin və özünün həyat tərzini imkan vermir ki, o, ailəsindən uzaq düşsün. Hətta, Bəhmən Rəsulov sərbəst güləş üzrə yiğma komandanın tərkibində Leninqradda keçirilən "İskra" idman cəmiyyətlərinin SSRİ birinciliyinə belə gedə bilmir.

Bəhmən Rəsulov 1954-cü ildə Bakıda keçirilən "Yunan-Roma" (klassik güləş) güləşi üzrə Ali məktəb

və orta ixtisas məktəblərinin Respublika birinciliyində, DQMV-nin tərkibində yarımağır çəki dərəcəsində çıxış edir və II yeri tutur.

Bəhmən Rəsulov 1952-ci ildən 1958-ci ilə kimi öz güləşçi dostları ilə Şahlar Ələsgərovla, Eldar Cəfərovla, Tofiq Həsənovla, Qubad Xudaverdiyevlə, Qənbər Rəhimovla birlikdə Şuşanın və DQMV-nin idman şərəfini layiqincə qorumuşlar.

Bəhmən Rəsulov bu uzun illər ərzində qazandığı, əldə etdiyi idman nailiyyətlərinə və nəticələrinə görə əziz və doğma şəhəri olan Şuşanın və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin idman şərəfini ləyaqətlə qorumuşdur. Partiya və Dövlət tərəfindən isə həmişə qayğı ilə əhatələnmişdir. O, bir sırə orden və medallarla, diplomlarla, fəxri fərmanlarla, kuboklarla və qiymətli hədiyyələrlə mükafatlandırılıb. Onun ən böyük "mükafatı" o olub ki, Şuşada və Dağlıq Qarabağda onun kürəyini yera vuran olmamışdır.

Rəsulov Bəhmən məlum hadisələrlə əlaqədar Bakı şəhərinin Pirşağı qəsəbəsində 27 ildir ki, məcburi köçkün kimi yaşayır. Ömrünün 89-cu baharına qədəm qoyan bu tanınmış, şəxsiyyətli, görkəmlı güləşçi, "Qarabağ pələngi" keçmiş günlərini xatırlayır və doğma Vətəninə qayıdacığı günü səbrsizliklə gözləyir....

**QULİYEV
KAMIL VƏ MƏMMƏD
BƏYLƏR OĞULLARI**

1930-2017**1940-2014**

1930-cu il mart ayının 12-də Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. Kamil Quliyev Şuşada boy-a-başa çatmış, Şuşanın saf havasını, sərin sularını dadmışdır. Təbiətin qoynunda boy-a-başa çatan Kamil Quliyevin uşaq yasalarından idmana maraşı olmuş və sərbəst olaraq idmanın ağırlıq qaldırma, putluq daşların qaldırılması ilə məşğul olmuşdur. Kamilin yanında olanlar müharibə illərinin ən acinacaqlı anlarını, illərini yaşıyirdilar. Şuşa mühitində çoxlarının Kamil kimi idmana maraşı olanlar olduqca çox idi. Lakin digər iş-güt qayğları ilə məşğul olduqları üçün müntəzəm idman məşqlərinə vaxt tapa bilmirdilər. Qüvvəni, bacarığı, enerjini Şuşa təbiətindən alan uşaqlar, gənclər bu ilahi vergini bəzən qiymətləndirmirdilər, daha çox maraq, zəhmət tələb edən işlər arxasında gedirdilər. Onları qınamaq da olmazdı., çünki o dövr acinacaqlı müharibə dövrü idi.

Artıq acınacaqlı müharibə illeri arxada qalır, insanların həyat tərzi yavaş-yavaş yaxşılaşır. Digər işlərlə yanaşı bədən tərbiyəsi və idman işləri də canlanmağa başlayır. Artıq bütün gənclər kimi şuşalı gənclər də, idmanın bir sıra növləri ilə məşgül olmağa başlayırlar.

Kamil Quliyev müharibə dövrü olmasına baxma-yaraq, inadla məşq edir, öz sağlamlığını möhkəmlədir, qüvvə və gücünü inkişaf etdirirdi. Kamil bütün məşqləri əsasən öz evlərinin qarşısındakı həyətdə keçirərdi. Şuşalı cavanlar və idman həvəskarları axşamüstü Kamilgilin həyətinin ətrafına toplaşardı. Kamilin putluq daşlarla və ağırlıqqaldırma "şanqla" etdiyi hərəkətlərə tamaşa edərdilər. Kamil həmişə hünərlər olmayıñ, qalib gəlməyin arzusu ilə yaşayardı. O, ağırlıqqaldırmaqla, daş putluqları oynatmaqla bərabər, güləş idman növünə də marağı böyük idi. Yorulmaz məşqlər öz nəticəsini, bəhrəsini verdi. Kamil Quliyev sərbəst güləş üzrə şəhər birinciliyində, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyində dəfələrlə iştirak edib və mükafatçılar sırasında olub. Kamil "Kolxoççu" könüllü idman cəmiyyətinin Azərbaycan şurasının keçirdiyi güləş yarışlarında mükafatçılar arasında olmuşdur. Kamil Quliyev tək idmanla öz sözünü deməmişdir. O, təhsildə də öz istəyinə nail ola bilmişdir. Şuşada gedən tikinti-

quruculuq işləri bu sahədə çalışanların xeyirxah əmlələri onu inşaatçılıq peşəsinə həvəsləndirirdi. Kamil də qurmaq, yaratmaq, insanlara sevinc, rahatlıq, firavənlilik bəxş etmək istəyirdi. O, arzusunu həyata keçirmək üçün sənədlərini Azərbaycan Politexnik Texnikumuna verdi və mülki tikinti fakültəsinə qəbul olundu. Tələbəlik illəri qurtardıqdan sonra Kamil Quliyev Şuşaya bir inşaatçı kadr kimi qayıdı və 92 nömrəli tikinti idarəsində işləməyə başladı. Kamil tez bir vaxtda bacarığı, işə məsuliyyəti ilə bir çoxlarından seçildi. Kamilin doğma şəhərində neçə-neçə binaların tikintisində fəal iştirak etməsi, heç vaxt şuşalıların yadından çıxmaz.

Kamilin kiçik qardaşı Məmməd Quliyev böyük qardaşından nümunə götürürək 16 yaşından idmanla məşgül olmağa başlayır. Məmmədin cəldiliyi, çevikliyi və sürətliliyi bir çox gənclərdən onu fərqləndirirdi. Məmməd də qardaşı Kamil kimi sərbəst güləşlə məşgül olurdu. Məmməd boylu-buxunlu, pəhləvan cüssəli, sağlam bədənli bir idmançı idi. O, şəhər, rayon və Vilayət birinciliklərində iştirak edir, qələbələr qazanırdı.

Lakin sovet ordusu sıralarına hərbi xidmətə getməsi onu idmandan ayırdı. Əgər Məmməd Quliyev güləşlə daimi məşgül olsaydı, o, Respublika miqyaslı güclü bir güləşçi olardı. Onun buna potensial qüvvəsi cətirdi.

Məmmədin böyük qardaşı Kamilin idman sahəsində gördüyü işlərə görə ona Azərbaycan Respublikasının "Fəxri bədən tərbiyəsi və idman işçisi" adı verilmişdir. Onların hər ikisi həyatlarının çıxəkləndiyi bir dövrdə dünyalarını dəyişdilər.

ALLAH rəhmət eləsin.

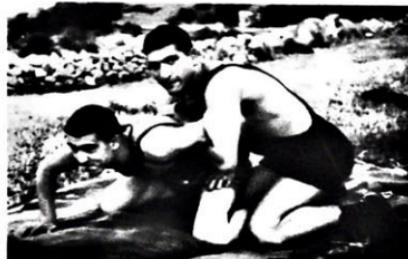
RÜSTƏMOV
ALTAY
ÇƏRKƏZ OĞLU

1934-1993

20 mart 1934-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. Altay Rüstəmov 1941-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin birinci sinfinə getmiş, 1951-ci ildə isə həmin məktəbin X sinfini bitirmişdir.

Həmin illər Şuşada idmana o qədər də fikir verilmirdi. Çətin vaxtlar idi. Bir neçə il idи ki, müharibə qurtarmışdı. Hələ quruculuq işləri yenicə başlanmışdı. Bu na baxmayaraq, orta məktəblərdə dərslər davam etdiriliirdi. O cümlədən bədən tərbiyəsi fənlərinə də böyük maraq var idi.

İdman avadanlıqlarının çatışmadığı bir vaxtda yeniyetmələr, gənclər idmanı sevir və ona böyük ma-

raq göstərirdilər. Xüsusən də futbol, voleybol və güləş növlərinə fikir verildi. Həmin illərdə Qaçay pəhləvan, İsmayılov, Altay Rüstəmov, Əbülfət Tağıyev, Tağı Tağıyev, Mustafa Fətəliyev, Ağakışi Ağayev, Məhəmməd Məhəmmədov, Əli Mirzəyev, Bəhmən Rəsulov, Hidayət Yusifov, Bəşir Hüseynov və başqaları idmanın müxtəlif növləri ilə məşğul olur və yerli camaatın rəğbətini qazanırdılar. Bu idmançıların içərisində həm pəhləvanlıq edən, həm də güləş növünü gənclər və yeniyetmələr arasında geniş təbliğ edən Aitay Rüstəmovun böyük hörməti var idi. O, güləş yarışlarında iştirak edir, o cümlədən Vilayət birinciliklərində Şuşanın idman şərəfini layiqinçə qoruyurdı.

Bir dəfə Şuşada yay kinoteatrın səhnəsində keçirilən Dağlıq Qarabağ birinciliyində öz çəki dərəcəsində çıxış edən Altay Rüstəmov döşəyə çağırıldı. O, döşəyə yaxınlaşış göy lenti ayağına bağladı və rəqibini gözləməyə başladı. Rəqib də döşəyə çağırıldı. O, isə gəlmədi. İkinci dəfə də, üçüncü dəfə də elan olundu ki, Altayın rəqibi döşək üzərinə çıxsın, erməni millətindən olan güləşçi məcbur olub döşək üzərinə çıxmali oldu. Bir Altaya baxdı, bir camaata baxdı, nə fikirləşdi, Altaya yaxınlaşış onun əlini yuxarıya qaldırdı, qucaqladı və onu öpdü, sonra camaata baş əyib səhnədən uzaqlaşdı. Həmin görüş final görüşü idi. Bütün şuşalılar Altayı

ayaq üstə alqışladılar. Altay növbəti dəfə yarışların çempionu oldu. Bu maraqlı hadisə 1959-cu ilin may ayında olmuşdur. Ümumiyyətlə, Altay nə vaxt yarışlarda iştirak edib, həmişə yüksək nəticələrə layiq görüllüb. O, çoxlu diplomlar, fəxri fərmanlar, kuboklar və qiyaməti hədiyyələr qazanıb. Həmişə də yerli qazetlərdə işıqlandırılıb.

Altay həmin il Bakı şəhərində yaşayan, əmisi Azərbaycanın görkəmli pəhləvanı olan Fərəməz Ağayevin (Şuşinski) yanına gəlmiş, onunla birlikdə Bakı kəndlərində və rayonlarında konsert programı ilə çıxış edən əmisinə köməklik etmişdir.. Bir müddət əmisi ilə birlikdə putluq daşlar oynadan Altay oxumaq qərarına gəlir. O, sənədlərini S.M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət Bağdat Tərbiyəsi Institutuna verir və daxil olur. Altay oxuduğu illər ərzində idmanın sərbəst güləş növü ilə məşğul olur. Altay "Burevestnik" idman cəmiyyətinin güləşmə bölməsinə daxil olur və müntəzəm məşq etməyə başlayır. Məşqləri müvəffəqiyyətlə keçir. Altay oxuduğu illər ərzində bir çox yarışlarda iştirak edir və sərbəst güləş üzrə I dərəcəli idmançı normasını ödəyir. Altay Rüstəmov 1957-cildə təhsilini başa vurub, təyinatını öz doğma Vətəni Şuşaya alır. Şuşa pedagoji məktəbində bədən tərbiyəsi müəllimi işləyir. Altay işlədiyi illər ərzində

"Məhsul" cəmiyyətinin nezdində güləş idman bölməsində məşqçilik edir. Onun hazırladığı güləşçilər şəhər, DQMV-nin və Respublika birinciliklərində iştirak edərək nailiyatlar qazanırdılar. Altay Rüstəmov məşqçilik fəaliyyəti ilə bərabər pedagoji işini də günün tələbləri səviyyəsində quraraq gənc nəslin maariflənməsində öz bilik və bacarıqlarını əsirgəməmişdir. Altay Rüstəmov bədən tərbiyəsi və idman sahəsindəki xidmətlərinə görə "Azərbaycanın Bədən tərbiyəsi və idman əlaçısı" döş nişanına, 1988-ci ildə isə "Metodist müəllim" adına layiq görülmüşdür.

Altay müəllim 1993-cü ildə Bakı şəhərində ömrünün çiçəkləndiyi bir vaxtda 59-yasında dünyasını dəyişmişdir. O, Bakıdakı Pirşağı qəbristanlığında torpağa tapşırıldı. Bütün şusalıların və idmançıların-pəhləvanların-güləşçilərin sevilmisi Altay Rüstəmovun əziz və parlaq xatırəsi heç vaxt unudulmayacaqdır!

ALLAH rəhmət eləsin!

RƏHİMOV
QƏNBƏR
RƏŞİD OĞLU

1935-

Qənbər Rəhimov Şuşa şəhərinin Daşaltı kəndində 1935-ci ildə iyun ayının 14-də zəhmətkeş ailəsində anadan olmuşdur. O, 1942-ci ildən 1949-cu ilə qədər Daşaltı kənd VII illik məktəbində oxumuş, orta məktəbi isə Şuşa axşam-qiyabi məktəbində davam etdirmiş və oranı 1952-ci ildə bitirmişdir. Onun uşaqlıq illəri Daşaltı kəndində keçmişdir. Tay-tuşları ilə bərabər evlərinin yaxınlığında çayda çimir-üzür, məktəbə yaxın meşəlikdə hündür ağaclarla dirmanır, hətta, ağacların uc-qar qanadlarında gimnastika hərəkətləri edir, ağacdandan-ağaca keçir, möhkəmlənir, hündürlükdən yerə tullanır-dı. O, kənd uşaqları arasında həmişə gücünə, qüvvəsinə və bacarıq keyfiyyətlərinə görə

onlardan fərqlənirdi. Demək olar ki, hamı ondan çəkinir, onu eşidir, həmişə ona hörmət edirdilər. Qənbərin bu xüsusiyəti hamını özünə heyran etmişdi. Kim gücsüzə əl qaldırırdı və ya onu təhqir edirdi, Qənbər onu bağışlamırıldı. Onun bu insanı keyfiyyətləri həddindən artıq ona hörmət qazandırırdı. Ona görə də hamı onu sevir, eşidir, bir sözü iki olmurdu.

Qənbərin uşaqlığı müharibə illərinə düşmüşdü. O da həmin illərdə hamı kimi acınacaqlı həyat sürmüş, müharibənin ağır günlərini görmüş, kolxozdə işləyən ata-anasına kömək etmişdir. Ailələri böyük idi. Yaman günün ömrü az olar demişlər. Müharibə qurtardıqdan sonra bir gün o, atası Rəşid kişi ilə şəhərə Şuşaya gəlmışdı. Bu hadisə 1949-ci ildə olmuşdu. Onda Qənbərin 14-yaşı var idi. Ata-bala bazarın qarşısından keçəndə gördülər ki, yay kino klubunun qapıları taybatay açıqdır. İçərisində də çoxlu adamlar var, əksəriyyəti də cəvanlardır. Klubun səhnəsində isə yeniyetmələr bədənləri qurşağa qədər çılpaq, qurşaqdan aşağı isə əyinlərinə nazik bezdən finka geyinib güləşirlər. Olduqca məraqlı keçən bu güləşmə Qənbərin çox xoşuna gəlir. O, atasına deyir ki, ata sən get, bazarlıq et, mən bu uşaqların güləşinə tamaşa edim. Atası əvvəlcə razı olmaq istəmir, axı o, uşaqdır, birinci dəfədir ki, şəhərə çıxb, ca-

maatın içərisində aza, itə bilər. Ancaq oğlunun bu güləş böyük həvəsini görüb, onunla razılaşdı. "Oğlum, mən gedirəm bazara, sən isə burada bu uşaqların oyunlarına bax". Yaxşı ata - deyə Qənbər sevincindən bilmədi nə etsin. Bir qədər keçidkən sonra atası xurcununda ayın-oyun geri qayıdanda burada oğlunu tapa bilmədi. Camaatın içərisində o yana-bu yana çox gəzdi, amma, Qənbəri görə bilmədi. Öz-özünə çox əsəbiləşdi. Birdən gözü səhnədə güləşən uşaqlara sataşdı. Oğlu Qənbəri də onlara birlikdə şalvarda güləşən gördü. Məəttəl qaldı. Açığı soyudu, bir tərəfdən də çox sevindi. Oğlunun bu bacarığı, şücaəti hər şeyi ona unutdurdu. Qənbər özü o qədər həvəsə gəlməmişdi ki, xahiş edib, güləşənlərdən icazə alaraq həmin yeniyetmələrlə güləşmək üçün səhnəyə çıxmışdı və səhv də etməmişdi. Onun kənd həyatında keçirdiyi günlər havayı olmamışdı. İndi o, şuşalı şəhər cavanları, gəncləri ilə güləşə bilirdi. İsmayııl İsmayılov, Şahlar Ələsgərov, Bəhmən Rəsulov, Altay Rüstəmov, Qubad Xudaverdiyev, Kamil və Məmməd Quliyev qardaşları, Rəhman Teymurov da burada idi. Qənbərin bu hərəkatları onların xoşuna gəlmışdı. Sonralar Qənbər Rəhimov bu güləşənlərin sevimli olmuşdur. Qənbərgilin ailəsi artıq Şuşa şəhərinə köçmüştür.

Qənbər Rəhimov 62 kq çəkidə güləşirdi. O, indi

həm Şuşa axşam-qiyabi məktəbində təhsil alır, həm də güləşmə ilə məşğul olurdu. Hami Qənbərin gələcəkdə yaxşı güləşçi olmağına şübhə etmirdi. O, məşqçi İsmayılov İsmayılovin rəhbərliyi altında keçdiyi məşqlərdə özü-nü bir intizamlı, bacarıqlı, qabiliyyətli güləşçi kimi, həm də fəndləri cəld, tez, sürətlə yerinə yetirən bir idmançı olmuşdu. O, əsl güləşçi formasını almışdı. Şəhər birinciliyi uğrunda keçirilən sərbəst güləş yarışlarında Qənbər bütün rəqiblərinə qalib gələrək 1-ci yerə çıxır və yavaş-yavaş tanınmağa başlayır. Eyni zamanda o, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyi uğrunda komanda yoldaşları ilə birlikdə keçiriləcək yarışlara hazırlaşır. Bir neçə gündən sonra Qənbər və onun komanda yoldaşları Bəhmən Rəsulov, Kamil və Məmməd Quliyev qardaşları, Altay Rüstəmov, Şahlar Ələsgərov, Qubad Xudaverdiyev, Rəhman Teymurov, məşqçi İsmayılov İsmayılovin rəhbərliyi altında Stepanakert şəhərinin idman salonunda yarışlarda iştirak edirdilər. Onu da qeyd edim ki, Qənbər erməni dilini çox yaxşı bilirdi. Ona görə ki, onun uşaqlıq yoldaşlarının əksəriyyəti ermənilər olmuşdur. Bunun bizim komandaya böyük köməyi oldu. Xüsusən də, hakimlər və erməni komandalarının məşqçiləri bir-biriləri ilə öz dillərində danışındılar. Onda Qənbər onların nə dediklərini başa düşürdü. Maraqlıdır ki, Dağlıq Qarabağ birinciliyində

Şuşa komandasının güləşçiləri Bəhmən Rəsulov, Altay Rüstəmov, Qənbər Rəhimov və İsmayılov öz çəki dərəcələrində 1-ci yerə çıxdılar. Qalaşları isə Kamil, Rəhman, Şahlar 2-ci yerə, Məmməd və Qubad isə 3-cü yerə çıxdılar. Vilayət birinciliyində iştirak edən komandalar belə bir nəticəni gözləmirdilər. Bu nəticə erməni komandasına yaxşı dərs olmuşdu. Yarışların nəticələri Şuşanın "Sosialist maldarçılığı" qəzetiində də işıqlandırılmışdır.

1953-cü ildə Qənbər Rəhimov Sovet Ordusu sıralarında hərbi xidmətə çağırıldı. 3 ildən bir qədər çox hərbi xidmətdə olan Qənbər daha da püxtələşmiş, gözəl bədən quruluşuna malik olmuşdur. Onun gözəl qəməti, əsl güləşçiyə uyğun yeri, danışıği, sadəliyi, ürəyi yumşaqlığı, həssas ürəyə və qüvvəyə malik olması, ürəkli, qorxmaz, dönməz, Şuşa və şuşahlara sonuz hörməti və məhəbbəti, verdiyi sözü yerinə yetirməsi, iradəliliyi, işgüzarlığı onun ən gözəl xüsusiyyətlərindən biri idi. Orduda da o, idmandan geri qalmadı. Öz sevimli peşəsi sərbəst güləşlə məşğul oldu. Orada da yarışlarda iştirak etdi və mükafata layiq yerlər tutdu. Komandanlıq tərəfindən dəfələrlə təşəkkürlər aldı. O, xidmət etdiyi hərbi hissənin idman şərəfini layiqincə qoruduğuna, ordudakı yüksək xidmətlərinə görə, eyni zamanda intizamına və daxili qayda-qanunlara ciddi

əməl etdiyinə görə o, 3 ildə 2 dəfə məzuniyyətə buraxılmışdır. Uzaq Şərqdə 3 ildən bir az çox hərbi xidmətdə olan Qənbər Rəhimov hərbi xidmətini başa vurub doğma Şuşaya qayıtdı. Şuşadakı meşə təsərrüfatı idarəsinə işə qəbul olundu. Əvvəlcə meşə gözətçisi, O, (təhsilini davam etdirirdi) sonra isə onu həmin idarəyə müavin, daha sonra isə müdir vəzifəsinə irəli çəkdilər. Bir gün xidməti otağında olarkən ona bir telefon zəngi daxil oldu. Bu İsmayııl müəllimin səsi idi. O, Qənbəri Hadrut rayonunda keçiriləcək Vilayət birinciliyi uğrunda sərbəst güləş yarışlarına getməyi məsləhət görüdü. O, İsmayııl müəllimə bildirdi ki, "çoxdandır məşq etmirəm. Qorxuram birinciliyi əldən verəm". İsmayııl müəllim ona ürək-dirək verərək dedi: "Səni sabah saat 9-da avtovağzalda gözləyəcəyik". Başqa yol yox idi. Səhərisi gün biz artıq Hadrut rayonuna gəlib çatmışdıq. Biz iki gün burada güləşməli idik. Mən artıq 82 kq çəkidi güləşirdim. Rəqiblərimiz bu yarışa yaxşı hazırlaşmışdılar. Bu dəfə komanda birinciliyini əldən verdik, ikinci yera çıxdıq. Güləşçilərimizdən bir neçəsi 1-ci yera, 2 nəfər isə 2-ci yera, 1 nəfər isə 3-cü yera çıxdı. Ən maraqlı görüş isə finalda bir Stepanakert güləşçisi ilə Şuşa güləşçisi arasında oldu. Bu şuşalı balası yenice Şuşa şəhər çempionu olmuş 17 yaşlı Zakir Babayev idi. O, 52 kq çəkidi güləşirdi. Həc 1 dəqiqə kecməmiş Zakir

erməni güləşçisini "Melnisa" fəndi işlədərək onun kürekəklərini yerə vurub üstündə oturdu. Ermənilər sənki yasa batdırılar. Hakim Zakirin əlini yuxarı qaldırdı. Bu vaxt Qənbər həc kimdən qorxmayaraq, həc kimdən çəkinməyərək xalça üzərinə çıxıb qalibi təbrik etdi, sonra qolları ilə Zakiri başı üzərinə qaldırdı, bir neçə dəfə xalça üzərində dövrə vuraraq onu soyunub-geyinmə otığına qədər apardı... Zakir Babayev 1-ci yerə çıxmışdı. Bu onun Vilayət birinciliyindəki ilk uğurlu çıxışı idi. Yarış 1957-ci ilə təsadüf edirdi. Onu da qeyd edim ki, Qənbər Rəhimov sərbəst güləş üzrə dəfələrlə Dağlıq Qarabağ çempionu olmuş və bir neçə dəfə də Respublikaya yarışlarında Naxçıvanda, o cümlədən Qazaxda 78-kq çəki dərəcəsində müvaffəqiyətlə çıxış etmişdir. Ona, Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatının normativlərini yerinə yetirdiyi üçün "1-ci dərəcəli güləşçi" adı verilmişdir.

Bu Qənbərin sonuncu güləşi oldu. Amma, idman-güləş ona çox şey öyrətdi. Fiziki hazırlığı ona nəinki Şuşada, eyni zamanda Dağlıq Qarabağda tanınmağına, onu ermənilər harada olursa-olsun görürdülərsə, barmaqla göstərirdilər. O cümlədən onun şuşalılar arasında böyük hörməti var idi. Xüsusən də kənd camaati arasında onun dediyi bir söz iki ola bilməzdi. Onun bu hökmü Qarabağ müharibəsində özünü bürüzə verdi.

Belə ki, onun çox böyük hörməti nəticəsində, Daşaltı əməliyyatında ölmüş, donub qalmış azərbaycanlı əsgərlərimizin meyitlərinin qaytarılmasında böyük əməyi və iştirakı olmuşdur. Yəni ermənilər baxmayaraq ki, müharibə edirdilər, yenə də Qənbərin hegemonluğu, qorxusu onların canında idi. Yoxsa onlar həmin ölmüş əsgərlərimizin meyitlərini çətin ki, qaytarardılar. Qənbər kimliyindən asılı olmayıaraq çalışıb ki, həmişə hamiya hörmət etsin. Məlum hadisələrlə əlaqədar Qənbər Rəhimov da bəzi şuşalılar kimi Bakı şəhərində məcburi köçkün tipində məskunlaşmışdır. Onun 84 yaşı var. Həyatının müdrik və ahil illərini yaşayır. O, 65 il fasiləsiz olaraq Şuşa və Oğuz rayonlarında Meşə təsərrüfatı idarəsində meşə gözətcisindən tutmuş, həmin idarənin rəisi vəzifəsinə qədər yüksəlmışdır. Heç kimə də pislik etməmişdir. Onun 7 övladı var. 5 qız, 2 oğlan. Hamısı da ailəlidir. 7-i də təhsilliidlər. 7 övladdan 17 nəvəsi var. O, Şuşadakı gözəl günlərini tez-tez yadına salır, yarınlarda güləşdiyi o gözəl vaxtlarını, meşələrdə, dağlarda, dərə-təpələrdə keçirdiyi xoş günlərini və nə vaxtsa Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

TEYMUROV
RƏHMAN
HEYDƏR OĞLU

1937-2007

Rəhman Teymurov şuşalı güləşçilər arasında ən istedadlı güləşçilərdən biri olub. O, uzun illər Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yiğma komandasının tərkibində Vilayətin idman şərəfini qorumuşdur. Rəhman Teymurov bir güləşçi kimi istər şuşalıların, istərsə də Vilayətin güləşçiləri arasında həmişə öz mahir və gözəl güləşinə görə seçilmişdir. Onun rəqibləri ilə görüşləri həmişə alqışlarla qarşılanmışdır.

Rəhman Teymurov hələ məktəbdə oxuyarkən bədən tərbiyəsini və idmanı sevmiş, sonradan ən çox sevdiyi güləş növü ilə məşğul olmuşdur. O, tay-tuşlarından fiziki cəhətdən çox fərqlənmiş, mərd və cəsarətli olduğunu hərəkətləri ilə, davranışları ilə idmando və həyatda göstərdikləri nəticələrə görə sübut etmişdir. Onun gözəl yeri, qaməti, orta boyu, yaraşlıqlı fiziano-miyası ona xüsusi görkəm verirdi. Xüsusən də güləş fəndlərini elə ustalıqla yerinə yetirirdi ki, rəqib macal

tapa bilmirdi ki, özünü müdafiə etsin. Rəhman Teymurov güləş döşəyinə çıxanda onu sevənlər bilirdilər ki, Rəhman mütləq qalib gələcək. O, həddindən artıq çox cəld idi. Kənd yerində böyümüş bu gənc oğlan məlheyvan otararkən göy otaların üzərində akrobatik hərəkətlər edir, ağaclarla dirmanır, yaxınlıqdakı çayda çımir, üzgüçülüyün bəzi ünsürlərini öyrənir, ağacların budaqlarında müxtəlif gimnastika hərəkətləri göstərir, dartınır, yuxarı qanadlarına dırmaşır, bir qolu ilə o biri qolunun yerini dəyişir, ayaqlarını başı üzərindən yuxarı qaldırır, fırlanır, bir sözlə, fiziki hazırlığını möhkəmləndirirdi. Ona görə də həmyaşıdları içərisində ona bir söz deyən olmurdu. O, hamının sevimlisi olmuşdur. Kənd cavanları onun başına yişir, məsləhətlər alır, onu özləri üçün böyük, arxa hesab edirdilər, ona qulaq asırdılar.

Rəhman Teymurov 1937-ci ilin may ayının 2-də Şuşa rayonunun Quşçular kəndində anadan olub. Rəhman V sinifə kimi doğma kəndi Quşçularda oxuyub. VI-VII sinifləri isə Malibəyli kəndində oxuyub. Rəhman Teymurov VII sinifi bitirdikdən sonra Şuşa pedaqqoji məktəbində 4 il təhsilini davam etdirib. O, Şuşa pedaqqoji məktəbinin bədən tərbiyəsi şöbəsini bitirdikdən sonra 1956-ci ildə S. M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstututuna daxil olur və 1960-

cı ildə institutu bitirir.

Rəhman Teymurov tələbəlik illərində institutun güləş komandası tərkibində bir çox yarışlarda respublikamızın idman şərəfini qoruyub. O, Tiflis şəhərində, Kişinyovda, Almaatada, Kiyevdə ali məktəblərin Yunan-Roma güləşi üzrə tələbə oyunları yarışlarında iştirak edib. Rəhman Teymurov iş fəaliyyətinə Xocalıda ümumtəhsil məktəblərində bədən tərbiyəsi müəllimi kimi başlamışdır. Rəhman müəllim 10 il Xocalıda bədən tərbiyəsi müəllimi işlədikdən sonra Stepanakert (Xankəndi) Pedaqqoji İnstututunun bədən tərbiyəsi kafedrasında bədən tərbiyəsi müəllimi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar olaraq Şuşada, Gəncədə və Ağcabədiddə fəaliyyət göstərən Pedaqqoji İnstutundan işləmişdir.

Rəhman Teymurov məcburi köçkün kimi Bakı şəhərinə gəldikdən sonra Bakı Mədəni Maarif Texnikumunda dəyərini dəyişənə qədər orada bədən tərbiyəsi müəllimi işləmişdir. Rəhman Heydər oğlu Teymurov şəhid və Milli Qəhrəman atasıdır.

ALLAH rəhmət eləsin!

NOVRUZOV
SÜLEYMAN
YƏHYA OĞLU

1938-2016

1938-ci ilin iyun ayının 9-da Şuşa şəhərində ziyanlı ailəsində anadan olmuşdur. 1945-ci ildə Şuşa şəhərindəki 1 nömrəli orta məktəbin birinci sinfinə getmişdir. 1956-ci ildə həmin məktəbin X sinfini yüksək qiymətlərlə bitirmiştir. O, orta məktəbdə oxuduğu illərdə bütün fənlərdən həmişə yüksək qiymətlər almış, intizamlı şagird kimi məktəbi qurtarana qədər müəllimlərin sevimli olmuşdur. Sınıflarında şagirdlərin əksəriyyəti yaxşı oxumuş, hətta, bir neçəsi gümüş və qızıl medallara layiq şagirdlər olmuşdur. O cümlədən Süleyman Novruzov da, ən azı gümüş medala layiq idi. Lakin bu mümkün olmadı. Ancaq Süleyman Bakı Kommunal Tikinti Texnikumunu fərqlənmə diplomu ilə bitirəndə orta məktəbdə ona qarşı olan haqsızlığı sübut edə bildi.

Süleyman Novruzov hələ mək-

təbdə oxuyanda rəssamlığa, musiqiyə və idmana böyük maraq göstərirdi. O, gözəl rəsmlər çekir, gözəl dətar çalışır. Futbol, voleybol, yüngül atletika şahmat və güləş idman növləri ilə məşğul olmayı xoşlayırdı. (Eyni zamanda Şuşa musiqi məktəbinin tar sinfində oxumuşdur). Ən çox güləş idman növünü sevirdi. O, tanınmış məşqçi İsmayılov keçdiyi güləş dərnəyinə üsv yazılıdı. Şərait olmayan otaqda yeniyetmələrlə və gənclərlə məşq edən İsmayılov müəllim güləşin ən çatın sırlarını, fəndlərini uşaqlara Vətənpərvərliklə başa salırdı. Perspektivli idmançılar çox idi. Onlar İsmayılov müəllimin göstərişlərini və tapşırıqlarını həvəslə yerinə yetirir, fiziki, taktiki hərəkətlərə daha ciddi surətdə ya-naşır və qarşidakı yarışlara hazırlaşırlar. Əsas yarışlar şəhər, rayon və Vilayət üzrə olurdu. Güləşçilərdən Rəhimov Qəmbər, Xudaverdiyev Qubad, Teymurov Rəhman, Novruzov Süleyman, Səfixanov Böyükkişi, Kazımov Tariyel, Məmmədov Mənsur, Babayev Zakir və başqaları rayon, Vilayət çempionluğuna dək yüksəlmışlər.

Süleyman Novruzov bir idmançı kimi idman sahəsindəki fəaliyyəti ürkəcaşdır. O, tələbəlik illərində "Ehtiyat Əmək Qüvvələri" cəmiyyətində təcrübəli məşqçilərin rəhbərliyi altında "Yunan-Roma" güləşini ilə

məşğul olmuşdur. Süleyman bir güləşçi kimi məşqçilərin diqqətini cəlb etmiş və onun görkəmli bir güləşçi olmasına şübhə etmirdilər. O, bir sırə yarışlarda iştirak edərək, yüksək nəticələr göstərmişdir. Qısa bir vaxt ərzində Süleyman Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatının normalarını yerinə yetirərək, "I dərəcəli güləşçi" adına layiq görülmüşdür. Məşqçiləri idman ustaları Osipov qardaşları onun yaxın vaxtlarda ən yüksək nəticələr qazanacağına ümidi bəsləyirdilər. Süleyman Bakı birinciliklərində böyük həvəslə çıxış edir və həmişə də yüksək yerlər uğrunda müvəffəqiyyətlə mübarizə aparırı. O, güləş üzrə ustalığa namizəd və idman ustaları ilə, o cümlədən I dərəcəli güləşçilərlə Nadir Mikayılzadə ilə ("Dinamo"), Namiq Əliyevlə, Zahid Qaragozovla ("Məhsul"), Sahib Əliyevlə ("Dinamo") güləşmiş və "Ehtiyat Əmək Qüvvələri" cəmiyyətinin idman şərəfini layiqincə müdafiə etmişdir. Süleyman Novruzov həmişə ilk məşqçisi İsmayıllı İsmayılovun adını fəxrliyə çəkirdi. Nə vaxt Şuşaya gəlirdi, həmişə onunla görüşür, Bakıdakı məşqlərindən və yarışlarından, qazandığı qələbələrindən, nəticələrdən böyük həvəslə danışardı. Təəssüf ki, İsmayıllı müəllim az yaşadı...Cəmi 55-il...

Novruzov Süleymanın gözəl qaməti, şux yeri,

yaraşıqlı fizianomiyası, hündür boyu, gülər üzü, ahəngdar səsi, yeri gələndə ciddi görünüşü, qırvım saçlarını yana daraması ona xüsusi yaraşıq verirdi. Sadə, mehriban qəlblə, həssas ürəyə, qüvvəyə və ensiklopedik biliyə malik, təmiz, səmimi, ədalətli, Pənahabadlı, Qalalı, Şuşalı, dostluğa, sadıq və etibarlı, savadlı, sədaqətli, xeyirxah, hazırlıq, dozümlü, dəyanətli, iradəli, əyilməz, Vətənpərvər, işgüzər, qorxmaz, dönməz xüsusiyyətlərə malik olmuşdur.

Lakin Süleymanın iş fəaliyyəti və ailə vəziyyəti imkan vermir ki, o, güləşlə müntəzəm məşğul olsun. Süleymanın qarşısında bir məsələ durmuşdu: "Hansi peşənin sahibi olmaq? Tikinti ya güləşçi?" Süleyman Novruzov çox götür-qoydan sonra öz sevimli peşəsi tikintinin ardınca getməli olur. Süleyman Yəhya oğlu Novruzovun əmək və idman fəaliyyəti ürəkaçan və sevindirici olmuşdur.

Süleyman Novruzov 1956-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik İnstitutunun tikinti şöbəsinə daxil olmuşdur. Lakin o, qeydiyyatdan çıxməq üçün Şuşaya qayıdır və yenidən Bakıya gəlib instituta qeydiyyata düşmək istəyir. İnstitutun dekanı ona bildirib ki, rəhbərlik səni inşaat şöbəsindən Su və meliorasiya şöbəsinə dəyişib. Nə qədər çalışımsa, münkün olmadı.

Rektorluğa ərizə ilə müraciət etdim. Cavabında isə inşaat bölməsində boş yerimiz yoxdur, dedilər. Ən çox arzuladığım inşaat fakultəsinə qəbul etmədikləri üçün kor-peşiman geri qayıtdım. Mənim bu işimə inanınlar da oldu, inanmayanlar da. Şuşa təmir tikinti idarəsində fəhlə işləməyə başladım. İki ay keçməmiş atamın dostu Şuşa Kommunal idarəsinin müdürü Müzəffər Süleymanov bildirdi ki, məktub almışıq, Bakı Kommunal Tikinti Texnikumuna iki nəfər orta təhsilli oğlan lazımdır. Atam bu sözləri mənə deyəndə etiraz etmədim, razılıq verdim.

Süleyman Novruzov 1958-ci ildə Bakı Kommunal Tikinti Texnikumunu fərqlənmə diplomu ilə başa vurmuşdur. O, işdən ayrılmadan təhsilini Rostov şəhərinin "Dəmir Yolu Mühəndisləri" İnstitutunda davam etdirmiş və 1973-cü ildə həmin institutu yüksək qiymətlərlə, qiyabi yolla bitirmişdir.

Süleyman Novruzov əmək fəaliyyətinə 1958-ci ildə Azərbaycan Dövlət Dəmiryolu Tikinti Trestinin Bakı şəhərində yerləşən tikinti idarəsində başlamış, normalaşdırıcı, iş ustası və iş icraçısı işləmişdir. 1972-1976-ci illərdə trestin 1 nömrəli tikinti idarəsində baş icraçı, sahə rəisi, 1976-1988-ci illərdə 404 nömrəli tikinti idarəsinin rəisi, 1988-1990-ci illərdə "Azərnəq-

liyyat" Yol Tikinti Trestinin 835-nömrəli tikinti idarəsinin rəisi, 1990-1997-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Dəmiryolu Tikinti Trestinin Baş direktoru, 1997-2002-ci illərdə həmin trestin inşaat konstruksiyaları zavodunun direktor müavini və baş mühəndisi, 2002-2004-cü illərdə "Azərnəqliyyat" Yol Tikinti Səhmdar Cəmiyyətinin baş mühəndisi vəzifələrində çalışmışdır. 2004-cü ildən həmin cəmiyyətin sədri vəzifəsində işləmişdir.

Süleyman Novruzovun əməyi dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş və o, Lenin yubiley medalı" (1972), "Şərəf nişanı" ordeni (1974), "Əmək veterani", "Əməkdə fərqlənməyə görə" medalları ilə (1985), "Fəxri dəmiryolçu" (1996), SSRİ Dəmiryol Nəqliyyatının inkişafında fəal iştirakına görə "Dəmir yollarının 150-ililiyi" (1987) nişanları ilə və bir çox fəxri fermanlarla təltif edilmiş, 1990-ci ildə ona Azərbaycan Dəmiryolu "General-leytenantı" rütbəsi adı verilmişdir.

Süleyman Novruzovun nümunəvi ailəsi var. Onun 3 övladından 8 nəvəsi 5 nəticəsi var. Böyük oğlu Sabunçu rayon poliklinikasının baş həkimi, ikinci oğlu isə Daxili İşlər Nazirliyi daxili qoşunların rəis müavini, orkestrin baş drijoru, eyni zamanda pionist, bəstəkar və Azərbaycan Respublikasının əməkdar artistidir. Qızı isə tibb işçisidir.

Süleyman Yəhya oğlu Novruzov 2016-ci il avqust

ayının 23-də ömrünün 79-cu ilində dünyasını dəyişmişdir. Uzun illər onunla bir yerdə işləmiş, yaxın dostu Süleyman müəllimi şeirlə belə xarakterizə etmişdir:

Bələ bir insan var bu yer üzündə,
Doğrudur, dürüstür hər bir sözündə.
Qalmasın bir arzu, niyyət gözündə.
Bir insan cildində xeyirxah mələk
Sən xalqa ol dayaq, gəl Süleyman tək!

Etdiyi yaxşılıq bitməz, tükənməz,
Çəkdiyi bu zəhmət heç zamanitməz.
Qapısına gələnlər naümid getməz,
Gəl götür ibrəti sözə etmə şəkk
Sən xalqa ol dayaq, gəl Süleyman tək!

Ləkəsiz qəlbə var, saf sudan təmiz,
O müqəddəs insan hər kəsə əziz.
Keçibdir həyata xoş diləyimiz,
Yaxşı ki, yetirib onu bu fələk
Sən xalqa ol dayaq, gəl Süleyman tək!

Kükün bəxt inciyib salıbsa haray,
Dərdə əlac edib, çarə qılıb, say.

Çox bağlı qapılar açıb taybatay,
Onun sayesində gülüb çox ürək
Sən xalqa ol dayaq, gəl Süleyman tək!

Kimi qəmli görəsə eyləyir xürrəm,
Əriyir bir anda könüllərdə qəm.
Çox gözəl insandır, çox yaxşı həmdəm
Yaxşı insanlardan ibrət götürək,
Sən xalqa ol dayaq, gəl Süleyman tək!

Atası, babası kişi kimi mərd,
Əli səxavətli, özü də comərd.
Görməsin həyatda qəm, kədər, nə dərd,
O, xalqın yolunda çox çəkib əmək.
Sən xalqa ol dayaq, gəl Süleyman tək!

Gözəl ziyanlı və nəcib insan olan Süleyman Yəhya oğlu Novruzovun işiqlı surəti və parlaq xatırəsi həmyerililərinin, idmançı və iş yoldaşlarının, onu yaxından tanıyanların qəlbində həmişə yaşayacaqdır.

ALLAH rəhmət eləsin!

SƏFİXANOV
BÖYÜKKİŞİ
MƏMMƏDHƏSƏN oğlu

1939-

1939-cu ilin iyun ayının 9-da Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. 1946-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1956-ci ildə həmin məktəbin X sinfini bitirmişdir. Hələ məktəbdə oxuduğu illərdə idmanı sevmiş, futbol, yüngül atletika, stolüstü tennis və güləşmə ilə məşğul olmuşdur. Qarabağın məşhur güləşçisi İsmayıllı İsmayılovun Şuşada təşkil etdiyi güləş bölməsinə üzv yazılmış və bir qayda olaraq onun keçirdiyi maraqlı məşqlərində iştirak etmişdir. O, güləşin sırlarına və texnikasına yiyələnmişdir. Gözəl bədən quruluşuna malik olan Böyükkişi güləşçi həmkarlarına da öz bacarığını, qalibiyətini işgüzərliğini, güləşin fəndlərini göstərməyi əsirgəmirdi. O, dəfələrlə şəhər, rayon, Vilayət birinciliklərinin mükafatçısı və qalibi olmuşdur. Böyükkişi əldə etdiyi nailiyyətlərə görə idman cəmiyyətlərinin və təşkilatlarının diplomları-

ni, fəxri fərmanlarını və qiymətli hədiyyələrini almışdır. O, Şuşanın idman şərəfini layiqincə qorumuşdur.

Böyükkişi Səfixanov 1957-ci ildə Bakı şəhər Rabitə Elektro Texnikumuna daxil olmuşdur. 1960-ci ildə həmin tədris müəssisəsini bitirmişdir. Böyükkişi texnikumu qurtardıqdan sonra təyinatını doğma şəhərinə alır. O, Şuşa rabitə evində, "Şuşa" sanatoriyasında və Radio zavodda mühəndis vəzifəsində çalışmışdır. Böyükkişi Səfixanov istər məktəb illərində, istərsə də Bakı şəhərində texnikumda oxuduğu illərdə idmanın müxtəlif növləri ilə məşğul olmuşdur.

Onun ən çox sevdiyi və həvəs göstərdiyi sərbəst və Yunan-Roma güləşti olmuşdur. Böyükkişi Səfixanov hələ məktəb illərində Şuşa və Vilayət birinciliklərində çıxış edərək mükafatçılar sırasında olmuşdur. O, Bakıda Rabitə texnikumunda oxuduğu illərdə "Spartak" cəmiyyətində güləşlə məşğul olur. Böyükkişi Səfixanov 1959-1960-ci illərdə texnikumlar arasında keçirilən respublika birinciliyinin qalibi olmuşdur.

Böyükkişi Səfixanov "Spartak" cəmiyyətinin Mərkəzi Şurasının Ukraynanın Odessa şəhərində keçirilən yarışın da qalibi olmuşdur.

O, bir idmançı kimi oxuduğu texnikumun müəllim və tələbələri arasında böyük nüfuza malik olmuşdur. Böyükkişi Səfixanov Yunan-Roma güləşti üzrə

"idman ustalığına namızad" dərəcasını yerinə yetirmiştir. Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar o, Bakı şəhərində maskunlaşış, hal-hazırda təqaüdçüdür və doğma Şuşamıza qayıdacağı günü sabrsızlıklə gözləyir...

KAZIMOV
TARIYEL
AĞA OĞLU

1939-

1939-cu il avqust ayının 23-də Şuşa şəhərində ziyanlı ailəsində anadan olub. 1946-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin 1-ci sinfinə getmiş, 1956-ci ildə isə həmin məktəbin X sinfini müvəffəqiyyətlə bitirmişdir.

Tariyel Kazimov 1957-ci ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstututuna daxil olur və 1961-ci ildə həmin institutun pedaqoji fakultəsinin "Idman oyunları" ixtisası üzrə tam kursunu bitirir. Tariyel Kazimov təyinatını doğma Şuşaya alır. Bədən tərbiyəsi və idmanı çox sevən Tariyel bütün həyatını idman işinə həsr etməyi qərara almışdır.

O, ilk dəfə pedaqoji fəaliyyətə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta-internat məktəbində başlamışdır. 1963-cü ildə Tariyel Kazimov Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Sənaye Komsomol Komitəsinin katibi vəzifəsinə təyin edilir. Qayğıkeş müəllim, öz peşəsinin vurğunu

Tariyel müəllim bir ildən sonra ailə vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq yenidən öz kollektivinə qayıdır. Müəllimlik sahəsində dərin bilik əldə etmək arzusu, müəllimlik təcrübəsinə təkmilləşdirməyə çalışması, onu şəhərin ən qabaqcıl məktəbinə gətirib çıxartdı. Tariyel müəllim şəhər 4 nömrəli orta məktəbində 1967- tədris ilindən 1992-ci ilin may ayına qədər bədən tərbiyəsi müəllimi kimi fəaliyyət göstərmişdir. O, bu illər ərzində məktəbdə fiziki tərbiyə prosesinin yenidən qurulması, məktəbdə bu sahədə yiğilib qalmış problemlərin tez bir vaxtda aradan qaldırılmasına nail olur. Tariyel müəllim bildirdi ki, gənc nəslin fiziki tərbiyəsi, onların sağlamlığı məktəb illərindən başlayır. Məktəbdə bütün bu işlər müəllimin işindən və peşasının nə səviyyədə qurulmasından asılıdır. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin dediyi aşağıdakı kəlamlar öz əksini müasir həyatda tapmışdır:

"Müəllim peşəsi ən gözəl, xalq arasında ən şərəfli, ən hörmətli peşələrdən biridir".

Bu hikmətli sözlər bilavasitə bədən tərbiyəsi müəllimlərinə də şamil edilir.

Qarşıya belə bir sual çıxır ki, hamı bədən tərbiyəsi müəllimi ola bilərmi?... Cavab belədir. Kim ki, məktəbililərin tərbiyəsi, sağlamlığı, gümrəhliyi üçün alışib-

yanır, məktəbsiz, uşaq aləmindən kənarda dayana bilmir, öz həyatının mənasını yeni sağlam nəslin inkişafında görür və bütün bunlara qadirdir, o, bədən tərbiyəsi müəllimi ola bilər. Tariyel müəllim məhz buna qadirdir və belə müəllimlərdəndir.

Tariyel Kazımov müəllimlik fəaliyyəti dövründə şagirdlərdə idmana marağın yaradılması qeydinə qalmışdır. O, bunu öz qarşısına xüsusi vəzifə kimi qoymuşdur. Bütün bu müəllimliyə xas keyfiyyətlərinə görə Tariyel müəllim Şuşada ilk "Metodist müəllim" adına layiq görülmüşdür. Tariyel müəllim eləcə də Azərbaycan Respublikasının "Bədən tərbiyəsi və idman əlaçısıdır".

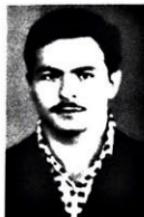
Tariyel Kazımov məktəb illərində bir idmançı kimi də öz sözünü demişdir. O, oxuduğu məktəbin idman şərəfini futbol, voleybol və yüngül atletika idman növleri üzrə yarışlarda dəfələrlə qorumuşdur.

Məktəbin yiğma komandası tərkibində bir sıra mötəbər yarışlarda bir çox nailiyyətlər qazanmışdır. Tariyel tanınmış güləşçi İsmayılov İsmayılovin rəhbərliyi altında Şuşada 1954-cü ildə təşkil edilmiş güləş üzrə bölmə məşqlərində məşq edənlərdən biri olmuşdur. O, şəhərdə təşkil edilmiş yarışlarda, 62 kq çəki dərəcəsində dəfələrlə yarışların qalibi olmuşdur.

İstedadlı güləşçi, gələcək perspektivi olan Tariyel Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstytutuna daxil olarkən güləş idman növündən qəbul imtahanı verir və yüksək qiymət alır. Lakin Tariyelin bəxti gətirmir. ikiqat SSRİ çempionu, ikiqat dünya tələbə oyunlarının çempionu Musa Babayevin keçirdiyi idman bölmə məşqlərinin birində Tariyel onurğa sütunundan ağır zədə alır. Zədəsi ciddi olduğundan o, məcburiyyət qarşısında qalaraq sevimli güləş idman növü ilə məşğul ola bilmir. Tariyel Kazimov güləş ixtisasını I kursdan idman oyunları ilə əvəz etməli olur. Ümumiyyətlə, Tariyel Kazimov öz əməksevərliyi və bacarığı ilə həmişə özünə nüfuz qazanmışdır.

50-il pedaqoji staja malik olan Tariyel Ağa oğlu Kazimov ömrünün 80-ci baharına qədəm qoyur. Onun nümunəvi ailəsi, 4 övladı var, hamısı da ali təhsilliidir. Eyni zamanda onun 6 nəvəsi var. Şuşanın xoşbəxt ailələrindən biridir. Tariyel Kazimov məlum hadisərlərə əlaqədar Bakı şəhərində məcburi köçküñ kimi məskunlaşış və səbrsizliklə doğma Şuşaya qayıdacağı günü gözləyir. Ona can sağlığı və uzun ömür arzulayıraq.

ABBASOV
NİCAT
MİRZƏBALA OĞLU

1940-1981

Nicat Abbasov 1940-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. O, 1948-ci ildə Bakı şəhər 199-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1958-ci ildə isə 190-nömrəli orta məktəbin X sinfini bitirmişdir. Yunan-Roma güləşi üzrə SSRİ idman ustası Nicat Abbasov hələ məktəbdə oxuduğu zaman bədən tərbiyəsi dərslərini sevmiş, idmanın güleşmə növünə daha çox meyl etmişdir. O, həmişə böyük maraqla güləş yarışlarına tamaşa edər, onların (güləşçilərin) hər bir hərəkətini, hər bir fəndini diqqətlə izləyərdi.

Ertəsi gün məşqlərdə həmin fəndləri öz yoldaşları ilə birlikdə sınadından keçirərdi. Nicat ilk dəfə məşqlərə həmyerli, dəfələrlə Azərbaycan çempionu SSRİ idman ustası Surxay Məmmədovun rəhbərliyi altında

"Neftçi" könüllü idman cəmiyyətində güləş döşəyi üzərinə çıxmışdır.

Bütün bu yorulmaz məşqlərin nəticəsi öz bəhrəsini verdi. 1958-ci ildə gənclər arasında Yunan-Roma güləşü üzrə gənclər arasında Respublika birinciliyində isə Nicat Abbasov II yeri tutur. Nicat həmin ili sənədlərini Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstututuna verir və daxil olur. Bundan sonra Nicat böyük yaşılılar qrupu üzrə keçirilən yarışlarda iştirak edir. İnstutudə oxuduğu illər ərzində bir çox iri miqyaslı yarışlarda öz bacarığını nümayiş etdirir və qələbələr qazanır. Nicat Abbasov bir güləşçi kimi cəldliyi, çevikliyi, gücü və yüksək idman texnikası ilə məşqçiləri, hətta güləşçiləri belə valeh edirdi. Nicat Abbasov təhsilini başa vurduqdan sonra öz sevimli peşəsi üzrə işləyir. O, uşaq və gənclər idman məktəbində məşqçi-müəllim kimi fəaliyyət göstərir. Lakin amansız ölüm macal vermir ki, Nicat Mirzəbala oğlu Abbasov öz məşqçilik fəaliyyətini davam etdiyin. Amansız ölüm onu 41 yaşında ikən aramızdan aparmışdır.

ALLAH rəhmət eləsin!

MƏMMƏDOV

MƏNSUR

İBİŞ OĞLU

1940-2008

Məmmədov Mənsur 1940-ci ildə fevral ayının 22-də Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. O, 1947-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinifinə getmiş, 1957-ci ildə isə həmin məktəbin X sinfini müvəffəqiyyətlə bitirmiştir. Mənsur Məmmədov orta məktəbdə oxuduğu illərdə idmana daha çox maraqlı göstərirdi. Mənsur futbol, basketbol və yüngül atletika idman növlərinə daha çox meyil edirdi. İlk dəfə o, Dağlıq Qarabağ muxtar vilayətinin məktəbliləri arasında keçirilən yüngül atletika yarışlarında iştirak edir. O, 100 və 200m qısa məsafələrə qaçışda, hündürlüyü tullanmada yüksək nəticə göstərərək vilayət məktəbliləri arasında I yeri tutur.

Daha sonra Mənsur Məmmədov "Məhsul" kənd könüllü idman cəmiyyətinin DQMV-nin birinciliyində iştirak edir və 100 metr məsafəyə qaçışda mükafatçılar

sırasında olur. Lakin Mənsur bu idman növünün ardınca getmir. O, İsmayılovun yaratdığı "Güləş" bölməsinə yazılır.

Bölmədə məşgül olarkən Mənsur güləşçiyə lazım olan yüksək xüsusiyyətlərə malik, bacarıqlı bir güləşçi olduğunu göstərir. Bir neçə aydan sonra o, artıq güləş yarışlarında iştirak edir. Mənsur ilk yarışda şəhər birinciliyinin qalibi olur. O, bu yarışda bir çox təcrübəli güləşçilərə qalib gelir. Bu nailiyyət gənc idmançını da-ha da ruhlandıır, onu güləşti daha çox sevməyə, maraq göstərməyə sövq edir. Mənsur başa düşür ki, nəhayət onu maraqlandıran və istədiyi idman növünü tapmışdır. Bundan sonra Mənsur böyük həvəslə, inadla güləşmə ilə məşgül olmağa başlayır. Məşqlər öz bəhrəsini verir, 1958-ci ildə gənclər arasında 67 kq çəki dərəcəsində DQMV-nin çempionu olur.

Elə həmin ildə DQMV-nin yiğma komandasının tərkibində respublika birinciliyində 62 kq çəki dərəcəsində çıxış edir və finala qədər addimlayır. Yalnız finalda xal hesabı ilə uduzaraq yarışı IV yerlə başa vurur.

Baş tutmayan maraqlı görüş

Bir dəfə Şuşanın güləş komandası Respublika yarışlarında iştirak etmək üçün Bakıya gəlmişdilər. V. İ. Lenin adına stadionun idman sarayında keçirilən bu

yarışda Bakının cəmiyyətlərinin komandaları da iştirak edirdilər. Yarışların birinci günü Şuşa komandası yaxşı çıkış etdi. Növbəti gün müxtəlif çəki dərəcələrində güləşçilərimizdən dörd nəfər səkkizdə birə çıxdılar. Axşamkı görüşdə mən dördə birə çıxməq üçün döşəyə çağrılmalı idim. Mən bilirdim ki, püşkatma nəticəsində bizim komandanın üzvü Əsgər ilə görüşəcəyəm. O, isə bunu bilmirdi. Diktor rus dilində elan etdi, Şuşalı güləşçi Mənsur Məmmədov döşəyə çağırılır. Mən döşəyə yaxınlaşış qırmızı lenti ayağıma bağladım və rəqibimi gözlədim. Diktor ikinci güləşçini elan etdi, Muxtarov Əsgər. Əsgər döşək üzərinə çıxıb istədi göy lenti əyilib ayağına bağlaşın, başını qaldırıb məni döşəyin üzərində görəndə bilmədi nə etsin. Bir mənə baxdı, bir döşəyə baxdı, qayıtdı ki, rus dilində Muxtarov "Balnay" deyib döşəkdən uzaqlaşdı...

Mənsurun gözəl bədən quruluşu var idi. Uzaqdan gələndə, görünəndə yerindən bilinirdi ki, Mənsur gəlir və elə hərəkət edir ki, elə bil kimi isə vurmağa tələsir. Çoxları onu özündən razı, özü-özünü yüksək tutur kimi qələmə verirlər. Amma, inanın ki, bu belə deyil. o, çox ürəyi yumşaq, sadə, mehriban, ürəyi yanana əsl kisiyə yaraşan xasiyyətlə bir insan idi. Mən Novruzov Əbülkasim onunla dünyasını dəyişənə qədər yoldaşlıq

eləmişəm. O, mənə həmişə deyərdi: Mənim əlimdə imkan olsa idi, sənə əməkdar məşqçi adı verərdim. Sən Şuşa uşaq futbolunda çox əziyyət çəkmisən. Gəncə şəhərində sənin kimi uşaq futbolu ilə məşğul olan bir Abramenko familiyalı məşqçi də var, çoxdandır uşaq futbolu ilə məşğul olur. Demək olar ki, ömrünü uşaq futboluna həsr edib. Gəncədə hamı onu yaxşı tanırı. Səniniə onun arasında bir fərq var, O, səndən təxminən 10-12 yaş böyükdür. Amma, mən səni ondan ayırmıram...

Mənsur Məmmədov Nəriman Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunda 1959-1965-ci illərdə oxuyarkən Yunan-Roma güləşi üzrə institutunun yığma komandasının tərkibində respublika yarışlarında iştirak edib, bir çox qələbələr qazanmışdır. O, respublika ali məktəblərinin birinciliyində iştirak edərək dəfələrlə mükafatçılar sırasında olmuşdur. Mənsur Məmmədov institutu qurtardıqdan sonra təyinatını doğma şəhəri Şuşaya alır və Kərim bəy Mehmandarov adına Şuşa rayon mərkəzi xəstəxanasının cərrahiyyə şöbəsində cərrah və şöbə müdürü işləmişdir. Sonralar Mənsur Məmmədov "Şuşa" kurort birliyinin baş həkimi və Şuşa rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi və zifələrində işləmişdir. Bakıda isə "Kurort" Səhmdar Cəmiyyətinin icraçı direktoru olmuşdur. Mənsur

Məmmədov 1971-ci il və 1980-ci illərdə Şuşa şəhər və rayon sovetlərinin deputati seçilmişdir. Mənsur Məmmədov V. İ. Leninin anadan olmasının "100 illik yubiley"i və "Tərəqqi" medalları ilə təltif edilmişdir.

Mənsur İbiş oğlu Məmmədov 2008-ci ilin mart ayının 9-da 68-yaşında ömrünün ən gözəl vaxtında Bakı şəhərində vəfat etmişdir. O, Mərdəkandakı qəbris-tanlıqda dəfn edilmişdir.

ALLAH rəhmət eləsin!

BABAYEV
ZAKİR
ALLAHVERƏN OĞLU

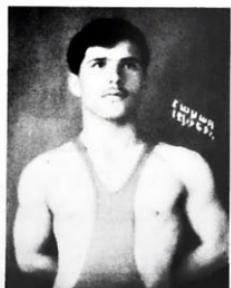
1940-

1940-ci il dekabrin 17-də qədim Şuşa şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. 1947-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1958-1959-cu tədris ilində həmin məktəbin X sinfini müvafiqiyyətlə bitirmişdir.

Zakir Babayev hələ məktəbdə oxuduğu illərdə bədən tərbiyə dərslərini sevmiş, idmanın futbol və güleş növünə daha çox meyl etmişdir.

Zakir Babayevin söylədikləri:

Artıq 8-ci sinifdə oxuyurdum, bir çox müəllimlər bizə dərs keçirdilər. Hər bir müəllimin şagirdlərin qəlbində öz yeri var. Ümumiyyətlə, mənə dərs deyən müəllimlərin hamısından razıyam. Onların mənə verdikləri təlim-tərbiyənin hesabına həyat-

da özüma yer tapa bilmışəm. Lakin ən çox yadında qalan və heç vaxt unudulmayan tarix müəllimin İsmayılovldur.

Sentyabr ayıdır, məktəbə gəlmisiç. Bir-bir müəllimlər sinifə daxil olub, dərslərini keçib gedirdilər. Tarix dərsi olanda sinifə uca boy, sağlam bədənli bir cavın oğlan daxil oldu. Biz hamımız ayağa qalxdıq. O, biziylə salamladı. Lakin əyləşin demədi. O, bir-bir partaların yanından keçərək oğlanların qolunu, boynunu yoxlayıb nəzərdən keçirdi. Beləliklə, bütün oğlanları yoxladı və sonra əyləşin dedi. O, özünü bize təqdim etdi və dedi: "Mənim adım İsmayılov. familyam isə İsmayılovldur. Bu gündən siza tarix və konstitusiya dərslərini mən keçəcəyəm." Sonra bitirdiyi Ali məktəbin adını dedi - Azərbaycan Dövlət Universitetinin tarix fakültəsi. O, sözünə davam edib, bize tələbəlik illərindən danışdı. Sonra dedi ki, Bakıda klassik güləşlə, yəni Yunan-Roma güləşi ilə məşğul olub və ali məktəblər üzrə çempion olub, özü də birinci dərəcəli idmançıdır. Daha sonra dedi: "Mən şəhərdə və pedaqoji texnikumda güleş bölməsi açmışam, kim istəyir, dərsdən sonra adını yazdırınsın."

Mən bu sözlərdən sonra dərsin qurtarmasını səbirsizliklə gözləyirdim. Elə zəng olan kimi müəllimin stoluna birinci mən yaxınlaşdım və adımı yazdırırdım.

Məndən sonra bir neçə nəfər də adlarını yazdırıldı. İslmayıl müəllim uşaqların adlarını yazıb qurtardı və dedi: "Kim adını yazdırıb, həftənin tək günləri saat 5 tamamda gəlsin şəhər pionerlər evinə."

Həftənin birinci günü saat 5-ə qalmış gəldim pionerlər evinə. Artıq bəzi uşaqlar da gəlmüşdilər. Həm böyük yaş qrupundan, həm də mən yaşda olan və məndən aşağı yaş qrupundan olan uşaqlar var idi. İslmayıl müəllim otaqdan dəhlizə çıxıb, uşaqları gördü və dedi: "Maşallah nə coxsunuz." Sonra komanda verdi: "Sağ tərəfdə boy sırası düzlən." Biz də düzləndik. Hami diqqətlə İslmayıl müəllimə baxındı. İslmayıl müəllim bizə güləşmənin qaydalarından, güləşçinin geyimindən və güləşçiyyə lazımlı olan bir çox şeylər haqda danışdı. Elə həmin gün biz uşaqları yaş qrupuna ayırdı və məşğələnin keçirilməsi vaxtını dedi. Artıq məşqlərə başladıq, güləşmənin hərəkətlərini, fəndlərini öyrənirdik. Bir neçə həftədən sonra artıq bizi cütlüklərə bölüb güləşdirirdi.

Mən həmişə uşaqlıq dostum Tofiq Zeynalovla məşq edərdim. Tofiq fiziki cəhətdən güclü, güləş hərəkətlərini və fəndlərini bilir, texniki cəhətdən hamımızdan irəlidə idi. Ona görə də o, bizdən bir qədər əvvəl məşqlərə başlamışdı, güləş hərəkətlərini sərbəst yeri-ne yetirirdi. Tofiqdən başqa, Elxan Əsədov, Mənsur

Məmmədov, Rizvan Hacıyev, Famil Quliyev, Böyükkişi Səfixanov, Tariyel Kazimov, Nazim İsayev, Herman Bəhmənov və başqa həmyaşıdlarım, böyük yaş qruplarında isə Rəhman Teymurov, Şahlar Ələsgərov, Oqtay Babayev, Kamil və Məhəmməd Quliyev qardaşları, Altay Rüstəmov, Qorxmaz Əsədov və başqları məşq-lərə gələrdilər. Biz Şuşa birinciliyində, Qarabağ birinciliyində iştirak edərdik. Birinciliklərdə mükafata layiq yerləri tutanlar respublika birinciliyində və Cəmiyyət-lərin Mərkəzi Şurasının Respublika birinciliklərində iştirak edərdilər. Şuşanın güləş komandası Qarabağda ən güclü komanda sayılırdı. Həmişə Qarabağ birinciliyini Stepanakertdə, Mardakertdə və Martunidə keçirildilər. Bir dəfə də olsun yarışı Şuşaya salmırıldılar.

DAĞLIQ QARABAĞ BİRİNCİLİYİ

1958-ci ilin may ayı idi. Dağlıq Qarabağda keçiriləcək Vilayət birinciliyinə hazırlaşırırdıq. Mən 62 kq çəkidə öz qüvvəmi sınayacaqdım. Əksər vaxtlarda 57 kq çəkidə güləşirdim. Ona görə də yarıslara ciddi yanaşır, yorulmadan məşq edirdim. Görüşlər Stepanakert şəhərinin yuxarı hissəsində yay kinoteatrın səhnəsində keçiriləcəkdir. May ayının ortaları idi. Biz Şuşa güləşçiləri oraya galdık. Səhərəsi gün yarışlar başlandı. Yarışlarda 5 komanda iştirak edirdi. Stepanakert, Mardakert, Şuşa, Martuni və Hadrut komandaları birincilik uğrunda mübarizə aparırdılar. Mən, Zakir Babayev 62 kq çəki üzrə yarıslara qatıldım. 1-ci görüşümü Mardakert güləşçisi ilə keçirdim, elə birinci hissədə rəqibimin kürəyini çətinlik çəkmədən döşəyə vurdum. Növbəti ikinci görüşümü gözlədim. Səhərəsi gün püşkə görə Martuni güləşçi ilə görüşməli oldum. Bir az onun müqavimətinə rast gəldim. Buna baxmayaraq, ona da təmiz qələbə ilə qalib gəldim. Hadrut güləşçisi mənimlə güləşməkdən imtina etdi. Mən birbaşa finala çıxdım. Finalda stepanakertli Abo adlı tanınmış güləşçi ilə görüşməli oldum. Görüş başladı. Mən elə ilk hissədə hücumu qoşuldum. Yay kinoteatrın klubunda çoxlu güləş

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

həvəskarları var idi. Hətta, Şuşadan da, bu yarışa baxmağa gələnlər çox idi. Mən bir neçə fənd işlətdim. Rəqib isə müdafia olunurdu, ara bir hücumda da keçirdi. Heç kim uduzmaq istəmirdi. Mən var gücümü toplayıb onun gövdəsində yapışıp yuxarı qaldırdım və Abonun kürəyini döşəyə vurdum, bir neçə saniya onun üzərində oturdum və təmiz qələbə qazandım. Hakim hər ikimizin qolundan tutdu, sonra mənim əlimi yuxarı qaldırdı. Klubda olan güləş həvəskarları və azarkeşləri o cümlədən Şuşadan gəlmis yerlilərimiz məni alqışladılar. Onu da deyim ki, azarkeşlərin içərisində bir neçə türkmən əsgərləri də var idi. Onlar sevindiklərindən səhnəyə çıxıb məni ciyinləri üzərinə qaldırib, döşək üzərində bir neçə dəfə dövr edərək soyunub-geyinmə otağına apardılar... Həmin gün böyük bayram idi. Güləşçilərimiz komanda birinciliyində 1-ci yerə çıxmışdılar. O cümlədən bir neçə nəfər güləşçimiz də mükafatlara layiq yerlər tutmuşdular. Məşqçimiz İsmayıllı məlliim və Altay Rüstəmovun sevincləri yerə-göyə sığdırıldı.

Mən uzun illər Qarabağın yiğma komandasının tərkibində bir sıra yarıslarda iştirak etmişəm. 1958-ci ildə Bakıda keçirilən gənclərin Respublika birinciliyində II yeri tutaraq yalnız final görüşündə SSRİ çempio-

nu Rasim Rəsulova uduzdu. (O, əslən şuşalıdır). On-dan sonra 1959-cu ildə Zaqatalada və 1960-ci ildə Naxçıvanda "Məhsul" Cəmiyyətinin Mərkəzi Şurasının Respublika birinciliyində iştirak edərək hər ikisində ikinci yeri tutmuşam.

NAXÇIVAN GÖRÜŞLƏRİ

25 noyabr 1959-cu ildə "Məhsul" cəmiyyəti Mərkəzi Şurasının çempionatında iştirak edən klassik üsulla güləşənlər bu yarışlara inadla və uzun müddət hazırlaşdıqlarını göstərdilər. Yarışlar maraqlı olduğu üçün naxçıvanlıların qələbəsi də, şərəfli idi. Axi bu kollektivin beş nəfər üzvü çempion adını almışdır. Lakin təkcə onlar fərqlənmədilər. Birincilikdə yaxşı texniki və taktiki hazırlıq nümayiş etdirən bacarıqlı gənc güləşçilər az deyildi. Məsələn, yarımyüngül çəkidi gənc güləşçi Zakir Babayevin çıxısını (DQMV) qeyd etmək istərdim. O, bütün görüşlərini olduqca çevik keçirib, bir-birinin ardına işlətdiyi fəndlərlə rəqiblərini çəsdirirdi. Zakir Babayev təsadüfən naxçıvanlı F. Nəcəfova uduzdu. Qalan görüşlərdə isə onun rəqiblərindən heç biri üç dəqiqli də davam gətirə bilmədi. Beləliklə, Zakir Babayev 2-ci yeri tutdu.

Bundan başqa, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin komandası tərkibində Yerevanda "Spartak" komandası ilə yoldaşlıq görüşündə, Fizulidə Qarabağın açıq birinciliyində iştirak edərək, hər ikisində rəqiblərin hamısına qalib gəlmisəm.

Zakir Babayev sərbəst güləşmənin ən görkəmli ustalarından biri sayılır. O, 18-yaşlı gənc ikən Vilayət

yarışlarında çıkış edərək qabaqcadan keçirilən bütün görüşlərdə qələbələr qazanmışdır. O, böyük fiziki qüvvəyə malik olması ilə fərqlənən gənc Şuşa güləşçisi və bacarıqlı idmançııdır. Zakir Babayev Şuşada, Qarabağda, o cümlədən Dağlıq Qarabağda və Azərbaycanda böyük şöhrət və hörmət qazanmışdır!

O, 1960-cı ildə Qazaxda keçirilən Respublika birinciliyində iştirak edərək, iki rəqibimə qalib gəlib, üçüncü rəqiblə naxçıvanlı güləşçi ilə güləşərkən "bedro" fəndini işlədərək onun kürəyini xalçaya yapışdırıldıqda o, mənim qabırğamı iki əllə sixaraq zədələmişdi. Ondan sonra mən növbəti görüşlərə çıxa bilməmişəm.

Həmin il mən intahan verib, Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İstututuna daxil oldum. Bununla da Qarabağ yarışlarından uzaqlaşdım. Artıq yeni həyat-tələbəlik illəri və yeni idman yarışları başlayırdı. Mən istitutun yataqxanasında dörd il yaşamalı oldum.

Mən istitutun birinci kursunda oxuyarkən çox korluq çəkdim. Həm maddi, həm də mənəvi cəhətdən. Birinci kursdan sonra isə şəhər mühitinə, tələbəlik illərinə yavaş-yavaş uyğunlaşdım. İstututun ictimai işlərində fəal iştirak edirdim. İkinci kursda istitutun həmkarlar təşkilatının sədr müavini, həm də tələbə təşkilatı sədrinin köməkçisi idim. Həmkarlar təşkilatında ictimai iaşə sektoruna rəhbərlik edirdim. Yəni

bütün yemək talonlarına, putyovkalara nəzarət və paylanması mənə baxırdı. Birdən elə olurdu ki, bütün tələbələrə verilən yemək talonlarının yarısını mənimlə bir qrupda oxuyan uşaqlara və imkanı aşağı olan tələbələrə verirdim, o cümlədən mən özüm də istifadə edirdim.

Demək olardı ki, oxuduğum vaxt heç kima ehtiyacım olmayıb. Oxuduğum illərdə daim təqaüd almışam, həm də atam hər ay mənə pul göndərirdi.

1960-ci il idi. Atam gəlib Azərbaycana, mən də birinci kursu qurtarmaq üzrəyəm. May ayıdır, axırıncı imtahan partiya tarixindəndir. Qış imtahan sessiyasını yüksək qiymətlərlə başa vuran tələbələrə dekanlıq daxili əmrlə "təşəkkür" elan edib, siyahını asıb elanlar güşəsindən, mənim adımda orda olduğu üçün atam oxuyub, çox sevinmişdi. Mən qiymət kitabımı atama verdim ki, qiymətlərimə baxsın. O, mənə dedi ki, hər şey mənə aydınndır. Divarda artıq sənin adını oxumuşam. Beləliklə də həm oxuyur, həm də məşqlər edib, bəzəyi yarışlarda iştirak edirdim. Mən oxuduğum dörd il müdətində cəmiyyətlərin birinciliklərində, Bakı şəhər birinciliyində, ali məktəblərin birinciliyində və Respublika birinciliklərində iştirak etmişəm.

1964-cü ildə Estonianın paytaxtı Tallin şəhərində keçirilən Bədən Tərbiyəsi İstututlarının birinciliyində iştirak etmişəm. Mən həm sərbəst, həm klassik

yəni, Yunan-Roma güləşti ilə, həm də sambo güləşti ilə məşqul olurdum. Sərbəst güləşti ilə "Neftçi" Cəmiyyətində məşqçi, 4 dəfə SSRİ çempionu Musa Babayevin yanında məşq edirdim. Mən bir sırə yarışlarda məşq edib, idman ustası normasını ödəmişdim. Lakin Musa müəllim nədənsə mənim sənədlərimi almırdı. Ona deyəndə ki, Musa müəllim mənim sənədlərimi idman komitəsinə təqdim edin, o, mənə deyirdi ki, hələ cavan oğlansan, tələsmə, güləşmək lazımdır.

Bir gün güləş dərsinə getmişdim. Dərsdə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun tələbələri, yəni güləşçiləri, məşqçi Göyük Məmmədovun rəhbərliyi ilə yoldaşlıq görüşünə gəlmışdilar. Mən 62 kq çəki dərəcəsində Respublikada tanınmış güləşçi Telman Əliyevlə güləşdim. Telman çox gözəl texnikaya malik güləşçi idi. O, fəndləri çox gözəl yerinə yetirirdi. Biz 5 dəqiqə qollarla, bədənlə işlədik, heç birimiz bir xal belə, qazana bilmədik. Birdən Telman mənim bir qolunu və gövdəmi dərinəndə tutdu və "suples" (yəni güləşçini sinəsi üstüne qaldırıb başı üzərindən arxaya atmaq) etdi. Mən də öz növbəmdə onun bir qolunu və gövdəsini tutmuşdum. Lakin o, dərin tutduğu üçün fəndi birinci işlətdi. Mən özümü itirmədim, başımız döşəyə çatanda mən birinci başımı döşəyə istinad edib, Telmanı arxası üstə əvvəldim. Bu anda bütün zal əl çaldı. Bizim məşqçimiz

erməni millətindən olan Lyova Akopov idi. O, uzaqdan qışqırdı: "Molodçik Babayev". Göyük Məmmədov isə Telmana hey deyinirdi. Sonra Akopov mənə dedi ki, bilirsən sən nə fəndi işlətdin?" O fəndi dünya birinciliyində işlədirler", mən özünə sıxdı. O gündən mən onun yanında qaldım və mənə dedi ki, gəl məşq elə, bir ildən sonra idman ustası olacaqsan. Mən də onun yanında məşqlərə başladım.

Həmin il mən çox gözəl formada idim, bir-birinin ardınca 4-5 yarışda iştirak etdim. Zaqtalada Respublikə birinciliyində 25 yaşa kimi gənclər arasında 6 qələbə ilə 3-cü yeri, Bakıda "Lokomotiv" Cəmiyyətinin Mərkəzi Şurasının açıq birinciliyində 5 qələbə ilə 2-ci yeri, yənə də həmin il "Neftçi" Cəmiyyətinin birinciliyində 5 qələbə ilə 2-ci yeri, Stepanakert şəhərində kisiłər arasında Respublikə birinciliyində 4 qələbə ilə 4-cü yeri tutdum. Axırıcı dəfə Estoniyanın paytaxtı Tallin şəhərində tələbə oyunlarında iştirak etdim və bir daha "idman ustası" normasını yerinə yetirdim.

Bütün bu yarışlardan sonra Lyova Akopov mənim sənədlərimi yiğib, idman komitəsinə verdi. Mən Respublikə yoxlama komissiyasından keçdim və sənədlərimi Moskva şəhərinə təsdiqə göndərdilər. Həmin il institutu bitirib doğma Şuşaya təyinat aldım.

Sentyabr ayında "Azərbaycanın bədən tərbiyəçisi" qəzetiñə mənim "SSRİ idman ustası" adı almağım haqqında yazı var idi. Məni sevən dostlar, tanışlar təbrik etdilər. Hamidən çox sevinən məni ilk dəfə döşək üzərinə çıxaran məşqçim İsmayılov İsmayılov oldu. Mən İsmayılov müəllimə öz minnətdarlığını bildirdim. Onun mənə verdiyini heç kim verməyib, onun qarşısında həmişə borcluyam, ömrüm boyu ona minnətdaram!

Onu da sizə deyim ki, mən imkan daxilində İsmayılov müəllimin qulluğunda olmuşam. Dünyasını dəyişdikdən sonra da hər il Şuşaya gedəndə onun məzarını ziyarət edir, "yasin" oxutdururdum. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin, torpağı nurla dolsun!

Şuşada 3 ay işlədim. Mənə 3 internat məktəbində iş verdilər. Sonra noyabr ayının 23-də ordu sıralarına əsgəri xidmətə çağırıldım.

Mən, Belarusiyanın Vitebsk şəhərində xidmət etdim. O vaxt qohumlar çox çalışıdalar ki, məni əsgərlikdən saxlasınlar. Lakin münkün olmadı. Burda mənim bəxtim gətirdi. Müdafiə Nazirliyinin əmri çıxdı ki, institutu bitironlər 1 il əsgəri xidməti çəkməlidirlər. Mən də bir il xidmət edib, aprel ayının axırında evə gəldim. Xidmət etdiyim orduda əsgərlərin yanında böyük hörmətim var idi. Boş vaxtlarımızda bir-birimizlə güləşərdik. Həmişə də qalib gələrdim. Bir dəfə bir pezəvəng

erməni mənimlə güləşməli oldu. O, özünü sambo güləşçisi kimi qələmə vermişdi. Güləşərkən mənə yavaşca erməni dilində dedi ki, məni yixma, əsgərlərin yanında pərt olaram. Kənardan baxan əsgərlər hiss etdilər ki, mən güləşə girişmirəm. Elə vəziyyət yaratdım ki, istəsəm onu yixaram, amma yixmadım. Bu zaman serjant Stelmak Kostya görüşü saxlayıb, heç-heçə elan etdi. Əsgərlik müddəti çox maraqlı və mənalı idi. Bir ildə adam çox şey öyrənir və çox şeyin şahidi olur.

Bir dəfə mənə bağlama gəlməşdi. Mən bağlama-nın içindəki şeyləri stolun üstüna tökdüm və dedim ki, yeyin. Onda serjant mənə dedi ki, yerlilərini gözlə, onlar da gəlsin, onda aç. Mən ona cavab verdim ki, burda hamı mənim üçün bətdir. Bu söz bütün hərbi hissəyə gedib çatmışdı. Ona görə də hamı mənimlə çox mehriban idi.

Hərbi xidməti başa vurub, Şuşaya qayıtdım. Şuşadan qeydiyyatdan çıxıb, iş yerindən əmək kitabçamı götürüb, getdim atamın yanına - Ulan-Udeyə. Ulan-Ude şəhərində Texnologiya İnstitutunun bədən tərbiyəsi kafedrasına assistant-müəllim təyin edildim. Eyni zamanda, "Spartak" Cəmiyyətində güləş üzrə məşqçi-müəllim kimi fəaliyyət göstərdim. Artıq şəhərin idman adamları məni tanıydı. Mən çox gözəl, məzmunlu

məşqlər keçirirdim. Hətta, "Buryatskya pravda" qəzeti
nin müxbiri mənim məşqlərimdə iştirak edib, qəzet-
də işıqlandırmışdı.

Bir neçə aydan sonra baş hakim kimi Buryatiya Respublikasının sərbəst və klassik güləş üzrə birinciliyini keçirdim. Onu da deym ki, yarışları yüksək səviyyədə təşkil etdim və keçirdim. İdman komitəsinin sədri yarışın yekununda dedi ki, bu vaxta qədər burada belə yüksək səviyyədə yarış keçirilməyib. Buna görə də mənə "təşəkkür" elan etdi və ikiqat əmək haqqı verdi. Elə bu yarış keçirmə təcrübəsi də İsmayııl müəllimin əməyi hesabına olmuşdu. Ümumiyyətlə, qısa bir vaxt ərzində mənim fəaliyyətim idman aləmində və yuxarı təşkilatlarda səslənirdi. Ulan-Udenin iqlim şəraiti, mənzərələri və eyni zamanda xalqı çox xoşuma galirdi. Lakin orada qalib işləmək mənə qismət olmadı.

Yayda Baykal gölü etrafında institut tələbələri üçün "İdman düşərgəsi" yaradılmışdı. Mən də bir məşqçi-müəllim kimi güləşçilərin üstündə düşərgəyə getmişdim. Orda idmançılarla fiziki hazırlıq işləri aparırdıq. Bir sıra idman növləri ilə məşğul olurduq. O cümlədən hər gün Baykalda üzgüçülük, avar çəkmə ilə də məşqlərimizi davam etdirirdik. Mən də idmançılarla bərabər, bütün hərəkatları yerinə yetirirdim. Cavan-

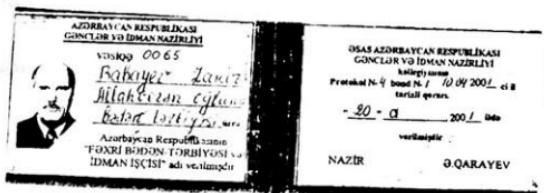

lıq edib, özümü qorumayıb soyuğa verdim və xəstələndim. Həkim müayinəsindən keçəndə mənə məsləhət gördülər ki, isti iqlim olan yerə gedim. Yoxsa, xəstəliyim daha da şiddetlənə bilər. Mən də ilin axırında işdən çıxıb Azərbaycana qayıtdım.

Zakir Babayev Sumqayıt şəhərinə gəlir və 17 nömrəli məktəbdə bədən tərbiyəsi müəllimi və "Neftçi" cəmiyyətində məşqçi işləyir. Bir müddət Sumqayıt şəhərində işlədikdən sonra 1973-cü ildə Bakı Bədən Tərbiyəsi Texnikumunun "Bədən Tərbiyəsi Tarixi" və "Bədən Tərbiyəsi Nəzəriyyəsi" fannı birliyinə müəllim təyin edilir. Zakir Babayev müəllim işləməklə bərabər, öz peşəsi üzərində biliyini genişləndirmək məqsədi ilə bir sira qəzet və jurnal məqalələri, orta məktəblərdə bədən tərbiyəsi dərslerinin programının, bədən tərbiyəsi tarixi və bədən tərbiyəsi nəzəriyyəsi və metodikası fənlərinin dərs proqramlarının müəllifidir.

Babayev Zakir Allahverən ogluna 28-iyul 1964-cü ildə Klassik güləş üzrə "SSRİ İdman ustası" adı verilsin. Vəsiqə 38523 SSRİ Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsi sədrinin birinci müavini A.Kolesnikov.

30 yanvar 1987-ci ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə Babayev Zakir Allahverən oğlunu "Əmək Veteranı" medalı ilə təltif etmişdir. SSR Ali Sovetinin katibi. 17 fevral 1984-cü il.

Bədən tərbiyəsi və idman sahəsindəki uzun zaman və qüsursuz işlədiyiinə görə Zakir Allahverən oğlu Babayevə 60 illiyində "Azərbaycan Respublikasının

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

Faxri Bədən Tərbiyəsi və İdman İşçisi" adı verilmişdir. 20 oktyabr 2001-ci il.

Zakir Babayev hal-hazırda təqaüddədir. O, ömrünün 79-cu baharına qədəm qoyur. Sağlam və gümrahdır. Tez-tez keçmiş günlərini yada salır, doğma Vətəni Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

XUDİYEV
YUSİF
SALEH OĞLU

1940-2008

Xudiyev Yusif Saleh oğlu 1940-ci ildə aprelin 18-də Qərbi Azərbaycanın İrəvan şəhərində anadan olmuşdur. Ata və anasını uşaq vaxtı itirən Yusifi körpə yaşlarında Şuşa uşaq evinə verirlər.

Yusif Xudiyev Şuşa şəhərində birinci sınıfə getmiş, həmin məktəbin X sinfini müvəffəqiyətlə bitirir. Yusif məktəb illərində idmana maraq göstərən, məktəbin idman şərəfini qoruyan şagirdlərdən biri idi. Yusif də İsmayıllı müəllimin təşkil etdiyi güləş bölməsinə məşqlərə gəlirdi. O, digər güləşçi yoldaşları kimi güləşin sırlarına yiyələnir, bir güclü güləşçi kimi özünü yarışlarda göstərirdi. O, dəfələrlə Şuşa və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliklərində iştirak etmiş və mükafatlarla layiq yerlər tutmuşdur.

Yusif Xudiyev 1958-ci ildə hərbi xidmətə çağrılır. Onun bəxti gətirir. O, Belarusiyanın Magilyov şəhərində idmançılar rotasına düşür. Burada o, yalnız sərbəst

SUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

güləş məşğələlərində iştirak edir, Şuşada İsmayıllı müəllimin öyrətdiyi güləşin bütün sırlarını, güləşin mürəkkəb fəndlərini, fiziki hazırlığı, texniki və taktiki hərəkətlərini təkmilləşdirirdi. Demək olar ki, o, verilən tapşırıqların heç birində çətinlik çəkmirdi. Yalnız təcrübəsini artırırı. Qulluq etdiyi hərbi hissənin birinci-liyi uğrunda keçirilən yarışlarda o, bütün rəqiblərinə qalib gəlib birinci yerə çıxmışdır. Həmin yarış Yusifin ad gününə təsadüf etdiyi üçün iki qat bayram oldu. Komandanlıq tərəfindən təşəkkür aldı. Həmin vaxt onun 19-yaşı var idi. Bir il tamam olmamış ona məzuniyyət də verildi. Ancaq o, məzuniyyətə gəl bilmədi. Rota komandiri ona deyəndə ki, niyə məzuniyyətə getmək istəmirsen, başqa əsgərlər az qala yalvarırlar. Amma, sən etiraz edirsən. Cavabında Yusif belə söyləmişdi: ki-min yanına gedim, axı atam yox, anam yox, bacım-qardaşım da yoxdur. Tək tənhayam. Şuşa şəhərində uşaq evində böyümüşəm. Rota komandiri gözləmədiyi bir vəziyyətə düşür, Yusife toxtaxlıq vermək üçün ona bütün hallarda kömək edəcəyini bildirir, bunlara baxma-yaraq, onu məcbur edir ki, məzuniyyətə getsin. O, məcbur olub məzuniyyətə böyüüb boy-a-başa çatdığı Şuşa şəhərinə gəlir. Uşaq evindəki bir yerdə olduğu uşaqlarla görüşür. 10-cu gün o, uşaqlarla xudahafislişib əsgərlik etdiyi hərbi hissəyə qayiadarkən yolda avtobusda

uşaq evinin qonşuluğunda yaşayan naibənd Cəlil kişinin qızı Səriyyəni görür. Onlar Bakıya bir yerdə gəlirlər. Yusif dərdini Səriyyə xanıma danışır. Səriyyə xanım da Azərbaycan Dövlət Pedaqoji institutunda dil-adəbiyyat fakultəsində təhsil alındı. Yusiflə Səriyyə bir-birinə əhd-peyman edib ayrıldılar.

Yusif məzuniyyətdən qayıtdıqdan sonra o, yenə də sərbəst güləşlə məşqini davam etdirməyə başladı. Axi onu nöbəti Belarusiya hərbi dairəsinin birinciliyi gözləyirdi. O, Şuşadakı məşqlərində öyrəndiyi, "Melnsa", "Bedro", "Suples", "Zasep", "Vertuška" və başqa fəndləri dəqiqliklə məşq edir, təkmilləşdirirdi. Yusif demək olar ki, hərbi dairələrin yarışlarına tam hazırlıdır. İdman rotasındaki məşqçilər onun qələbə qazanağına inanırdılar. Həm də Yusifin sevdiyi şuşalı qızı ona sös vermişdi. Onu ürəkləndirmişdir. Onlar tez-tez məktublaşdırıldılar. O, bütün ümidiyi doğrultdu. 62-kq çəki dərəcəsində güləşən Yusif öz bildiyi güləş fəndlərinə ehtiyac qalmadı. Yalnız final görüşündə o, Belarusiyadan olan yerli bir erməni ilə güləşməli oldu. Sanki bütün güləş həvəskarları həmin erməniye azarkeşlik edirdilər. Bakıdan gələn bir erməni əsgəri isə Yusifin həmişə xidmətində olardı. O, Yusiflə "dostluq" edirdi. Burada da öz canfəşanlığı ilə Yusifə tərəf azarkeşlik edirdi. (Yarış qurtarandan sonra Yusif ondan soruşdu

ki, ara Arsen bas sən qorxmadın yerli erməniye azarkeşlik etmədin, mənim tərəfimdə oldun. Arsen belə cavab vermişdi, ara Yusip mən buradan gedəndə Azərbaycana gedəcəyəm, amma, o burada qalacaqdır, ona görə də sənə azarkeşlik etdim, ara həm də axı zemlyakix.) Final görüşü gərgin və maraqlı keçdi. Yusif xasiyyətəcə çox sakit oğlan idi. Heç kiminlə işi olmazdı. Özünü də elə aparırdı ki, ona bir söz deyən olmurdu. Özü də çox cəld idi, həm də rəqibin qolundan və ya ayağından tutdu, onun əlindən qurtarmaq olmazdı. Onun bu sakitliyi, intizamı, bacarığı, rəqib qarşı amansız olmayı, qısa vaxt içərisində qələbə qazanmayı onun ən gözəl xüsusiyyətlərindən biri idi. Bu iradi keyfiyyətlərinə görə o, həmişə üstünlük qazanardı. Elə də oldu. Görüş başlanan kimi Yusif erməni güləşçisinə aman vermədi. Sol qolundan tutub özünə tərəf çəkdi və döşünü irəli verib rəqibini döşəyə çırpdı və kürəklərini yera vurdu. Zalda aləm qarışdı bir-birinə və məşqçi Kusnetsov Yusifi özünə tərəf çəkib qucaqladı və təbrik etdi. Axi Yusif birinci yerə çıxmışdı. Bu qələbədən sonra Yusifin hörməti birə-on qat artdı. Aldığı diplom və hədiyyələr Yusif Xudiyev üçün ən böyük və yaddaqlan mukafat idi. Hərbi hissədə hamı Yusifin qələbəsindən danışındı. Komandanlıq ona təşəkkür elan etdi. Yusif bu üç ildə

xidmət etdiyi orduda dəfələrlə güləş yarışlarında çıxışlar etdi və parlaq qələbələr qazandı. Hətta, komandanlıq Yusifin həm hərbi xidmətini, həm də güləşi haqqında Şuşa hərbi komissarlığına məktub da göndərdi. Beləliklə, Yusif hərbi xidmətini Belarusiyanın Magilyov şəhərlərində başa vurdu. Sonra o, Şuşaya qayıdış xidmət etdiyi hərbi hissədə keçirdiyi mənali, maraqlı günlər haqqında, o cümlədən güləş yarışları haqqında birinci ilk məşqçisi olmuş İsmayıllı İsmayılova və sonralar dostlarına, yoldaşlarına böyük həvəslə danışardı...

Sonralar o, bir hərbçi kimi Naxçıvan Muxtar Respublikasında, Stepanakert şəhərində (Xankəndi) "N" sayılı hərbi hissələrində siyasi işlər üzrə komandir müavini vəzifəsində xidmət etmişdir.

Yusif Saleh oğlu Xudiyev və Səriyyə Cəlil qığı Məmmədova verdikləri əhd-peymana xilaf çıxmışdır. Onlar gözəl bir ailə qurdular. 4 oğlanları və 1 qızı dünənya gəldilər. Övladlarının hamısı da təhsilliidlər. Yusifin 12-nəvəsi və 1-nəticəsi var.

Yusif Saleh oğlu Xudiyev 1964-1968-ci illərdə Məşədi Əzizbəyov adına Şuşa Pedaqoji Texnikumunda təhsil almışdır. O, 1968-1969-cu illərdə Şuşa 1 sayılı uşaq evində dil-ədəbiyyat müəllimi işləmişdir. 1969-1972-ci ilə kimi şəhər komsomol təşkilatının katibi olmuşdur. Yusif Xudiyev 1972-ci ildən 1991-ci ilə kimi

Şuşa rayon Daxili İşlər Şöbəsində və Şuşa rayon Rabitə qoşağında təlimatçı işləmişdir. Yusif Xudiyev məcburi köçkün kimi ailəsi ilə birlikdə Sumqayıt şəhərində məskunlaşmışdır. Yusif Saleh oğlu Xudiyev 2008-ci il də qəflətən dünyasını dəyişmişdir. O, Sumqayıt qəbristanlığında torpağa tapşırılmışdır.

ALLAH rəhmət eləsin!

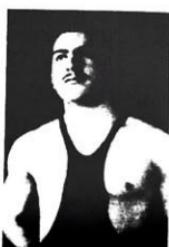

ƏSƏDOV
ELXAN
ZÜLFÜQAR OĞLU

1942-2008

Elxan Zülfüqar oğlu Əsədov 1942-ci ildə Şuşa şəhərində ziyan ailəsində anadan olmuşdur. 1950-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1960-ci ildə həmin məktəbin X sinfini "Qızıl" medalla bitirmiştir.

Elxan Əsədov orta məktəbdə oxumaqla bərabər, idmana da çox maraq göstərirdi. Elxan oxuduğu bütün fənləri əla bildiyi kimi, idmanın da bütün növlərini əla bacarırdı. Məktəbin bütün idman yarışlarında demək olar ki, o, hamisində iştirak edirdi. Lakin onun ən çox xoşladığı idman növü gülləş olmuşdur. Elxan Əsədov da tanınməş məşqçi İsmayılov İsmayılovun sevimli, bacarıqlı güləşçilərindən biri idi. O, məşqləri sürətli templə keçirirdi. Elxan yeniyetmələrin və gənclərin rayon, Vilayət, Respublika yarışlarının iştirakçısı və mükafatçıları sırasında olmuşdur. O,

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

1959-cu ildə "Neftçi" könülli idman cəmiyyətinin Mərkəzi Şurasının Respublika çempionu olmuşdur.

Elxan Əsədov orta məktəbi bitirdikdən sonra 1960-ci ildə Nəriman Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutuna daxil olur. İnstitutda oxumaqla bərabər, güləşlə də məşqul olmuşdur. O, birinci kursda oxuyarkən məşqçilərin diqqətini cəlb etmişdir. Məşqçilər Elxanı institutun yiğma komandasının tərkibinə daxil edirlər. Elxan Əsədov 1960-1965-ci illərdə bu komandanın tərkibində ali məktəblərin birinciliyi uğrundakı yarışlarda dəfələrlə iştirak edib və mükafatçılar sırasında olub. Elxan Əsədov bu illər ərzində Bakı və Respublika birincilikləri uğrunda yarışlarda iştirak edirdi. O, Respublikanın bir neçə güclü idmançılarına qalib gəlmişdir. Əgər Elxan güləşməyə peşəkar güləşçi kimi yanaşsaydı, çox tanınmış, perspektivli bir güləşçi olardı. Elxan Əsədov idman sahəsindəki fəaliyyətini təhsillə, bacarıqla əlaqələndirmişdir. O, 1965-ci ildə Nəriman Nərimanov adına Tibb İnstitutunu müvəffəqiyyətlə bitirmiştir.

Elxan institutu bitirdikdən sonra doğma şəhəri Şuşada 3 il aptek müdürü işləmiş, ailə vəziyyəti ilə əlaqədar Ağdam şəhərinə köçmüş və orada şəhər mərkəzi apteklər idarəsinin müdürü vəzifəsində çalışmışdır. Elxan Əsədovun özündən böyük qardaşları da idmanla

çox maraqlanırdılar. Qorxmaz və Dönməz olduqca sağlam, güclü, pəhləvan cüssəli oğlanlar idi. Onlar çox yaxşı futbol oynayırdılar. İdmanın güləş növünə də maraq göstərildilər. Əgər Şuşada da başqa rayonlar kimi idmana şərait yaransaydı, çox güclü idmançılar yetişərdi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, DQMVG-nin rəhbər işçiləri başqa sahələrdə olduğu kimi, idman sahəsində də Şuşada bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafına müəyyən vasitələrlə mane olurdular. Bütün idman nailiyyətləri şusəli gənclərin və idmançıların öz bacarığı hesabına əldə edilirdi. Ümumiyyətlə, Əsədovlar ailəsinə idmançılar ailəsi adlandırsaq yanılımırlıq.

Elxan Əsədovun nümunəvi ailəsi var idi. Təəssüf ki, o, tez dünyasını dəyişdi. Onun nəin ki, Dağlıq Qarabağda, hətta, Qarabağda da tanınmış həm idmançı-güləşçi kimi, həm əczaçı-həkim kimi və bir insan kimi çox böyük hörməti var idi. Onun şux yerişi, gözəl qaməti, yaraşığı, güler üzü, mührriban danişığı, gümüşü saçları ona xüsusi kişi gözəlliyi verirdi...

Elxan Əsədov təəssüf ki, az yaşadı. O, 2008-ci ildə həyatının ən gözəl vaxtında 66 yaşında dünyasını dəyişdi və Bakı şəhərindəki Yasamal qəbristanlığında dəfn edildi.

ALLAH rəhmət eləsin!

YUSİFOV
SABİR
TEYMUR OĞLU

1945-2016

Yusifov Sabir Teymur oğlu 1945-ci ilin dekabr ayının 17-də Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. 1951-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1962-ci ildə həmin məktəbin XI sinfini bitirmişdir. 1959-cu ildən məşqçi Altay Rüstəmovun rəhbərliyi altında sərbəst güləş üzrə məşqlərə başlamışdır. Fiziki cəhətdən tam hazırlıqlı olan Sabir güləşdən başqa futbol idman növü ilə də məşğul olmuşdur. Sabir futbol üzrə Şuşanın yiğma komandasının tərkibində, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliklərində iştirak edərək dəfələrlə mükafatçılar sırasında olmuşdur. Sabir Yusifov sərbəst güləş üzrə 1960-1965-ci illərdə Şuşa birinciliyinin qalibi olmuş, həmin illərdə də DQMVG-nin birinciliklərində iştirak edərək mükafatlara layiq görülmüşdür. Sabir 1965-ci ildə sərbəst güləş üzrə Kənd Könüllü İdman Cəmiyyətlərinin Mərkəzi Şurasının Respublika birinciliyinin qalibi olmuşdur.

Sabir Yusifov 1963-ci ildə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutuna imtahanları müvəffəqiyətlə verib (0 vaxt 7-imtahan verirdilər) tələbə adını qazanmışdır. İnstitutda oxuduğu illərdə sərbəst güləş üzrə mütəxəssislər Sabirin güləşini bəyənmiş, onunla ciddi məşğul olmağa başlamışdır. Hətta, onu institutun yiğma komandasına qəbul etmişlər. Sabir də onların etimadını doğrultmuş, yarışlara ciddi hazırlaşmışdır. O, institutun daxili birinciliklərində müvəffəqiyətlə çıxış etmiş öz çəki dərəcəsində birinci yerə çıxmışdır. "Burevestnik" cəmiyyətinin üzvü olan Sabir Baki idman cəmiyyətlərinin birinciliklərində keçirilən yarışlarda yüksək yerlər tutmuş, oxuduğu institutun idman şərəfini layiqinçə qorumuşdur. Lakin o, institutu iki il oxuduqdan sonra yarımcıq qoyub, 1965-1968-ci illərdə Ukraynanın Sevastopol şəhərində Sovet Ordusu sıralarında hərbi xidmətdə olmuşdur.

Əsgərlik illərində olduğu vaxtlarda o, idmançılar rotasında olmuş, öz sevimli peşəsinə sadıq qalmışdır. Qulluq etdiyi hərbi hissənin idman rəhbəri mayor Kapitonov Sabir ilə bir yaxın dost kimi olmuş, onun güləşinə valeh olmuşdur. Sabirin güləşi nəinki mayorun xoşuna gəlmış, eyni zamanda bütün zabit heyətinin sevimli olmuşdur. O, hərbi hissənin daxili yarışlarında 82-kq çəkidə dəfələrlə çıxış etmiş və həmişə də qalib

olmuşdur. Sabir əsgəri müddətində çox intizamlı və ciddi olmuş, orada olan bütün millətlərin nümayəndələri ilə dostluq və yoldaşlıq etmişdir. Eyni zamanda hamının hörmətini qazanmış, daxili qayda-qanuna həmişə əməl etmişdir. O, orduda keçirdiyi günlərdə güləş idman növünün daha da dərinliklərinə baş vurmuş, güləş fəndlərini daha da mükəmməl öyrənmişdir. Onun bu üç ildə fərqi yoxdur, kiminlə güləşirsə-güləşsin küraryini yerə vuran olmamışdır. Komandanlıq həmişə Sabiri nümunə göstərmiş, onun fəaliyyətini bəyənmiş, ona serjant rütbəsi vermişdir. Sabir hələ institutda oxuduğu illərdə fenomen qüvvəyə malik olmuş, hələm-hələm oğlanlar onunla güləşməyə ürək etməmişlər. Sabirin gözəl fizianomiyası var idi. Eyna zamanda onun böyük gözəri, gözəl bədən quruluşu, hündür boyu, dolu görkəmi, yaraşıqlı yerişi var idi. O, uzaqdan görünəndə elə bil bir pəhləvan gelir. Hərbi xidmətdə olanda da onun bu gözəl görkəmi daha da cazibədar olmuşdur. Ağlı, savadı, yerişi, danışığı, görkəmi onu daha da formalasdırılmışdır. Bir sözə, yaraşıqlı və gözəl bir idmançı-güləşçi idi.

O, ordudan tərxis olunduqdan sonra 1969-cu ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik İnstitutunun inşaat fakultəsinin axşam şöbəsinə daxil olmuş və 1975-ci ildə həmin institutun "Sənaye və Mülki tikinti" şöbəsini

bitirib "İnşaat mühəndisi" ixtisası almışdır. Sabir Teymur oğlu Yusifov 1975-1991-ci illərdə 9 nömrəli tresdə iş icraçısı, baş mühəndis, baş iş icraçısı, 1991-2002-ci illərdə Qarabağ Layihə Tikinti birliyində baş mühəndis vəzifəsində işləmişdir.

Sabir Yusifov öz peşəsində İsləməklə bərabər, ictimai əsaslar üzrə məşqçilik fəaliyyəti göstərərək, Şuşanın yeniyetmələrinin və gənclərinin sərbəst güləşçi kimi hazırlanmasında öz qüvvə və bacarığını əsirgəməmişdir. Sabir Yusifov sərbəst güləş üzrə "idman ustalığına namizəd" normasını yerinə yetirmiş, Şuşada və DQMV-də uzun illər hakimlik etmişdir.

Lakin amansız ölüm qəflətən onu 22 iyun 2016-ci ildə aramızdan vaxtsız apardı. Bu, bütün şəxslilərə o cümlədən onu tanışnlara, xüsusilə də idman aləminə böyük bir zərbə oldu. Lakin onun idmando-güləşdə iz qoyub getdiyi tarix heç vaxt unudulmayacaq! O, Bakıda "Qurd qapısı" deyilən qəbristanlıqdə torpağa tapşırıldı.

ALLAH rəhmət eləsin!

**QULİYEV
MURAD
CAHANGİR OĞLU**

1946-

Qarabağın dilbər guşəsi Şuşanın fəxri olan idmançılarından biri də Murad Quliyevdir. Güləş idman növündə böyük uğurlara sahib olmuş, tanınmış güləşçi bu gün də unudulmur. Onun idmançı kariyerası gənc nəsil üçün örnəkdir.

Adı Qarabağ idman ictimaiyyətinə geniş məlum olan Murad Quliyev 25 may 1946-ci ildə Şuşanın "Təzə məhəllə"ində anadan olub. O, bütün yaşıdları kimi 1953-cü ildə 7 yaşında ikən məktəbə getmiş, ibtidai təhsilini məşhur Mirzə Xosrov müəllimdən almışdır. 1963-cü ildə orta təhsilini 1 nömrəli orta məktəbdə müvəffəqiyyətlə başa vurmaştı.

Murad Quliyevdə güləşə həvəs hələ uşaq yaşlarından oyanmışdır. O, məktəbdə ibtidai siniflərdə oxuduğu illərdə bədən tərbiyəsi dərslərini sevmiş, idmanın gimnastika, stolüstü tennis, futbol və güləş növlərinə həvəs göstərmişdir. Məhəllə uşaqlarından

Xəyyam Yusifov, Arif Əhmədov, Rasim Bəhmənov, Sabir və Ramiz Yusifov qardaşları, Əvəz Məmmədov və başqları ilə birlikdə müxtəlif idman növləri ilə məşğul olur, məşhur "Cıdır düzü"ndəki qayalıqlara dirmanır, "Daşaltı" çayına üzməyə, nəhəng ağacların yuxarı hissələrinə qalxırlar. Bir sözlə, uşaqlıq illərini maraqlı keçirirdilər.

Bir dəfə böyük qardaşı Karlar onu Şuşanın mərkəzdə yerləşən "Rus kilsə"sinin sahnəsində keçirilən Şuşa birinciliyi üzrə güləş yarışlarına baxmağa aparmışdır. Yarışda iştirak edən güləşçilərin maraqlı fiziki və texniki hərəkətləri, cəld və sürətli fəndləri onu hey-rətə gətirmişdir. Oradakı güləşçiləri görəndə öz-özlüyündə qəti qərara gəldi ki, mən də bunlar kimi güləşəcəyəm və dediyinə də əməl eləyir.

Murad Quliyev yüngül çəkidiçə çıxış edən güləşçilərdən biri olub. Əvvəl 52 kq, sonra isə 57 kq çəki dərəcəsində çıxış etmişdir. Amma, onun bədən quruluşu ağır çəkili güləşçilərə bənzəyirdi. Əslində isə bu belə deyildi. Güləş döşəyində sürətli və texnikalı olması ilə fərqlənirdi. O, fəndləri elə sürətlə işlədirdi ki, rəqibləri müdafiə olunmağa imkan tapmırıldılar. O, bu iradi keyfiyyətlərinə görə təbiidir ki, əksər vaxtlarda döşəyi qələbə ilə tərk edirdi. Ümumiyyətlə, Murad az vaxt içəri-

sində təmiz qələbə qazanan güləşçi olub, güləş həvəskarlarının sevimlisinə çevrilmişdir. O, Şuşa rayonu üzrə keçirilən güləş yarışlarında bir dəfə də olsun heç ki-mə uduzmayıb. Necə deyərlər, onun kürəyini yerə vuran olmamışdır. O, 6 dəfə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti çempionu adını qazanmışdır. Ümumittifaq Vahid idman təsnifatının qaydalarına uyğun olaraq, əvvəlcə birinci dərəcəli güləşçi, şəhər, rayon, Vilayət və Respublika birinciliklərində müvəffəqiyyətlə, uğurla çıxış etdiyinə görə "Idman ustalığına namızəd" normasını yerina yetirmiştir.

Azarkeş haqsızlığa göz yuma bilmədi

1971-ci il may ayını ortalarında Ağcabədidə sərbəst güləş üzrə keçirilən yoldaşlıq görüşlərində Murad da çıxış edib. Dağlıq Qarabağın yığma komandasının tərkibində həmişə 52 kq çəki dərəcəsində müvəffəqiyyətlə çıxış edən Murad Quliyev bu görüşlərdə də asanlıqla iki rəqibinin kürəklərini yerə vurdu. Salondakılar Muradı alqışlamağa başladılar. Muradın güləşi onların xoşuna gəlməşdi. O, hər iki rəqibini bir göz qırpmımda gözəl fənd işlədərək kürəklərini döşəyə cirpdi. Növbəti görüşdəki rəqibi bir az güclü və çəkisi nisbətən çox olan bir güləşçi idi. Murad çətin bir fənd işlədərək rəqibinin kürəklərini yerə vurmaq istəyəndə, rəqib onun

əlindən çıxıb, Muradı "Körpü" vəziyyətinə saldı. Ancaq o, cəld hərəkət edib körpü vəziyyətindən çıxdı. Sonra rəqibi arxa tərəfdən tutub yuxarı qaldıraraq döşəyə vurmaq istədi. Bir az yorulmuşdu. Buna baxmayaraq, Murad qırırlaraq bütün qüvvəsini toplayıb rəqibin kürrayıni yerə vurdu və özü də onunla bərabər döşəyə düşdü. Yerli hakim tez oyunu dayandırıb qeyri-bərabər döyüsdə yerli güləşçinin qalib gəldiyini elan etdi. Hakim ağcabədili güləşçinin əlini yuxarı qaldırdı. Bu vaxt zalda olan azarkeşlərdən hündür və yaraşıqlı orta yaşı bir kişi döşəyin üzərinə çıxıb ağcabədili güləşçinin əlini hakimin əlindən aldı və onun əlini aşağı salıb, Muradın əlini yuxarı qaldırdı və təmiz qalib gəldiyini bildirdi. Hami ağcabədili azarkeşin bu haqlı və düzgün hərəkətini ürəkdən alqışladı. Salonda möhkəm səs-küy qopdu. Sonra ağcabədili azarkeş Muradı başı üzərinə qaldırıb, həqiqi qalib kimi səhnədə qaçaraq döşəyin üzərində bir neçə dəfə dövrə vurdu...

Həmyerlimiz, sevimli bəstəkarımız, xalq artisti, dahi Üzeyir bəyin tələbəsi olmuş Süleyman Ələsgərov hər il olduğu kimi yenə də ailəsi ilə birlikdə doğma Şuşaya gəlmişdir. 1972-ci il iyun ayının əvvəlləri idi. Ən yaxın dostları Bəylər Əliyev, Savalan Əşrəfov, Tağı Tagiyev və başqaları ilə birlikdə şəhəri gəzir, şəhər canaatı ilə görüşür, hal-əhval tuturdu. Yaxın dostları ilə

məşhur "İsa bulağı"na getməli idilər. Birdən "Bazar başı" deyilən yerdə divarda görünən bir afişə gözlərindən yayınmadı. Şuşanın məşhur yay kinoteatr klubunun səhnəsində "Güləş üzrə Dağlıq Qarabağ birinciliyi keçiriləcəkdir" sözlərini oxudular. Elə həmin anda da fikirlərini dəyişdilər. Çoxdandır Şuşa güləşçilərinin yarışlarına baxmındılar. Onlar şəhərin mərkəzindəki yay kinoteatrina gəldilər. Yarış yenicə başlamışdı. Dağlıq Qarabağ üzrə keçirilən nəinki güləş yarışları, bütü idman yarışları həmişə şən, gərgin və maraqlı keçmişdir. Bu gün də keçirilən güləş yarışları xüsusi əhəmiyyət kəsb edirdi. Güləşçilər klubun səhnəsində müxtəlif güləş fəndləri işlədir, qalib gəlmək üçün öz məharətlərini, qüvvələrini göstərirdilər. Oturacaqlarda əyləşmiş çoxlu güləş azarkeşləri sevimli bəstəkarımızı görən kim onu ayaq üstə gurultulu alqışlarla qarşılıdılardı. Xüsusi ilə də şuşa güləşçiləri daha çox sevindilər. Şuşa güləşinin korifeysi, xüsusən 50-60-ci illərdə güləşin gəncələr arasında geniş yayılmasında böyük rolü olmuş İsmayıllı İsmayılov, Şuşa komandasının baş məşqçisi Altay Rüstəmov sevimli bəstəkarımızla və onun dostları ilə səmimi qəlbədən görüşüb qucaqlaşdırılar. Bu səmimi görüş güləşçilərimizdə daha çox qələbə üçün ruh yüksəkliyi yaratdı. İki saata qədər davam edən bu yadداqalan güləş yarışı şuşalıların üstünlüyü şəraitində

keçdi. Onlar qalib gələrək 1-ci yerə çıxdılar.

Şuşa güləşçiləri içərisində yüngül çəki dərəcəsində çıxış edən Murad Quliyev də var idi. O, 57 kq çəki dərəcəsində güləşirdi. O biri güləşçilər kimi o da ən güclü rəqiblərinə qalib gələrək 1-ci yerə çıxdı. Güləşçilərdən Sabir Yusifov, Tahir Məmmədov, Niyazi Əliyev, Fazıl Vəzirov, Ramiz Yusifov, Qənimət Əliyev, Konsul Məmmədov, Namiq Rüstəmov müxtəlif çəki dərəcələrində 1-ci yerə çıxdılar. Bütün azarkeşlər güləşçilərimizi alqışladılar və ürəkdən təbrik etdilər. O cümlədən həmyerlimiz Süleyman Ələsgərov və onun dostları da, azarkeşlər də qalıblarımızı təbrik etdilər. Həmin gün ikiqat bayram idi. Həm güləşçilərimizin qələbəsi, həm də şuşalılar sevimli bəstəkarımız Süleyman Ələsgərovla görüşdülər.

Amansız Qarabağ hadisələri Vətənini sonsuz məhəbbətlə sevən qeyrətli oğullar kimi, Murad Quliyev də güləş döşəyini silahlala əvəz etməli oldu. O, 1988-ci ildən 1992-ci ilə kimi hərbiçiyyə xas olan əzmkarlıqla doğma Vətənini müdafiə etdi. Qeyri-bərabər döyuşlərdə özünü müdafiə dəstələrinin komandiri Fəxrəddin Səfərov başda olmaqla neçə-neçə strateji əhəmiyyətli yüksəkkilikləri bir çavuş kimi düşmənlərdən azad etdi, yaralı əsgərlərimizi hərbi qospitallara çatdırıldı. Lakin xəyanət nəticəsində "satılmış" doğma şəhəri olan Şuşanı

sağ qalmış əsgərlərlə birlikdə tərk etməli oldu.

Murad Quliyevin gözəl qaməti, şux yerişi, yaraşıqlı fizionomiyası, hündür boyu, gülər üzü, ahəngdar səsi, yeri gələndə ciddi görünüşü, uzun saçlarını yana daraması ona xüsusi yaraşq verirdi. O, sadə, mehriban qəlbli, həssas ürəyə, qüvvəyə və ensiklopedik biliyə malik, təmiz, səmimi ədalətli, əsl pənahabadlı, əsl qalalı, əsl şuşalı, dostluğa sadiq və etibarlı, sədaqətli, xeyirxah, hazırlıq, döyümlü, dəyanətli, iradəli, əyilməz, Vətənpərvər, işgüzər, qorxmaz, dönməz xüsusiyyətlərə malikdir.

Şuşa rayon ictimaiyyəti içərisində böyük rəğbət və hörmətə malik olan Murad Quliyev hal-hazırda təqaüddədir. O, qacqınlıq həyatı keçirsa da, Bakı şəhərində yaşayır. Lazım olduqda gənclərlə görüşlər keçirir, onlara Şuşada keçirdiyi güləş həyatından, rəsmi yarışlardan və yoldaşlıq görüşlərindən, unudulmaz xatirələrdən, mənfur düşmənlərimizə necə qalib gəlmələrin-dən yana-yana danışır... və tezliklə doğma Şuşamıza hamı kimi qayıdağı günü səbirsizliklə gözləyir...

Yaşının 70-i keçməsinə baxmayaraq, hamı onu sevir, ona böyük hörmət və etiram göstərir, müxtəlif idman tədbirlərinə, yarışlarına, turnirlərinə, əyləncəli görüşlərə dəyət edir və demək olar ki, onsuz yarışlar keçirilmir. Saf insanlığa və xoş xasiyyətə malik olan bu

gözəl insan həyatının ahil illərini yaşayır. Onun nümunəvi ailəsi var. Şuşanın ən ziyalı ailələrindən biridir. (təəssüf ki, həyat yoldaşı vaxtsız dünyasını dəyişdi). 3 övladı- 2 qızı, 1 oğlu var. Üçü də ali təhsillidir və ailəlidirlər. O, uşaqları və nəvələri ilə fəxr edir, gələcəkdə onların cəmiyyətimizə layiqli övladlar olmasına arzulayırlar.

Şuşalı dostların Murad Quliyev haqqında söylədikləri:

Murad Quliyev hələ kiçik yaşlarından idman-güləşə böyük maraq göstərirdi. O, tay-tuşları içərisində seçilir, cəld, çevik, sürətli hərəkətləri ilə hamını üstələyirdi. Həm qaćışda, həm uzununa, hündürə tullanmaqdə, həm üzməkdə hamını heyran qoyurdu. Yoldaşları ona həsəd aparırdılar. Nahaq yerə ona güləş üzrə idman ustalığına namizəd dərəcəsi verməyiblər.... Məktəbdə həm yaxşı oxuyurdu, həm də intizamlı idi... Oxuduğu məktəbin işlərində yaxından və həvəslə iştirak edirdi. Demək olar ki, o, hamının sevimliyi idi. Ümumiyyətlə, Murad haqqında danışmaq mənim üçün həm çətindir, həm də sevindiricidir. O, dostluqda sədaqətlidir!

Əvəz Əsgər oğlu Məmmədov

Şuşa şəhər sakini, Keçmiş futbolçu

Murad Quliyev mənim üçün ən əziz dostdur. Dostlarım və yoldaşlarım həddindən- ziyanadə çoxdur. Murada xüsusi hörmətim və rəğbətim var. Bir gün onu görməyəndə özümə gələ bilmirəm. Biz tabii ki, ailəliklə dostduq. Sevindirici haldır ki, uşaqlarımızın da, nəvələrimizin də bir-biriləri ilə gediş-gəlişləri var. Bütün xeyir və şər işlərimizdə həmişə bir yerdə oluruq. Biz uzun illərin dostuyuq. Hamiya bizim kimi dost olmayı arzulayıram.

Murad Qarabağda tanınmış bir güləşçidir. Hansı şəhərdə, rayonda yarışlarda güləşməsində asılı olma-yaraq, mən həmişə onun yanında olmuşam. Onun bir güləşçi kimi formalaşmasında Şuşanın məşhur pəhləvan-güləşçi Altay Zülfüqar oğlu Rüstəmovun böyük xidməti olmuşdur. Şuşa camaatı kimi mən də onunla fəxr edirəm!

Akif Səttar oğlu Məhərrəmov

Şuşa şəhər sakini, Ticarət işçisi

Murad Quliyev mənim üçün əlcətməz bir idmançıdır-güləşçidir.

O, çox zarafatlı, gülərüz, sadə, sözü üzə deyən, qorxmaz, eyni zamanda xeyirxah bir insandır. Onun çox təmiz ürəyi var. Lazım olanda uşaq kimi adamın

yanına düşüb, lazımlı işi həll etməmiş rahat ola bilmir. Bu gözəl xüsusiyyətlərinə görə hamı onu sevir, hörmət edir, ona qayğı göstəririrlər. Əgər iki nəfər və ya bir neçə nəfər bir-biri ilə mübahisə edirsə, Murad orada olsa, sözsüz həmin söhbət ədalətli və sülh yolu ilə qurtaracaq. Əks təqdirdə Murad bir böyük kimi hər ikisini yumruq altına salacaq. Murad harada işləyibsə, həmin kollektivdə böyük hörmət qazanıb. Həmisi iş yoldaşlarına lazımi köməkliklər göstərir, hərtərəfli qayğı ilə onları çətinliklərdən çıxarıır, lazımlı gələndə rəhbərliyin də işlərinə diqqət yetirir, iş yoldaşlarının xeyir-şər işlərini yola verir. Ona görə də kollektiv onu sanki müdər əvəzi görürdülər. Murad haqqında nə qədər xoş söz desən azdır. Belə şəxsiyyətlər az-az dağulurlar. Deyirlər idmançıların ürəyi təmiz olur. Bəli bu belədir. Quliyev Muradda da bu xüsusiyyətlər var....

Fyodor Əhəd oğlu Məhərrəmov

*Şuşa şəhər sakini
Musiqi müəllimi*

MƏMMƏDOV
KONSUR
ƏSGƏR OĞLU

1946-2018

Konsur Məmmədov 1946-ci il avqustun 7-də Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. 1953-cü ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1966-cı ildə həmin məktəbin X sinfini müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. O, hələ aşağı siniflərdə oxuyarkən bədən təbiyəsi və idman dərslərinə böyük maraq göstərir, futbol, stolüstü tennis, şahmat və güləş idman növləri ilə məşğul olurdu. Konsur Məmmədov yaşadığı Cuxur məhəllədə torpaq üstündə, otluq yerlərdə öz tay-tuşları ilə güləşərdi. Hətta, Konsur məhəllə uşaqlarını yiğib, digər məhəllə uşaqları ilə yarışardılar. Onlar yay aylarında Daşaltı çayına gedər, oradakı alçaq dağlara dırmanar, hündür ağacların ən ucqar budalarına qalxar, çayda

çimərdilər və yavaş-yavaş üzgүçüllükə məşğul olmağı öyrənərdilər. Konsurun gözəl bir xasiyyəti var idi. Fərqi yoxdur, harda görsə idi ki, bir böyük oğlan və ya bir kişi özündən kiçiyi döyür və ya təhqir edir, yaxınlaşüb həmin adama özündən kiçiyə əl qaldırırsan, heç utanmırsan, ayib deyil, deyirdi. Hünərin var gəl mənimlə dalaşaq, o da görürdü ki, "daş qayaya rast gəlib", korpeşman geri qayıdardı...Onun bu düzgün, təribiyəvi hərəkəti çox özündən deyən adamlara "dərs" olmuşdu. Ona görə də hamı ona hörmət edir, sayırdılar, həmişə də onu görəndə ürkəkdən salamlaşdırlar. Məktəbdə oxuyanda da, tələbəlik illərində də o, həmişə özündən böyükərə hörmət edir, onların etiramını saxlayır, əldindən gələni hörməti, köməyi asırgəmirdi.

Şuşa şəhərində güləş idman növü gənclər arasında çox geniş yayılmışdır. Şuşanın bir çox yerlərində, təşkilatlarında və məktəblərində güləş idman növü üzrə bölmə məşqləri keçirilərdi. Konsur da məşqçi Sabir Yusifovun rəhbərliyi altında məşqlərə başlayır. O, 8-ci sinifdə oxuyarkən ilk dəfə Şuşa şəhər birinciliyində iştirak edir. Konsur Məmmədov 52 kq çəki dərəcəsində sərbəst güləş üzrə şəhər çempionu adını alır. O, Şuşa şəhər yiğma komandasının tərkibində Stepanakertdə yeniyetmələr arasında birincilikdə iştirak edir və I yeri tutur. Lakin Konsur məşqləri davam etdirə bilmir. O,

1966-ci ildə hərbi xidmətə çağrılır. Konsur Məmmədov hərbi xidmətini Leninqrad vilayətində keçirir. O, hərbi xidmətdə olduğu zaman da, məşqlərini davam etdirir və hərbiçilərin zona birinciliyində iştirak edərək I yere çıxır. Dəfələrlə komandanlığın təşəkkürlərini qazanır. O, Leninqrad vilayətinin müxtəlif yarışlarında yüksək yerlər tutur və olduğu hərbi hissənin idman şərəfini la-ylıqince qoruyur. Komandanlıq həttə, onu vaxtından əvvəl idman nailiyyətlərini nəzərə alaraq məzuniyyətə buraxmışdır. Konsur Məmmədov 1969-cu ildə hərbi xidmətini başa vurub Vətənə, doğma Şuşaya qaydır. 1970-ci ildə isə Məşadi Əzizbəyov adına Şuşa Pedaqoji Texnikumuna daxil olur. Burada məşqçi Altay Rüstəmovun rəhbərliyi altında məşqlərə başlayır. Konsur Məmmədov bir neçə il Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliklərində iştirak edir və həmişə də mükafatçılar sırasında olur. Konsur DQMV-nin yiğma komandasının tərkibində sərbəst güləş üzrə 57 kq çəki dərəcəsində Şamaxı şəhərində 1970-ci ildə "Məhsul" Kənd Könülli idman Cəmiyyətinin Respublika birinciliyində iştirak edir və cəmiyyətin çempionu olur. Konsur Məmmədov eləcə də 1974-cü ildə Gəncə şəhərində keçirilən "Məhsul" Cəmiyyətinin Respublika birinciliyində öz nəticəsini təkrar edir və fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxır.

Konsur Məmmədov 1974-cü ildə Məşədi Əzizbəyov adına oxuduğu texnikumu bitirib, təyinatını Ağdam şəhərinə alır. Ağdam rayon Təhsil Şöbəsi isə Konsur Məmmədovu ixtisası üzrə Göytəpə kəndinə müəllim təyin edir. O, fasiləsiz olaraq 37 il həmin məktəbdə müəllimlik edir və bir çox fəxri fermanlara, diplomlara və medallara layiq görülüb. Məktəb illərində işlədiyi orta məktəbdə dərs dediyi şagirdlərə illərlə ictimai əsaslarla, yəni maaş almadan güləş məşqləri keçmişdir. Onun məşq etdiyi şagirdlər "Məhsul" cəmiyyətinin kənd birinciliklərində və rayon yarışlarında dəfələrlə iştirak etmiş, Göytəpə məktəbinin idman şərfini layiqincə qorumuşlar. Məktəbin rəhbərliyi, şagirdləri və məşqçi-müəllim Konsur Məmmədovu dəfələrlə "ictimai əsaslarla" məşq etdiyinə və yarışlarda əldə etdiyi qələbələrə görə mükafatlandırıb və şəklini məktəbin şərəf lövhəsinə qabaqcıllar sırasına vurmuşdur.

Konsur Əsgər oğlu Məmmədovun nümunəvi ailəsi var. Onun 4 övladından (3 qızı, 1 oğlu) 9 nəvəsi var. Nəvələrinin hamısı məktəblidirlər.

Amansız ölüm uzun sürən xəstəlikdən sonra Konsur Məmmədovu vaxtsız aramızdan apardı. Hamının sevimliyi, sadiq dost, etibarlı yoldaş, Qarabağ mühabibəsi iştirakçısı, gözəl insan, sada, mehriban, təmiz ürəkli, həssas ürəyə və qüvvəyə malik qayğılaşan insan,

Vətənpərvər, şeir və musiqi həvəskarı, ədalətli, qorxmaz, dönməz, iradəli, məşhur idmançı-güləşçi Konsur Məmmədov 16 iyun 2018-ci ildə 72-yaşında əbədi olaraq gözlərini yumdu. Onun dostları, yaxın qohum-əqrabaları, idmançı yoldaşları heç vaxt onun xatirəsini unutmayacaqlar. O, Bakı şəhərində "Sulutəpə" deyilən qəbristanlıqda torpağa tapşırıldı.

ALLAH rəhmət eləsin!

**ƏLİYEV
QƏNİMƏT
NƏSİB OĞLU**

1947-

Qənimət Əliyev 1947-ci ilin yanvar ayının 10-da Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. 1954-cü ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfina getmiş, 1964-cü ildə həmin məktəbin X sinfini bitirmişdir.

Əliyev Qənimət uşaq yaşlarından güləş idman növünə çox maraqlı göstərirdi. Qənimətin atası Nəsib kişi oğlunun bu həvəsini görüb, ona şərait yaradır ki, o

Ayaq üstü duranlardan soldan birinci məşqçi Niyazi Əliyev, beşinci Qənimət Əliyev, oturanlardan sağdan birinci Konsur Məmmədov

güləşlə məşğul olsun. Hətta, Nəsib kişi məhəllədə göy otun üstündə uşaqlarla oğlunu güləşdirirdi. Qəniməti özü ilə məşq keçirilən yerlərə aparar və onu həvəsləndirirdi. Məşqçi isə dəfələrlə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin sərbəst güləş üzrə çempionu olmuş Sabir Yusifov idi.

Əliyev Qənimətin həm yaxın qonşusu, həm də idmançı yoldaşı Əbülkasim Novruzovun gördükliyi:

Bir dəfə Qənimət atası Nəsib kişi ilə şəhərin mərkəzində yerləşən kiçik idman meydançasında keçirilən futbol oyununa tamaşa edirdilər. Çoxlu azarkeşlər var idi. Oyun qurtardıqdan sonra necə oldusa, Qənimət öz tay-tuşları ilə mübahisə etməli oldu. Söz-söhbətin axını onunla bitdi ki, Qənimət həmin uşaqlarla həmin meydançada göy otun üstündə güləşməli oldu. Uşaqlar "Köçərli" məhəlləsinin güləşənləri idi. Onların bir nəçəsini dalbadal yixmali olan Qənimət daha yoruldum, evə getmək lazımdır, dedi. Atası Nəsib kişi də dedi, gedək bala, birdən söz-söhbət olar. Həmin məhəllədən bir nəfər çığıra-çığıra dedi, əgər kişisənsə, gel mənimlə də güləşək. Qənimət etiraz etsə də, atası Nəsib kişi dedi, bala güləş, qorxma. Atasının bu sözləri Qəniməti

daha da həvəsləndirdi, qüvvətləndirdi. Bu vaxt bir nəfər uca səslə çığrıdı: Aye, bu güləş "Köçərlı" məhəlləsi ilə "Mamayı" məhəlləsinin güləşidir. Başladılar güləşməyə. (Həmin güləşən adamın adını yazmıräm.) Onun çəkisi Qənimətin çəkisindən həm çox idi, həm də hündür idi. O, Qənimətin əllərini tutub özünə tərəf sıxdı. Sonra istədi ki, onu yıxsın, Qənimət dartinib onun əlin-dən çıxdı və qolları ilə kürəyindən yapışıb, onu qaldırdı və göy otun üstünə yox, güc verərək arxası üstə torpaqlığa tulladı. Bir neçə dəqiqə o yerdə qaldı. Daha doğrusu beli sərpdi. Atası Nəsib kişi oğlunu qucaqlayıb, öpdü, afərin, oğlum, dedi. Bu Qənimətin idman hayatından bir nümunə və 1969-cu ilin yadda qalan söhbəti idi...

Qənimət məktəb illərində sərbəst güləş üzrə Şuşa şəhər birinciliyində 48 kq çəki dərəcəsində iştirak edir və bütün rəqiblərinə qalib gələrək I yeri tutur. Qənimət Əliyev Şuşa komandasının tərkibində 1960-ci ildə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin sərbəst güləş üzrə birinciliyində iştirak edir və 48 kq çəki dərəcəsində gənclər arasında I yeri tutur. O, Şuşada yeganə güləşçi olub. Ayaqdan heç kim onun kimi işləyə bilmirdi. Qənimət Əliyev 1964-cü ildən 1968-ci illərə qədər Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliklərində 5 il dalbadal iştirak edir və I yerə çıxır. O, bütün güləşdiyi

illərdə, istər şəhər, rayon, Vilayət, istərsə də Respublika birinciliklərində həmişə mükafatçılar sırasında olmuşdur. Qənimət Əliyev DQMV-nin yiğma komandasının tərkibində Şamaxıda, Gəncədə və Bakı şəhərində keçirilən "Məhsul" Kənd Könülli idman Cəmiyyətlərinin Mərkəzi Şurasının Respublika birinciliklərində iştirak edmiş və nailiyyətlər qazanmışdır. O, 52 və 57 kq çəki dərəcələrində mükafatçılar sırasında olmuşdur. Əliyev Qənimət Şuşa rayon birinciliklərində 48-52-57 kq çəki dərəcələrində güləşdiyi sərbəst güləşənlərin demək olar ki, hamısına qalib gəlmüşdür. Bunlardan Konsur Məmmədov, Vamiq Əsədov, Rasim Hacıyev, Ədalət Nəsibov və başqaları onun tərəf müqabilləri olublar. Onu da qeyd edim ki, həmin çəki dərəcələrində güləşən idmançılar öz adlarını Şuşa idman tarixinə qızıl hərflərlə yazmışlar!

Əliyev Qənimət Nəsib oğlu 1969-cu ildə təhsilini davam etdirmək üçün Bakı şəhərinə gəlir. O, sənədlərini Bakı Politexnik Texnikumunun Sənaye və Mülki Tikinti şöbəsinə verir və I kursa daxil olur. Orada güləş məşqənə yazılır və tezliklə tanınır. Texnikumun daxili yarışlarında 52-kq çəki dərəcəsində çempion olur. Daha geniş surətdə məşqələrini məşqçi İqor Kapitanovskinin rəhbərliyi ilə keçirən Qənimət Əliyev 2-il ardıcıl

olaraq ən yüksək kürsünün pilləsinə qalxmışdır. O, Bakı şəhəri üzrə keçirilən sərbəst güləş yarışlarında finala qədər yüksəlmiş, bir xal hesabı ilə bakılı güləşçi ya məğlub olmuş və 2-ci yerə çıxmışdır. Qənimət Əliyev oxuduğu illər ərzində sərbəst güləşlə məşğul olmuş və texnikumda oxuduğu müddətdə məşqlərdə iştirak etmiş, keçirilən müxtəlif yarışlarda iştirak edərək, ustalığını artırmış, oxuduğu texnikumun idman şərəfini Respublika miqyaslı yarışlarda layiqincə qorumuşdur və mükafatçılar sırasında olmuşdur. Onunla güləşən güləşçi dostları Qüdrət Əliyev, Əbdüləli Hümbətov, Valeh Həsənov, Eldar Hüseynov və başqaları da müxtəlif çəki dərəcələrində həm keçirilən məşqlərdə iştirak etmiş, həm də yarışlarda müvəffəqiyətlə çıxış etmişlər. Qənimət Əliyev 1971-ci ildə texnikumlararası yarışlarda 57-kq çəki dərəcəsində çıxış etmiş, I yerə çıxmış və Ümumittifaq Vahid idman Təsnifatının qaydalarına uyğun olaraq "Idman ustalığına namizəd" normasını yerinə yetirmişdir. Qənimət Nəsib oğlu 1972-ci ildə oxuduğu texnikumu bitirib, doğma şəhəri Şuşaya qayıdır. O, 92 nömrəli tikinti idarəsində müxtəlif vəzifələrdə çalışmışdır. 1975-ci ildən Şuşa rayon təmir-tikinti idarəsində Texniki İstehsalat şöbəsinin rəisi vəzifəsində işləmişdir. Vaxtinin azlığına baxmayaq, sevimli peşəsini davam etdirmiş və onu tanıtdırın

güləş idman növünə marağlı daha da çoxalmış, hətta, yeniyetmə güləşçilərə də öz məsləhətlərini vermişdir. Tədbirlərdə, bayramlarda, idman yarışlarında böyük həvəslə iştirak edən Qənimət Əliyev həmişə Şuşa rayon rəhbərliyinin nəzarətində olmuş və dəfələrlə mükafatlandırılmışdır.

Bir dəfə texnikumda oxuyarkən doğma Şuşaya kanikula gəlmişdim. 1972-ci ilin əvvəlləri idi, deyə Qənimət danışır: həmin vaxt Şuşa güləşinin tanınmış məşqçisi Altay Rüstəmov mənim dalımcı adam göndərib, yanına çağırtdırdı. O, mənim təhsilimlə maraqlandı və mənim güləşti davam etdirməyimi bilib, Dağlıq Qarabağ birinciliyində iştirak edəcəyimi xahiş etdi. O, mənim böyük qardaşımın həm qaynı idi, həm də onun sözündən çıxa bilməzdəm. Mən səhərisi gün Bakıya qayıtmalı idim. Ancaq yarış adını eşidib fikrimdən daşındım. Növbəti gün Stepanakertdə keçirilən Vilayət birinciliyində iştirak etmək üçün oraya getdik. Burda məni yaxşı tanıydılar. Martuni rayonunun komandası da gəlmişdi. Onların içərisində bir nəfər İsmayılov adında azərbaycanlı da var idi. Onunla eyni 57 kq çəkidi güləşməli idik. Yarışdan əvvəl o, mənə yaxınlaşış ciddi surətdə dedi ki, əger sən məni yıksan, səni döyəcəyəm. Mən Martuni komandasının məşqçisinə yaxınlaşış, ona dedim ki, sənin güləşçin məni hədələyir. O da

mənə dedi ki, o, qorxusundan elə deyir. Mən onunla gülləşdim və "Dəyirman" fəndi işlədib elə birinci dəqiqədə onu altına salıb, arxasını yerə vurdum. Növbəti gərüşləri də, qələbə ilə başa vurub Dağlıq Qarabağ çempionu oldum.

1976-ci ilin fevral ayı idi. Şuşa mədəniyyət evinin sahnəsində rayon üzrə sərbəst güləş yarışları keçirildi. Mən də bu yarışda çıxış etməli oldum. Rəqiblərimə bir-bir qalib gəlib I- yerə çıxdım. Hakim əlimi qaldırdı. Döşəyi tərk etmək istədim. Kimsə yerdən möhkəm çıçırdı, Şuşa xəstəxanasının baş həkimi Ramik Məhərrəmov idi. O, mənə təkidlə dedi: Qənimət, xəstəxananın sürücüsü keçmiş idmançı Həsən kişi səninlə güləşmək istəyir. Dedim ki, nə olar, mən hazır. Hakim Sabir Yusifov etiraz etmədi. Həsən kişiya bir "triko" verdilər. O, tez geyinib döşək üstünə çıxdı. Onu da deyim ki, onun bir az kefi yuxarı idi. Qeyri-bərabər döyüsdə Həsən kişiye müqavimət göstərmək istəmədim. Amma, məcbur olub ona qarşı bir neçə fənd işlətdim. Lakin yixmağa əlim gəlmədi. O, həm yaşca məndən çox böyük idi, həm də çəkisi artıq idi. Bir-birimizin qolunu tutanda o, yavaşça qulağıma dedi: məni yixma, mən onun dediklərini yaxşı eşitmədim, sonra gördüm ki, o, mənə güc gəlir. Mən ələcsiz qalib onun ayaqlarından qaldırıb döşəyin üstünə vurdum, arxasını yerə verib

üstündə oturdum. Hakimin fitindən sonra mən ayağa qalxdım. Birdən mənim zalda oturan böyük qardaşım Bəşir də həvəsə gəlib mənimlə güləşmək istədi. Mən özüm də məəttəl qaldım ki, qardaşım niyə belə edir. Sonra başa düşdüm ki, o, mənə arxa olmaq üçün bu üsula əl atdı. Yəni Qənimət sən tək deyilsən. Qardaşın hələ ölməyib. Mən qardaşımın bu sözündən çıxa bilmədim. Razılıq verdim. Bəşir tez bir triko geyinib mənimlə döşək üstünə çıxdı. (Onu da deyim ki, qardaşım Bəşir məndən 18-yaş böyük idi. Amma, həm çıkidə, həm də boyda bir olardıq, onun bu gözlənilməz hərəkəti məni çox narahat etdi. Bilmədim nə edim. Qardaşım Bəşir də vaxtı ilə güclü universal idmançı olub). Mən məcbur olub onunla güləşməli oldum. Əvvəlcə "rəqibim" mənə girişməyə başladı, O, gah qollarımdan tutub məni özünə sıxır, gah da ayağımdan tutub yerə yixmaq istəyirdi. Hakim Sabir Yusifov da qardaşımı kömək məqsədi ilə ona imkan yaradırdı. Zalda əyləşən güləş azarkeşlərinin səsi-küyü qulaq batırırdı. Mən özümü qəsdən körpü vəziyyətinə saldım ki, qardaşım məni yıxsın. Məşqçim Altay Rüstəmov mənim bu hərəkətimə görə əsəbləşdi. Həm də qardaşım Bəşir onun bacısının həyat yoldaşı idi. Buna baxmayaraq, Altay müallim mən körpü vəziyyətində olanda kənardan üstümə çığrıdı. Qənimət sən yadından çıxarma ki, Qarabağ çempionusan! Bu

sözlər məni ela bil yuxudan ayıltdı. Unutdum ki, mən qardaşımıla güləşirəm. Cəld, gözlənilmədən körpü vəziyyətindən çıxıb onun ayağından yapışdım, qaldırıb arxası üstə döşəyə çırpdım və kürəklərini yera vurdum. İkişim də ayağa qalxdıq. Amma, böyük qardaşımı yuxdiğim üçün məni aqlamama tutdu. Hər ikimiz səhnəni gözlərimiz yaşara-yaşara tərk etdik. Sonra bildim ki, Altay müəllim mənim üstümə niyə çigirdi. Sən demə o, qardaşım Bəşir ilə aralarında inciklik olub. Ona görə də istəyirdi ki, mən böyük qardaşımı qalib gəlim. Zalda oturan bütün azarkeşlər məni həm Dağlıq Qarabağ birinciliyinin qalibi kimi, həm də Şuşa rayonunun çempionu kimi alıqlışladılar...

Yenə də Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyi uğrunda sərbəst güləş üzrə yarışlar keçirilirdi. Bu çempionat mənim üçün axırıncı oldu. Daha doğrusu öz-özümə söz verdim ki, əgər birinci yera çıxmasam, güləshi davam etdirəcəyəm. Yox, I yera çıksam birdəfəlik güləşlə vidalaşacağam. Elə də etdim. Bu yarışda da I yera çıxdım. Görüşlərdə elə gözəl fəndlər işlətdim ki, hətta, ermənilər də mənə əl çalırdılar. Stepanakert ermənilərinin Sergey adında bir məşqçisi var idi. Hakimlər kollegiyası belə məsləhətə gəldilər ki, Dağlıq Qarabağ çempionu arasında nümunəvi çıxışlar göstərilsin. Məşqçimiz Altay Rüstəmov məni məsləhət bildi. Biz,

yəni Sergey və mən ikimiz də 62-kq çəkida güləşməyə başladıq. Bir-birimizdən çəkinirdik. O, məni "Körpü" vəziyyətinə salır, və ya mən onu "Körpü" vəziyyətinə salıram. Mən bir az əsəb keçirdim, sonra özümü ələ alıb onun ayaqlarından tutub, yuxarı qaldırdım, döşəyə yox, birbaşa polun üstünə tulladım. Şuşalılar da, ermənilərin də bir neçə nəfəri mənim bu hərəkətimi alıqlışladılar. Sonra hakimlər heyəti məni "Mütəqə Qarabağ çempionu" olduğunu elan etdilər. Mən, Ümumittifaq vahid idman dərəcəsi normaları və tələblərinin təsnifatına görə "idman ustası" normasını tam ödəyə bilmədim. Buna görə hamı məni təbrik etməyə gəlmisdi... Yarışlar Stepanakert şəhərinin mərkəzində yerləşən "Dinamo" idman zalında keçirilirdi. Bununla da mən istədiyimə nail olandan sonra güləşə "əlvida" dedim...

Qənimət Əliyev güləş üzrə hakimlik də etmişdir. O, çox ədalətli hakim olmuşdur. Şəhər, rayon birinciliklərində də, hətta, Vilayət birinciliklərində də keçirdiyi bütün görüşlərdə dəqiq, düzgün və ədalətli hakimlik etmişdir. O, Bakı şəhərində 1-aylıq hakimlik üzrə kursda da iştirak etmişdir.

Qənimət Əliyev işlədiyi müəssisədə həmişə dövlətin qayğısını hiss etmişdir. O, 1980, 1981, 1982-ci illərdə dövlət planını yerinə yetirdiyi üçün "Sosializm yarışının qalibi" döş nişanı ilə təltif olunmuşdur.

Qənimət Nəsib oğlu Əliyevin işlədiyi bütün vaxtlarda gördüyü işlər qəzet və jurnallarda işıqlandırılmışdır. Qənimət Əliyev idmanla məşgül olmaqla bərabər, işlədiyi idarələrdə qabaqcıl işçi kimi özünü göstərmişdir. O, həmçinin təhsilini də davam etdirmiştir.

Şəhər kəncləri idmanı
bəylik mərasimlər
Təs-tez muktəslif nevərlər
yərə Jərişlər və birincili-
klıklar keçirilir. Dərə-
çəli idmançılarımız səfi
kilən-ila artırmışdır.

Ciz şəhərində Kələmli-
yərə rayon şəhərində
(sədəfən səcə) N. Əliyev, B.
Gurbanov, V. Abduselam

Tənəkkülov, G. Əliyev, C.
Nəbiyev, A. Məmmədov,
E. İsaqanlıyev, F. Salma-
nov və K. Məmmədovu xə-
rçurşunu. Kənclər nəhləzən-
lər mühəsəm məşq edir,
vəziyyət və respublika ja-
rişlərinin əməkdaşları

bitirmiştir.

Hal-hazırda Qənimət Əliyev Bakı şəhərində məcburi köçkün kimi məskunlaşmışdır. Onun nümunəvi ailəsi var. 4 övladı, iki qızı, iki oğlu. Hamısı da ailəlidir və ali təhsilliidlər. Hətta, Qənimətin nəticəsi də var. Büyük oğlu Elnur Əliyev parolimpiyaçıdır. Dəfələrlə Avropa və Dünya birinciliklərində mükafata layiq yerlər tutmuşdur. O, İsveçrənin Davos şəhərində yaşayır və bizneslə məşgül olur. Qənimət Əliyev də 1992-ci ildən doğma Vətəni Şuşadan didərgin düşüb və məcburi köçkün kimi Bakı şəhərində məskunlaşib. O da bütün şusalılar kimi müqəddəs torpaqlarımızın azad olunacağı günü və oraya qayıdacağını səbrsizliklə gözləyir...

1989-cu ildə Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasına daxil olmuş və 1995-ci ildə həmin akademiyani
256

ƏLİYEV
NİYAZİ
ƏLİ OĞLU

1948-1976

Əliyev Niyazi Əli oğlu 26 fevral 1948-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1956-ci ildə tay-tuşları ilə Şuşa 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1966-ci ildə həmin məktəbin X sinfini bitirmişdir. 1967-1971-ci illərdə S. M. Kirov adına Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstитutunda ali təhsil almışdır. 1972-ci ildə Sovet Ordusu sıralarında 1-il xidmət etmişdir. 1973-cü ildə isə Şuşa şəhər 3 nömrəli orta-internat məktəbində

258

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

bədən tərbiyəsi üzrə direktor müavini və bədən tərbiyəsi müəllimi işləmişdir. 1974-cü ildə isə Şuşa həbsxanasına işa düzəlmüşdir. Bir qədər sonra isə irəli çəkilərək növbə rəisinə qədər yüksəlmüşdir. Lakin o, 1976-ci ildə bədbəxt hadisə nəticəsində dünyasını dəyişdi.

Güləş həvəskarları və şüsalılar Niyazi Əliyevi yaxşı tanıyorlar. O, dəfələrlə Şuşanın, Dağlıq Qarabağın və Respublikanın birinciliklərində uğurla çıxış etmiş və Şuşanın idman şərəfini layiqincə qorumuşdur.

Hələ Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbdə oxuyarkən Niyazi idmanı sevmiş, sinif yoldaşları ilə birlikdə qaçmaq, tullanmaq, stolüstü tennis və voleybol yarışlarında iştirak etmişdir. Lakin güləşmə onu daha çox maraqlandırmışdır. Odur ki, Niyazi məşqçi Vanyanın rəhbərliyi ilə Şuşada xüsusi ilə çox yayılmış güləşmənin müxtəlif fəndlərini öyrənməyə başlamışdır.

1964-cü ilin yayında güləş bölməsinə gələn Niyazi 6 aydan sonra məktəblilər arasında keçirilən şəhər çempionatında birinci yeri tutmuşdur. Bu gənc idmançının ilk addımı idi. İllər ötdükcə onun ustalığı da təkmilləşirdi. 1965-ci ildə gənclər arasında keçirilən sərbəst güləş üzrə Vilayət birinciliyində Niyazi bütün rəqiblərinə qalib gələrək qələbə qazandı. Həmin il o, Vilayət yiğma komandasının tərkibinə daxil oldu. Onunla birlikdə Qənimət Əliyev də həmin tərkibdə idi.

Onlar Vilayət yiğma komandasının tərkibində Şamaxıda, Gəncədə və Bakı şəhərində güləşmə üzrə keçirilən "Məhsul" Kənd Könüllü İdman Cəmiyyətləri Mərkəzi Şurasının Respublika birinciliklərində iştirak etmişlər və nailiyyyətlər qazanmışlar. Onların ikisi də mükafatçılar sırasında olmuşlar. Bu yarışlar Niyazi üçün də, Qənimət üçün də böyük bir məşq oldu.

Niyazinin məşqçisi də, azarkeşləri də qələbələrə görə çox sevindilər. Bu yarışlar onu arxayınlasdırmadı. Əksənə, onun fiziki hazırlığını möhkəmləndirib, texnikasını artırırdı. Odur ki, sonrakı illər istedadlı güləşçi yə yeni qələbələr gətirdi. O, əvvəlcə, 68-72-kq, sonra isə 78-82-90 kq çəki dərəcəsində güləşməli oldu.

Niyazi Əliyev Şuşa yiğma güləş komandasının tərkibində ən güclü idmançı idi. O, fenomen bir qüvvəyə, güce malik idi. Onun qolunu heç kim qatlaya bilmirdi. Çox yaraşıqlı, olduqca sadə, mehriban, gözəl bədən quruluşuna malik, hündür, əyilməz, qorxmaz bir gənc idi. Onun bir sözü iki ola bilməzdi. Hami ona hörmət edirdi. Dostları çox idi. O, yeriyəndə istər-istəməz hamı onun yerişinə tamaşa edərdi. Gözəl qaməti var idi. Güləş döşeyinə çıxanda salonu alqış sədaları bürüyərdi. O, rəqibinə aman verməz, qisa bir vaxtda "Subles" fəndi ilə (rəqibin qollarından tutub əvvəl sinəsinə sıxıb,

sonra başı üzərindən atıb döşəyə çırpardı) qələbə qazanardı. O, həmişə bu üsuldan istifadə edirdi. Güləşmədən qabaq o, döşək üzərində qızışdırıcı hərəkətlər edəndə (məsələn, başını yerə qoyub, ayaqlar yuxarı boynu üzərində dəfələrlə sağa, sola, yanlara dairəvi şekildə cəld hərəkətlər edərdi, albəttə, bu hərəkətləri ilk dəfə Şuşada Yunan-Roma güləşi üzrə ilk şusalı "SSRİ İdman ustası" Zəkir Babayev göstərmişdir) istər-istəməz rəqib güləşçilər özlərini itirərdilər. Çox güləşçilər bu hərəkətləri yaxşı bacarmırdılar.

Niyazi Əliyev qısa müddət ərzində keçirilən şəhər, rayon və Dağlıq Qarabağ birinciliklərində bir dəfə də olsun onun kürəyini yerə vuran olmamışdır. O, ağır çəkili güləşçi olmuşdur. 82 kq çəkidə mübarizə aparmışdır. O, 1-ci dərəcə normasını yerinə yetirmişdir. Məşqçi həmişə komandanı ona həvalə edirdi. Hami onu eşidirdi. Ermənilər yarışlarda Niyazinin gəldiyini görəndə çox vaxt onun çəkisində olan güləşçilər güləşməkdən ya boyun qaçırırdılar, ya da çəkikərini aşağı salırdılar. O, güləş döşeyinin üzərinə çıxanda alqış sədaları bütün salonu bürüyürdü. Ona ləqbə də qoymuşdu-lar. (Pezi) O, doğrudan da pezi idi. Həm də ermənilərin qənimi idi. Onlar erməni dilində deyirdilər; Pezi geldi, onunla güləşmək çox çətindir. Əksər vaxtlarda ermənilər Vilayət yarışlarını Stepanakert və ya Mardakert, ya

da Martuni, Hadrut rayonlarına salırdılar. Hakimlər heyəti də özlərindən olurdu. Buna baxmayaraq, bizim komanda həmişə yüksək yelər tuturdu. Son vaxtlar Şuşada da Vilayət birinciliyi keçirilirdi. Həmişə də şuşalılar I yeri tuturdu. Ümumiyyətlə, Şuşada güləş çox inkişaf etmişdir. Onun bünövrəsini isə məşhur 1-ci dərəcəli güləşçi, Respublika birinciliyinin mükafatçısı, dəfələrlə institutlararası yarışların çempionu, dəfələrlə Dağılıq Qarabağ birinciliyinin qalibi, (sərbəst güləş üzrə) İsmayılov olmuşdur. Sonralar isə məşqçilərdən Altay Rüstəmov, Məmməd Hümbətov, Zakir Babayev, Sabir Yusifov, Vanya və başqalarının xidmətləri danılmazdır.

Niyazi Əliyevin güləş karyerası çox genişdir. O, dəfələrlə 1-ci dərəcəli, idman ustalığına namizəd və idman ustalarına layiqli müqavimət göstərmiş, hətta, onların bəzilərinə qalib də gəlmişdir. O, qısa müddət ərzində Ümumittifaq İdman Təsnifatının qaydalarına uyğun olaraq, "İdman ustalığına namizəd" normasını yerinə yetirmişdir. O, ədaləti, düzgünlüyü, insanlığı sevən bir idmançı idi. Haqıqlığı qəbul etmirdi, özündən böyük gücsüzü incidəndə, tanıdı-tanımadı onlara qarşı amansız olurdu. Ümumiyyətlə, Niyazi Əliyevə həddindən artıq böyük hörmət var idi. O, bunu hiss edir və bir az da qürrələnirdi...

Bir dəfə yayda Şuşa istirahət evinə Bakıdan nümayəndələr gəlmişdi. Orada olan bütün gözəllikləri Azərbaycan televiziyanının operatorları ləntə çəkirdilər. Onlar bildirdilər ki, güləşçiləriniz varsa, onları da çəkmək lazımdır. Bu 1966-ci ilin yayında olan söhbətdir. Tez gedib Niyazini evlərindən getirdilər. Axşam tərəfi idi. Amma, ona rəqib olan tapılmadı. Bir də gördük ki, bir nəfər istirahət evinin aşaqısından qaça-qaça yuxarı qalxır. Bu Niyazi ilə bir sinifdə oxuyan dostu Həsən Həsənovdur. O da güləşi sevir və bacarırdı. Göy otun üzərində milli geyimdə hər iki dost güləşməyə başladılar. Daha doğrusu onlar "nümunəvi çıxışlar" göstərməyi üstün tutdular. Onu da deyim ki, ətrafda açıq havada konsert verildi. Elə ki, güləşma başladı, konsertə baxan kimdir? Hami kişi, qadın, uşaq, böyük qaçaraq məraqlı güləşməyə baxmağa gəldilər. Gah Niyazi Həsəni alır başı üzərinə, gah da Həsən Niyazini alır başı üzərinə, sonra bir-birlərini göy otun üzərinə yixirdilər. Onlar doğrudan da əsl şuşa güləşinin nümunələrini nümayiş etdirirdilər. Bəlkə 15-dəqiqədən çox onlar bütün orada olan istirahətçiləri həm əyləndirdilər, həm də sevindirdilər, Eyni zamanda öz gözəl güləşmələri ilə, göstərdikləri fəndlərlə, texniki və taktiki hərəkətləri ilə Şuşanın güləş tarixini Azərbaycan televiziyzsinin arxivinə "hədiyyə" etdirilər... Azərbaycan televiziysi

hərdən-bir Şuşanın mərd, gözəl oğlanları olan məşhur güləşçilər Niyazi Əliyev və Həsən Həsənovu ekranlarda göstərirlər. Onda mənim 15 yaşım var idi. Həmin o tarixi günü yaxşı xatırlayıram. Mən də Novruzov Əbülfəqasım orada olmuşam və gördükərimi qısa da olسا yaza bildim...

Niyazi Əliyev bütün şuşalıların sevimlisi idi. O, yenice nişanlanmışdı. Ömrünün çiçəkləndiyi bir vaxtda çox cavan ikən 1976-ci ilin may ayında 28 yaşında faciəli surətdə həlak oldu. Onun cənazəsini böyük təm-taraqla Şuşadakı Mirzə Həsən qəbristanlığında torpağa tapşırıldılar. Dəfndə demək olar ki, bütün Şuşa əhli, rayon rəhbərliyi, idmançılar, hətta, Dağlıq Qarabağdan gəlmış Dövlət və Partiya nümayəndələri də iştirak etdilər.

ALLAH rəhmət eləsin!

**YUSİFOV
RAMİZ
TEYMUR OĞLU**

1948-

Ramiz Yusifov 1948-ci il oktyabrın 12-də Şuşa şəhərində anadan olub. 1956-ci ildə Şuşa şəhər 1 nömrəli internat məktəbinin 1-ci sinfinə getmiş, 1964-cü ildə həmin məktəbin VIII sinfini bitirmişdir.

Ramiz Yusifovun idmanla bağlı həyatı 1960-ci ilin oktyabr ayında başlayıb. Həmin tarixdə ilk dəfə Şuşada 4-cü sinifdə oxuduğum 1 nömrəli internat-məktəbdə sərbəst güləş üzrə 1-ci dərəcəli idmançı olan rəhmətlik Altay Rüstəmovun rəhbərliyi ilə güləş xalçasının üzərinə çıxmışam. Təxminən 10 nəfər sağirdi çəkisində, boy-buxununa, görkəminə və sair əlamətlərinə görə 2 nəfərdən bir ayırib sıraya düzən Altay müəllim bize sərbəst güləşlə bağlı məlumatlar verməyə başladı. Güləşin tarixindən, xeyrindən, qaydalarından, Azərbaycanda geniş yayılmasından və sairə danışdıqdan sonra bildirdi ki, sizi sağidlərin arasından seçmişəm ki, sərbəst güləşlə məşğul olasınız və məşqçi də mən özüm olacağam.

Hər şeydən əvvəl ilk məşqimiz gözel insan və müəllim Altay Rüstəmov haqqında demək istəyirəm. Altay müəllim qayğışəs rəhbər, təcrübəli və güclü idmançı idi. Sərbəst güləşin çoxsaylı fəndlərini bilirdi və şagirdlərə bu fəndləri çevikliklə, cəldliklə icra etməyi çox ustalıqla öyrədirdi.

Seçdiyi şagirdlərin hamısı sərbəst güləşlə məşğul olmağa razılıq bildirdikdən sonra biz məşqlərə başladıq. Məşq keçdiyimiz yerdə turnik, paralel qollar və 24 kq-liq daşlar var idi. Məktəbin həyatində demək olar ki, hər gün futbol oynadığımıza görə məşqdən qabaq güləş döşəkləri olan yerdə qaçırdıq, bu kifayət edirdi ki, məşq qabağı bədənimiz istiləssin. Bir neçə bədən hərəkətlərindən sonra güləşirdik. Beləliklə, güləşin sırlarını öyrənib, ustalığımızı artırırırdıq. Artıq 1 ildən sonra bədən quruluşumuzun müyyəyən qədər formalaşdıq da nəzərə çarpırdı. 1961-ci ildə payızda sərbəst güləş üzrə Şuşa birinciliyi keçirildi. Mənim 44 kq çəkim var idi. Ən aşağı çəki dərəcəsi olan 48-kq çəkidə güləşməli oldum.

Altay müəllim bildirdi ki, 48-kq çəki dərəcəsində 4 nəfər güləşçi olacaq. 1 nəfər Kənd təsərrüfatı texnikumundan, 1 nəfər Pedaqoji texnikumundan, 1 nəfər də Mənsur adında uşaq evindən gəlmış oğlan və mən. Artıq mən 5-ci sinifdə oxuyurdum. Altay müəllim mənə

deyirdi ki, sənin çəkində olanlar yaşda səndən böyükdürələr, amma, qorxma, sən onlardan həm güclüsən, həm də cəld güləşirsən. Beləliklə, o, mənə ürək-dirək verirdi və deyirdi ki, diqqətli ol!

Bu yarışda mən rəqiblərimin üçünə də qalib gəldim. Bu birincilik yox, qeyri-rəsmi yoxlama yarışı imiş. Bunu sonradan bilsəm də, mən yarış zamanı bütün bacarığımla yarışirdim. Ümumiyyətlə, mən həmişə harada olsam da, hər bir məşq prosesinə yarış kimi yanaşmışam. Mən yarımcıq iş görməyi heç vaxt qəbul etməmişəm. Daha doğrusu mən həmişə intizamlı olmayı xoşlamışam.

1962-ci ildə 6-ci sinifdə oxuyarkən artıq çıkm 48 kq olmuşdu. Həmin il yenə Şuşa birinciliyi keçirildi və mən 1-ci yeri tutdum. Çox sevindim, elə bilirdim ki, bundan sonra yarışlarda uduzsam, pis bir iş görmüş olaram.

Boş vaxtlarında futbol, voleybol, stolüstü tennis və idman gimnastikası ilə məşğul olurdum. İdman gimnastikası ilə 2 nömrəli internatda o məktəbin ixtisasca gimnast olan müəlliminin yanında məşğul olurdum.

Şuşa rayonunda məktəblər üzrə idman yarışları keçiriləndə öz məktəbimizin bütün idman növləri üzrə komandalarında yarışlarda iştirak edirdim. Məktəbi-

miz yeni yaranmışdı. Bizim 6-ci sınıf məktəbin ən yüksək sınıfı idi. Ona görə də idman yarışlarında bütün komandalarda biz iştirak edirdik. İdman həyatım həmişə çoxşaxəli və maraqlı olub.

Şuşada 1-ci yeri tutduğum üçün Şuşanın yiğma komandasının tərkibində ən yüngül çəkida (52 kq) Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyində iştirak etmişəm. Mənim üçün təsəvvür edə bilmədiyim bir mühit idi. Mən çəki üçün tərəziyə çıxanda ermənilər erməni dilində "Bu uşaqqır", "Bu uşağı niyə gətiriblər", deyirdilər. Cavab verməsəm də ermənicə deyilənləri başa düşürdüm.

Bu mənim üçün ilk böyük yarış idi, həyacanlı idim. 1-ci rəqibim səhv etmirəmsə, o vaxtkı Hadrut rayonundan idi. Ona qalib gəldim. Bu ermənilər üçün gözlənilməz oldu. O vaxtlar yarış hərəsi 5 dəqiqə olmaqla 2 hissədən ibarət idi. Mən 1-ci hissənin sonunda təmiz qələbə (Kürəyi yerə vurma) qalib gəlməmişdim. Ermənilər: uşaqdır, amma, güclüdür, deyirdilər. 2-ci rəqibime uduzdum və ağladım. Rəhmətlik qardaşım Sabir (Ona el arasında Hafis deyirdilər). üzümdən öpdü və dedi, ağlama, hələ qarşıda çox yarışlar olacaq, onda sən qalib gələcəksən. Bu 1-ci məglubiyət idi. Uşaq ağıllıla elə bilirdim ki, nəyim var, hamisini itirmişəm, artıq mən biyabr olmuşam və sair.

1964-cü ilə qədər yəni 8-ci sinfi qurtarana kimi hər il Vilayət birinciliyində iştirak etmişəm, bir dəfə 2-ci yeri tutmuşam. Amma, Vilayət çempionu olmamışam.

Mən idmanla yanaşı musiqi təhsili də alırdım.

1964-cü ilin sentyabr ayında Bakı şəhərindəki musiqi təməyülli 8 nömrəli internat-məktəbə daxil oldum. Bakıya gəldiyim ilk günlərdən güləşlə məşgul olmaq üçün idman cəmiyyətləri ilə maraqlandım və uğurlu bir təsadüflə üzləşdim. Keçmiş Əzizbəyov bağıının bir tərəfində 16 nömrəli musiqi məktəbi, digər tərəfində 8 nömrəli internat-məktəb, qarşı tərəfdə "Fəxri xiyaban"ın yanında isə Ordu idman klubu yerləşirdi. Mənə lazımlı olan təşkilatların üçü də bir ərazidə idi.

Mənim üçün hər şey yeni idi. Yeni şərait, yeni tanışlıqlar və sair. Şagird yoldaşlarından xəbər tutdum ki, bizim şagirdlərdən Ordu İdman Klubunda güləşlə məşgul olanlar var. Mən 9 "b" sinfində oxuyurdum. 9 "a" sinfində Etibar adında bir oğlanla OİK-ə getdik. Etibar məni məşqçiye təqdim etdi. Məşqçi Arkadi Saakov adında erməni idi. Maraqlıdır ki, sərbəst güləşdə Saakov, Yunan-Roma güləşində isə Rafik adında bir erməni məşqçilik edirdilər.

İlk gün güləş formamı geyindim, elə Etibarın özü

ilə də məşq etdik. Etibar haqqında deyim ki, çox qabiliyyətli, mərifətli, sadə, mehriban bir şagird idi. Elə məktəbdə də, bayırda da xoşxasiyyətli, yaraşlıqlı bir oğlan idi.

Ordı idman klubunda o vaxt müxtəlif çəki dərəcəsində Cavanşir Qurbanov, Əliabbas, Hacıağa və başqaları məşq edirdilər. Rəhmətlik Cavanşir Qurbanov sonralar Azərbaycanın sərbəst güləş üzrə yiğma komandasının baş məşqçisi oldu.

Hazırda Azərbaycan Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının professoru Xanlar Qurbanov ilk dəfə məşqə gələndə rəhmətlik Cavanşir mənə dedi ki, Xanlar mənim qardaşımdır, çəkisi də sənin çəkinə uyğundur, birinci dəfadır ki, güləşir, yavaş-yavaş onunla məşqul ol, lazımlı olan ilkin qaydaları öyrət. Xanlar çox tez mənimsədi sərbəst güləşi. Elə o vaxt görünürdü ki, Xanlar yaxşı idmançı olacaq və nəticədə da belə oldu.

1966-ci ildə 10-cu sinifdə oxuyanda müxtəlif yarışlarda 1-ci dərəcəli güləşçi normasını ödədim. 1966-ci ilin iyul ayında Rostov şəhərində SSRİ Silahlı Qüvvələrinin Mərkəzi Şurasının birinciliyində iştirak etdim və burada müvəffəqiyət qazana bilmədim, 4-cü yera çıxdım. Həmin yarışlarda Ümumittifaq İdman Təsnifatının normativlərini yerinə yetirdiyim üçün mənə "İdman ustalığına namizəd" dərəcəsi adı verildi.

1966-ci ildə Azərbaycan Dövlət Politexnik İnstitutunun axşam şöbəsinə daxil olmuşam. Dərs ilinin başlanması ilə əlaqədar olaraq, məşqlərə fasılə verməli oldum. 1966-ci ilin oktyabr ayında Bakı Baş Tikinti Trestinin 4 sayılı tikinti idarəsində dülger olaraq əmək fəaliyyətinə başlamışam. Beləliklə, idmanla mütəmadi məşqul olmağa vaxt qalmadığı üçün böyük idmanı bir-dəfəlik tərk etməli oldum. Güləşməsəm də, özüm üçün idmanla məşqul olurdum.

Ramiz Yusifovun dedikləri:

1973-cü ilin iyul ayına qədər müxtəlif sahələrdə fəhlə kateqoriyasında çalışmışam.

1973-cü ilin iyul ayından noyabr ayına qədər Bakıda V.I. Lenin adına Toxuculuq kombinatında sex ustaşı vəzifəsində işləmişəm.

1973-1974-cü illərdə Zabaykalyedə ordu sıralarında 1 il xidmət etmişəm. Rabitəçi olmuşam. Hərbi xidmətdən sonra doğma Şuşaya qayıtmışam.

1974-cü ilin dekabrından sex ustaşı olaraq Stepanakert ayaqqabı fabrikində şuşalı işçilərə texnoloji prosesləri öyrətmışəm, fabrikin tikiş sexinin filialını yaradıb Şuşaya köçürülməsini təşkil etmişəm və 1975-cü ilin iyuluna qədər həmin sexdə sex ustaşı işləmişəm.

1975-ci ilin iyul ayında Şuşa rayon Partiya Komi-

təsinin təqdimatı əsasında rəhbər və qulluqçu heyati-nin əksəriyyəti cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmiş, iqtisadi vəziyyəti son dərəcə ağır bir heç bir maliyyə resursu olmayan Şuşa İstehsalat Kombinatına direktor təyin edilmişəm.

Bir il keçdikdən sonra mənim rəhbərliyim altın-da kombinat gəlirlə işləməyə başlamış, 22 manat olan orta aylıq əmək haqqı 6 aydan sonra 4 dəfədən çox artmış, iş planını artırılması ilə ödəyən fəhlələrə aylıq, rüblük və illik mükafatlar verilməyə başlamış, fəhlə və qulluquların sosial-məişət məsələlərinə diqqət artırılmışdır.

1976-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan KP Şuşa rayon Partiya təşkilatının plenum üzvü seçilmişəm. Elə həmin il Şuşa şəhər Xalq Deputatları Sovetinin deputati seçilmişəm.

Mənim rəhbərliyimlə kombinat 1975-1980-ci illər üçün Beşilliyyin planlarını məhsul istehsalı üzrə 4-il 3-ayda, məhsul satışı üzrə isə 3-il 5-ayda yerinə yetirmışdır. O vaxt Respublikada belə göstəricisi olan başqa müəssisə yox idi.

O dövrə çox yüksək qiymətləndirilən "Keyfiyyət nişanı" ilə məhsul istehsal etməyə nail oldum.

İşlədiyim müddətdə istehsal avadanlıqlarının əksəriyyətinin yeni yüksək keyfiyyətliləri ilə əvəz

olunmasına nail oldum.

Müəssisənin balansında olan bütün binaları təmir etdirdim, o cümlədən Dövlət tərəfindən qorunan iki çox böyük qədim tarixi memarlıq abidəsini müəssisənin gəlirləri hesabına təmir və ilk inşa edidiyi vəziyyətdə bərpa etdirdim.

1981-ci ilin iyul ayında Vilayət Yerli Sənaye idarəsi rəhbərliyinin şışırtma saxta plan tələbinə etiraz olaraq öz ərizəmə əsasən Şuşa İstehsalat Kombinatının direktoru vəzifəsindən çıxdım.

1981-ci ilin iyul ayında Bakı Radio zavodunun 31-sayılı Texniki Məktəbinin Şuşa filialında işə başladım.

1982-ci ilin fevral ayında Şuşa rayon Partiya komitəsinin təqdimatı əsasında, işində ciddi nöqsanlara yol verdiyi üçün rəhbərliyi işdən azad edilmiş Şuşa 72-sayılı şəhər Texniki Peşə məktəbinə direktor təyin edildim.

Qısa müddətdə tədris prosesini və çagırdların dərsə davamıyyətini bərpa etdik. Bunlarla yanaşı şagırdların məişət məsələlərini, şagird yataqxanalarını və şagird yeməkxanasını tam təmir edib onların fəaliyyətini bərpa etdik. Məktəbdə təhsilin və istehsalat vərdişlərinin şagırdlara yüksək səviyyədə aşılanmasına nail oldum.

Peşə məktəbi Dövlət tərəfindən qorunan üç böyük qədim tarixi memarlıq abidəsində yerləşirdi. Həmin abidələrin üçün də tam təmir və bərpa olunub ilkin vəziyyətinə gətirilməsinə nail oldum.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin "Şuşa abidələr şəhəridir" sözü bizim üçün həmişəlik bir yaddaş idi. Beləliklə, Şuşada işlədiyim müddətdə Dövlət tərəfindən qorunan beş çox böyük qədim tarixi memarlıq abidəsinin təmir və ilk inşa edildiyi vəziyyətdə bərpa etdirmişəm.

1984-cü ilin dekabr ayında Şuşa rayon Partiya Komitəsinin təklifi ilə və təqdimatı əsasında Şuşa Şərq Musiqi Alətləri fabrikinə direktor təyin edildim.

İstehsal edilən musiqi alətlərinin keyfiyyətini yüksəldib qüvvədə olan standartlara uyğunlaşdırmaq ilk vəzifə idi, biz buna nail olduq.

Bütün dəzgah və alətləri yoxlayıb təmir və sazlama işləri apardıq, paralel olaraq bütün binaları təmir etdirdik.

Dağlıq Qarabağın müxtəlif rayonlarında hazırlanıb fabrika gətirilən musiqi alətlərinin ağac, plastmas və metal hissələrinin fabrikdə istehsalını təşkil etdik və beləliklə, kənar müəssisələrdən asılılığı tam aradan qaldırdıq.

Xarici ölkələrdə istehsal edilmiş yüksək dəqiqliklə işləyən bir neçə yeni dəzgah və alətlər alıb fabrikdə istismara buraxdıq.

Bizim müraciətimizə əsasən Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyanın aparıcı mütəxəssisləri Xalq artistləri bəstəkar Süleyman Ələsgərovun və vertioz tarzən Ramiz Quliyevin eks-pert qismində yaxından köməkliyi ilə sıfarişlə məhdud miqdarda ustad tarları istehsal etməyə başladıq. Həmin tarlardan ilk 10 ədədini fabrikdən Konservatoriya aldı. O zaman ustalarımızın əi işləri Konservatoriyanın müəllim və tələbə kollektivi tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdi.

Mənim şəxsən öyrətdiyim ustalarla Şərq Musiqi Alətləri fabrikində Azərbaycanda ilk dəfə sənaye üsulu ilə gözəl və gözəlliyi qədər də mürəkkəb olan xalq sənəti hesab edilən şəbəkəni istehsal etməyə başladıq.

Beləliklə, bizim Şərq Musiqi Alətləri fabrikində sənaye üsulu ilə istehsal etdiyimiz şəbəkələr Şuşa şəhərinin tarixi memarlıq abidələrini və görkəmlı yerlərini bəzəməyə başladı.

Man harada olursa-olsun, nə vaxt hansı vəzifədə işləmişəmsə, çalışmışsama məni əhatə edən bütün insanlara dost-qardaş münasibəti ilə yanaşmışam. Çalış-

mışam ki, imkanım daxilində hamiya, tanıdığım adam-lara köməkliliklər və yardım göstərim. Azacıq da olsa, istəyimə nail olmuşam.

Dağlıq Qarabağda erməni separatizminin güc-lənməsi səbəbindən Şuşanın bütün sənaye sisteminin fəaliyyəti zəifləməyə başladı və vaxt keçdikcə rayonun sənaye strukturu fəaliyyətini dayandırmağa məcbur oldu.

1989-cu ilin fevral ayından Şərq Musiqi Alətləri fabrikinin təyinatı üzrə fəaliyyəti tam dayandığından Şuşa rayon XDS İcraiyyə Komitəsinin rəhbərliyinin təklifi ilə mən İcraiyyə komitəsində "Əmək ehtiyatları" şöbəsinin müdürü təyin olundum.

Artıq erməni separatçıları Dağlıq Qarabağ ərazi-sində də azərbaycanlıları yaşadıqları yerlərdən zorla qovurdular. 1989-cu ildə Şuşaya Dağlıq Qarabağın müxtəlif yerlərindən, Xankəndidən, Ermənistandan yaşadıqları yerlərdən zorla qovulmuş azərbaycanlılar, Özbəkstandan isə Mesxeti türkləri gəlmışdilər. Bu axın davam edirdi.

Hələ Şuşada ikən müxtəlif rayonlara gedib rəsmi orqanlarla, əhalinin yaratdığı, ibtidai formada olsa da, müdafiə qrupları ilə, əhalinin özü ilə görüşüb erməni separatizminin məqsədlərini izah etmişəm, əhalini ayniq olmağa, düşmənə qarşı mübarizəyə hazır olmağa

çağırmışam.

Şuşa rayonunda ən böyük düşmən yuvası olan Yuxarı və Aşağı Qaladərəsi kəndlərinin boşaldılıb ermənistən sərhədinə köçürülməsində şəxsən iştirak etmişəm.

1989-cu ilin noyabr ayında Şuşa rayon XDS İcraiyyə Komitəsinin rəhbərliyinin təklifi ilə mən təşkilat şöbəsinin təlimatçısı təyin edildim və Şuşaya gələn məcburi köçkünlər və qaçqınların qəbulu, yerləşdirilməsi və məişət məsələlərinin həlli ilə məşğuluna rəhbərlik etməyə başladım.

Biz məişət məsələlərinin həllində ideal şəffaflıq yaradıq. Müharibə başlandı. Sovet ordusunun silahları ilə tam silahlanmış ermənilərə qarşı silahlı gücümüz olmadığına görə 8 may 1992-ci ildə saat 18-19 radərində mən ailə üzvülərimlə birlikdə meşə yolu ilə Şuşanı tərk etməyə məcbur olduq.

Şuşa RİH-in işçisi olaraq Şuşadan məcburi çıxan-dan sonra öz təşəbbüsümlə bir müddət Azərbaycanın rayonlarında şuşalıları axtarmışam və topladığım būtn məlumatları RİH-ə təqdim etmişəm.

1992-ci ilin may ayından 2006-cı ilin may ayına qədər Şuşa rayon İcra Hakimiyyətində müxtəlif vəzifə-lərdə işləmişəm.

2006-ci ilin may ayından indiyə qədər Ərazi idarəetmə və yerli özünüidarəetmə orqanları ilə iş şöbəsinin müdürü vəzifəsində işləyirəm. İlk növbədə nümunəvi daxili Əsasnamə hazırlamışam. Şuşa rayonunda bələdiyyə strukturu yaradılmadığı üçün Əsasnamə ancaq icra nümayəndəliklərinin fəaliyyətini tənzimləməyi nəzərdə tutur.

Sonra kollektivlərin gücü ilə və mövcud qanunçuluğa uyğun olaraq nümayəndəliklərin indiyə qədər olmayan kərküzarlıq sənədlərini yaratmışıq.

Əhali ilə işi tam həcmidə fəaliyyətimizin əsas amilinə çevira bilmışık. Şuşa rayonu əhalisinin müvəqqəti məskunlaşması və digər bütün zəruri məlumatları tam həcmidə işləyib hazırlamışıq.

Keçmiş Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində ermənilər azərbaycanlı əhalinin azalmasına nail ola bilməsələr də azərbaycanlı əhalinin sayı haqqındaki məlumatları müxtəlif vasitələrlə azaldıblar. Bu vazitələrdən biri kəndlərin sünə surətdə boşaldılması olub. Kənddə əhali yaşadığı halda kəndin adı şiyahidan silinib, yaşayış məntəqəsinin xəritədə işaretəsi olduğu halda adı göstərilməyib, kənddəki qurumlar - kən soveti, klub, kitabxana, tibb məntəqəsi və s. ləğv edilməklə və ya başqasına birləşdirilməklə əhalinin yaşayış şəraiti sünə surətdə çətinləşdirilib və s.

Öz təşəbbüsümlə sənədləri və xəritələri topladım, bu məsələni Milli Məclisdə müdafiə etdim və 10 vahid belə kəndin adının bərpa edilməsinə nail oldum.

52-il iş stajım var. 29-il 10-aydır Dövlət qulluğunda qüsursuz işləyirəm.

Müharibə veteranıym. Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüyəm.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 22 iyun tarixli, 1282 nömrəli sərəncamı ilə Dövlət qulluğunda səmərəli fəaliyyətə görə "Tərəqqi medalı" ilə təltif edilmişəm.

Ramiz Yusifov məcburi köçkün kimi Bakı şəhərində məskunlaşmışdır. O, tez-tez keçmiş günlərini yadına salır və ailəsi ilə birlikdə doğma Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

**ƏBDÜLQASIMOV
ELXAN
NADİR OĞLU**

1950-

Elxan Əbdülqasimov 1950-ci ildə may ayının 11-də Şuşa şəhərinin "Çuxur" məhəlləsində anadan olmuşdur. O, 1957-ci ildə Şuşa şəhər 1-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, həmin məktəbin X sinfini 1967-ci ildə müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Elxan uşaqlıq illərində çox dəcəl olmuş, qarşısına çıxanı "sən niyə bizim məhəllədən keçirəsən" deyib sataşardı. Məhəllə uşaqları ondan çəkinər, onunla ehtiyatlı dolanardılar. Onların məhəlləsindən keçənlər həmişə ehtiyatlı olardılar. Elxan məhəllə uşaqları ilə tez-tez Daşaltı çayına gedər, çayda çimər-üzməyin qaydalarını öyrənərdilər. Onlar qalın ağacların hündür yerlərinə çıxar, nazik qanadların budaqlarında müxtəlif idman hərəkətləri göstərərdilər və yay günlərini belə maraqlı keçirərdilər.

Elxan Əbdülqasimov məktəb partası arxasında oturduğu zamanlardan idmanı sevmış, voleybol, futbol, basketbol, yüngül atletika, stolüstü tennis idman

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

növləri ilə məşğul olmuşdur. Eyni zamanda o, musiqini də sevmiş, atası ona məktəb illərində oxuduğu zaman bir gitara da almışdır. Tələbəlik illərində Elxan estrada ansamblı yaratmış və dəfələrlə televiziya ekranlarında müvəffəqiyyətlə çıxış etmişlər. Onun ləqəbi də vardır. "Şeyx". O vaxt Avropada yeni yaranmış estrada mahnıları və rəqsleri içərisində "Şeyx" rəqsı xüsusi yer tuturdu. Elxan həmin rəqs gitarada həm yaxşı ifa edirdi, həm də öz füsünkar kişi gözəlliyi ilə, gözəl bədən quruluşu ilə rəqs edirdi. Elxanın ifasında bu rəqs elə seçilirdi ki, hamı ona tamaşa edirdi. Xüsusi ilə də xanımlarla rəqs edəndə onun utancaq görkəmi, üzündə olan xəfif qızartı ona daha da xüsusi gözəllik verirdi. Ona görə də yaxın adamları, dostları, yoldaşları ona "Şeyx" yox, "Şexi" adını, ləqəbini vermişdilər. "Şeyx" sözünün mənası eyni zamanda "Xeyirxah" deməkdir. Elxan, həm də şeir və futbol həvəskarı olmuşdur.

İdman insanlarda iradəlik, çeviklik, dözümlülük, cəsarətlilik və sair bir çox başqa gözəl xüsusiyyətləri tərbiyələndirir. Elxan da tədricən bu xüsusiyyətləri özünə aşılamağa başlayır. Şəhərin mərkəzində yerləşən keçmiş mədəniyyət evinin səhnəsində güləşənləri görəndən sonra o, qəti qərara gəlir ki, mən də güləşçi

olacağam. Səhərisi gün Elxan sinif yoldaşları ilə Pedagoji məktəbin idman zalına gəlirlər. Orada qızığın məşq gedirdi. Tanınmış məşqçi ali təhsilli Altay Rüstəmov güləşənlərə öz tövsiyələrini verir, güləşin sirlərini öyrədir, fəndləri bir-bir uşaqlara başa salırı. Elxan sinif yoladaşı Tahir Məmmədov ilə gəlmələrinin səbəblərini məşqçiyə bildirdilər. O da onları nəzərdən keçürüb, güləş idman növünə marağı olduğunu biliib, razılıq verdi. Onlar məşqə başladılar. Güləşənlərdən Niyazi Əliyev, Qənimət Əliyev, Murad Quliyev, Sabir Yusifov, Konsur Məmmədov, Rasim Hacıyev və başqaları öz güclərini sınayırdılar.

Növbəti gün Elxan dostu Tahir ilə məşqlərə başladılar. Onlar məşqçi Altay müəllimin göstərişlərini yerinə yetirir, güləşin sirlərini öyrənir, fiziki hazırlığıni möhkəmləndirirdilər. Keçirilən gərgin məşqlər öz bəhrəsini verdi. Belə ki, onlar rayon birinciliyinin iştirakçısı oldular. Yarışlar Şuşa mədəniyyət evinin səhnəsində keçirildi. Bu yarışda Elxan öz məharətini göstərdi. O, bütün rəqiblərinə qalib gələrək birinci yerə çuxdi. Güləş həvəskarları Elxanın bu debutunu yüksək qiymətləndirdilər. Məşqçi Altay Rüstəmovun isə sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Zarafat deyil, bir neçə ay bundan qabaq məşqə gələn Elxan indi şəhər çem-

pionu olmuşdur. Qardaşı Tahir də qardaşının bu qələbəsinə sevinirdi. Çox çəkmədi ki, Elxan əsl güləşçiyyə məxsus idmançı görkəmi aldı. Onun bu qələbəsi hamını sevindirirdi. Qarşında Vilayət birinciliyi yarışları Elxanı daha yaxşı məşq etməyə sövq edirdi. O, məşqlərini davam etdirir, bildiyi fəndləri, fiziki hazırlıqlarını təkmilləşdirirdi. Təxminən bir aydan sonra Stepanakert şəhərinin "Dinamo" idman salonunda keçirilən Vilayət birinciliyində iştirak etdi. O, 57-kq çəki dərəcəsində çıxış edirdi. İlk rəqibi Hadrut rayonundan olan bir erməni güləşçisi oldu. Elxan "bedro" fəndindən istifadə edib, onu xalçanın üzərinə yuxdu və kürəklərini yerə vurdu. Təəssüf ki, salonda azlıq təşkil olunan yalnız şuşalı azarkeşlər idi. Onlar Elxanın bu qələbəsinə ürəkdən sevinirdilər. Növbəti güləşçi Martuni rayonunun güləşçisi idi. Elxan çətinlik çəkmədən ikinci rəqibini də üstələdi. Onu da sol əlindən tutub, dizini yerə qoyub başı üzərindən döşəyə çırpdı. Bu erməni güləşçi üçün gözlənilməz oldu. Aradan bir qədər keçidkən sonra Elxan Mardakert idmançısı ilə güləşməli oldu. Ona da güc göstərib bir neçə dəqiqə ərzində 3:1 xal hesabı ilə qalib gəldi və finala yüksəldi. Elxanın güləşçi yoldaşları da yaxşı nəticələr göstərirdilər. Ancaq yerli hakimlər bir az erməni güləşçilərə "kömək-

liklər" edirdilər. Nə etmək olar. Məşqçimiz Altay müəllim özü də dəfələrlə hakimlərə yanaşib öz iradlarını bildirirdi. Amma, nə faydası, öz işlərində idilər. Elxan Əbdülqasimov sonuncu döyüşünü Stepanakert güləşçisi ilə keçirdi. Bu döyüş çox gərgin və maraqlı keçdi. Belə ki, Elxan birinci hissədə xal qazana bilmədi. İkinci hissədə erməni güləşçi Elxani döşək üstünə yixaraq iki xal qazandı. Elxan əsəbiləşmişdi. Bir az da yorulmuşdu. Erməni güləşçi vaxtı gecikdirmək istəyirdi. İkinci hissə sürətlə başlandı. Elxan gözəl bir fənd işlədərək, rəqibi təhlükəli vəziyyətə saldı. Lakin erməni güləşçi bu vəziyyətdən çıxdı. Elxan məcbur olub ikinci hissənin axırına 25-saniyə qalmış, Stepanakert güləşçisinə "zasep" üsulu ilə fənd işlədərək onu xalça üzərinə yıxdı və kürəklərini yerə vurdur. Gec də olsa, həkim fit verdi və Elxanın qalib galdiyini bildirib, onun əlini yuxarı qaldırdı. Elxan Vilayət çempionu oldu. Məşqçi Altay müəllim sevindiyindən xalça üzərinə çıxıb Elxani qucaqladı və öpdü, sax ol, Elxan, sən Vilayət birinciliyində ilk dəfə çıxış etdin və mənim başımı uca elədin. Əməyimi sənə halal edirəm. Sonra Əliyev Ni-yazı (pezi) onu başı üzərinə qaldırib bir neçə dəfə xalçanın ətrafında dövrə vurduqdan sonra qolları üzərində soyunub-geyinmə otağına apardı. Şuşa komandası sərbəst güləş üzrə Vilayət çempionu olmuşdular.

Vilayət idman Komitəsinin rəhbərliyi Şuşa komandasını təbrik edib, onun bütün üzvlərinə fəxri fərمانlar və qiymətli hədiyyələr verdi. Bu parlaq qələbə haqqında 1967-ci ildə Şuşa qəzetində geniş məqalə yazılmışdır.

Elxan Əbdülqasimovu Şuşada bu idman nailiyətlərinə və gözəl xasiyyətlərinə görə hamı sevir, ona hörmət edir, tanışındırlar. "Cuxur" məhəllənin yetirməsi olan Elxan yaraşıqlı oğlan olmuşdu. Onun gözəl qaməti, hündür boyu, yekə qəşəng gözləri, yaraşıqlı fizianomiyası, şüx yerişi, saçlarını yana daraması ona xüsusi kişi gözəlliyyi verirdi. Dostları da onunla fəxr edir və ona güləşti davam etdirməyi məsləhət görürdülər. Beləliklə, 1967-ci ildə Elxan orta məktəbi qurtarib, elə həmin il Bakı şəhərində Bünyadzadə adına Xalq Təsərrüfatı İnstitutuna qəbul oldu. Onun üçün yeni həyat başladı. Bakı mühüti onu daha da zənginləşdirdi. Belə ki, o, oxuduğu ali təhsil ocağında da öz sevimli peşəsi olan sərbəst güləş növü ilə yenidən başqa məşqçilər tərəfindən davam etdirməyə başladı. İnstitut hayatı Elxan üçün yeni səhifələr açdı. O, tələbə dostları arasında özünü böyük hörmət qazandı. Keçirdiyi məşqlər onu daha da püxdələşdirir, təcrübəsini artırır, yarışlara ciddi hazırlaşırırdı. İnstitutdaxili yarış-

larda o, təcrübəli güləşçi kimi özünü göstərə bildi. Eyni zamanda yarışları 62-kü çəkidi 1-ci yerde başa vurdu. Demək olar ki, qısa müddədə bütün institut tələbələri və müəllim heyəti Elxanı tanıdı. O, bundan sonra SSRİ ali məktəblərinin sərbəst güləş üzrə keçirilən birinciliyində müvəffəqiyyətlə çıxış etdi və institutun idman şərəfini layiqincə qoruya bildi. Eyni zamanda onun şəklini də, institutda idmançıların şərəf lövhəsinə vurdular. Elxan həm də yaxşı oxuyurdu. Təhsilini davam etdirirdi. Hər il Elxan oxuya-oxuya bir neçə mötəbər yarışda iştirak edirdi. Həmişə də yüksək yelər tuturdu. Onun institut hayatı çox maraqlı keçmişdir. Gözəl dostlar, yoldaşlar onu bir neçə gün görməyəndə yaman darıxırdılar. Elxanın yaxşı dostluğu, gözəl yoldaşlığı var. O, hamı üçün sadıq dostdur. Bu münvanla Elxan institut həyatına son qoydu. O, ali təhsil almaqla bərabər, həm də Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatı normalarını yerinə yetirdiyi üçün ona sərbəst güləş üzrə "SSRİ İdman ustalığına namizəd" adı verilmişdir.

Institut həyatından sonra o, 1971-ci ildə sovet ordusu sıralarında bir il xidmət etmişdir. Rusyanın böyük şəhərlərindən birində yəni Novosibirskdə qulluq etmişdir. Burada da o, idmançılar rotasında olmuş, güləşməni davam etdirmişdir. Gərgin məşqlər,

yarışlar, dairə birincilikləri onun günlərini daha da qısaltmış, bir göz qırpmında bir ilin neşə keçdiyini heç özü də hiss etməmişdir. Hərbi hissənin daxili yarışları onun üçün adı bir məşqə benzəyirdi. Komandanlıq həm bir idmaçı-güləşçi kimi, həm də bir intizamlı əsgər kimi ona böyük hörmət edir, sevirdilər. Hətta, Elxanı bir ildə iki dəfə məzuniyyətə buraxmışdır. Elxan hərbi hissədə müxtəlif millətlərin nümayəndələri ilə dostluq edir, onlara hörmətlə yanaşırıdı. Onlar da Elxana xoş münasibət göstərir, onu bir idmançı kimi sevir, onu eşidirdilər. Nəhayət, Elxan 1972-ci ildə əsgəri xidmətindən tərxis olundu. Doğma Şuşaya qayıtdı. Amma, burada duruş gətirə bilmədi. Bakıya köçdü və burada öz ixtisası üzrə işləməyə başladı. Müstəqillik dövründə isə özüne bir şirkət yaradıb dostları, yoldaşları başına yiğdi. Büyük bir saray tikdirdi. Adını da "Şuşa" qoydu. İndi həmin sarayda yüzlərlə cavanları başına toplayıb, onlarla birlikdə xalqa xidmət edir.

Elxan Əbdülkəsimov Qarabağ müharibəsində öz kəsərli sözünü deyənlərdən olmuşdur. O, Şuşa və şuşalılar üçün əlindən gələn hər bir şeyi etmişdir. Şuşaya çoxlu yardımçılar, köməklilər (Hər sahədə) göstərmişdir. Bakı şəhərindəki qospitallarda və xəstəxana-

lарында олан yaralı əsgər və zabitlərimizə və daha sonralar isə Bakıda məskunlaşan şuşalılarımıza dəfələrlə həm mənəvi, həm də maddi cəhətdən böyük köməkliliklər göstərmişdir.

Elxan Əbdülfəsimovun nümunəvi ailəsi var. İki oğlu və bir qızı. Beş nəvəsi var. Elxan ömrünün 69-cu ilinin baharını yaşayır, tez-tez Şuşadakı günlərini gəzünün qabağına gətirir, erməni güləşçilərinə necə qalib gəldiyini yadına salır və tezliklə Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

GƏNCƏLİYEV
BABAŞAH
XASAY OĞLU

1950-

Gəncəliyev Babaşah 10 fevral 1950-ci ildə Ağsu rayonunda anadan olmuşdur. Demək olar ki, uşaqlıq illərinin 10-ilini rayonda keçirmişdir. Ailə vəziyyəti ilə əlaqədar olaraq, onlar 1961-ci ildə Şuşa şəhərinə köçmüsərlər. O illərdən başlayaraq, Şuşanın füsunkar qoyunduda yaşamışlar. Babaşah 1961-ci ildə təhsilimi Şuşa 1-nömrəli orta məktəbdə davam etdirmiştir. O, 12-yəşində olarkən idmanın güləş növünə marağlı artıb.

Qənimət və Babaşah məşq zamanı

1968-ildə orta məktəbin VIII sinfini bitirib, Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil olmuşdur. O illərdən başlayaraq, sərbəst güləşlə məşğul olmağa başlamışdır. Texnikumda qruplar üzrə keçirilən yarışlarda o, öz çəkisi (52-kq) üzrə qalib olmuşdur. Yarışlarda qalib olmayı onu daha da ruhlandırib. 1968-1972-ci illərdə həm texnikumlararası yarışlarda, həm də Dağlıq Qarabağ üzrə keçirilən yarışlarda iştirak etmişdir. Kecirdiyi yarışlarda öz çəkisi üzrə 1-ci yerləri tutmuşdur. 1972-ci ildə hərbi xidmətə olmuşdur. O, hərbi xidmətdə olarkən idman rotasına düşmüş, məşqlərini davam etdirmişdir. Uzaq Vladivostokda yaşadığı hərbi hissənin daxili sərbəst güləş yarışlarında məşqçisi SSRİ-idman ustaşı Yuri Davidovun rəhbərliyi ilə 67-kq çəkidə çempion olur. O, idman rotasındaki əsgərlərin sevimliyi olur. Demək olar ki, hərbi hissənin komandirindən tutmuş adı əsgərinə qədər hamı ona hörmət edir, onu tanıyırlar. Babaşah daha da məşqlərə ciddi yanaşır, gələcək yarışlara özünü doğrultmağa can atırı. Məşqlərdə əsasən fiziki hazırlığı, taktiki hərəkərləri, güləşin fəndlərini təkmilləşdirirdi. Özünə inamını daha da yaxınlaşdırırırdı. Məşqçi Davidov Babaşahın növbəti yarışlarda yüksək nəticələr göstərəcəyinə inanırdı. Babaşah bunu yaxşı başa düşür, daha da intizamlı olmağa çalışırı.

Növbəti yarışlara ciddi hazırlanmış Babaşah Gəncəliyev bu dəfə çəkisini bir qədər artırıb, 62-kq çəki dərəcəsində gücünü sınamaq istəyirdi. O, özünə inamını doğrultdu. Hərbi Dairə üzrə keçirilən yarışlarda Babaşah finala qədər gəlib çıxdı. O, rəqiblərinə ən çox sevdiyi ("Suples") fəndi (yəni güləşçini sinəsi üstə qaldırıb başı üzərindən arxaya atmaq) işlədərək, onların kürəklərini döşəyə vurdu. Final görüşündə isə o, Ukrayna güləşçisinə minimal hesabla ududzu və II yerə çıxdı. Əlbəttə, Babaşah mükafatçılar siyahısına düşdü, ancaq çempion da ola bilərdi... Məşqçi Yuri Davidovun gilə-gilə axan göz yaşları Babaşahın dediyinə görə indi də onun gözlərinin qarşısındadır... Babaşah qulluq etdiyi hərbi hissənin komandanlığı tərəfindən dəfələrlə fəxri fermanlar, diplomlar və başqa hədiyyələr almışdır. Ən böyük hədiyyəsi Vladivostok şəhərinin yaranmasının il dönümüne aid olan kiçik monument idi. 1974-cü ildə hərbi xidmətdən tərxis olunduqdan sonra Şuşaya qayıdan Babaşah əvvəlcə Şuşa uşaq evində Həmkarlar təşkilatının sədri, sonra isə o, işləyə-işləyə ali təhsilini davam etdirmişdir. O, ali təhsilli tarix müəllimidir. Eyni zamanda 1974-cü ildən Dağlıq Qarabağ üzrə keçirilən sərbəst güləş birinciliklərdə iştirak etmişdir. Stepanakert şəhərində, Martunedə, Hadrutda yarışlarda qalib olmuşdur. Bu illərdə

Respublika birinciliklərində Əli Bayramlıda, Şamaxıda, Sabirabadda, Bakıda yarışlarda iştirak etmiş, keçirdiyi görüşlərin əksəriyyətində mükafata layiq yerlər tutmuşdur. Demək olar ki, keçirdiyi gərgin və maraqlı görüşlərdə 21-dəfə diplom və fəxri fərmanlar almışdır. Diplomlar və fəxri fərmanlarla təltif olunmuş Babaşah Cəncəliyev 1980-ci illərdən sonra məşqçilik fəaliyyətinə başlamışdır. Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda gənc güləşçilərin hazırlanması ilə məşğul olmuşdur. Yetişdirdiyi idmançılar, yarışlarda yüksək yerlərə layiq görülmüşlər. Açıq etiraf etməliyik ki, biz məşq etdiyimiz vaxtlarda bizə yaxşı şərait yaradılmamışdır. Məşq etmək üçün güləş döşəkləri çatışmırıdı. İndi müasir idman qurğuları, geniş idman zalları mövcuddur. İndiki gənc nəsillər idman zalları ilə əhatə olunub. Yarışlarda qalib olmaq üçün daha gözəl şərait yaradılıb. Mən inanıram ki, müasir gənclər idmanla daha yaxşı məşğul ola bilirlər. Babaşah məşqçiləri Altay Rüstəmovu, Sabir Yusifovu və Vanyani həmişə minnətdarlıq hissi ilə yada salır, formalaşmağında onlara rəhmət oxuyur. Babaşah Cəncəliyevin gözəl yeri, gözəl bədən quruluşu, ala gözleri, gözəl qaməti, qıvrım saçları ona xüsusi yaraşlıq verir. O, qarşidan gələndə görürsən ki, əsl güləşçi gəlir, sanki kimisə vurmağa gedir...

Gəncəliyev Babaşah Xasay oğlu dəfələrlə Dağlıq

Qarabağ Muxtar Vilayətinin çempionu olmuş, Şuşa rayon İdman Komitəsi, Şuşa rayon Komsomol Komitəsi və "Məhsul" idman Cəmiyyətləri Mərkəzi Şurasının birinciliklərində və Respublika yarışlarında müvəffəqiyyatla çıxış etmişdir. 1976-ci ildə Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatının tələb və normativlərini müvəffəqiyyatla yerinə yetirdiyi üçün ona Vilayət İdman Komitəsinin qərarı ilə "1-ci dərəcəli güləşçi" adı verilmişdir.

Gəncəliyev Babaşahın dedikləri:

1988-ildən sonra mənfur ermənilər torpaq iddiasına düşdülər. Mən o, dövrə Vətənimizin və Şuşa şəhərini erməni işgalından xilas etmək üçün əlimə silah alıb, torpaqlarımızı qorumuşam. Yaradılmış özünü müdafiə dəstələri batalyonunda komandir müavini və zifəsində çalışmışam. Amil Əhmədovun rotasında (3-nömrəli) komandir müavini olmuşam. Çox təəssüflər olsun ki, gözəl Şuşamızı qoruya bilmədik. 27-ildir ki, qəçqınlıq şəraitində Bakıda yaşayıram. İnanıram ki, yaxın illərdə topaqlarımızı işgaldən azad edəcəyik. Hal-hazırda mənim nəvəm Gəncəliyev Məhəmməd Toğrul oğlu idmanın sərbəst güləş növü ilə məşğul olur. Yaşının az olmasına baxmayaraq, keçirilən yarışlarda yüksək yerlər tutmuşdur. Öz çəki dərəcəsində 3-dəfə 1-ci yerə layiq görünlüb. Ona görə də medal və fəxri fərmanla mükafatlandırılıb. Mən sevinirəm ki, mənim

yolumu nəvəm davam etdirir.

İndi Şuşa şəhərindən 27-ildir ki, ayrı düşmüşük. Tez-tez o illəri xatırlayıram. Güləşçi dostlarımı, Əliyev Niyazini, Əliyev Qəniməti, Hacıyev Rasimi, Məmmədov Konsuru, Əbdülfəsəmov Tahiri, Qasımov Vaqifi, Rüstəmov Namiqi, Nəsibov Ədaləti yadına salıb, keçən günlərimin ən gözəl anlarını yaşayırıram. Onu qeyd etməyə borcluyam ki, sərbəst güləş növü ilə məşğul olduğum vaxtlarda, həm də idmanın şahmat növü ilə də məşğul olmuşam. 1983-cü ildən Şuşa Uşaq Gənclər İdman Məktəbinin direktoru vəzifəsində işləmişəm. Təqəüdə çıxana kimi məktəbin direktoru vəzifəsində çalışmışam. İnanıram ki, doğma torpağımıza qayıdanınan sonra Şuşada gözəl idman qurğuları tikiləcək, övladlarımız gözəl şəraitdə yaşayacaqlar.

Gəncəliyev Babaşahın nümunəvi ailəsi var. 3-oğlu və 5-nəvəsi var. Aile üzvüleri yoldaşı Gəncəliyeva Solmaz, övladları: Gəncəliyev Tural, Gəncəliyev Toğrul, Gəncəliyev Rəşad hal-hazırda əmək fəaliyyəti ilə məşğuldurlar. Nəvələri Davud, Fətimə, Zeynəb, Xədicə orta məktəblərdə təhsillərini davam etdirirlər. Babaşah Gəncəliyevin böyük oğlu Tural Gəncəliyev hüquqşunasıdır. Çexiya Respublikasında, Kanada ölkəsində səfirliliklərinə işləyib. İngilis, rus, çex, alman dillərini müəkkəməl bilir. O, hal-hazırda "Azərbaycan Respublikası

Dağlıq Qarabağ bölgəsinin azərbaycanlı icması" ictimai birliliyinin sədridir. Onların da arzusu odur ki, doğma Şuşaya qayıtsınlar. Onlar məcburi köçkün kimi Bakı şəhərində məskunlaşmışlar. Babaşah ailəsi, övladları və nəvələri ilə birlikdə qaçqınlıq həyatı keçirirlər. Babaşah Gəncəliyev həyatının 69-cu baharını yaşayır, sağlam və gümrahdır. Babaşah Şuşalı güləşçilərin tez-tez məşqlərinə tamaşa edir, öz göstərişlərini verir, Şuşada, Dağlıq Qarabağda keçirdiyi güləş həyatından, rəsmi yarışlardan və yoldaşlıq görüşlərindən, mənfur ermənilərə necə qalib gəlmələrindən yana-yana danışır, tezliklə ailəsi ilə, nəvələri ilə birlikdə Şuşaya qayıdağı günü isə səbrsizliklə gözləyir...

HACIYEV
RASİM
MÜRSƏL OĞLU

1952-

Hacıyev Rasim 18-aprel 1952-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. O da öz həmyaşıdları kimi 1959-cu ildə Şuşa 1-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfina getmiş, 1967-ci ildə həmin məktəbin VIII sinfini müvəffəqiyatla bitirmişdir. Sonra o, təhsilini Məşədi Əzizbəyov adına Şuşa Pedaqoji məktəbində davam etdirmiştir.

Hacıyev Mürsəl kişinin ailəsində böyük oğlanları Rəşid və Ramizdən sonra üçüncü oğlu Rasim dünyaya gəlir. Ailənin sevinci birə-on qat artır. Zarafat deyil, üçüncü oğlan uşağı doğulub. Qohum-əqraba Mürsəl kişiyə göz aydınlığı verdilər və onun adını Rasim qoyular.

Aylar, illər ötüb keçir, Rasim böyüyürsü. O, yaşıdlarından çox fərqlənirdi. Həddindən artıq qüvvətli, qoçaq, hünərli idi. Məhəllə uşaqları içərisində fiziki cəhətdən seçilir, sağlamlığını qoruyur, orqanizmini möhkəmləndirir, gimnastika alətlərində məşğul olurdu. O,

uşaq yaşlarından idmana çox bağlı olmuşdur. Bir neçə idman növü ilə məşğul olub, amma, güləşə olan böyük marağı onu güləş məşqinə gətirib çıxardı. Altay Rüstəmovun rəhbərliyi altında oxuduğu məktəbin idman salonunda məşqlərə başladı.

Rasim Hacıyevdə yaxşı qüvvə, yaxşı güləşçi istedadı, yaxşı fiziki hazırlıq, yaxşı texnika, güləşçiyyə lazım olan yüksək xüsusiyyətlər cəmləşmişdir. O, güləşçi yoldaşları ilə Nəsibov Ədalət, Qasımov Vaqif, Əliyev Qənimət, Rüstəmov Namiq, Məmmədov Konsur, Gəncəliyev Babaşah, Əbdülqasimov Tahir, Paşayev Əbülfət, Xalıqverdi və başqaları güləşin fəndlərini, texnikasını, fiziki hazırlığını böyük həvəslə oyrənirdilər. Onun güləşçiyyə məxsus göstərdiyi fərdi hərəkətlər həmisi ona uğur gətirirdi. O, rəqibə qarşı çox amansız, qısa müddət ərzində qələbə qazanmaq, cəld hərəkəti ilə fənd işlətmək, artıq onun üçün adı bir məşqə çevrilmişdir. Bu iradı keyfiyyətlər onun həyatında müxtəlif çığırlar açmışdır. Belə ki, o, keçirilən güləş yarışlarında həmişə üstünlük əldə edir, təcrübəsini artırır, güləşin sirlərinə bələd olurdu.

Bir dəfə Şuşada futbol yarışı keçirilirdi. Rasim də öz məktələrinin idman şərəfini qoruyurdu. Baxmayaraq ki, Rasim oxuduğu məktəbin idman şərəfini qoru-

yurdı və həmin oyunda qalib gəldilər, bir nəfər oyundan sonra Rasimə yaxınlaşıb ona öz iradını bildirdi: Oğlum mən səni yaxşı bir güləşçi kimi tanıyıram, həmisi də sənin güləşməyinə baxıram. Mənə elə gəlir ki, sən futbol ilə məşğul olmaqdansa, güləşlə məşğul olsan, daha böyük müvəffəqiyət qazana bilərsən, çünki, sənin güləşçiyyə xas olan gözəl bədən quruluşun var. Yerisindən məlumdur ki, sən əsl güləşcisinə. Əgər sən başqa idman növü ilə məşğul olsan, heç bir nəticə qazana bilməyəcəksən. Bu mənim sənə bir mütəxəssis kimi məsləhətimdir. Bu mütəxəssis məşhur və tanınmış, ağır çəkili güləşçi, "Şuşa güləşinin günü" sayılan İsmayılovdur.

Rasim Hacıyev Pedaqoji məktəbdə 4-il oxumuşdur. O, ibtidai hazırlıq qrupunda təhsil almaqla bərabər, idmanın güləş növünü hədsiz dərəcədə sevirdi. Tez-tez keçirilən şəhər, rayon birinciliklərində iştirak edir, 52-kq çəki dərəcəsində öz qüvvəsini yoxlayırırdı. Qənimət Əliyev, Ədalət Nəsibov, Konsur Məmmədov və Rasim Hacıyev sərbəst güləşlə eyni çəkidə güləşirdilər. Onların güləşi daha maraqlı və gərgin keçirdi. Həmişə də öz aralarında söz-söhbət olurdu. Onların 4-ü də eyni çəkidə, eyni boyda, eyni bədəndə, eyni qüvvədə idilər. Məşqçi Altay müəllim onları bir-biri ilə gü-

laşdırırdı özü də məəttəl qalırdı ki, bunların hansı qalib gələcək. Çox maraqlı idi ki, onların nəfəsləri də eyni idi, yorulmaq bilmirdilər. Altay müəllim Vilayət və Respublika yarışlarına 52-kq çəkidə bu 4-nəfərdən hansını yarışa aparmağı, özü də çətinlik çəkirdi. Axırda məcbur olub 4-ü də aparırdı. Elə olurdu ki, onlardan birini 52-kq yox, 57-kq çəki dərəcəsində yarışa buraxırdı. Səhv də eləmirdi. Yəni heç birinin xatirinə dəymirdi. Nəticələr də pis olmurdu. Bunların içərisində Qənimət Əliyev ayaqdan çox yaxşı işləyirdi, əgər rəqibin ayağı onun əlinə keçsə idi, mütləq o, qalib olacaqdır. Rasimin qolunda isə elə qüvvə var idi ki, rəqib güləşçini qollarından və ya bədənində tutsa idi, mütləq onun kürəklərini yerə vuracaqdır. Konsur Məmmədovun güləş zamanı aldadıcı hərəkətlərini heç bir güləşçi edə bilməzdidi. Ədalət Nəsibovun gülümşəyərək gözəl texnikasını heç kim başa düşməzdi, o, rəqibini elə yumşaq tərzdə fəndə salırdı ki, özü də məəttəl qalırdı və onu heç kəs bacarmazdı. Ona görə də məşqçi Altay Rüstəmov onların bu gözəl fəndlərinin qarşısında aciz qalırdı, eyni zamanda bu güləşçilərin iradı keyfiyyətlərini, xüsusiyyətlərini görüb fəxr edirdi. Axi bu hərəkətləri o özü onlara öyrətmüşdür.

Rasim Hacıyev Şuşa Pedaqoji məktəbi qurtardıqdan sonra 1972-ci ildə hərbi xidmətə çağırıldı. O, sovet

ordusu sıralarında Rusyanın İrkutsk şəhərində xidmət etməyə başladı. Qısa vaxt ərzində onu idman rotasına dəvət etdilər. O, burada idmanla məşğul olur, əsas fiziki hazırlığını artırırırdı. Ən çox sevdiyi sərbəst güləş məşqlərini davam etdirməyə başladı. Burada da tezliklə yeni güləşçi dostlar tapdı. Nikolayev familialiyalı idman uстası güləşçilərə məşq keçir, onların həm fiziki hazırlığını, həm də texniki hazırlıqlarını təkmilləşdirirdi. Bir neçə aydan sonra Rasim yarışlarda iştirak etdi. Əvvəlcə hərbi hissə yarışlarına qatıldı. Başqa millətlərdən olan güləşçilər də öz qüvvələrini sınayırdılar. Rasim bu yarışda yaxşı çıxış edərək 1-ci yerə çıxdı və məşqçinin etimadını doğrultdu. Komandanlıq tərəfindən təşəkkür aldı. Artıq onu hərbi hissədə əsgər və zabitlərin hamısı yaxşı tanıydı.

Rasim Hacıyev növbəti yarışlara hazırlaşırdı. O, məşqçinin rəhbərliyi altında ciddi məşq edir, texniki və taktiki hazırlıqlarını daha da təkmilləşdirirdi. Qısa vaxt ərzində Rasim rus dilini mükəmməl öyrəndi. Məşqçi Nikolayevin tapşırıqlarını tez və sürətli yerinə yetirir, onu diqqətla dinləyir, güləş fəndlərini daha da dərindən öyrənir, ustalığını artırırırdı.

Rasim təxminən 1-ildən çox idi ki, ordunda xidmət edirdi. Eyni zamanda güləş məşqlərində də iştirak edirdi. Komandanlıq onu yanına çağrırdı. Məzuniyyətə

gedəcəyini bildirdi. Lakin Rasim ona öz etirazını bildirdi. Bir neçə gündən sonra İrkutsk hərbi dairələrinin birinciliyi uğrunda güləş yarışları keçiriləcəkdir. Ona görə də mən yarışı qoyub məzuniyyətə gedə bilmərəm, deyə Rasim bir az ciddiləşdi. Komandir ona bu sözleri deyə bildi: Molodets, Qadjiyev, ti nastoyaşıy Kafkazes! Rasim bir neçə gündən sonra İrkutsk dairəsinin birinciliyi uğrunda yarışlarda iştirak etdi və yüksək nəticə göstərərək 1-ci yerə çıxdı. Ona hərbi dairənin fəxri fərmanı verildi, həm də ən çox sevinən onun məşqçisi Nikolayev oldu. O, xidmət etdiyi hərbi hissənin idman şərəfini layiqincə qoruya bilmişdi. Komandanlıq onu yüksək yer tutduğuna görə həm təbrik etdi, həm ona çavuş rütbəsi verdi, həm də iki həftəlik məzuniyyətə buraxdı.

Rasim Hacıyev 1974-cü ildə ordudan tərxis oldu. O, doğma Vətəni olan Şuşaya qayıtdı. Şuşa turist bazasında 1992-ci ilə kimi, yəni Şuşa şəhəri işğal olunana qədər orada direktor müavini vəzifəsində işlədi.

Rasim Hacıyev dəfələrlə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyi uğrunda keçirilən sərbəst güləş yarışlarında çempion olmuşdur. O, Vilayətdə tanınmış, güclü güləşçilərdən biri sayılırdı. Hətta, tələbə ikən DQMViN yiğma sərbəst güləş komandasının tərkibində qonşu respublikalarda, o cümlədən Dağıstan

Respublikasında Şuşanın və Qarabağın idman şərəfini layiqincə qorumuşdur. Eyni zamanda Şamaxıda, Gəncədə, Sumqayıtda, Mingəçevirdə, Əli Bayramlıda və başqa şəhər və rayonlarda sərbəst güləş yarışlarında çıxış etmişdir. Bəzi vaxtlar mükafatçılar sırasında olmuşdur. Çıxış etdiyi şəhər və rayonlarda həmişə fəxri fərmanlar, diplomlar, müxtəlif qiymətli hədiyyələr qazanmışdır. Bütün əldə etdiyi bu nəticələr sayəsində Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatını normalarını yerinə yetirdiyi üçün ona "İdman ustalığına namizəd" adı verilmişdir. Onu da bildirim ki, Rasim Hacıyev hakimlik etməyə də çox can atıldı. O, bir neçə il şəhər və rayon birinciliklərdə hakimlik etmişdir. Ədalətli olduğu və oyunları yüksək səviyyədə idarə etdiyi üçün ona sərbəst güləş üzrə Vilayət yarışlarında hakimlik etmək hüququ verilmişdir. Eyni zamanda o, Bakı şəhərində hakimlik üzrə 1-aylıq kurs da keçmişdir.

Rasim Hacıyev məlum Qarabağ hadisələri ilə əla-qədar olaraq, həmyerililəri kimi o da doğma Vətəni Şuşanın müdafiəsinə qalxdı. Necə deyərlər, güləş döşeyini silahlı əvəz etdi. Müharibə başlayan gündən, yəni 1988-ci ilin yanvar ayından 1992-ci ilin may ayının 8-ə kimi silah əlindən yerə düşmədi. Amma, xain düşmən olan ermənilər satqınlıq nəticəsində doğma Şuşamızı Sovet ordusunun köməkliyi ilə işğal etdilər.

Rasim Hacıyev hal-hazırda Rusyanın Moskva şəhərində məcburi köçküñ kimi məskunlaşdır. Hərdən bir Bakıya gəlir, şuşalılarla görüşür. Tez-tez keçmiş günlərini yada salır, mənfur ermənilərə idmando, sərbəst güləşdə necə qalib geldiğini və bütün şuşalıların vaxtı ilə onlara hərtərəfli kömək etdikləri günü xatırlayır, nə vaxtsa düşmənlərə qalib gələcəyimizi düşünür və doğma Şuşamıza qayndacağımızı səbrsizliklə gözləyir...

SƏFƏROV
FƏXRƏDDİN
MƏTLƏB OĞLU

1952-

Səfərov Fəxrəddin Mətləb oğlu 01 iyul 1952-ci ildə Fizuli rayonunun Aşağı Yağlavənd kəndində ziyanlı ailəsində anadan olmuşdur. 1959-cu ildə həmin kənddə 1-ci sinifə getmiş və VIII sinifi müvəffeqiyyətlə bitirmişdir. Sonra kəndlərində orta məktəb olmadığı üçün qonşu Büyük Bəhmənli kəndində X sinifi əla qiymətlərlə oxumuşdur.

Fəxrəddin Səfərov orta məktəbdə oxuyarkən bədən tərbiyəsi müəllimi Bəli Səfərov ona və onun taytuşlarına güləş məşqi keçmişdir. Fəxrəddin Səfərov isə 68-kq çəki dərəcəsində öz qüvvəsini göstərə bilmüşdür. Güləşçi yoldaşlarından Pənah, Əlibaba, Muxtar, Qismət və başqları müntəzəm olaraq məşqlərdə iştirak edir və ustalıqlarını artırırlar. Orta məktəbdə yuxarı sınıflarda oxuduğu illərdə məktəbdaxili və rayon birinciliklərində bir neçə dəfə çıxış etmiş, tezliklə rayon miqyasında püxtələşmiş bir güləşçi kimi tanınmağa

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

başlamışdır. 1969-cu ildə orta məktəbi yüksək qiymətlərlə bitirmişdir.

1970-ci ildə Gəncə Pedaqoji İnstytutunun "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı" fakultəsinə qəbul olmuşdur. İnstytutda oxuyarkən ən çox sevdiyi idman növü sərbəst güləşlə məşqul olmağa başlamış, daha doğrusu davam etdirmiş və tezliklə bədən tərbiyəsi müəllimləri Zahid Kosayev, Firdun Qurbanov və Ramiz Həsənovun nəzərlərini cəlb etmişdir. Məşq etdiyi "Dinamo" idman cəmiyyətinin möhtəşəm salonunda keçirdiyi məşqlər zamanı ona göstərilən fiziki və texniki hazırlığı, güləşin fəndləri, taktiki ustalığa malik olmayı, orqanizmin hərtərəfli inkişafı və onun formallaşmasına müsbət təsir göstərmişdir. Fəxrəddin bu qayğıdan bəhrələnir və ona göstərilən etimadı doğrultmağa çalışır. Onun bir yaxşı cəhəti də var idi. Məşqçilər tərəfindən ona göstərilən müxtəlif fəndləri tez anlayır, başa düşür və cəld yerinə yetirirdi. O, elə sürətlə fəndləri işlədirdi ki, bu onun tez bir vaxtda qələbə qazanacağına inam yaradırdı. Bu gənc tələbə yarışlara yaxşı hazırlaşlığı üçün bütün görüşləri yüksək səviyyədə keçirəcəyinə inanırdı.

1970-ci ildə oxuduğu institutda başqa idman yarışları kimi güləş yarışları da keçirildi. Burada institut üzrə keçirilən sərbəst güləş yarışlarında Fəxrəddin

Səfərov 74-kq çəki dərəcəsində bütün rəqiblərinə qalib gələrək 1-ci yerə çıxmışdır. Yenə həmin il Bakı şəhərində Azərbaycanın Ali Məktəblərinin birinciliyində 74-kq çəki dərəcəsində iştirak etmişdir.

1971-ci ildə Gəncə şəhər birinciliyi uğrunda keçirilən yarışlada II yerə çıxmışdır.

Fəxrəddin Səfərov Gəncə Kənd Təsərrüfatı İnsti-tutunun idman zalında Zaqafqaziya üzrə institutlara-rası birinciliklərdə yüksək səviyyədə çıkış edərək fəxri kürsünün III pilləsinə qalxmışdır. 1971-ci ildə isə 74-kq çəki dərəcəsində mükafata layiq görülmüşdür.

1972-ci ildə Gəncə şəhərində institutlararası ya-rişlarda da I yerə çıxmışdır.

1972-ci ildə Respublika Ali Məktəblərinin birin-ciliyi uğrunda Bakı şəhərinində Politexnik institutu-nun idman sarayında keçirilən yarışlarda III yeri tut-muşdur.

Fəxrəddin Səfərov 1973-cü ildə oxuduğu insti-tutun daxili yarışlarında I yer, həm də Gəncə zonası üz-rə keçirilən birincilikdə çempion olmuşdur. Burada maraqlı bir hadisə baş vermişdir. Gəncə "Neftçi" cə-miyyətinin məşqçilərindən biri Fəxrəddini yanına çä-gırıb finalda uduzmağı ondan tələb etmişdir. Bunu eşi-dən Tibb texnikumunun müəllimi, keçmiş güləşçi, sirk pəhləvanı olmuş, yarışların baş hakimi Ələddin

Hüseynov mikrafonla gur səslə, bir az da əsəbi halda dedi: Fəxrəddin sən necə lazımdır, güləşməlisən! Onun bu sözlerini eşidəndə elə bil qoluma yeni bir qüvvə gəldi, ürəkləndim və həvəsa gəlib rəqibimin kürəklərini 17 saniyəyə yerə vurdum. Salonu alqış səsləri bürüdü və hakim mənim əllərimi yuxarı qaldırdı. Bu final görüsü idi. Rəqibim isə qazaxlı güləşçi idi.

Gəncə şəhərində Azərbaycan yiğma komandasının məşhur güləşçiləri də həmin görüşlərə tamaşa edirdilər. Rafiq Hacıyev, Telman Paşayev və başqları ilə də mən orada tanış oldum və onlar məni öz məşqçilərinə dəvət etdilər. Mən bir neçə dəfə onlarla bir yerdə məşq etməli oldum və bu cür Avropa və Dünya çəmpio-nları ilə bir yerdə olmağımla fəxr etdim. Məşqçilərim də mənim bu nəticələrlimlə fəxr edirdilər.

1974-cü ilin mart ayında oxuduğum Gəncə Dövlət Pedaqoji İnsti-tutunun daxili birinciliyi keçirildi. Ar-tıq mən tanınırdım. Heç kim mənim bu yarışda birinci yeri tutmağıma şübhə etmirdi. Elə də oldu. Bu yarışda da mən sərbəst güləş üzrə I yeri tutdum. Məşqçilərimin dediyinə görə bu institutda son illərdə belə yüksək nə-ticə göstərən güləşçilər olmamışdır. Rektorluq da məni qiymətləndirmiş, hətta, şəkliyi idmançıların şərəf löv-həsinə vurmusḍular. Rəhbərlik tərəfindən mənə dəfə-lərlə fəxri fermanlar, diplomlar, kuboklar və qiymətli

hədiyyələr verilmişdir. Ən əsası isə Rektor Qabil Seyidov məni yanına çağırıb təyinatını hansı şəhərə, rayona istəyirsən? dedi. Mən də Şuşanı seçdim. O da məməniyyətlə razılıq verdi. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi...

1974-cü ildə aprelin 4-də Respublika Ali Məktəblərinin sərbəst güləş üzrə birinciliyi keçirildi. Həmin yarışlarda bir neçə rəqibimə qalib gəlib finala çıxdım. Finalda Bakının "Dinamo" idman cəmiyyətinin güləşçisində bir neçə fənd göstərdim. Lakin alınmadı. O, mənə xal hesabı ilə qalib gəldi. Mən II yerə çıxdım. Həmin görüşdən sonra mən Səfərov Fəxrəddin Mətləb oğlu 1974-cü ildə Ümumittifaq Vahid idman təsnifatı nörmətiylərinin qaydalarına uyğun olaraq sərbəst güləş üzrə "Idman ustalığına namizəd" nörməsini yerinə yitirmiş oldum.

Həmin il Moskva şəhərində keçirilən M. V. Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin idman salonunda yoldaşlıq görüşündə (yəni Gəncə institutu ilə Moskva Dövlət Universiteti arasında) 74-kq çəkidə SSRİ Ali Məktəblər birinciliyi qalibinin kürəkləri ni yerə vurub I (birinci) yerə çıxdım. Məğlub etdiyim güləşçinin məşqçisi Avropa çempionu Usanov və Böyük Vətən müharibəsi illərində Moskva şəhərinin ko-

mendantı olmuş məşhur pəhləvan Krutkovski təecübələ hər ikisi əllərimi sıxıdlar. Universitetin Rektoru Xoxlov universitetin vimpelini və fəxri fərmanını təntənəli surətdə mənə təqdim etdi.

Təyinatımı Şuşa şəhərinə aldım. 3 nömrəli orta-internat məktəbində ixtisasım üzrə pedaqoji fəaliyyətə başladım. 1975-ci ildə orta-internat məktəbdə pedagoji şura keçirilirdi. Məktəbin direktoru şagird kontingentinin dolmaması ilə əlaqədar öz narazılığını bildirirdi. Sonra mən söz alıb öz fikrimi bildirdim. Yəni ondan xahiş etdim ki, mənə bir boş otaq versinlər, mən də bir güləşçi kimi orada güləş məşqi keçim və buna görə də şuşalı uşaqlar güləş məşqinə galmak xatirinə internat məktəbinə gəlsinlər. Bu fikir bütün kollektivin xoşuna gəldi. Direktor Sərhad Əsədovun idmana böyük marağı var idi. O, mənə tədris korpusunun ikinci mərtəbəsində bir otaq verdi və mənə nəzarət edəcəyini bildirdi. Mən isə məşqlərə başladım. Heç 10-15 gün keçməmiş şəhər məktəblərindən uşaqlar internat məktəbə axısdılar. Kontingent də belə doldu. Hər şey qaydasına düşdü. Mən böyük həvəslə məşqlər keçirdim. Bir neçə aydan sonra 4 nömrəli orta məktəbin idman salonunda şəhər üzrə güləş yarışları keçirildi. 3 nömrəli orta-internat məktəbin güləşçiləri mənim rəhbərliyim altında ilk dəfə idi ki, çıxış edirdilər. Ümumi

hesabda həm komanda, həm də şəxsi birincilikdə Çərkəz, Ədalət, Nasir I yeri tutdular.

Bu qələbədən sonra məni Şuşa rayon idman komitəsinə dəvət etdilər. Komitənin rəhbərliyi mənə həm Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda, həm də Xüsusi internat məktəbinin idman salonunda pullu məşq keçməyi təklif etdi. Mən də məmənuniyyətlə onların təkəlfini qəbul etdim. Növbəti gün daha ciddi surətdə məşqlərə başladım. Mirtiyev İlqar, Hüseynov Allahverdi, Rüstəmov İlqar, Hüseynov Təvəkkül, Mahmudov Azər və başqaları 1976-1982-ci illərə qədər mənim rəhbərliyim altında güclü məşqlər keçmiş və dəfələrlə şəhər, Rayon, Vilayət, Respublika və Ölkə birinciliklərində çıxışlar etmiş və mükafata layiq yerlər tutmuşular.

Fəxrəddin Səfərov 1975-ci ildə Almaniya Demokratik Respublikasında ordu sıralarında tank batalyonunda hərbi xidmətdə olmuşdur. Bir neçə gündən sonra onu hərbi idman oyunları batalyonuna göndərdilər. Onlara xüsusi məşqlər keçirdilər, Almaniyada olan hərbiçilərin sərbəst güləş üzrə birinciliyi keçirildi. Mən həmin yarışda II yerə çıxdım. Sonra yenə hərbi hissəyə gəldim. Məşq toplantılarında 74-kq çəki dərəcəsində məni Ukraynanın paytaxtı Kiyev şəhərinə göndərdilər. Stepanakertdə yaşayan və yarışlar zamanı həmişə baş katib olan Əlixan Muradovun oğlu Sergey

Muradov da iştirak edirdi. Ancaq biz bu yarışda yer tutta bilmədik. Almaniyaya qayıdan sonra Vittenburq şəhərinin yaranmasının 750-illiyində təşkil edilmiş sərbəst güləş yarışlarında I yerə çıxdım. Hərbi hissənin komandanlığı mənim və Sergey Muradovun yarışlardakı çıxışlarımızı nəzərə alaraq, bizi hərbi hissənin tədbirlərində fəxri fərmanlarla və qiymətli hədiyyələrle mükafatlandırdı. Sonra vaxtından əvvəl bizi 10 günlük məzunuiyyətə göndərdilər.

Fəxrəddin Səfərov Qusarda keçirilən 32-kq daş-qaldırma (Pudluq) yarışlarında 1987-ci ildə Respublika birinciliyində 75-kq çəkida I yerə çıxmışdır. Ailə qurduğuna görə Respublikanın yiğma komandasının tərkibinə getmədiyi üçün adını yarış protokolunda II yerə saldılar. Ona görə də onu SSRİ birinciliyinə aparmadılar...

1975-1980-ci illərdə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin sərbəst güləş yarışlarında Fəxrəddin Səfərov 6 dəfə iştirak edib, bu illər ərzində cəmi bir dəfə məğlub olub. Həmişə çempion titulunu özündə saxlaya bilib. Onun Şuşa idmanında, o cümlədən güləşmə sahəsində çox böyük xidmətləri olub. Demək olar ki, Hafis Yusifov, Vanya və Fəxrəddin Səfərov məşqçilik dövründə vicdanla işləmiş, güləş üzrə yüzlərlə dərəcəli id-

mançılar, o cümlədən onlarla idman ustalığına nəmizəd və idman ustaları hazırlamışlar. Həmin idmançılar da doğma Şuşamızın həmin dövrlərdə idman şərəfini layiqincə qorumuş, üçrəngli Bayraqımızı yüksəltmiş və himnimizi səsləndirmişlər!

Fəxrəddin Səfərov 1988-1992-ci illərdə məlum Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar torpaqlarımızın bütövlüyü uğrunda yaranan könüllü ilk döyüş batalyonunun (816 nömrəli hərbi hissə Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin müvafiq əmrinə əsasən) hərbi hissə komandiri vəzifəsinə təyin edilmişdir. Şuşa, Ağdam, Ağdərə, Kəlbəcər uğrunda fədakarlıqla döyüşmüştür. Hal-hazırda onun 67-yaşı var. Öz idman və hərbçi formasını saxlayır və istənilən vaxt torpaqlarımızın azadlığı uğrunda bir batalyon komandırı kimi döyüşlərə hazırlır. O, keçmiş günlərini tez-tez yadına salır ailəsi, övladları və nəvələri ilə Doğma Şuşamıza, Fizulimizə o cümlədən işğal altında olan bütün rayonlarımıza qayıdağı günü səbərsizliklə gözləyir...

Fəxrəddin Səfərovun nümunəvi ailəsi, iki övladı və 5 oğlan nəvəsi var. Onlar da, babaları kimi idmançı və hərbçi olmağı arzulayırlar...

**QASIMOV
VAQİF
HÜSEYN OĞLU**

1952-

Vaqif Qasimov 12 iyun 1952-ci ildə Şuşa şəhərinin "Çöl qala" məhəlləsində anadan olmuşdur. O, 1959-cu ildə bütün həmyaşıdları kimi 1-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, həmin məktəbin 8-ci sinfini 1967-cu ildə bitirmiştir.

Vaqif Qasimov uşaqlıq dostları ilə birlikdə həmişə bir yerdə oynayar, bir yerdə gəzər, "Daşaltı çayı"na, "Səkili bulağı"na gedər, orada üzməyi öyrənər, hündür ağaclarla dırmanar, kiçik dağlara qalxar və orada günlərini maraqlı keçirərdilər. Məktəb illərində isə bədən tərbiyəsini və idmanı sevir, voleybol, futbol, gülləş, stolüstü tennis, yüngül atleti-

ka ilə məşgül olardı. Amma, güləşlə 8-ci sinifdə oxuya yanda məşgül olmağa başladı. O, orta məktəbin 8-ci sınıfını bitirib, 1968-ci ildə sənədlərini Məşədi Əzizbəyov adına Şuşa pedaqoji məktəbinin bədən tərbiyəsi şöbəsinə verdi. İmtahanlardan yüksək qiymət alaraq tələbə adını qazandı. Elə burada da güləş bölməsinə yazıldı. Məktəbin bədən tərbiyəsi müəllimi məşhur güleşçi Altay Rüstəmovun rəhbərliyi altında məşqlərə başladı. O, əvvəlcə 52-kq çəki dərəcəsində gücünü yoxladı. Altay müəllim güləşin sırlarını, texnikasını, fiziki hərəkətlərini bizə başa salırdı. Əvvəller bir az çətinlik çəkirdik. Sonralar yavaş-yavaş bu çətinliklərə öyrənməyə başladıq. Çox çəkmədi ki, biz yarınlarda iştirak etməyə başladıq. Güləşçi dostlarımıdan Konsur Məmmədov, Qənimət Əliyev, Rasim Hacıyev, Babaşah Gəncəliyev Namiq Rüstəmov, Tahir Əbdülfəzalımov, Ədalət Nəsibov, Əbülfət Paşayev, Xalıqverdi və başqaları sərbəst güləş üzrə Şuşa şəhər birinciliyində çıxış etdik və komanda birinciliyində qalib gəldik. Bu uğurdan sonra Altay müəllim bizə daha mürəkkəb fəndlər öyrətməyə başladı. Bir qədər vaxt keçəndən sonra biz Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyi uğrunda turnirə yollandıq. Komanda yoldaşlarımızdan bəziləri birinci dəfə idi ki, çıxış edirdilər. O cümlədən mən də, birinci

dəfə idi ki, Qarabağ birinciliyində iştirak edirdim. Yarışlar Stepanakert şəhərindəki "Dinamo" idman salonunda keçirilirdi. Bəxtim gətirmişi. Birinci dəfə olsa da, mən erməni güləşçiyə çətinlik çəkmədən qalib gəldim. 57-kq çəkidə güləşirdim. Altay müəllimin öyrətdiyi fəndlərdən biri qəflətən ayağımın birini rəqibin ayaqları arasından keçirib, əylərək başı üzərindən tullamaq fəndi idi. (Bu fəndə rus dilində "Zasep" deyirlər) Bu fənd güləşçi dostlarımıdan çox məndə yaxşı alındı. İkinci rəqibimi də həmin fənd ilə yixməli oldum. Azarkeşlərin hamisinin diqqəti məndə idi. Elə ki, bu fəndi mən işlədirdim, hamı məttəl qalırdı. Bundan sonra nə vaxt mən Dağlıq Qarabağ birinciliyində iştirak edirdim, onda məşqçilər öz güləşçilərinə məni göstərərək deyirdilər: baxın bu oğlanдан özünüzü gözlayın, elə edin ki, o, "zasep" fəndini işlədə bilməsin. Amma, xeyri yox idi. Mən fürsət tapan kimi həmin fəndi elə ustalıqla yerinə yetirirdim ki, rəqiblərim özləri də bir təhər olurdular və həmişə də qələbə qazanırdım. Mən bu fəndin hesabına dəfələrlə Vilayət çempionu olmuşam.

1972-ci ildə Şuşanın sərbəst güləş üzrə yiğma komandası Şamaxı şəhərində keçirilən Azərbaycan birinciliyində iştirak edirdi. Güləşçilərdən Konsur Məmmədov, Qənimət Əliyev, Quliyev Murad, Elxan

Əbdülfəsəmov, Ədalət Nəsibov, Namiq Rüstəmov, Rasim Hacıyev, Əbülfət Paşayev, Xalıqverdi və başqaları Şuşanın idman şərəfini qoruyurduq. Güləşçilərimiz Altay Rüstəmovun rəhbərliyi altında 48-52-57-62-68-74-82- 90-100 kq çəki dərəcələrində yarışlara yaxşı hazırlaşmışdıq. Güləşçilərimizdən bir neçəsi öz çəki dərəcəsində mükafata layiq yerlər uğrunda mübarizə aparırdılar. O cümlədən mən də 68-kq çəki dərəcəsində güləşirdim. O vaxt güləşin qaydaları belə idi: 9-də-qıqə, hər 3-dəqiqədən bir 1-dəqiqə fasılə veriliirdi. Mən Şamaxı güləşçisi ilə görüşürdüm. Birinci 3-dəqiqədə heç birimiz xal qazana bilmədik. İkinci hissədə mən imkan tapıb rəqibimi "Zəsep" fəndi ilə xalça üzərinə yuxdim və kürəyini yərə vurdum. Lakin bu fəndi nə rəqibim gözləmirdi, nə də hakim. Hakim görüşü davam etdirmək işarəsi verdi. Mən möhkəm əsəbiləşmişdim. Məşqçim Altay müəllim də mənim üstümə çıçırdı ki, güləşçi davam etdirim. İkinci hissə 2 xal hesabı ilə irəlidə idim. Yenə 1-dəqiqəlik fasılə verildi. Üçüncü hissədə də güləşməyə başladıq. Mən deyəsən bir qədər yorulmuşdum. Buna baxmayaraq, Şamaxıdan olan güləşçini ikinci dəfə "Zəsep" üsulu ilə yenə rəqibimin arxasını yərə vurub üstündə oturdum və əsəbi halda hakimə baxıb dedim: buna sözün nədir, deyib ayağa qalxdım. Gözlədim ki, hakim mənim əllərimi yuxarı qaldıracaq.

Amma, belə olmadı. Hakim məni kobudluq etdiyimə görə güləş döşəyindən qovdu. Altay müəllim mənim üstümə çıçırbı dedi, ay virdansız qələbəni əldən verdin. Bundan yaxşı şansın ola bilməyəcəkdi. Bu nə hərəkətdir sən etdin. Mən də acığımızdan Altay müəllimə dedim: Altay müəllim, sən mənim etdiyim bu hərəkətləri mənə öyrətməmişdin. Ona görə də mən bu haqsızlığa dözə bilmədim. Amma, hamı mənim qalib gəldiyimdən danışırı. Mən əsəbi halda soyunub-geyinmə otağına gedəndə bir nəfər yerli adam mənə yaxınlaşıb dedi: Afərin sənə, sən belə etməsə idin, əlbəttə, qalib olacaqdın. Bir də ki, yerli güləşçini qoyub sənə yüksək yer verməyəcəkdir. Bununla da mən Vaqif Qasımov güləş idman növünə son quydum və əlvida dedim! Onu da qeyd edim ki, biz geri Şuşaya qayıdanan bir neçə ay sonra məni Şuşa rayon İdman Komitəsinə dəvət etdilər. 4-illik güləş fəaliyyətimə görə və Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatı normativlərinin qaydalarına uyğun yerinə yetirdiyim üçün mənə 1-ci dərəcəli güləşçi adı verildi.

Qasımov Vaqifin yaraşlılıq görkəmi var. Onun yeri, hərəkəti, füsünkar qaməti, qalın qara qaşları və saçları ona xüsusi yaraşlıq verir. Gözəl nitq mədəniyyəti, qabiliyyəti, şadiq dostluğu, etibarlı yoldaşlığı, özünü

sakit aparması, lazım gələndə kəsərli sözü, ürəyi təmizliyi, şeir və musiqini sevməyi, bir sözlə düzgün insanlığı və başqa müsbət keyfiyyətləri onun əsl Pənahabadlı, əsl Qalalı, əsl Şuşalı olduğunu sübut edir! O, hələ bir adamın xatırınə dəyməyib. Haqsızlığı da qəbul etmir. Onun üçün fərqi yoxdur, dostdur, ya kim, düzədüz, əyriyə də əyri. Bu onun uşaqlıq vaxtından olan xarakteridir, amalıdır!

Vaqif Qazimov məlum Qarabağ hadisələrində öz kəsərli sözünü deyə bilməşdi. O, ilk gündən "Çöl qala" məhəlləsinin cavanlarını başına toplayıb Şuşanın müdafiəsinə qalxdı. Özünü müdafiə dəstəsinin qüvvəsi ilə yaralanmış əsgərlərimizi səyyar qospitallara çatdırıb, onların həyatını xilas edib. Cavanları ona verilən silahlarla təmin edib səngərlərdə, postlarda, lazım olan mühüm əhəmiyyətli obyektlərin zədələnməsinin qarşısının alınmasında fədakarcasına kömək göstərmişdir. O, bir komandir kimi lazımı, vacib işlər görmüş, tapşırıqları yerinə yetirmiş, öz hərbi Vətənpərvərlik borcunu bir hərbçi kimi layiqincə yerinə yetirmişdir. Kərgicahanda, Kosalarda, Cəmiliydə, Daşaltında və başqa yerlərdə o, qəhrəmanlıqlar göstərmiş, bəzi postlarımızda olan əsgərlərimizi ərzaq və silahlارla təmin etmişdir. Lakin, xəyanət nəticəsində satılmış doğma Vətəni Şuşanı xilas edə bilmədi. O, 1994-cü ilə kimi Qarabağın

müxtəlif strateji əhəmiyyətli yerlərində lazım olan vəzifəni layiqincə yerinə yetirə bildi.

Vaqif Qasimov bəzi şuşalılar kimi Bakı şəhərində məcburi-köckün kimi məskunlaşdı. Yaşının 67-i olmasına baxmayaraq, o, yenə də vuruşmaq arzusundadır. Doğma Vətəni azad etmək üçün əlindən gələni etməyə hazırlırdır. O, Şuşadakı əvəzsiz günlərini tez-tez yadına salır, idman yarışlarında və həyatda düşmənlərimizə necə qalib gəldiyini, onlara necə hörmət etdiyindən yana-yana danışır və müqəddəs Şuşamıza qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

RÜSTƏMOV
NAMIQ
ZÜLFÜQAR OĞLU

1952-

Rüstəmov Namiq 1952-ci ilin 16 may tarixində Şuşanın "Ağadədəli" məhəlləsində anadan olmuşdur. O, 1959-cu ildə Şuşa şəhər 1-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1967-ci ildə həmin məktəbin VIII sinfini bitirmişdir.

Namiq uşaqlıqdan dəcəl böyümüşdür. Məhəllə uşaqları ilə həmişə dalaşar, güləşər, ağaclarla çıxar, xüsusi ilə də tut və qoz ağaclarının ən yüksək qanadlarında gimnastika hərəkətləri edər, özünü ən qoçaq oğlan kimi göstərərdi. Məhəllə uşaqları ondan bir az çəkinər, o deyəni tez yerinə yetirəndlər. Tez-tez də Daşaltı çayına gedər, çayın ən gur yerlərindən daşlardan, kiçik qayalardan yığaraq çayın qarşısını kəsər, qamışlardan, otlardan istifadə edib, orada kiçik dərin hovuz yaradıb çıimdılrlar-üzürdülər. Beləliklə, yay günlərini maraqlı keçirəndlər.

Namiq hələ məktəbdə oxuduğu illərdə bədən təribəsi dərslərini sevmiş, futbol, voleybol, stolüstü tennis və yüngül atletika idman növləri ilə məşgul olmuşdur. Amma, onu çox maraqlandıran sərbəst güləş olmuşdur. O, əmisi tanınmış güləşçi Altay Rüstəmovun məsləhəti ilə pedaqoji məktəbdə keçdiyi güləş bölməsinə üzv yazıldı. O, burada əmisinin keçdiyi güləş məşqinə gəlir, özündən yaşca böyük güləşçilərlə birlikdə məşq edirdi. Güləşçilərdən Əliyev Niyazi, Əliyev Qənimət, Məmmədov Konsur, Quliyev Murad, Əbdülqasimov Elxan, Gəncəliyev Babaşah, Qasımov Vaqif, Nəsibov Ədalət və başqaları ilə güləş məşqlərində iştirak edir, özünü bacarıqlı bir idmançı kimi göstərmək istəyirdi.

Şuşa mühitində çoxlarının fiziki cəhətdən möhkəm olması, bir peşə kimi hər bir yeniyetmənin, gəncin qarşısında duran əsas məsələlərdən biri idi. Namiq də, bu gənclərdən biri kimi öz qamətini formalasdırmaq, qüvvəsini, gücünü, bacarığını inkişaf etdirmək üçün fiziki hazırlığını inkişaf etdirirdi. O, məşqlərdə putluq daşlarını qaldırmaqla, eyni zamanda ağırlıq qaldırmaqla, uzaq məsafələrə qaçmaqla daha da püxtələşir, çəkisi və boyu artır, qüvvətlenirdi.

Namiqin ehtirasla məşq etməsi, güləşə olan hə-

vəsi, qalib gəlmək əzmi nəinki özünün, hətta, yoldaşlarının da marağına səbəb olurdu. Keçdiyi məşqlərdə o, güləşin sırlarını, fəndlərini, texniki, taktiki hərəkətlərini əzmkarlıqla öyrənirdi.

Bir neçə ildən sonra Namiqin həyatında yeniliklər baş qaldırdı. O, şəhər birinciliyində 48-kq çəkidiə 1-ci yerə çıxdı. Sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Həmin il Namiq əmisi tanınmış məşhur güləşçi Altay Rüstəmovun (o, Pedaqoji məktəbdə bədən tərbiyəsi üzrə direktor müavini işləyirdi) göstərişi ilə 1967-ci ilde sənədlərini Məşədi Əzizbəyov adına Şuşa beynəlmələ Pedaqoji məktəbinin bədən tərbiyəsi və idman şöbəsinə verdi və qəbul imtahanlarından yüksək qiymətlər alaraq tələbə adına layiq görüldü.

Namiq Rüstəmov tələbəlik illərində fəallıq göstərmış, qabaqcıllar sırasında olmuş, bir idmançı kimi özünü bütün tələbə və müəllim heyətinə sevdirə bilmışdır. Güləş yarışlarında böyük həvəslə iştirak etmiş, həmişə də mükafatçılar sırasında olmuşdur. Oxuduğu bir neçə il ərzində o, intizamlı olmuş, bir güləşçi kimi pedaqoji məktəbin idman şərəfini layiqince qorumuşdur. Onun şəkli məktəbdə idmançıların şərəf lövhəsində asılmışdır.

Namiq Rüstəmov Vilayət yarışlarında çıkış edərkən onun bir amalı olmuşdur. Həmişə rəqibə aman

verməmək. Bu onun şüarı idi. O, güləşçi dostlarına da, bunu məsləhət bilirdi. Əgər o, yarışlarda istər şəhər birinciliyi olsun, istər Vilayət birinciliyi olsun, istərsə də Respublika birinciliyi olsun, onun üçün fərqi yoxdur, əgər o, formada deyilsə, nə olur olsun, məşqçiləri də, valideynləri də, yoldaşları da desə, o, heç vaxt yarışa çıxmazdı. Onu, güləşçi dostları çox sevirdilər. Onlardan biri də öz həmyerisi, bir qrupda oxuyan, şəhərdə tanınmış Vaqif Qasımov idi. Onlar bir-biri ilə o qədər yaxın idilər ki, bir-birlərini görməyəndə yaman darixirdilər. Tələbə yoldaşları bu cütlüyü həsəd aparırdılar. Onlar hansı yarış olursa-olsun hamisində iştirak edirdilər. İstər məktəb daxili, istər rayon birinciliyi, istər Vilayət birinciliyi, istərsə də Respublika çempionatı olsun, onlar üçün fərqi yoxdur. Demək olar ki, onlar universal idmançılar idi.

Namiq dəfələrlə Vilayət birinciliklərində yüksək yerlər tutmuşdur. O, 2-dəfə Vilayət çempionu olmuş və Dağlıq Qarabağın tərkibində Şamaxı şəhərində keçirilən Respublika birinciliyində iştirak etmişdir. Onun məşqçisi öz əmisi Altay Rüstəmov onun haqqında belə demişdir:

"Qardaşım oğlu Namiq çox ürəyi təmiz idmançıdır. Özündən böyüklərə qarşı çox mehriban, ağıllı, hör-

matlı, qabiliyyətli, ədalətli, mədəniyyətli davranışır. Onlardan çox şeylər öyrənir. Özündən kiçiklərə də hörməti çıxdur. Amma, bir az tərsliyi var. Tutduğundan əl çəkən deyil. Xüsusən də güləş yarışlarında onun bu iradı keyfiyyətləri özünü bürüzə verir."

1972-ci ildə Namiq Rüstəmov və Vaqif Qasımov, o cümlədən onların qrup yoldaşları Pedaqoji məktəbi qurtarıb, hərəsi Respublikanın bir zonasına təyinat aldı. Namiq və Vaqif isə öz doğma şəhərləri olan Şuşada qalası oldular.

Namiq Rüstəmov 1972-ci ildə sovet ordusuna sıralarına hərbi xidmətə çağırıldı. O, Rusiyanın şəhərlərinin birində Volqaqradda əsgərlik etməyə başladı. Orada da idman rotasında öz sevdiyi idman növü ilə məşğul olmağa üstünlük verdi. Namiq qısa vaxt ərzində öz əsgər yoldaşları ilə birlikdə güləşlə məşğul olur və yarışlara hazırlaşırdılar. Çox keçmədi ki, qulluq etdiyi hərbi hissənin birinciliyində Namiq 62-kq çəki dərəcəsində 1-ci yerə çıxdı. Rəhbərlik ona öz təşəkkürünü bildirdi. Batalyon komandiri Namiqi heç bir il keçməmiş həm intizamlı olmasına görə, həm yarışlarda yüksək yerlər tutduğuna görə, həm də xidmət etdiyi hərbi hissənin idman şərəfini layiqincə müdafiə etdiyinə görə təcili 10-günlük məzuniyyətə buraxdı.

Namiq bilik və bacarığını, əlindən gələn yaxşılıqlarını əsgər yoldaşları ilə birlikdə böldürdü. Bayramlarda Namiqin atası ona göndərilən bağlamanı əsgər yoldaşları ilə birlikdə açar, hamiya az da olsa, eyni bərabərə böldərdi. Hami onun bu xasiyyətinə görə hörmət edir, bir yoldaş kimi onu eşidir, sevir və güləş yarışlarında onu alqışlayırlar. Leninqradda keçirilən sərbəst güləş yarışlarında Namiq finala qədər yaxınlaşdı. Amma, Dair çempionu ola bilmədi. Buna baxmayaraq, o, 2-ci yerə çıxdı. Eyni zamanda komandanlıq tərəfindən Namiq birbaşa çavuş rütbəsi verildi. Komandanlıq onun bu nailiyyətlərini və insani keyfiyyətlərini nəzərə alaraq, onun şəklini də idmançıların şərəf lövhəsində asdırmışdır. Nəhayət, Namiq hərbi xidmətini müvəffəqiyətlə başa vurub, doğma Vətəni Şuşaya qayıtdı.

Namiq Rüstəmov yenə də güləşmə ilə məşğul olduğu üstün tutdu. Şuşa rayon Uşaq Gənclər İdman Məktəbində məşqçi-müəllim kimi, güləş bölməsi olmadıqdan voleybol məşqçisi üzrə ilk pedaqoji fəaliyyətə başladı. O, pedaqoji fəaliyyətlə bərabər güləş yarışlarında çıxışını davam etdirdi. O, sayızı-hesabsız fəxri fərmanlar, diplomlar, kuboklar və qiymətli hədiyyələr qazanmış, nəinki Şuşanın, eyni zamanda Dağlıq Qara-

bağın idman şərəfini güləşçi dostları ilə müvəffaqiyyətlə qorumuşdur. O, Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatı normativlərinin qaydalarını yerinə yetirərək, 1-ci dərəcəli güləşçi adını almışdır.

Namiq Rüstəmovun özündən başqa 6-qardaşı da, var. Şuşa şəhərində onları nümunəvi bir ailə kimi yaxşı tanırılar. Hamısı da təhsilliidlirlər. Eyni zamanda onların qardaşları da, idmanın müxtəlif növləri ilə məşgul olmuşlar. Onları idmançılar ailəsi adlandırsaq səhv etmərik. Atası Zülfüqar Rüstəmov da uzun illər milis mayoru rütbəsinə qədər yüksəlmışdır. Təqaüdə çıxana

qədər o, Şuşa rayon milis idarəesində rəis müavini vəzifəsində çalışmışdır.

Namiq Rüstəmov 1988-ci ildən 1992-ci ilə qədər Qarabağ mühəribəsində iştirak etmişdir. O, Vətənimiz Şuşanın azadlıq və istiqlaliyyətini müdafiə etmək üçün güləş doşayıni silahla əvəz etməli olmuşdur. O, xidmət etdiyi özünü müdafiə dəstələrinin tərkibində xain ermənilərə qarşı əzmkarlıqla vuruşmuş, lakin xəyanət nəticəsində satılmış gözəl Şuşa şəhəri ermənilər tərəfindən işğal edilmişdir.

Namiq Rüstəmovun gözəl ailəsi var. 2-oğlu, 1-qızı, 6-nəvəsi Namiqin həyatını rövnəqləndirirlər.

Namiq hal-hazırda Tər-tər rayonunda məcburi köçkün kimi məskunlaşmışdır. 67-yaşının olmasına baxmaya rəq, o, müdrik və ahil illərini yaşayır. O, Şuşadakı keçmiş gözəl günlərini tez-tez yadına salır. İdman yarışlarında mənfur ermənilərə qarşı necə qalib gəldiyini, onlara həmişə necə böyük hörmət və kömək etdiyindən öz-özünə yana-yana deyinir və doğma Şuşamıza nə vaxt qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

ƏBDÜLKASIMOV
TAHİR
NADİR OĞLU

1952-

İdman nədir: İdman əqlən, ruhan və cismən iki və daha çox insanın qarşılıqlı mübarizəsidir.

Şuşadan görkəmli şəxsiyyətlər çox çıxb. Lakin məqsədimiz onları sadalamaq deyil. Çünkü hər sahədən bir neçə nəfərin adını çıkməli olsaq, uzun bir siyahı alınar. Mövzumuzla əlaqədar tanınmış Azərbaycan pəhləvanları Rasim Rəsulov, Zakir Babayev, Adil Dadaşov, Nicat Abbasovun adlarını çəksək, məncə kifayət edər. Bu insanlar Şuşamızın, ümumiyyətlə, Azərbaycanımızın idman-güləş salnaməsinə parlaq səhifələr yazmışlar.

Bir nəfər haqqında bir qədər ətraflı bəhs etmək istəyirəm. Çünkü bu bahar onun anadan olmasının 67-ci ili başa çatır. Həm doğulub boy-a-başa çatdığı Şuşa torpağında, həm də uğur və qələbələrini qazandığı Bakı şəhərində baş vermişdir. O şəhərdə ki, təxminən yarım əsr yaşayıb, ali təhsil alıb, əmək fəaliyyəti ilə məşğul olub. Vətəni, xalqı üçün vətənpərvər vətəndaşlar,

istedadlı insanlar yetişdirib. Gənc nəslin mənəvi-əxlaqi kamilliyyi namınə bilik və bacarığını əsirgəməyib. Bu yaxşı örnək, nümunə isə öz şəxsiyyəti olub. Zəngin mənəviyyatlı insanların tərbiyə və təsir gücü isə daha tez bəhrəsini göstərir.

Söhbət açdığını şüşalı, bir sinifdə oxuduğum, xeyrəxah və gözəl insan haqqında yazmaq çoxdan ki arzum idi. Əlimə yaxşı fürsət düşüb. Onun haqqında bu kitabda yazmasaqla, ədalətsizlik olardı.

Bu gözəl insan Əbdülqasimov Tahir Nadir oğludur. O, 1952-ci ildə iyun ayının 18-də Şuşa şəhərinin aşağı hissəsində yerləşən "Çuxur" məhəlləsində anadan olmuşdur. 1959-cu ildə Şuşada 1- nömrəli orta məktəbə getmiş, 1969-cu ildə isə həmin məktəbin 10-cu sinfini müvəffəqiyyətlə başa vurmuşdur.

Uşaqlıq illərində o, pəhləvan olmaq arzusunda idi. Şuşada el pəhləvanlarına heyranlıqla tamaşa etdiyə, onda pəhləvanlığa güclü həvəs oyanırdı. Tahirlinin evləri şəhərin lap aşağı hissəsində olduğu üçün o, hər dəfə şəhərə çıxa bilmirdi. Küçələrindən Daşaltı çayına qədər olan məsafə o qədər yaxın idi ki, qayalıqlardan, "Qırx pilləkən"dən enib, 10-15-dəqiqəyə ora çatmaq olurdu. Tahir məhəllə uşaqları ilə İlhamla, Dəllək Aftandillə, Şünasi ilə, Eldarla, Mikayılla, Cabbarla uşaq evi onların qonşuluğunda yerləşirdi, oradakı bir neçə

dostları da onlara qoşulub yay aylarında demək olar ki, hər gün Daşaltı çayına gedir, orada "Dəvə batırın" deyilən yerdə çimirdilər, üzgüçülüyün qaydalarını öyrənirdilər. Qayalıqlara qalxıb-enirdilər, o cümlədən qalın ağacların budaqlarına çıxar, ağacdən-ağaca tullanar, fiziki cəhətdən möhkəmlənir, böyüyürdülər.

Bir gün Tahir məhəllə uşaqları ilə şəhərə çıxmışdır. Onlar Peşə məktəbinin yanından keçəndə orada özündən böyük olan cavanları idman formasında görübülər. Güləş məşqindən çıxırdılar. Tahir onları görəndə ürəyində bir hiss oyandı. Pəhləvanlıq arzusu yadına düşdü. Mən də güləşçi olacağam. Onda Tahirin 15-yaşı var idi.

Növbəti gün Tahir idman salonuna gəldi. O, şüşalı uşaqları gördükdə ürəyi lap qubarlandı. Məşqçiye yaxınlaşıb, utana-utana salam verdi. Güləşçi olmaq istəyirəm. Sonra ondan məşqə gəlməyi xahiş etdi. Kimin oğlusan, bala? məşqçi ondan soruşdu. "Çuxur məhəllə" də yaşayırıq, Nadir kişinin oğluyam. Tanınmış pəhləvan-güləşçi Altay Rüstəmov dedi, tanıldım, oğlum. Keç içəri, idman formanı geyin, qoşul uşaqlara məşq elə. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi.

Artıq mən sərbəst güləş üzrə məşq edirdim. Altay müəllim bizə ən çox fiziki hazırlığı öyrədirdi. Güləşdə birinci güləşçinin fiziki hazırlığı olmalıdır. Sonra

texniki, taktiki hazırlığı, daha sonra isə psixoloji hazırlığı möhkəm olmalıdır. Bu məşqçinin bizə dediyi sözlardır.

Biz yarışlara hazırlaşırdıq. Mən yüngül çəkidə məşq edirdim. 48-kq mənim üçün bəlkə də çox idi. Ancaq məşqçinin dediyinə görə deyilənləri, fəndləri daha tez qavraya bilirdim. Bu çox yaxşı xüsusiyyətdir. Güləşçilərdən Rasim Hacıyev, Konsur Məmmədov, Murad Quluyev, Niyazi Əliyev, Gəncəliyev Babaşah, Namiq Rüstəmov, Vaqif Qasımov, Qənimət Əliyev, Ədalət Nəsibov və başqaları canla-başla deyilənləri yerinə yetirildilər. Mən bir az fiziki hazırlıqla bir neçə nəfərdən yüksəkdə idim. Baxmayaraq ki, adı geyimdə bu hiss olunmurdu, amma, döşəkdə daha geniş bürüzə verirdi. Altay müəllim həmişə mənimlə zarafat edəndə bu sözləri deyirdi: Bu yaxşı görkəmdir, adamı tez aldadır. Rəqib adı geyimdə olanda fikirləşir ki, buna qalib gəlməyə nə var ki, amma, trikoda, yəni xalça üzərində görəndə canına vəlvələ düşür.

Nəhayət, Şuşa birinciliyi başlandı. Mən və mənim güləşçi həmkarlarım bu yarışa çox ciddi hazırlmışdıq. Həmişə Şuşa birinciliyi yüksək səviyyədə keçirilib. Demək olar ki, güləş Şuşada ən çox azarkeşi olan idman növüdür. Ona görə də idman salonunda iynə atsan

yerə düşməzdidi. Mənim güləşçi dostlarım dəfələrlə rayon və Vilayət birinciliyində iştirak etmişlər. Amma, mən çox həyacanlı idim. Bu birincilikdə 6 kollektivin idmançıları iştirak edirdilər. Şuşa 1-nömrəli internat məktəbi, Pedaqoji məktəbi, Kənd Təsərrüfatı məktəbi, "Məhsul" idman cəmiyyəti və 4-nömrəli orta məktəbin idmançıları öz qüvvələrini sınayırdılar. Mən ilk görüşüm Pedaqoji məktəbin güləşçisi ilə keçirib ona qalib gəldim. İkinci görüşüm isə internat məktəbinin güləşçisi ilə keçirib, ona "Melnisa" fəndini işlədib qalib gəldim. Üçüncü görüşüm də uğurlu oldu. Altay müəllimin sevincdən gözleri yaşarmışdı. Sən demə biz Şuşa idman komitəsinin adından çıxış edirdik. Mən bunu sonra bildim. Növbəti döyüşüm Kənd Təsərrüfatı texnikumunun güləşçisi ilə oldu. Bir az çətinlik çəkdim. Altay müəllim kənardan elə bil mənə qüvvət verirdi. O, elə siddi, qorxulu çıçırdı ki, uduzsam, onda gərək güləşə əlvida deyəm. Amma, belə olmadı. Rəqibim məndən böyük olsa da, çəkisi mənimlə bərabər idi. Ona da güc tətbiq edib, "Dəyirman" üsulu ilə ona qalib gəldim. Mən artıq finalda idim. Məşqçim məni kənarə çəkib, qulağımı dedi ki, bir az istirahət et, axırıncı görüşün olacaq. Mütləq qalib gəlməlisən. Yaman həyacanlı idim. Bir az da yorğun görünürdüm. Amma, ürəyimə qələbədən

başqa heç nə gəlmirdi. Nəhayət, məni xalçaya dəvət etdilər. "Məhsul" cəmiyyətinin üzvü erməni güləşçisi məndən həm hündür idi, həm də bir az ağır idi. Yorğunluğum çıxmışdı. Özümü yaxşı hiss edirdim. Görüş başlandı. İlkimiz də ehtiyatla hərəkət edirdik. Daha doğrusu biz bir-birimizdən çəkinirdik. O, fənd işlədərək məni döşəyə çırpdı. Mən bunu gözləmirdim. Birinci hissə onun xeyrinə qurtardı. 2:0 Bir dəqiqədən sonra ikinci hissə başlandı. Mən onun qollarını tutub özümə tərəf çəkdirdim. O, dartının əlimdən çıxdı. Güc verib onun belini iki əlimlə tutub yuxarı qaldırdım. Döşəyə vurmaq istədim. Alınmadı. Sonra ayağından yapışib o biri ayağını da bu biri ayağımla itəlib xalçaya vurdum və kürəklərini döşəyə sıxdım. Salonda səs-küy qulaq batırıldı. Hami mənə azarkeşlik edirdi. Axi bu final döyüşi idi. Birinci məni Qənimət Əliyev qucaqlayıb öpdü. Həkim Sabir Yusifov mənim əlimi yuxarı qaldırdı. Mən sevinciyimdən bilmirdim ki, nə edim. Şuşa çempionu olmuşum!

Qarşıda Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin birinciliyi uğrunda yarışlar gözləyirdi. Məşqçimiz Altay Rüstəmov bizə bir neçə gün istirahət verdi. Eyni zamanda mən dərslərimlə də məşğul olurdum. Orta məktəb müəllimlərim həmişə mənə deyirdilər ki, əgər

dərslərindən yüksək qiymətlər almasan, onda səni yarışlara buraxmayacaqıq. Amma, mən bu deyilənlərə baxmayaraq, yaxşı oxuyurdum. İdmanın da mənə köməyi dəyirdi. Həm intizamlı idim, həm də ciddi olmağa çalışırdım.

Təxminən bir aydan sonra Vilayət yarışları başlandı. Bu dəfə yarışlar Mardakert rayonunda keçirildi. Şuşanın sərbəst güləşçiləri bu turnirə yaxşı hazırlaşmışdılar. Mənim həm çəkim, həm də yaşım artmışdı. 52-kq çəkidə məşq edirdim. Özündən yuxarı çekilərdə güləşənlərlə məşqçimin öyrətdiyi fəndləri çatınılıklə olsa da, yerinə yetirirdim. Onlar da mənə bəzi güləş hərəkətlərini yerinə yetirməkdə lazımı köməkliklə göstərirdilər. Çalışırdım ki, göstərilən fəndləri tam öyrənim. Aprel ayı idi. Yarışlar orta məktəbin idman salonnunda keçirildi. Bütün komandalar görüşlərə hazır gəlmişdilər. Güləş həvəskarları Şuşa komandasının çıxışlarını gözləyirdilər. Güləşçilərimizdən Murad Quliyev, Rasim Hacıyev, Ədalət Nəsibov, Qənimət Əliyev, Konsur Məmmədov, Niyazi Əliyev, Namiq Rüstəmov, Gəncəliyev Babaşah, Vaqif Qasımov və mən böyük həvəslə, yüksək yer tutmağa gəlmışdım. Belə də oldu. Bu yarışda həm komanda birinciliyində birinci olduq, həm də bir neçə nəfər birinci və ikinci yerləri tutdular. Mardakert güləşçiləri ilə bizim aramızda bir

az gərginlik yarandı. Həm hakimlər tərəfindən, həm də azarkeşlər tərəfindən olan narazılıq tez aradan qaldırıldı. Məşqçi Altay müəllimi, güləşçilərdən Niyazi Əliyevi (Pezi) və Qənimət Əliyevi onlar yaxşı tanışdıqları üçün sakitləşdilər. Mənim güləşim isə Stepanakert idmançısı ilə daha maraqlı keçdi. Hamı elə bilirdi ki, erməni güləşçi mənə qalib gələcək. Amma, belə olmadı. Mən öz bildiyim kimi, başa düşdüğüm kimi güləşirdim. Xalça üzərində dövr edir, rəqibimi yorur, onu hərəkətlərimlə aldatmağa çalışırdım. Mən yeni öyrəndiyim "Melnisa" (Dəyirman) fəndindən istifadə etdim və yaxşı da alındı. (Güləşin bu fəndi belədir: Bu fənd qrupunun özünəməxsus elementi, fəndin icrası zamanı rəqibin çiçin etrafında döndərilməsidir. Bunun üçün qıçlaların, qolların, boynun, gövdənin müxtəlif tutulma üslubları mövcuddur. "Dəyirman" atmaların sərbəst güləş mədə çox geniş yayılması, onların səmərəli, baxımlı olması, təlim prosesində asan mənimlənilməsi və qorxusuz icrası ilə izah olunur. Bu fəndin yerinə yetirilməsi zamanı güləşçinin eks-fəndə məruz qala biləcəyi qorxusu yoxdur. Belə ki, onun kürəkləri rəqibin bədəni ilə möhkəm bağlanmışdır. Fənd müvəffəqiyyətlə tamamlanmazsa, başqa fəndə keçmək asandır). Sonra onu dəşəyə sıxıb kürəklərini yerə vurdum. Rəqibim isə cəld

çevrilib yerində qalxdı. Amma, gec idi. Ermənilər sənki yasa batdır. Şuşalı güləşçilər məni alqışladılar. Hakim mənim əlimi bir az yuxarı gec qaldırdı. Nəyəsə tərəddüt edirdi. Hakimlər kollegiyası əvvəlcə döyüşü davam etdirmək qərarına gəldilər. Lakin onların içərisində həmişə güləş yarışlarında baş katib olan Əlixan Muradov (0, milliyetcə ermənidir, bir az da düzgənlüyü sevən güləşçi-hakim olmuşdur) biza döyüşün mənim xeyrimə olduğunu bildirdi. Bununla da hər şey məlum oldu. Ən çox sevinən məşqçim Altay müəllim məni qucaqlayıb öpdü. Mən birinci dəfə idi ki, 17-yaşında Dağlıq Qarabağ çempionu adını qazanırdım. Sevinciyimdən bilmirdim ki, nə edim. Beləliklə, biz qalib gəlib birinci yerə çıxdıq. Şuşaya qayğıdan sonra Vilayət İdman Komitəsinin rəhbərliyi başqa mötəbər bir tədbirdə bizə diplomlar, fəxri fərmanlar və qiymətli hədiyyələr verdi. Şuşa rayon İdman Komitəsi, rayon Komsomol Komitəsi və "Məhsul" İdman cəmiyyətinin sədri bizi qələbə münasibəti ilə təbrik etdilər və komanda üzvüllerinin hamısına müxtəlif dərəcələr (1-ci və 2-ci) verdilər və bu haqda yerli qəzetə də məqalə verildi.

Tahir Əbdülkəsimov orta məktəbi qurtardıqdan sonra Bakı şəhərində ali təhsil almaq üçün sənədlərini Bünyadzadə adına Xalq Təsərrüfatı İnstitutuna verdi

və imtahanlardan müvəffəq qiymət alaraq tələbə adını qazandı. Onun üçün yeni həyat tərzi başlandı. O, elə birinci kursda bədən tərbiyəsi müəllimlərinin diqqətini cəlb etdi. Onların məsləhəti ilə güləş bölməsinə üzv yarıldı. Bu dəfə geniş salonda, hər bir şəraiti olan ali təhsil ocağında həm yaxşı təhsil aldı, həm də sevdiyi sərbəst güləş məşğələlərinə müntəzəm olaraq gəlməyə başladı. Bu dəfə ki, məşqlər təmamilə başqa səmtə yönəlməmişdi. Yalnız tez-tez keçirilən yarışlar və turnirlər Tahirin göz açmağa qoymurdu. Vaxtı da daralırdı. Amma, buna baxmayaraq, o, yarışlara hazırlaşır, özünün fiziki ustalığını artırırı. Tahir başa düşürdü ki, tələbəlik illərində idmandan nə uğur qazansa, yalnız güləşdə, güləş xalçası üzərində qazanacaq. İnamı çox keçmədi ki, ümidi lərini doğrultdu.

Təbiətən zəhmətsevər, çalışqan, inadkar, güclü və çevik olan gənc tələbə-idmançı, səylə məşq edir, fəndlərini cilalayır, daha mürəkkəblərini mənimseməyir, əks fəndləri döñə-döñə təkrarlayır, fiziki hazırlığını, texniki-taktiki üsulları təkmilləşdirir, məsul birinciliklərə, turnirlərə mənəvi-psixoloji cəhərdən təməl yaradırı. Məşqçilərinin bütün tövsiyə və məsləhətlərinə diqqətlə qulaq asır, məşqlərdə yaradıcı surət tətbiq etməyə çalışırı. Bircə məşqi belə buraxmırı. Məşqlərə

hamidən tez gəlir, hamidən sonra zalı tərk edirdi. Çətinlikləri də çox idi. Təhsil, qidalanma, məisət qayğıları. Amma, idmana, güləşə sevgi hissələri, güclü olmaq, qələbə çalışmaq, rəqibə məglub olmamaq qüruru daha güclüydü. İradə, dözüm, çalışqanlıq öz bəhrəsini verirdi. Üğurlardan arxayınlasmır, daha inadla məşqlərə davam edirdi. Təkcə bir faktı qeyd edək ki, Tahir 57-62 kq çəki dərəcəsində çox güləşçinin çəkindiyi favorit ki mi bir neçə il dalbadal Vilayət çempionu olub. (Onu da bildirim ki, Tahir tələbəlik illərində tək institutda yox, eyni zamanda Daxili İşlər Nazirliyinin "Dinamo" idman cəmiyyətlərinin məşqlərində də iştirak edib, SSRİ biribcılıklarında uğurla çıxışlar edib və çox vaxt da uğurlar qazanıb. Həmisə də qabaqcıllar sırasında yer tutub). Ona, Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatının normalarını yerinə yetirdiyi üçün "1-ci dərəcəli güləşçi adı"nın verilməsi hamının ürəyinçə olmuşdur. Onun, qısa vaxt ərzində bu fəxri ada layiq görülməsi institut müəllimləri və tələbələri arasında özünə böyük hörmət qazandırmışdır. Rektorluq tərəfindən təşəkkürlər, diplomlar, fəxri fərmanlarla təltif edilməsi onu daha da şöhrətləndirirdi. Hətta, şəklini də institutda idmançılar üçün ayrılmış şərəflövhəsinə vurulması heç də təsadüfi olmamışdır. Tələbələr onu sevir, ona böyük qayğı və hörmət edirdilər.

Bir dəfə Şuşada güləşçilər arasında Vilayət yarışlarında iştirak etmək üçün müsabiqə keçirilirdi. 62-kq çəki dərəcəsində konkurs böyük idi. Dağılıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin yaranmasının 50-illiyinə həsr olunmuş sərbəst güləş yarışlarına ciddi hazırlıq görüldü. Ona görə də həmin yarışa on çəki dərəcəsində güləşçilərin hamısı yoxlanıldı. Şuşa güləşçiləri birinci yeri tutmalı idilər. Belə qərara gəldilər ki, həmin yarışa Bakıda ali təhsil ocağında oxuyan tələbə, "Dinamo" idman cəmiyyətində məşqlərədə və yarışlarda çıxış edən tanınmış Tahir Əbdülfəsəmovu da dəvət etmək lazımdır. Elə də etdirələr. O, institut rəhbərliyindən icazə alıb Şuşaya gəldi və sınaqdan keçmək üçün özündən altı yaş böyük, ancaq çəkisi təxminən eyni olan həmyerilisi Murad Quliyevlə güləşməli oldu. Murad humanistlik göstərmək istədi ki, onu yaxşı tanır və məndən çox kiçikdir. Tahir də özündən böyükərə hörmət xatirinə onunla güləşmək istəmədi. Ancaq nə etmək olar. Bu idmandır. Amma, Tahirin "Dinamo" kimi cəmiyyətdə məşq etməsi hamı üçün çox maraqlı idi. Əlbəyaxa oldular. Demək olar ki, onların hər ikisi Şuşa güləşinə xas olan nümunəvi çıxışlar göstərdilər. Onlar "Melnisa", "Zasep", "Vertuška", "Bedro" fəndlərindən ustalıqla istifadə edib tamaşaçılara xoşbəxt anlar bəxş etdirələr. Hər ikisi də SSRİ idman ustalığına namizəd adını almış Şuşa

güləşçiləri idi. Bu gözəl cütlük onlara tamaşa edən həvəskar güləş azarkeşlərinə unudulmaz, yaddaşalan fəndlər göstərdilər. Amma, təcrübə, yaşı öz sözünü deyə bildi. Murad bu sınaq görüşündə üstünlük təşkil edirdi. Belə məsləhət oldu ki, onların hər ikisi Vilayət yarışlarında iştirak etsinlər. Tahir Əbdülfəsəmov isə humanistlik göstərib Murad Quliyevin yarışa getməsini məsləhət gördü. Budur, Şuşa idmançılarının bir-birinə qarşılıqlı hörmətinin nəticəsi. Belə də olmalıdır. Tahir belə düşünür ki, əger mən qalib gəlsə idim, yenə də Muradın Vilayət yarışlarına getməsinə razılıq verərdim. Bu onun alicənəblığını göstərirdi...

Dörd illik tələbə hayatı Tahir üçün çox maraqlı və yaddaşalan oldu. O, bu illər ərzində neçə-neçə böyük yarışlarda, o cümlədən institut daxili, Bakı birincilikləri, İnstitutlararası birinciliklər, SSRİ ali məktəblərinin və başqa idman cəmiyyətlərinin yarışlarında müvəffəqiyyətlə çıxışlar etmişdir. Şuşanın, Dağılıq Qarabağın, oxuduğu institutun idman şərəfini layiqincə qorumuş və dəfələrlə idman təşkilatlarının, idman cəmiyyətlərinin diplom, fəxri fərmanlarını, qiymətli hədiyyələrini almış, bir şusalı kimi, bir tələbə kimi öz vəzifəsini ləyaqətlə yerinə yetirmişdir.

Tahir Əbdülfəsəmov 1974-1975-ci illərdə sovet ordusuna sıralarına hərbi xidmətdə olmuşdur. O, hərbi

xidmət zamanı özüne müxtəlif millətlərin nümayəndələrindən yaxşı dostlarla, yoldaşlarla tanış oldu. Onun üçün fərqi yox idi. Hansı millətin sahibiən. O, Rusiyanın Tula şəhərində sərbəst güləş üzrə məşqlərini davam etdirdi. Burada da o, güləşin sırlarını daha da dərindən öyrənməyə başladı. Fiziki və taktiki hərəkətlərini möhkəmləndirdi. Keçirilən hərbi hissə üzrə yarışlarda müvəffəqiyətlə çıxışlar etməyə başladı. Maraqlısı odur ki, bu bir il ərzində dəfələrlə müxtəlif yarışlarda çıxış etdi və bir dəfə də olsun onun kürəklərini yerə vuran olmadı. Tahirin bu ağlına, bacarığına, şücaətinə, qüvvəsinə, texniki və fiziki hazırlığına heyran qalan hərbi hissə komandanlığı ona dəfələrlə təşəkkürler elan etdi. O da bunun müqabilində özünü intizamlı, iradəli, dözümlü, qabiliyyətli, qorxmaz bir əsgər kimi göstərə bildi. Ordudan tərxis olunduqdan sonra o, Bakı şəhərində qalmağı üstün tutdu. Öz ixtisası üzrə işləməyə başladı. Amma, öz sevimli peşəsi olan sərbəst güləşini davam etdirməyə başladı. "Dinamo" idman cəmiyyətində onu yaxşı tanıydılar. Tahir məşqçiye yaxınlaşaraq dedi, İsa müəllim, mənim bu yaşda güləşə böyük həvəsim var...

Neçə yaşın var?

Yenicə hərbi xidmətdən qayıtmışam. 21-yaşım var.

Nə vaxtdan bu arzuya düşmüsən?

Lap uşaqlıqdan.

Məşqçi fikrə getdi, indiyə qədər bu yaşda belə bir cəsarətli oğlana rast gəlməmişdim. Amma, nə etməli, belə bir təsadüf nəticəsində güləşməyə gələnlərin hamısı tez bir zamanda idmanla vidalaşa bilər. Bəs necə etməli?

Məşqlərimiz həftənin cüt günləri saat 6-da başlayır. Gecikməyəsən ha!- deyə məşqçi İsa müəllim gur səsi ilə mənə işarə etdi.

Bəli, həmin vaxtin gənc güləş həvəskarı, bu gün isə tanınmış "SSRI idman ustalığına namızəd" Tahir Əbdülfəzimovdur. Onun son dərəcə maraqlı idman həyatı həmin gündən başladı. Tahir bir neçə vaxt müvəffəqiyətsiz çıxış etsə də, həvəsdən düşmədi. Əksinə, məşqlərə daha inamla davam etməyə başladı. Gündəngünə ustalığını artırırdı. Güləşin bütün sırlarını öyrəndi. Tezliklə o şəhər çempionu oldu. Tahirin idman həyatı indiki gənclərə örnək olmalıdır!

Qarabağ müharibəsi Tahirin də həyatına hamiya olduğu kimi mənfi təsir göstərdi. O, bu işlərdə əlindən gələn köməklikləri etdi. Çoxlu-çoxlu yaralanmış əsgərlərin müalicəsində və Bakı şəhərində məcburi köçkün kimi məskunlaşan ailələrə öz mənəvi və maddi köməkliklərini əsirgəmədi. Xüsusi ilə də kasib insanlara öz

xeyirxah əlini uzatdı. Çoxlu şuşalılara öz ixtisaslarına uyğun iş verdi. Obyektlərində yerləşirdi. Yüzlərlə insanlara lazımı köməkliliklər və yardımalar göstərdi. Tahir də bütün şuşalılar kimi işgal olunmuş torpaqlarımızın azad olunacağına inanır...

Tahir Əbdülqasimovun çox gözəl qaməti var, orta boyu, yüngül çəkisi, sarışın üzü, ala gözləri, əla, əsl güləşçiyyə xas olan bədən quruluşu, gözəl yeri, əlləri ilə saçını yana daraması ona xüsusi yaraşlıq verir. Onun nümunəvi ailəsi var. O, həddindən artıq yüksək mədəniyyətə malikdir! O da bütün Şuşalılar kimi keçmiş günlərini yadına salır, doğma Şuşamıza qayıdacağı günü həsrətlə gözləyir. Ona uzun ömür, can sağlığı, həyatda və işlərində böyük-böyük müvəffəqiyyətlər diləyi-rəm! Eyni zamanda Bakıda gördüyü böyük, əzəmətli işlərini Şuşada davam etdirməyi arzulayıram!

AĞAYEV ASİF
MİSİR OĞLU

1954-

Ağayev Asif Misir oğlu 12 iyun 1954-cü ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1961-ci ildə o da həmyaşıdları kimi Şuşa şəhəri Hüsü Hacıyev adına 4-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinifinə getmiş, orta məktəbin 10-cu sinifin 1971-ci ildə bitirmişdir.

Ağayev Asif orta məktəb illərində oxuyarkən bədən tərbiyəsi və idmanı sevmiş, eyni zamanda futbol, voleybol, stolüstü tennislə məşğul olmuşdur. Böyük yetkin yaşa dolduqca yeniyetmələr və cavanlar arasında həmişə gücünə, qüvvəsinə və bacarıq keyfiyyətlərinə görə onlardan fərqlənirdi. O, həqiqətən də qüvvətli və enerjili görünürdü. Onun ən böyük silahı və yarağı qolunun gücü olmuşdur. Tay-tuşları içərisində o, hamidən demək olar ki, hündür, cəld, sürətli, qorxmaz və bacarıqlı idi. Sərbəst güləşə olan marağı onu peşə məktəbinin idman salonuna gətirib çıxartdı. Məşq yoldaşlarından Əliyev Qənimət, Əliyev Niyazi, Məmmədov

Konsur, Əbdülfəsimov Tahir, Gəncəliyev Babaşah, Rüstəmov İlqar, Babayev Ramin və başqları ona böyük ümid bəsləyirdilər. Məşqçiləri isə Məmməd Hümbətov, Vanya, Fəxrəddin Səfərov onun gələcəkdə güclü bir güləşçi olmasına şübhələri qalmamışdı. O, 74-kq çəki dərəcəsində mübarizə aparırdı. Həmişə dostları və yoldaşları ona deyirdilər ki, səndən yaxşı polis işçisi olar. Elə onlar deyən oldu. Asif Ağayev orta təhsilini başa vurub, əvvəlcə Vətəni qorumağa getdi. O, hərbi xidmətini Novosibirskdə 1972-1974-cü illərdə keçirməli oldu. Orada da cəvimi peşəsi sərbəst güləşlə məşğul olmağa başladı. Bu iki il müddətində o, dəfələrlə hərbi hissələrin daxilində, sonra isə hərbi dairələrin birinciliyində çıxışlar etməyə başladı. Məşqçisi İvan Bandarenko (O, sərbəst güləş üzrə SSRİ idman uстası idi) Asif Ağayevə güləşin sırlarını daha geniş surətdə öyrədirdi. O, fiziki hazırlığa daha çox üstünlük verirdi. Eyni zamanda fəndləri daha dəqiq yerinə yetirməyə, müxtəlif vəziyyətlərdə nə etmək lazım olmayı və müdafiə olunması, qələbə üçün hansı hərəkətləri etməyi öyrədirdi. Baxmayaraq ki, Asif bu fiziki, texniki və taktili fəndləri yaxşı yerinə yetirirdi, məşqçinin fikrincə onu təkmilləşdirmək lazım idi. Asif də böyük həvəslə həmin hərəkətləri ustalıqla yerinə yetirirdi. O, yarışlarda iştirak edir və həmişə də mükafata layiq yerlər

tuturdu. İdman rotasında onun böyük hörməti var idi. Məşqlərdə və güləş yarışlarında özünü əsl idmançıya məxsus aşarındı. Bir də məlum oldu ki, 10 ay keçməmiş komandır mayor Redya Asifi idman yarışlarında müvəffəqiyyətlə çıxış etdiyinə, yüksək yerlər tutduğuna, xüsusi ilə də Krasnoyarskda keçirilən sərbəst güləş yarışlarında 74-kq çəki dərəcəsində 1-ci yeri tutduğuna görə və intizamlı olduğunu nəzərə alaraq vaxtından əvvəl məzuniyyətə buraxmışdır. O, məzuniyyətdən qayıtdıqdan sonra ikinci bir idman növü sambo ilə məşğul olmağa başladı. Bu idman növündə də böyük nəticələr əldə edə bildi. Bu idman növü üzrə keçirilən yarışlarda böyük müvəffəqiyyətlər qazandı. Komandanlıq Asif Ağayevə dəfələrlə təşəkkür elan etdi və fəxri fərمانlar, diplomlar və müxtəlif hədiyyələr verdi.

Asif Ağayev hərbi xidmətini müvəffəqiyyətlə başa vurduqdan sonra doğma Vətəni Şuşaya qayıdı. 1975-ci ildən dostlarının və yoldaşlarının vaxtı ilə ona arzuladıqları kimi polis sisteminde işə düzəldi. O, öz bacarığı, həvəsi, qüvvəsi, ürəklə işə can yandırması polis rəhbərliyi tərəfindən nəzərə alınaraq, onun həmişə irali çəkilməsinə köməklik edilmişdir. O, işində çox intizamlı, fədakar, yuxarı rütbəli polislərin tez və cəld tapşırıqları yerinə yetirməsi, onun işinin vurğunu olmasına bir daha sübut edirdi. Təbii ki, rəhbərlik bunu

görür, nəzərə alır və onu həmişə mükafatlandırırırdılar. O, bundan başqa öz cevdiyi sərbəst güləş növünü Stepanakert şəhərində yerləşən "Dinamo" idman cəmiyyətində keçirilən idman məşqlərində özünü bürüzə verirdi. Dəfələrlə həm sərbəst güləş üzrə, həm də cüdo yarışlarında 1-ci yerə çıxmışdır. Onu bu qabiliyyətinə və qazandığı nəticələrə görə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin cüdo yığma komandasının tərkibinə daxil etdirilər. Məşqlər, yarışlar Asifi daha da ruhlandırır, idmanla geniş məşgul olmağa sövq edirdi. Dəfələrlə rayon qəzetlərində, "Qarabağ", Polis qəzetlərində və jurnallarda onun haqqında verilən məqalələr bir dəha Vətənin keşiyində dayanmayı, insanların təhlükəsizliyinin mərdliklə qayğısına qalmağı onu hamiya cədirirdi və özü də bununla fəxr edirdi.

Asif Ağayev dəfələrlə Bakıda "Dinamo" idman Cəmiyyətlərinin Mərkəzi Şurasının keçirdiyi yarışlarda nələn ki, Şuşanın, eyni zamanda Dağlıq Qarabağın idman şərəfini layiqincə qorumuşdur və əksər vaxtlarda mükafata layiq yerlər tutmuşdur. Bu nailiyyətlərə görə istər rayon, istərsə də polis rəhbərliyi, hətta, Daxili İşlər Nazirliyinin diplomlarına, fəxri fermanlarına və qiymətli hədiyyələrinə layiq görülmüşdür.

Mən, Asif Ağayev DQMVi-nin yığma südo komandasının tərkibində məşqçi Mixailin rəhbərliyi altında

(Yeganə azərbaycanlı mən olmuşam) Ermənistən Yerevan şəhərində 74-kq çəkidiə 1983-cü ildə SSRİ birlinciliyində müvəffəqiyyətlə çıxış etmişəm. Oradan yarışlardan qayıdanan bir qədər sonra Ümumittifaq Vahid idman təsnifatının normalarını yerinə yetirdiyim üçün mənə cüdo üzrə "SSRİ idman ustalığına namızəd" dərəcəsi adı verildi. Bu barədə mənim haqqımda olan məlumat ümumi mətbuatda işıqlandırılmışdır.

Məlum Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar mən bir polis işçisi kimi Vətənimiz olan Şuşanın o cümlədən bütün Qarabağın müdafiəsində iştirak etmişəm. Neçəneçə yaralanmış səngərlərdəki polis işçilərini ölümdən xilas etmişəm. Bir neçə kəndlərimizin azad olunmağında mənim də payım var. Ona görə də "Qüsursuz xidmətlərə görə 2-ci dərəcəli" döş nişanı ilə təltif olunmuşam və mənə müharibə veteranı vəziqəsi verilmişdir. Eyni zamanda mənə "Polis əlaçısı" və "Polis kiçik leytenantı" rütbəsi də verilmişdir.

1994-cü ildən 1996-cı ilə kimi Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Naziri cənab General polkovnik Ramil İdris oğlu Usubovun şəxsi mühafizəçisi işləmişəm.

1996-cı ildən 2014-cü ilə qədər Bakı Baş Dövlət Yol Polisi idarəsində müfəttiş işləmisişəm.

Asif Ağayev 2014-cü ildən təqaüdə çıxb.

Asif Ağayevin nümunəvi ailəsi var. Onun iki oğlu, bir qızı var. Üçü də təhsilliirlər. Asif Ağayevin 65-yaşı 2019-cu il iyun ayının 12-də tamam olacaq. O da bir şusalı kimi doğma şəhərindən didərgin düşüb və Bakı şəhərində məskunlaşış. Təqaüddə olmasına baxmayaraq, o, həmişə idmanla məşgül olur. Sevimli peşəsi sərbəst güləş, cüdonu və polis orqanlarındakı 44 il keçirdiyi həyəcanlı, maraqlı və gərgin günlərini unutmur. Hərdən-bir kiçik uşaqların, yeniyetmələrin və gənclərin sərbəst güləş və cüdo məşqlərinə tamaşa edir və lazımlı göstərişlər verir. Eyni zamanda tez-tez Şuşadakı o gözəl günlərini yada salır və ermənilərə idman yarışlarında necə qalib gəldiyini gözlərinin qarşısında canlandırır və bilir ki, yaxın vaxtlarda biz mütləq gözəl Qarağımıza və işgal olunmuş torpaqlarımıza sözsüz qayıdağımız günü gözləyir...

BABAYEV
ŞÜNASI
CÜMŞÜD OĞLU

1961-

Mən, Babayev Şünası Cümşüd oğlu 11 noyabr 1961-ci il tarixdə Şuşa şəhərində anadan olmuşam. 1968-ci ildə Üzeyir Hacıbəyov adına Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş və həmin məktəbi 1978-ci ildə bitirmişəm. Orta məktəbdə oxuyarkən mən bədən tərbiyəsi və idmanı sevmiş, futbol, voleybol, gimnastika və güləş idman növləri ilə məşgül olmuşam. Ancaq güləşə olan həvəsim məni məşqçi Vanyanın yanına gətirdi.

Akif və Şünası məşq zamanı

Şünası Babayevin dedikləri:

Şuşada güləş üzrə yeganə məşq yeri olan 72-nömrəli orta texniki peşə məktəbinin idman zalında müntəzəm olaraq sərbəst güləşlə məşğul olmağa başlamışam. Məşqçimiz bizə qarşı həmişə çox məsuliyyətli olmuşdur. O, bütün güləşlərin hamısına qarşı hörmət, diqqət və qayğı ilə yanaşırırdı. Tezliklə o, güləşin sırlarını, fəndlərini, eyni zamanda fiziki, texniki və tak-tiki hərəkətlərini bizə ustalıqla öyrədirdi. Tezliklə Şuşa şəhər birinciliyində iştirak etdim. 48-kq çəkidiə ilk yarışda iştirakum uğurlu oldu. Mən 2-ci yera çıxdım. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Məşqlərə vaxtında gedir, intizamlı olmağa çalışırdım. Çoxlu güləşçi dostlarım var idi. Çox çəkmədi ki, məni Şuşanın güləş üzrə yiğma komandasının tərkibinə daxil etdirər və mən Vilayət birinciliklərində bir neçə dəfə uğurla iştirak etdim. Bundan başqa mən dəfələrlə sərbəst və milli güləş üzrə şəhər çempionu olmuşam. Eləcə də Stepanakertdə və Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin müxtəlif rayonlarında güləş yarışlarında dəfələrlə 2-ci, 3-cü yeri tutmuşam. Ağdamda keçirilən sərbəst güləş üzrə Respublika birinciliyində 2-ci yerlə kifayətlənmişəm. Mən 48-kq dan başlayaraq 52-57-90-100 və 100-dən artıq ağır çəkilərdə güləşmişəm.

Mən hələ uşaqlıq yaşlarımından şüsalı güləşçilərin keçirilən yarışlarına həmişə çox həvəslə baxırdım və nə vaxtsa onlar kimi güləşin sırlarını öyrənməyi, güləş fəndlərindən istifadə edə bilməyi çox arzu etmişəm. Uşaqlıq illərimdə maraqla, həvəslə izlədiyim güləşçilərindən Rasim Hacıyev, İlham Mirtiyev, Qənimət Əliyev, Niyazi Əliyev, Murad Quliyev, Konsur Məmmədov, Tahir Əbdüllasimov, Asif Ağayev və başqalarını misal göstərmək olar. Sonralar mənə bunlarla birgə məşq etmək və yarışlara çıxməq nəsib oldu. Rasim Hacıyev isə mənə həmişə faydalı məsləhətlər verir, maraqlı fəndlər öyrədirdi.

Mən peşə məktəbində aşağıda adları yazılan güləşçilərlə birlikdə məşq etmişəm və Şuşada, eləcə də DQMV-nin müxtəlif rayonlarında (Ən çox da Stepanakertdə) illərlə yarışlarda olmuşam. Onlardan bəzilərinin adlarını qeyd edirəm: Arif, kurd Ramil və qardaşı Volodya, əmi oğlanları Babayev Akif və Ramil, Ədalət Teymurov, çox tez itirdiyimiz istedadlı güləşçi Azər Mahmudov, Lenord, Nadir Kərimov, Cahid Ələkbərov, Məhərrəm Hüseynov və başqaları.

Mən 1980-ci ildə hərbi xidmətə çağırıldım. Sovet ordusu sıralarında Çita şəhərində hərbi xidmətdə oldum. İndi mən burada püxtələşmiş bir idmançı kimi

yarışlara hazırlaşirdim. Məni və DQMV-dən olan azərbaycanlıları başqa milletlərin güləşçiləri ilə güləşdirirdilər. Həmişə də qələbə qazanırdıq. Çita şəhərinə təzə gələrkən və təlimdə olarkən oradakı rus millətindən olan zabit-güləşçi bütün millətlərdən olan güləşçiləri seçib ayırdı və sonra onların əksəriyyətini azad etdi. Özü da şəxsən mənimlə məşq edir və güləşirdi.

Bir dəfə çox soraqlaşandan sonra Çitada yerləşən idman rotasının yerini öyrəndim və bir neçə dəfə xələbət, icazəsiz oraya gedib məşq etdim, güləşdim, mənim güləşimi bəyəndilər və qəbul etdilər. Lakin dedilər ki, gərək səni rəsmi şəkildə idman rotasına dəyişdirək. Beləliklə, bir müddət sonra (o qədər həvəsle, arzu ilə gözləyirdim ki,) bir gün eşitdim ki, idman rotasından bizim 92738 "D" sayılı hərbi hissəmizə məktub gəlib, mənim oraya dəyişilməyim üçün, lakin komandır rotamız kapitan Qutorov yenə də öz ciddiliyini, tərsliyini göstərdi, hətta, məni çox danladı və incitdi ki, sən nə vaxt ora getmişən, kimdən icazə almışan və sairə. Təəssüf ki, o mənim israrlı və təkidli xahişlərimə baxmadı və yumşalmadı. Beləliklə, bu arzum puç oldu və bəlkə də mən o vaxt idman rotasına getsəydim mənim güləş karyeram çox yaxşı olardı. Mən ölkə, Dünya, Olimpiya yarışlarına qədər gedə bilərdim. Çünkü özümə inanırdım, mənim güləş istedadım və böyük həvəsim var idi,

yaşım da 19 idi. 1982-ci ildə ordudan tərxis olundum.

1983-cü ildə Voronej Texnologiya institutunun "xüsusi" fakultəsinə daxil olub, orası 1987-ci ildə bitirmişəm və təyinatla məni Perm Vilayətinin Rizel şəhərine hərbi sahəyə (SSRİ Müdafiyyə Nazirliyi üzrə) göndərilər, əslində hərbi təyinatı mən özüm seçdim. Artıq 1988-ci ilin əvvəlləri Qarabağ hadisələri başlamışdı. Mən də Permdə çox perspektivli hərbi təyinat üzrə vəzifəyə təyin olunsam da, çox böyük çətinliklə azad təyinat alaraq Şuşaya gəldim. Çünkü torpaqlarımıza edilən düşmən təcavüzünə qarşı mən uzaq Rusiyada rahat ola bilmir və ürəyimlə, canımla doğma torpaqlarımızın müdafiəsində iştirak etməyə çalışırdım və nəhayət ki, buna nail oldum. 1988-ci ilin yayından Şuşa 2-nömrəli orta rus məktəbinə rəsm, rəsmxətt və əmək müəllimi işinə düzəldim. Az sonra Şuşada "Məhsul" idman cəmiyyətinin sədri Ceyhun İbrahimovun köməkliyi ilə sərbəst güləş üzrə məşqçi işinə təyin olundum və elə həmin məktəbdə məşq keçməyə başladım.

1989-cu ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi Institutunun hazırlanmış fakultəsinə qəbul olmuşum və 1-il orada oxumuşam. 1990-ci ildə həmin institutun 1-ci kursuna daxil olub, 1995-ci ildə qiyabi yolla həmin institutu sərbəst güləş ixtisası üzrə bitirmişəm.

1990-ci ilin sentyabrından Şuşa rayon daxili işlər

şöbəsinə sahə müvəkkili vəzifəsinə leytenant rütbəsi ilə təyin olundum. Milis şöbəsinə işləməyə getməkdə də əsas məqsədim müqəddəs torpaqlarımızı xain düşmənlərin təcavüzündən qorumaq idi. Hazırda DİN-in Bakı şəhər Baş polis idarəsinin rəisi general Elxan Həsənov və "Dinamo" idman Cəmiyyətinin o vaxtki sədri polkovnik Tofiq Fətullayevlə birlikdə məqsədimiz Şuşada idmanın əlbəyaxa döyüş, güləş, sambo, boks növlerini inkişaf etdirmək - fəal idmançılarından idmançı, döyüşçü-kəşfiyyatçı bölüyü yaratmaq idi və həmin idman bölüyünün köməyi ilə Şuşa və ətraf qəsəbələrin müdafiəsində iştirak etmək, müqəddəs torpaqlarımızın işğalının qarşısını almaq, əziz xalqımızı erməni təcavüzündən qorumağı özümüza, qarşımıza məqsəd qoymuşduq... Təəssüf ki, mənim 29 mart 1992-ci ildə ağır yaralanmağım - bu məqsədlərimizi həyata keçirməyimizi imkan vermadı.

Bir də ki, mənim iştirak etdiyim güləş yarışlarından ən çox xatirəmdə iz salanı o olub ki, qanlı "20-yanvar" dan sonra öz ordumuz olan sovet ordusuna xalqımızda böyük qəzəb və nifrət yaranmışdı və qanlı yanvardan 2-ay sonra Şuşada komendant saatı, fövqaladə vəziyyət rejimi tətbiq edərək, daha çox erməniləri qoruyan, müdafiə edən və Şuşada yerləşən Sovet ordusu əsgərləri ilə 1990-ci ilin "Novruz" bayramı ilə əlaqədar

olaraq şəhər futbol meydançasında Milli güləş üzrə yarış keçirildi. Həmin yarışlarda sovet əsgərlərinə ustalıqla qalib gələn şuşalılardan rəhmətlik Azər Mahmudov (52-kq), hazırda Şuşa polis idarəsinin rəisi polkovnik İlqar Rüstəmov (57-kq və ya 62-kq), Şuşa polisində yerləşən Qarabağ qazisi pəhləvan Allahverdi Hüseynov (90-kq), mən isə 100-kq-dan yuxarı çəkidi qələbə qazandıq. Mən 100-kq-dan çox çəkidi güləşsem də həmin vaxt 90-kq-dan bir az artıq idim və özüm 100-kq-dan ağır çəkidi güləşməyi təkid etdim. (Hamı əla güləşdi). Amma, həmişə ən ağır çəkilər daha maraqla izlənir. Mən də 100-kq-dan artıq çəkidi güləşsem də özümü tərif olmasın, o vaxt cəld hərəkətlərim, nadir işlətdiyim fəndlərim, sovet əsgəri ilə görüşdən əvvəl isitmə hərəkətləri edərkən bu çəkidi, bu boy-buxunla çox rahat "Salto" vurmağım covet əsgərinin qorxuya düşdüyünü açıq hiss etdirdi və həm də əzizlərim şuşalıların çox böyük alğışlarına, fit səslərinə səbəb oldu. Biz bu yolla "20-yanvar"ın intiqamını almaq istəyir, bu arzu ilə yanıb-yaxılırdıq və qələbələrimiz həm şuşalıların, həm də ki, elə biz güləşçilərin hamısına də bir rahatlıq gətirdi. Sanki, yanın ürəyimizə elə bil su səpdiłər. Nə isə.

Təəssüf ki, 8-may 1992-ci il tarixində o müqəddəs Pənahabadi, o müqəddəs Qalanı, o müqəddəs

Şuşanı müvəqqəti olsa da itirdik.

İndi o vaxtdan Bakı şəhəri Sabunçu rayonu Pirşağı qəsəbəsi "Qızıl qum" sanatoriyasında ailəmlə birlilikdə yaşayıram. Əgər Şuşasız buna yaşamaq deyirlərsə, bəli yaşayıram. Vətənə qayıtmak, Şuşanı azad etmək, Şuşada yaşamaq arzusu ilə yanıb-yanıb qovrulsam da, heç kəs və heç nə mənə Şuşanı unutdurmaz. İnşallah gələcək yəqin o gün-Allahın köməkliyi ilə torpaqlarımızı mütləq düşmənlərdən azad edəcəyik və doğma Şuşamıza qayıdacağıq!

BABAYEV
RAMİN
AZAY OĞLU

1964-

Babayev Ramin Azay oğlu 9-aprel 1964-cü ildə Şuşa rayonunda anadan olmuşdur. 1971-ci ildə həm-yasıdları kimi Şuşa şəhər Hüsnü Hacıyev adına 4-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş və həmin məktəbin 10-cu sinfini bitirmişdir.

Ramin Babayev hələ uşaq vaxtlarında mütəhərrik oyunlarla məşğul olmuş və məhəllədə özündən böyükərlə oturub-durmuş, onlardan çox şeylər öyrənmişdir. Xüsusi ilə də, qonşu oğlanların əllərində idman çantaları ilə güləş məşqlərinə gedib-gəlmələri onu çox düşündürdü. Ramin həmin qonşu oğlanların biri ilə ilk dəfə şəhər 72-nömrəli peşə məktəbinin idman salonnuna getməli oldu. Oradakı güləşənlərin məşqlərini görəndə Ramin həmişəlik güləşçi olacağını öz-özlüyündə yəqin etdi. Həmin güləşçilər həm fiziki hazırlıq keçir, texniki və taktiki hərəkətləri o cümlədən güləşin sırlarını və fəndlərini ustalıqla yerinə yetirirdilər. Bir

qədər vaxt keçidkən sonra Ramin də həmin güləşənlərin dəstəsinə qovuşdu. O, burada Qənimət Əliyevlə, İlqar Rüstəmovla, İlyaz Muxtarovla, Şünasi Babayevlə, Azər Mahmudovla, Elşən İbrahimovla və başqları ilə məşq etməli oldu. Ramin əvvəlcə 48-52, sonra isə 62-kq çəki dərəcəsində güləşmişdir.

Ramin çox cəld, güclü, ürəkli, qorxmaz, güləş döşəyində amansız, qısa müddər ərzində qalib gələn, həm də ədaletli güləşçi olmuşdur. O, güləşəndə qarşısına bir məqsəd qoyurdu, yalnız qələbə ələmətini qalib galmak onun amali idi. Bu fikirlərlə də o, döşəyi həmişə qələbə ilə tərk edirdi. 48-kq çəkidle Şuşa şəhər birinciyyində rəqiblərinə qalib gəlib 1-ci yeri tutmuşdur. Rayonda yavaş-yavaş tanınmağa başlamışdır. Onu şəhərin sərbəst güləş üzrə yiğma komandasına qəbul etdilər. Qısa müddət ərzində əldə etdiyi nailiyyətlər onu daha da intizamlı, cəsarətli olmağa vadar etdi. İndi Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti uğrunda keçirilən yarışlar onu gözləyirdi. O, bu sınaqlardan da alını açıq, üzü ağ çıxmazı bacardı. DQMV çempionu oldu. Bu qələbə onu daha da ruhlandırdı. O, indi 52-kq çəkidle məşq etməyə başladı. Keçdiyi məşqlər, yarışlar, qələbələr onu Respublika birinciliklərində də çıxış etməyə kömək etdi. O, Dağlıq Qarabağın sərbəst güləş koman-

dasının tərkibində Əlixan Muradovun rəhbərliyi altında Qubada, Şamaxıda, Bakıda 62-kq çəkidle dəfələrlə çıxış etmiş və həmişə da mükafatçılar sırasında olmuşdur. Bütün bunları nəzərə alaraq, Ümmüttifaq Vahid idman Təsnifatının normativlərini tam yerinə yetirdiyi üçün sərbəst güləş üzrə Ramin Babayevə "1-ci dərəcəli güləşçi" adı verilmişdir.

Tez-tez güləş üzrə keçirilən Dağlıq Qarabağ birinciliyi onun püxtələşməsinə, qalib olmasına, fəxri fərمانlar, diplomlar, kuboklar və qiymətli hədiyyələr almاسına kömək etdi. Dəfələrlə Qarabağ çempionu oldu. Elə yarışlar olurdu ki, Ramin xalça üzərinə çıxanda onun çəkisində olan güləşçilər onunla güləşməkdən imtina edirdilər. Belə hal dəfələrlə baş vermişdi. O, bir tərəfdən sevinir, digər tərəfdən xalçanı güləşmədən tərk edirdi. Həmişə də xalçadan gurultulu alqışlarla ayrıldı. Şuşa rayon idman Komitəsi, Şuşa rayon komsomol komitəsi və "Məhsul" idman cəmiyyətləri tərəfindən dəfələrlə mükafatlandırıldı. O və güləşçi yoldaşı İlqar Rüstəmovla birləşdə özündən kiçik yaşı uşaqlara da, məşqçilik etməklə yanaşı, onlarda cədlilik, çeviklik, rəqibə qarşı amansız olmaq, əsl güləşiyə layiq fəndlər işlətmək, ən az vaxtda rəqibə qalib gəlmək və sair iradı keyfiyyətləri aşılamağı bacarırlılar. Güləşçilərdən Ziya

Babayev, Rəmzi Məmmədov, Ceyhun Quliyev və başqaları onların yetirmələridir. Onların bu unudulmaz və yadda qalan misilsiz fəaliyyətləri dəfələrlə Şuşa rayon qəzətində işıqlandırılmışdır.

Amansız Qarabağ müharibəsi Raminin də həyatından yan keçməmişdir. Hələ daşlaşma vaxtından başlamış torpaqlar işgal olunanadək Ramin Babayev Şuşada ilk özünü müdafiə dəstələri yaratmış, Zarılıda Arazın pavilyonundan tutmuş, həbsxananın yanındakı abidələrin hamisində postlar qurmuş və döyüşü dostları, yoldaşları ilə şəhərimizi müdafiə etmişlər. O, Qarabağ döyüşlərində qəhrəmanlıqlar göstərmiş, yaralanmış əsgərlərimizi hərbi qospitallara çatdırmış və onların səhhəti ilə maraqlanmışdır. Ramin Şuşaya köməy gəlmış Yevlax və Masallı ığidləri ilə birgə postlarda mərdliklə dayanmış əsgərlərimizi ərzaq və silahla təmin etmişlər. Xüsusi ilə Masallı əsgərləri özləri ilə avtomat silah və pul köməklilikləri etmişlər. Şiddətli döyüşlərin birində Kərgicahanda postları qoruyarkən erməni snayperi ilə vurulan güllədən yaranmışsam. Müalicə olunduqdan sonra Ağdərənin alınmasında döyüşlər zamanı gözümün birini itirmişəm. Vəziyyətimin pis olmasına baxmayaraq, bir neçə döyüşü yoldaşımıla birlikdə Naxçıvanda da döyüşlərdə iştirak etmişəm.

Orada naxçıvanlı komandirlər bize öz dərin təşəkkür-lərini bildirib, məcburən geri Qarabağ döyüşlərinə qayıtarıblar.

Daşaltı əməliyyati zamanı orada həlak olmuş əsgərlərimizin meyidlərini ermənilərdən Tərtər rayonundan olan Oqtay kişinin hesabına, mənim və şuşalı bir neçə əsgərin köməkliyi ilə bizim əsgərlərin meyidlərini geri almışiq. Yəni tərtərli Oqtay bir erməni ailəsi tutub gətirmişdi. (Ər-arvad, iki qız və bir oğlan) hər bir erməniyə 20-əzərbaycan əsgərinin meyidini dəyişmişik.

Şuşada mənimlə birlikdə vuruşan əsgərlərdən Yaşar Məhərrəmov, Ramiz Qənbərov, Asif, dəllək Aftandil, Babək Əliyev, Mehman Hüseynov, Gülağa, Əbiş, və Böyükəga qardaşları, Ceyhun Cahangiroğlu, çayçı Kamranın oğlu Nizami (baxmayaraq ki, o, həbsxananadan yenicə çıxmışdı) Ağdərədə Marquşavandan Sərsəng gölünə qədər vuruşmuşuq. Sonradan Babək Əliyev, Kamran oğlu Nizami, Ramiz Qənbərov, Yaşar Məhərrəmov dünyalarını dəyişmişlər. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin!

Mayın 8-i Şuşanın işgal olunduğu gün top mərmisinin yanına düşdüyündən ağır yaranmışam və məni huşuz halda İmişli rayonuna aparıblar. 21-gündən sonra özümə gəlmışəm. Xəstəlik vərəqələrimi İmişli

xəstəxanasında veriblər.

Ramin Babayev əsl Vətənpərvərdir. Ona dəfələrlə Qarabağ və Naxçıvan döyüşlərində göstərdiyi igidliliklər və qəhrəmanlıqlara görə orden və medallar təklif olunmaq üçün xəbərdarlıqlar edilmişdir. Lakin o, bunlardan imtina etmişdir. Həmişə də, o, sözünü qısa bildirmişdir: Bu müharibədə nə vaxt qalib gəlsək, onda etiraz etməram. O, Qarabağ müharibəsi əllilidir. Eyni zamanda Prezident təqaüdçüsüdür.

Ramin və onun yetirmələri

Ramin Babayevin sadə bir ailəsi var. Oğlu Hüseyn "Qarabağ" futbol klubunda 10-11 yaşlılardan ibarət komandada çıxış edir. Gün o gün olsun ki, Hüseyn Azərbaycanın yiğma komandasının hücumcusu olsun

və Beynəlxalq yarışlarda nəinki Şuşanın, eyni zaman da Azərbaycanın idman şərəfini ləyaqətlə qorusun.

Ramin Babayevin 55-yaşı var. 1992-ci ildən öz doğma Şuşasından didərgin düşüb. Bütün mərhumiyətlərə baxmayaraq, o, Bakı şəhərində məcburi köçküñ kimi məskunlaşmış. Tez-tez keçmiş günlərini təəssüflə yada salır və yenidən müharibə başlasa, "doğma Şuşamızı işgaldən azad etməyə hazırlam"-deyir. Ramin Babayev də bütün şusalılar kimi sadə ailəsi ilə birlikdə Şuşamıza qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

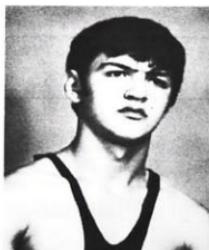

**RÜSTƏMLİ
İLQAR
ZÜLFÜQAR OĞLU**

1965-

Mən, Rüstəmlı İlqar Zülfüqar oğlu 1965-ci il dekabrın 7-də Şuşa şəhəri, Soltanbəy küçəsi 5 nömrəli evdə milis zabiti ailəsində anadan olmuşam. Ailədə ata-anadan başqa ailəmiz 7 qardaş, 1 bacıdan ibarət olmuşdur. 1972-ci ildə həmyaşlılarım kimi Şuşa Hüsus Hacıyev adına 4 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1981-ci ildə həmin məktəbin X sinfini müvəffəqiyətlə bitirmişəm. Elə həmin il Şuşa şəhər 72 nömrəli orta texniki peşə məktəbinə daxil olmuşam. 1983-cü ildə peşə məktəbini bitirmişəm.

İlqar Rüstəmlı, hələ məktəb yaşlarından idmanı sevmiş, məşğılələrdə fəal iştirak edən gənclərdən biri olmuşdur. O, gimnastika, yüngül atletika ilə məşğul olmuş, voleybol oynamışdır. Onun bu

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

məşğul olduğu oyunlara baxan güləş üzrə məşqçilərdən biri onu yanına çağırıb ərkyana demişdir: oğlum sənin yaxşı reaksiyaların var, sən güləşlə məşğul olsan peşiman olmazsan, sənin gücün də buna imkan verir. Mən şəhər 72-nömrəli orta texniki peşə məktəbində güləş məşqi aparıram və səni də ora dəvət edirəm. Sənin əmin tanınmış pəhləvan-güləşçi Aitay Rüstəmov, o cümlədən əminin də əmisi məşhur Azərbaycan pəhləvanı Fərəməz Rüstəmov da bu yolları çıxdan keçmişdir. Sən əgər müntəzəm güləş məşqlərində iştirak etsən, həm məşhur güləşçi, həm də əmilərinin davamçısı ola bilərsən. İlqar təsadüfən bu insanın ağıllı sözlərinə diqqətlə qulaq asıb, onun nəsihətlərini yerinə yetirmək üçün səhərisi gün peşə məktəbindəki idman salonuna galdi. Burada o qədər də yaxşı şəraiti olmayan idman zalında yeniyetmələr və gənclər durmadan məşq edirdilər. Mən onlara tamaşa edib, idmançıların mürəkkəb fəndləri necə ustalıqla yerinə yetirdiklərini, çətin vəziyyətdən necə çıxdıqlarını gördüm. Güləşmə qüvvət, çeviklik və bacarıq tələb edən bir idman növüdür. Mən onlara baxıb həvəsə gəldim. Məşq etməyə başladım. Onda mənim 12 yaşım var idi. Tezliklə həmin uşaqlarla yaxınlıq edib dostlaşdıq və ciddi məşq etməyə başladıq. Bir neçə ay keçdikdən sonra yarışlara

qatıldıq. Əvvəlcə şəhər birinciliyində iştirak etdik. Əzələlərim daha da möhkəmlənmiş, texniki və fiziki cəhətdən püxtələşmişdim. Mən 57-kq çəki dərəcəsində gücümü yoxladım. O qədər də çətinlik çəkmədən rəqiblərimə qalib gəlib 1-ci yerə çıxdım. Sevincimin həddi-hüdüdu yox idi. İlk yarış mənim üçün uğurlu oldu. Bu qələbə məni daha yaxşı güləşməyə, növbəti yarışlara hazırlaşmağa həvəsləndirdi. Get-gedə ustalığımı artırırdım. Yaşım az olsa da, artıq məni şəhərdə hamı tanırıdı.

Mən, dəfələrlə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti üzrə keçirilən sərbəst güləş yarışlarında iştirak etmiş, yüksək nəticələr göstərmış, mükafata layiq yerlər tutmuş, o cümlədən 1-ci yerə layiq görülmüşəm. Bundan başqa, Respublikanın Ağdam, Mingəçevir, Gəncə və bir sıra rayonlarında keçirilən zonalara rəsədi güləş yarışlarında iştirak etmişəm, (57-kq, 62-kq, 68-kq çəkili idmançılar arasında) yüksək nəticələr göstərmışəm. Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin idman komandaları Bakı şəhərində keçirilən yarışlara qatılmadıqları üçün, (onlar əsasən Ermənistən Respublikasında keçirilən yarışlara qatılırdılar) mən, 1983-cü ildə fərdi qaydada Bakı şəhərində keçirilən sərbəst güləş üzrə Respublika birinciliyində iştirak etmiş, I yerə layiq görülmüş,

Ümumittifaq Vahid İdman Təsnifatının tələb və normalarını yerinə yetirdiyim üçün mənə "İdman ustalığına namizəd" dərəcəsi adı verilmişdir.

1984-cü ildə sovet ordusı sıralarına həqiqi hərbi xidmətə çağrılmışam. Xidmətimi 1984-cü ildən 1986-ci il tarixdək, indiki Rusiya Federasiyası Çelyabinski Vilayətində aparmışam. Hələ ordu sıralarında olarkən, yəni 1985-ci ildə "Mərkəzi Ordu İdman Klubunda" (MOİK) keçirilən sərbəst güləş üzrə yarışlarda iştirak edərək, 1-ci yerə çıxmış, Ümumittifaq Vahid İdman təsnifatının tələb və normalarını yerinə yetirmiş və "SSRİ İdman Ustası" adına layiq görülmüşdür. O, 1986-ci ildə ordudan tərxis olunduqdan sonra, bir müddət mövsüm işlərdə çalışmışdır. Sonra isə Şuşa şəhərində "Məhsul" idman çəmiyyətində güləş üzrə məşqçi-müəllim kimi fəaliyyət göstərmişdir. Məşqçi-müəllim işlədiyim dövrə güləşçilər arasında yüksək nəticələr göstərmiş idmançılar az olmamışdır.

İlqar Rüstəmlinin yeddi qardaşından altısı müxtəlif idman növləri ilə məşgul olmuşlar. Büyük qardaşı Namiq Rüstəmov sərbəst güləş növü ilə məşgul olmuş və yüksək nəticələr əldə etmişdir. Bu ailəni "İdmançılar" ailəsi adlandırsaq səhv etmərik. Eyni zamanda onun bir neçə qardaşı daxili işlər orqanlarında uzun müddət xidmət etmişlər. Daha doğrusu atalarının yolu

ilə getmişlər. Onlar Şuşa şəhərində nümunəvi ailə və böyük hörmətə malikdirlər.

İlqar Rüstəmlinin gözəl qaməti, şux yerişi, gözəl bədən quruluşu, hündür boyu, gülər üzü, yeri gələndə ciddi görünüyü, ağ bənizi, əsl güləşçi fizianomiyası, eyni zamanda sadə, gözəl ziyanı, yüksək nitq mədəniyyəti, şəxsiyyətli, ədalətli, xeyirxah, mehriban qəlbli, əsl Vətənpərvər, hörmətli, cəld, çevik, hazırlıqçı, sadiq dost, etibarlı yoldaş, aristokrat insan, Qarabağ müharibəsində öz kəsərləri, kəskin sözünü demiş veteran, nümunəvi ailə başçısı, yüksək mədəniyyətli, Şuşa torpağına və şuşalılara böyük və əvəzedilməz töhfələr bəxş etmiş, böyük ensiklopedik biliyə malik, mübariz, dözümlü, dəyanətli, əyilməz, qorxmaz, dönməz, iradəli, işgūzar, həssas ürəyə və qüvvəyə malik, şeir və futbol həvəskarıdır. Onu hamı tanırı, ona böyük hörmət və etiram göstərirlər. O, buna layiqdir.

Məlum hadisələrlərə əlaqədar, əvvəlcə Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Ramiz Qəmbərovun yaratdığı müdafiə batalyonunda manqa komandiri kimi, sonradan isə dövlət tərəfindən yaradılmış (Komandır Fəxrəddin Səfərovun) "N" sayılı hərbi hissəsində yenə də manqa komandiri kimi müharibədə iştirak etmişəm. 8 may 1992-ci ildə Şuşa uğrunda gedən döyuşlər zamanı ağır yaralanmış, 4 güllə yarası almışam. Uzun müddət Baku

şəhərində müalicə olunmuşam.

17 may 1995-ci ildə polis orqanlarında xidmətə qəbul edilərək, Daxili İşlər Nazirliyinin komendant Xidmətinin inzibati binaların mühafizəsi tağımında polis nəfəri kimi xidmətə qəbul edilmişəm.

1996-ci ildə Daxili İşlər Nazirliyinin Polis Akademiyasına qəbul olunmuşam.

12 iyun 1997-ci ildə Daxili İşlər Nazirliyinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi xidməti işinə qəbul edilmişəm.

4 avqust 1997-ci il tarixdə isə, DİN-in və BMCMİ əvvəlcə əməliyyat müvəkkili, sonra isə baş əməliyyat müvəkkili vəzifəsinə təyin olunmuşam.

21 iyun 2006-ci il tarixdən Şuşa Rayon Polis Şöbəsinin ƏİÜ rəis müavini təyin edilmişəm.

25 avqust 2009-cu il tarixdə Xocalı Rayon Polis Şöbəsinin rəisi vəzifəsində işləmişəm.

5 fevral 2017-ci il tarixdən hal-hazırkı kimi Şuşa Rayon Polis Şöbəsinin rəisi vəzifəsində xidmət edirəm. Xidmət etdiyim müddətdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən "İgidliyə görə" medali, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən isə bir sıra medal və fəxri-fərmanlarla təltif edilmişəm. Ali təhsilli hüquqşunas olmaqla bərabər, polis polkovnikiyəm.

Ailəliyəm: dörd övlad atasıymam, 1 oğlan, 3 qız.
Mən, doğulduğum əziz, doğma Vətənim olan Şuşa şəhərinə ailəliklə qayıdacağım günü səbrsizliklə gözləyirəm...

**ƏSƏDOV
XƏYYAM
ŞİRXAN OĞLU**

1971-

Əsədov Xəyyam Şirxan oğlu 22 avqust 1971-ci ilde Şuşa şəhərində ziyali ailəsində anadan olmuşdur. Hüsü Hacıyev adına 4 nömrəli orta məktəbdə oxumuşdur. Xəyyam Əsədov hələ ibtidai sinifdə oxuduğu illərdə idmanı sevmiş, mütəhərrik oyunlarla günlərini xoş və maraqlı keçirmişdir. Kiçik yaşılarından sərbəst güləş idman növünə marağı çox böyük olmuşdur. O, 52-kq çəkidiə güləşmişdir. Güləşçi dostlarından Azər Mahmudov, Rövşən Həsənov, Ramiz Quliyev, Akif və Ramin Babayev qardaşları, Xalıq Əsədov və başqları öz ustalıqlarını durmadan artırırdılar. Xəyyam 1986-ci ilə kimi şəhər, rayon, Vilayət birinciliklərində iştirak etmiş, müxtəlif nəticələr qazanmış və mükafatlara laiyq yerlər tutmuşdur.

Xəyyam Əsədov 1986-ci ildə sənədlərini Bakı Bədən Tərbiyəsi Texnikumuna vermiş və imtahanları müvəffəqiyyətlə verərək, həmin texnikuma daxil

olmuşdur. Elə həmin ildən də cüdo idman növü ilə məşğul olmağa başlamışdır. "Lokomotiv" idman Cəmiyyətinin cüdo üzrə məşqçisi idman ustası Ceyhun Abdulzakovun rəhbərliyi altında bir neçə il ardıcıl məşqlər keçmiş və fiziki cəhətdən daha da qüvvətlenmiş, texniki və taktiki hazırlıqlarını davam etdirmişdir. 53-kq çəki dərəcəsində cüdo üzrə ilk nəticəni 1987-ci ilin mart ayında Respublika birinciliyində 3-cü yerə çıxmış və yiğma komandanın tərkibinə dəvət almışdır. Yiğma komandanın baş məşqçisi Ağayar Axundovun rəhbərliyi altında məşqlər keçmişdir. O, Bakı birinciliyi və cəmiyyətlər arasında keçirilən yarışlarda çox vaxt mükafatlara layiq yerlər tutmuşdur. Xəyyamın keçdiyi məşqlərdə tanınmış idmançılar da, öz qüvvələrini sınayırlılar. Onlardan sonralar əməkdar məşqçi adını almış Bəxtiyar Məmmədov, idman ustası Tərlan Poladov, daha sonra Olimpiya çempionu olmuş Nazim Hüseynov, samboçu Planetin ən güclü adamı ağdamlı Ceyhun Məmmədov və başqaları ilə birlikdə məşqlər keçmişdir. Təbiidir ki, onlardan cüdo idman növünün sırlarını mənim-səmişəm və fəxr etmişəm ki, elə böyük ustalarla bir yerdə olmuşam.

Xəyyam Əsədov oxuduğu texnikumun idman

şərəfini layiqincə qorumuşdur. O, tələbə dostları arasında müxtəlif idman növləri ilə məşğul olan idmançılarla dostluq edir, vaxt tapan kimi onlarla əyləncəli yerlərə gedir, günlərini maraqlı keçirirdilər. Xəyyam Əsədov 1989-cu ildə IV kursda oxuyarkən Bakıda keçirilən tələbələr arasında sərbəst güləş üzrə Respublika universiadasının birinciliyində 52-kq çəki dərəcəsində çıxış etmiş və 3-cü yeri tutmuşdur. Onun

texnikumun müəllim heyəti içərisində yaxşı oxumağına və idman yarışlarında yüksək yelər tutduğuna görə böyük hörməti var idi. O, çox tərbiyəli, intizamlı, xoşxasiyyətlə, mehriban bir tələbə olmuşdur. Tələbə yoldaşları həmişə onunla hər hansı bir işdən ötrü məsləhət alardılar. Ona etibar edərdilər, hörmətini saxlayardılar.

Zaqafqaziya Respublikalarının birinciliyində Xəyyam Əsədov Azərbaycan yiğma komandasının tərkibində müvəffəqiyyətlə çıxış etmiş və mükafatçılar

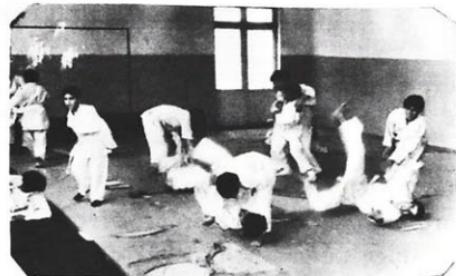
sırasında olmuş və 3-cü yeri tutmuşdur. Sonra ardıcıl olaraq Ümumittifaq turnirlərində, Beynəlxalq yarışlarda da iştirak etmiş və 2-ci, 3-cü yerləri tutmuşdur. Dəfələrlə çıxış etdiyi yarışlarda fəxri fərmanlar, diplomlar, kuboklar və qiymətli hədiyyələr qazanmışdır. Oxuduğu texnikumun rəhbərliyi də, öz növbəsində onun nəticələrini qiymətləndirmiş, yaxşı tələbə kimi, qabaqcıl idmançı kimi şəklini texnikumun idmançıları üçün ayrılmış şərəf lövhəsinə vurmuşlar.

Xəyyam Əsədov 1989-cu ildə bədən tərbiyəsi texnikumunu bitirərək, doğma Şuşaya qayıtmış və ilk dəfə olaraq orada cüdo məktəbi yaratmışdır. Necə deyərlər, "Cüdo" idman növü Xəyyamın adı ilə bağlıdır. Məşqləri isə yeni tikilmiş Respublika Şuşa sanatoriya-sağlımlıq məktəbinin idman zalında keçirdilər. Qısa müddət ərzində onlarla şusalı uşaqlar cüdo dərnəyinə üzv yazıldılar. Artıq yeniyetmələr, gənclər müntəzəm olaraq məşğələlərə gəlir, ustalıqlarını artırırlar. Demək olar ki, onlar Respublika birinciliyinə hazırlırlar. Şuşada yeni açılmış televiziya kanalı tez-tez idmançılarımızın məşqlərini göstərir, onları həvəsləndirirdilər. İndi bizi Vilayət yarışları yox, birbaşa Respublika birincilikləri gözləyir...

Xəyyam Əsədov 1991-ci ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və idman Akademiyasına daxil olmuş

və 1995-ci ildə qiyabi yolla həmin akademiyani müvəffəqiyətlə bitirmişdir.

1994-cü ildə Bakıda iki dəfə Sovet İttifaqı qəhrəmanı Həzi Aslanovun xatırəsinə həsr olunmuş cüdo

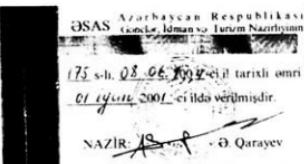
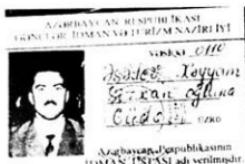
yarışlarında Azərbaycanın yiğma komandasının tərkibində Xəyyam bir daha 53- kq çəkidə gücünü yoxlamaq qərarına gəldi, artıq böyük təcrübəyə və taktiki ustalığa malik olan Xəyyam yarışı yüksək səviyyədə keçirdi və idman ustası normasını yerinə yetirdi. Demək olar ki, Xəyyam cüdo üzrə ilk Şuşalı "idman uстаси"dır. Onunla fəxr etmək olar. O, adını Şuşanın idman tarixinə qızıl hərflərlə yanzdırdı.

Azərbaycan Respublikası Gənclər, idman və Turizm Nazirliyinin 175-Nöli 08 iyun 1994-il tarixli əmri: 01-iyun 2001-ci il Əsədov Xəyyam Şirxan oğluna

ƏBÜLKASIM NOVRUZOV

Cüdo üzrə Azərbaycan Respublikasının "İdman ustası" adı verilmişdir.

Nazir: Əbülfəz Qarayev

Xəyyam Əsədov haqqında mətbuatda da çox yarlılar dərc olunmuşdur. "Ədalət" qəzetində 1997-ci ildə müəllif olduğu Gündüz Kərimoğlunun yazdığı "Şuşalı oğlan" adlı məqaləsi; "Şuşa" qəzetində mərhum Vaqif Əhmədovun 2006-ci ildə yazdığı "Vətən amalı, qələbə sabahlı məşqlər" məqaləsi; "Zerkalo" qəzetində 2009-cu ildə dərc olunmuş "Trudno jit bez samouvajeniya" məqaləsi; yenə 2018-ci ildə Əbülfəz Mədətoğlunun "Ədalət" qəzetində yazılmış "Şuşalı günlər üçün" adlı məqalələrdə Xəyyam Əsədovun tərcüməyi-hali, yaradıcılığı, müxtəlif yarışlarda (Şuşa şəhər, rayon, Vilayət, Respublika, SSRİ üzrə və Beynəlxalq yarışlardakı çıxışları haqqında və Qarabağ müharibəsindəki şücaətin-dən məlumatlar və sairə) keçirdikləri birinciliklər və

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

məlum hadisələrlə əlaqədar göstərdiyi qəhrəmanlıqlar barəsində xatırələr yazılmışdır. Bu qəzətlərdəki materialların ardi yəqin ki, davam edəcəkdir.

Xəyyam Əsədov Şuşa Hümanitar Kollecində fiziki tərbiyə rəhbəri vəzifəsində çalışır. Ailəlidir. İki övladı var. Məcburi köçkün kimi Bakı şəhərində yaşayır. Şuşadakı o gözəl günlərini tez-tez yadına salır və ailəsi ilə doğma Şuşa şəhərinə qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

ƏSƏDOV
XALIQ
ŞIRXAN OĞLU

1974-

Əsədov Xalıq Şirxan oğlu 1974-cü ildə Şuşa şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Həmyaşlıları kimi o da Hüsnü Hacıyev adına 4 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, VIII sinfə qədər orada təhsil almışdır. O, oxuduğu 4 nömrəli orta məktəbdə idmançılarının müxtəlif idman məşqələlərində necə məşq etdiklərini görmüş və böyük idmana həvəs göstərmişdir. Güləşçilər onun daha çox xoşuna gəlmışdır. Ona görə də o, böyük qardaşı Xəyyam Əsədovun Şuşada ilk dəfə yaradığı cüdo məşqinə üzv yazıldı və məşqlərə başladı. Bir qədər keçidkən sonra 1987-ci ildə atası onu Bakı şəhərindəki Razin qəsəbəsində yerləşən İdman Təməyülli İnternat məktəbinə göndərdi. Xalıq Əsədov burada iki il oxudu. O, bu iki ildə cüdo idman növü üzrə püxtələşdi. Həm dərslərini yaxşı oxudu, həm də cüdonun sırlarını öyrəndi. Dəfələrlə yarışlarda öz sözünü qələbələri ilə deyə bildi. Özünə yaxşı idmançı dostlar tapdı. Onun cüdo yarışlarındakı etdiyi fəndlər

məşqçilərin maraqlına səbəb oldu. Bakı şəhərindəki idman cəmiyyətlərinin keçirdiyi yarışlarda dəfələrlə mükafata layiq yerlər tutdu. Xalıqın bir yaxşı xüsusiyyəti var idi, məşqçilər nə deyirdilərsə, o dəqiqa Xalıq onları tez başa düşür və yerinə yetirirdi. Bu da ona yarışlarda vaxtından əvvəl qələbə qazanmasına kömək edirdi. İnternat məktəbində ona dərəcəde deyən müəllimlər və məşqçilər onu bir idmançı kimi çox sevir, ona hörmət edirdilər. Hətta, onun şəklini idmançıların şərəf lövhəsinə vurmuşdular. Xalıq Əsədov bu iki ildə yaraşlı bir idmançı olmuşdu. Onda gözəl bədən quruluşu əmələ gəlmışdı. Yeriyəndə görürdün ki, o, əsl idmançıdır. Özü də bunu hiss edir və bir az da qürrələnirdi.

Xalıq Əsədov Bakıdakı idman internat məktəbində təhsilini başa vurub, 1989-cu ildə doğma Şuşaya qayıtdı. Büyük qardaşı Xəyyamın Respublika Şuşa sanatoriya-sağlamlıq məktəbinin zalında açdığı cüdo məşqinə bir təcrübəli, dərəcəli bir idmançı kimi məşqçilərini davam etdirməyə başladı və gərgin məşqlər öz

bəhrəsini verdi. Xalıq Bakıdakı idman internat məktəbində 53-kıçık çəki dərəcəsində güləşirdi və aldığı təcrübəni cüdoçu güləşçilərə başa salırdı. O, elə bilmişçi idi. Ona orada güclü mütxəssislər yaxşı məşqlər keçmişdilər. Çox çəkmədi ki, buradakı məşqlər də öz sözünü dedi. Cüdo üzrə məşq edən uşaqlar, yeniyetmələr yarışlara hazırlaşdırlar. Bakıya dəvət almışdıq. Azərbaycan birinciliyi üzrə keçirilən cüdo yarışlarında Şuşa komandası öz səviyyəsini göstərə bildi. Xalıq Əsədov 1990-ci il Bakıda keçirilən Beynəlxalq turnirdə bir neçə rəqibinə qalib galib finala çıxdı. Finalda Qazaxstan güləşçisi ilə görüşməli oldu. O, Xalıq qalib gəldi. Həmin yarışda Xalıq II yerə çıxdı və "Qara kəmər" ustası adına layiq görüldü. Eyni zamanda ona fəxri fərman da verildi. Həm də "İdman ustası" normasını yerinə yetirmiş oldu..

Azərbaycan Respublikası Gənclər və İdman Nazirliyinin S-107 №li 14 mart 1996-ci il tarixli əmri: 27 mart 1996-ci ildə Əsədov Xalıq Şirxan oğluna Cüdo üzrə Azərbaycan Respublikasının "İdman ustası" dərəcəsi verilmişdir.

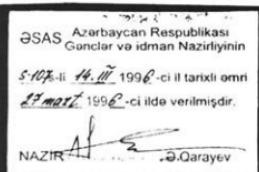
Xalıq nümunəvi çıxışlar göstərərək

Bu yüksək nəticəyə görə cüdo üzrə Avropa çempionu olmuş, Rafiq Hüseynov (O, Qarabağ müharibəsində Əsgərəndə həlak olmuşdur). bütün komandaya böyük bir qonaqlıq verdi və biz müharibədə qalib gələcəyik! - dedi...Allah ona və bütün şəhidlərimiz rəhmət eləsin! Cüdoçularımız orada yaxşı çıxış etdilər. Yüksək nəticələrlə geri qayıtdılar. Respublika birinciliyi, cəmiyyətlərin birincilikləri, rayon, şəhər yarışları, o cümlədən Beynəlxalq turnirlərdəki Şuşa komandasının çıxışları hamını heyran etmişdi. 1990-ci il Sumqayıtda Azərbaycan birinciliyi keçirildi, orada da iştirak etməli olduq. Bir neçə aydan sonra yəni 1991-ci ildə bizi Mingəçevirə Respublika birinciliyinə

yarışa dəvət etdirilər. Bu turnirlər, yarışlar Şuşa komandasının idmançılarının yüksək nəticələri cüdo idman növündə Respublikaya səs saldı. Yeni yaranmış komandanın məşqçiləri və idmançıları qazandıqları müvəffəqiyyətlərə görə, dəfələrlə Şuşa rayon Bədən Tərbiyəsi və İdman komitəsi, Rayon Komsomol komitəsi, "Məhsul" idman cəmiyyəti və başqa təşkilatlar tərəfindən mükafatlandırıldılar. Xalıq Əsədovun xidmətləri daha böyük olmuşdur. Keçirilən yarışlar və nəticələr bunu bir daha sübut etdi.

Xalıq Əsədov 1995-1998-ci illərdə yeni yaranmış Azərbaycan Ordusunda xidmət edib, daha doğrusu Qarabağ döyüslərində atəşkəs olmasına baxmayaraq, qeyrətlə düşmənə qarşı vuruşub. Orduda da, imkan olan kimi cüdo güləş məşqni davam etdirib.

Qarabağ hadisələri hamı kimi Xalıqın də həyatına təsirsiz ötüşmədi. O, Şuşanın işğalindan sonra professional səviyyədə cüdo ilə məşğul ola bilmədi. Hal-hazırda onun 45 yaşı var. Xalıq Şirxan oğlu Əsədov Bakı şəhərində məcburi köçkün kimi məskunlaşdır. Ailəlidir. İki övladı var. Bizneslə məşğul olur və tez-tez idmançı dostları ilə bir məkana yığılıb, şüsalı günlərində danışırlar və doğma Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyirlər...

MURADOV
ZAUR
ELDAR OĞLU

1975-

1975-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 1982-ci ildə Şuşa şəhər 4 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1991-ci ildə həmin məktəbin X sinfini bitirmişdir. Məktəb illərindən Zaur əsasən, idmanla məşgül olmağa üstünlük verirdi. Zaur Muradov bir çox idman növləri üzrə şəhərlər, rayonlar və məktəblilərarası keçirilən yarışlarda futbol, voleybol, yüngül atletika və s. idman növləri üzrə öz bacarığını və qabiliyyətini sınaqdan çıxarmışdır.

Lakin Zaurun ən çox sevdiyi və həvəs göstərdiyi idman "Cüdo" güləş növü olmuşdur. O, orta məktəbdə oxuduğu illərdə vaxt tapır, "cüdo" məşğələrinə demək olar ki, gündə 3-4 saat sərf edərdi. Zaur Muradov Şuşa şəhə-

rində vəziyyətin ağır olmasına baxmayaraq, 1991-ci il də öz hesabına Moskva şəhərinə gedir və orada Kurekidə, Tverdə keçirilən Beynəlxalq cüdo güləş yarışlarında iştirak edir və II yeri tutaraq turnirin "Qara kəmər" inə sahib olur. Zaurun bu qələbəsi şəhər rəhbərliyi tərəfindən mükafatlandırılır və Şuşa qəzetində işıqlandırılır. Nankor ermənilərin töretdiyi hadisərlə əlaqədar olaraq Zaur Muradov 11-ci sınıfı 1992-ci ildə Bərdə şəhərində qurtarmaq məcburiyyətində qalır. Zaur orta məktəbi qurtardıqdan sonra ordu sıralarına Vətənin müdafiəsinə gedir. O, hərbi hissədə tank rotasında 2 il 3 ay qulluq edir. Sonra ordudan tərxis olunur. O, ordudan qayıtdıqdan sonra Bakı şəhərində məskun-

laşır və sevdiyi idman növü "cüdo" güləşi ilə məşqləri ni davam etdirir. Zaur şəhər, respublika və bir sıra Beynəlxalq turnirlərdə iştirak edir, qələbələr qazanır, "Qara kəmər ustası" adını alır. Zaur hal-hazırda öz sevimli Şuşasının həsrəti ilə yaşayır və ora qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir.

**QULİYEV
ANAR
AĞACAN OĞLU**

1976-

1976-cı ildə Şuşa rayonunun Malibəyli kəndində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. 1983-cü ildə Malibəyli kənd orta məktəbinin 1-ci sinfinə getmişdir. 1993-cü ildə isə həmin məktəbin 11-ci sinfini müvafiqiyyətlə bitirmişdir.

1994-cü ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin İbtidai Hərbi Hazırlıq və fiziki təlim fakultəsinin I kursuna daxil olmuş, 1998-ci ildə həmin universiteti fərqlənmə diplomu ilə bitirmiştir. Anar Quliyev 1998-ci ildən Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbində hərbi rəhbər vəzifəsində işləyir. O, işlədiyi illər ərzində hər il Bakıda keçirilən "Şahin" hərbi idman oyunlarında Şuşa komandası onun rəhbərliyi altında çıxış edərək, yüksək nəticələr

Anar yarışdan sonra

göstərmiş, dəfələrlə mükafatlar, diplomlar və fəxri fərmanlarla təltif olunmuşlardır.

13 yaşından idmanla məşğul olmağa başlayan Anar Quliyev Qarabağda azığın ermənilərin ədalətsiz hərəkətlərini, törətdikləri müharibəni nəzərə alaraq, düşmənə qalib gəlmək məqsədi ilə kiçik yaşlarından idmanla məşğul olmağa başlamışdır. O, "Neftçi" idman cəmiyyətində məşqçi Gülbalanın rəhbərliyi altında sərbəst güləşlə məşğul olmağa başlamışdır. Anar tələbəlik illərində Respublika miqyashi yarışlarda iştirak edərək, dəfələrlə mükafatçılar sırasında olmuşdur. 0,1995-ci ildə Ali məktəblərin Respublika birinciliyində sərbəst güləş üzrə III yeri, 1996-ci ildə isə II yeri tutmuşdur.

Anar Quliyev 1997-ci ildə Bakı şəhər birinciliyində sərbəst güləş üzrə II yeri, 1998-ci ildə isə Respublika birinciliyində sərbəst güləş üzrə III yeri tutaraq diplom və fəxri fərmanlara layiq görülmüşdür. Anar Ağacan oğlu Quliyev 1998-ci ildə Ümmümittifaq Vahid İdman Təsnifatının tələb və normativlərini yerinə yetirdiyi üçün ona sərbəst güləş üzrə "idman ustalığına namizəd" dərəcəsi adı verilmişdir.

Anar Quliyev valideynləri ilə birlikdə Şuşanın ən böyük kəndi olan Malibəylidən didərgin düşmüş, Azərbaycanın paytaxtı olan Bakı şəhərinin Raməni

qəsəbəsində məskunlaşmışdır. Hal-hazırda onun 43-yaşı var. Yenə də öz sevimli peşəsi, sərbəst güləşlə məşğul olur. O, Şuşa şəhər 1-nömrəli tam orta məktəbində ixtisası üzrə hərbi hazırlıq dərsi deyir, eyni zamanda hərbi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsində çalışır, Vətənə sağlam, layiqli yeni nəsil hazırlayıv və doğma Şuşaya, əziz kəndi olan Malibəyliyə qayıdacağı günü gözləyir...

MƏMMƏDOV
RƏMZİ
NURƏDDİN OĞLU

1976-

KARATE-DO

Dünyada çox geniş yayılmış döyüş növlərindən biri də karatedir. O, Rük-yu arxipelaqının Okinava adasında yaranıb. XIX əsrin sonunda Okinava Yaponiyanın ərazisi kimi tanınıb və o vaxtdan karate daha da məşhurlaşıb.

Karatedə bir neçə üslub vardır - şotokan, vadoryu, qocyu-ryu, şito-ryu və baş-qaları. Onlardan ən populyarı - şotokanın yaradıcısı Qitin Funakoşinin səyi nəticəsində

Qitin Funakoşinin səyi nəticəsində

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

1921-ci ildən karate Yaponiyada bir nömrəli idman növü oldu. "Kara"- "boş", "te"- "əl", "do"- "yol" deməkdir. Funakoşının başdaşına karatenin ən əsas tezisi yazılmışdır: "Karatedə birinci hücum etmirlər".

Karate üslublarının ən məşhur xadimlərindən Hirokazu Kanazava və Masutasu Oyama kimi senseylərin (müəllimlərin) adlarını xüsusi qeyd etmək lazımdır. 2012-ci ildən etibarən Olimpiya Oyunlarına daxil edilmiş karate proqramlarında idmançılar iki növ - kata (burada iştirakçılar xüsusi program göstərirler) və kumite (döyüş) üzrə yarışırlar.

Azərbaycan karateçiləri dünya və Avropa çempionatlarında 1992-ci ildən çıxış etməyə başlayıblar və 80-dən artıq medal qazanıblar. Yaşar Bəşirov, Füzuli Musayev, Ülvi Quliyev (indi artıq məşqcidirlər), Rəhman Hətəmov, Seymur Hüseynov, Fariz Nəcəfov, Novruz Bəşirov, Qurban Tağıyev, Yusif Cəfərov, Rüstəm Mədətov, Rafael Ağayev, Vüsal Rəhimov və başqları idmanın bu növünün ölkəmizdə geniş yayılması və Azərbaycan karate məktəbinin dünyada tanınması üçün çox iş görübllər.

Xalqımız hələ lap qədim zamanlardan qəhrəman, mərd və hünərlü oğulları, igid, qoçaq, qeyrətləi qızları haqqında nağıllar, dastanlar yaratmışdır. Bu nağıl

və dastanlar dildən-dilə gəzib dolaşmış, əsrlərin sınağından keçərək, bu günə qədər gəlib çatmışdır.

Tarixən, Şuşada pəhləvanlar çox olmuşdur. Cəfərqulu pəhləvan, Cahan pəhləvan, Nabat pəhləvan, Seyid Həsən pəhləvan, Ağayev Şuşinski, Fərəməz Rüstəmov, Qaçay pəhləvan və başqaları adlarını Şuşanın pəhləvanlıq səlnamasının qızıl hərflərlə hekk etmişlər.

Adətdir, xalq məhəbbəti qazanmış insanlar barəsində çoxlu əfsanələr, rəvayətlər yaradılır və bu söhbətlər el-oba tərəfindən həqiqət kimi qəbul edilir.

Azərbaycanda Milli güləşin, ümumiyyətlə, güləşmənin inkişaf etməsi, yeniyetmələrin və gənclərin sevimli məşqlərinə çevrilmesi, bir tərəfdən milli irləsimiz və ənənələrimizlə bağlılırsa, digər tərəfdən də, sonralar meydana gəlmiş peşəkar məktəblərlə əlaqədardır. Bu güləş yarışları daha səmərəli qaydalara, çoxlu və rəngarəng texniki-taktiki fəndlərə əsaslanırdı.

Qeyri-adi təbiəti, min bir dərdin dərmanı, havası ilə dünyada məşhur olan səfəli Şuşada günlərin birində nəfis tərtibatlı afişə öündəki "qəlebəlik" diqqətimizi cəlb etdi. Həmin gün hara gedirikə hamı ondan qeyri-adi qüvvəyə, tükənməyən enerjisi olan, nadir istedada və fenomen güça malik yeniyetmə Şuşa güləşçisi Rəmzi Məmmədovdan danışılırdı.

Haqqında söhbət açmaq istədiyimiz qədim Şuşa torpağının yetirməsi, Şuşa Hüsnü Hacıyev adına 4-nömrəli orta məktəbin VIII sinif şagirdi 15-yaşlı yeniyetmə oğlan Rəmzi Nürəddin oğlu Məmmədov haqqındadır.

1976-ci il mart ayının 27-də Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. 1982-ci ildə Şuşa şəhər Hüsnü Hacıyev adana 4-nömrəli orta məktəbinin 1-ci sinfinə getmişdir. 1991-ci ildən 1994-cü ilə kimi Şuşa şəhər texniki peşə məktəbində təhsil almışdır. O, məktəb illərində idmanla çox maraqlanırdı. Məşqçi Altay Rüstəmovun rəhbərliyi altında sərbəst güləşlə məşğul olurdu.

Rəmzi Məmmədov 1994-cü ildən Fizuli Musayevin rəhbərliyi altında idmanın "Karate" növü ilə məşğul olmağa başlamışdır.

O, bir çox Beynəlxalq səviyyəli yarışların, Respublika birinciliklərinin iştirakçısı və mükafatçısı olmuşdur. Rəmzi Məmmədov 1997-ci ildə karate üzrə Respublika çempionatında şəxsi döyüsdə II yerə, komanda döyüşündə də II yerə layiq görülmüşdür.

1998-ci ildə Respublika birinciliyində daha yüksək nəticə göstərərək 80 kq çəki dərəcəsində şəxsi döyüsdə II yerə, komanda döyüşündə isə I yerə çıxmışdır.

Həmin il 1998-ci ildə Gürcüstanda təşkil olunmuş karate üzrə Avrasiya çempionatında şəxsi döyüsdə I yerə layiq görülmüşdür. Rəmzi Nürəddin oğlu 1998-

1999-cu illərdə Türkiyədə keçirilən karate üzrə Beynəlxalq turnirlərdə şəxsi döyüşlərdə III yerlə mükafatlandırılmışdır.

O, 1999-cu ildə Azərbaycan çempionatında həm şəxsi, həm də komanda döyüşünün qalibi və mükafatçısı olmuşdur.

Rəmzi Məmmədov 2000-ci il Azərbaycan birinciliyində şəxsi döyüşlərdə III yer, komanda döyüşündə isə I yerlə mükafatlanmışdır.

Həmin il Azərbaycanda keçirilən Avrasiya çempionatında I yerə, 2001-ci ildə isə Gürcüstanda keçirilən Avropa çempionatında mütləq çəkidi, şəxsi döyüşdə III yerlə, komanda döyüşündə isə I yerlə kifayətlənməli olmuşdur. Azərbaycan komandasının tərkibində çıxış edən Rəmzi Məmmədov, 2001-ci ildə Ukraynada keçirilən Dünya Kuboku uğrunda komanda yarışlarında II yerlə mükafatlandırılmışdır.

Rəmzi Nürəddin oğlu Məmmədov "İkinci Dan" qara kəmər sahibi və karate üzrə idman ustasıdır. O, 1999-cu ildən başlayaraq, "Dinamo" idman cəmiyyətində məşqçi-müəllim vəzifəsində çalışmışdır.

Rəmzinin gözəl qaməti, şux yerişi, yaraşıqlı fizionomiyası, hündür boyu, gülər üzü, ahəngdar səsi, yeri gələndə ciddi görünüşü, yenicə vaxtsız ağarmış qırırmış saçları ona xüsusi yaraşıq verir. O, sadə, mehriban,

həssas ürəyə, qüvvəyə geniş biliyə malik, təmiz, səmimi, ədalətli, əsl şəşəli, dostluğa sadiq və etibarlı, xeyirxah, musiqi, şeir və futbol həvəskarı, dözümlü, dəyanətli, iradəli, əyilməz, Vətənpərvər, işgūzar, qorxmaz, dönməz, Şuşa və şuşalılara əvəzedilməz töhfələr bəxş etmiş mühərribə veteranı və məşqçidir. O, Şuşanın sayılıb-seçilmiş mərd oğlanlarından biridir və böyük hörmətə layiqdir!

O, hal-hazırda Şuşa rayon Gənclər və İdman idarəsinin nəzdində fəaliyyət göstərən Uşaq Gənclər İdman Məktəbində məşqçi-müəllim kimi fəaliyyət göstərir.

Rəmzi Nurəddin oğlu Məmmədov məlum Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar güləş döşəyini, tatamini silahla əvəz etməli olmuşdur. 1992-ci il mayın 8-ə qədər o Vətəni Şuşada ermənilərə qarşı vuruşmuş, bəzi strateji yüksəkliklərin alınmasında atası Nurəddin Məmmədovla birlikdə qəhrəmanlıqlar göstərmiş, yaralı əsgərlərimizi səyyar qospitallara çatdırmış, lakin xəyanət nəticəsində satılmış Şuşanı başqa əsgərlərimiz kimi göz yaşları içərisində tərk etmişdir.

O, Bakı şəhərində ailəsi ilə birlikdə məcburi köçkün kimi məskunlaşmışdır. Onun 43-yaşı var. Doğma Şuşada keçirdiyi cavanlığını, o cümlədən Qarabağ

mühəribəsində keçirdiyi əzablı günlərini tez-tez yadına salır, qələbə çalacağımız və Doğma Şuşaya qayıdağımız günü ailəsi və övladları ilə birlikdə səbrsizliklə gözləyir...

QULİYEV
CEYHUN
TELMAN OĞLU

1978-

Mən, Quliyev Ceyhun Telman oğlu 26- iyul 1978-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olmuşam. 1984-cü il sentyabr ayının 1-də Şuşa şəhər 2 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş və 1994-cü ildə Bakı şəhəri, Binaqadı rayonu 276- nömrəli orta məktəbdə yerləşən Şuşa şəhəri 2 nömrəli məktəbi bitirmişəm.

Buna səbəb 1992-ci ilin may ayının 8-də Şuşa şəhərinin ermənilər tərəfindən işğal edilməsi olmuşdur.

Şuşa şəhəri işğal olunan dövrə qədər mən həm-yasıdlarım arasında idmanın bəzi növlərini sevmiş, onlarla maraqlanmışsam. O cümlədən stoüstü tennis, futbol, şahmat və yüngül atletika növləri ilə məşğul olmuş və fiziki hazırlığımı möhkəmləndirmişəm. Hətta, kiçik yaşlarında Şuşa şəhər birinciliyi uğrunda keçirilən yüngül atletika yarışlarında 60 metr qısa məsafəyə qəçənlərin içərisində III yerə çıxmışam. Bununla kifayət-lənməyib oxudüğüm 2 nömrəli orta məktəbdə yeni açılmış güləş dərnəyinə üzv yazıldım. Məktəbin idman

zalında müntəzəm məşqlərə başladım. Məşqçim isə şuşalı Əsədov Xəyyam oldu. Sonralar Fəxrəddin Səfərov, daha sonra isə Rövşən Həsənov məşqlərə rəhbərlik etməyə başladılar. Məşqlər çox maraqlı və gərgin keçirdi. Kim üzürsüz səbəbə görə məşqə gecikirdi və ya gəlmirdi, məşqçi onu növbəti məşqlərə buraxmırıldı. Ona görə də biz məşqlərə vaxtlı-vaxtında gəlir və güləşin sırlarını öyrənirdik. Mən 48 kq çəkidi güləşirdim. Mənimlə birlikdə məşqə gələn güləşçi dostlarım Muradov Zaur, Məmmədov Rəmzi, Babayev Ziya, Hüseynov Xəlil və başqaları öz fiziki və texniki hazırlıqlarını möhkəm-ləndirirdilər. Biz hamımız yarışlara ciddi surətdə hazırlanır və yüksək yerlər uğrunda mübarizə aparmağa çalışırıq. Həm çəkimiz az olduğundan, həm də aşağı siniflərdə oxuduğumuz görə bizi yarışlara buraxmırıdılardı. Bir neçə ay keçidkən sonra çəkilərimiz artdı və bizi şəhər birinciliklərinə dəvət etdiłər. Yavaş-yavaş püxtələşməyə başladıq. Mən ilk yarışda rəqiblərimə qalib gəlib 1-ci yerə çıxdım. Sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Bir az da qürrələnirdim. Haqqım da var idi. İlk yarış, ilk çempion! İlk fəxri fərman, ilk təbriklər. Məni ilk təbrik edən atam oldu. Onun bu sözləri indi də qu-lağımdadır: "Oğlum, mən səninlə fəxr edirəm"! Həmin gün evdə şadyanalıq idi. Həmi məni təbrik etməyə gəlmışdı. Mən onda özüm-özümə söz verdim ki, güləşçi

olacağam və belə də oldu. Sonralar mən məşqlərə daha ciddi yanaşmağa başladım. Məşqçilərimiz də bizi başa salırdılar ki, indi dən yüksək yarışlara gedəcəyik. Bütün yarışlar əsasən Dağlıq Qarabağ birinciliyidir. Vilayət yarışlarını keçdiq, elə bil ki, Respublika yarışlarında ən azı mükafata layiq yerimiz var. Niyə belədir? Ona görə ki, Vilayət yarışlarında əslində iki millət arasında güclü rəqabət olurdu. Həm də yarışlar çox vaxt Stepanakert, Mardakert, Martunu və az-az da Şuşada keçirilirdi. Dağlıq Qarabağın o biri rayonlarında yarışlar olanda bizi həmişə ikinci yera sahırdılar. Biz onlarla güləşəndə hakimlər həmişə onlara, ermənilərə tərəf olurdular. Ona görə də biz orada nadir hallarda 1-ci yerə çıxırıq. Belə olduqları halda çox vaxt mübahisələr düşündü. Axırı da dava ilə qurtarırdı. Amma, biz həmişə onlardan üstün olmuşuq!

Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti üzrə keçirilən yarışlarda dəfələrlə 1-ci yerin qalibi olmuş və fəxri fərmanlar, diplomlar ilə təltif olunmuşam. Mənimlə birlikdə güləşçi dostlarım Muradov Zaur, Babayev Ziya, Məmmədov Rəmzi, Hüseynov Xəlil və başqaları Şuşanın idman şərəfini vicdanla qorumuşuq.

Ceyhun güləşçilər arasında soldan 4-cü

Biz məcburi köçkün statusu alıqdan sonra Bakı şəhərində məskunlaşdıq. Güləş böyük marağım olduğunu üçün Bakı şəhəri "Ehtiyat Əmək Qüvvələri" idman cəmiyyətinin zalında sərbəst güləş üzrə məşqlərə başladım və tezliklə həmin cəmiyyətin açıq birinciliyi üzrə yarışlar başlandı. "Neftçi", "Burevestnik", "Spartak", "Dinamo" və şəhər və rayonlarının yiğma komandalarını təmsil edən 100 nəfərdən çox idmançı iştirak edirdi. Bir neçə rəqibimə qalib gəldim. Sonralar dəfələrlə Avropa, Dünya çempionu, Olimpuya Oyunlarının gümüş mükafatçısı Rövşən Bayramovla finala çıxıb, ona məğlub oldum və 2-ci yeri tuttum. Məşqçilər mənimlə maraqlanmağa başladılar.

1995-ci ildə Azərbaycan Beynəlxalq Universitetinin hüquq fakultəsinə daxil olmuşam. Universitet həyatı da maraqlı keçmişdir. Birinci kursda oxuduğum vaxt güləş məşqlərinə gedirdim. Burada da yaxşı güləşçilər var idi. Müxtəlif çəki dərəcələrində yarışlarda iştirak edirdik. İndi mən 57-kq çəkidə güləşirdim. Tezliklə universitetin yiğma komandasına qəbul edildim. Yenə də məşqlər, yarışlar... Ali məktəblərin birinciliyində sərbəst güləş üzrə keçirilən yarışlarda çempion oldum. Artıq bütün tələbələr məni güclü bir idmançı-güləşçi kimi tanıdlar. Özümü xoşbəxt hiss edirdim. Universitetin rəhbərliyi məni yüksək qiymətləndirmişdir. Onlar mənim şəklimi qabaqcıl idmançılar lövhəsinə vurmuşdular. Idman kafedrasının tapşırığı ilə mənə fəxri fərمانlar, diplomlar, müxtəlif hədiyyələr təqdim etmişdilər. Universitetdə müəllim və tələbə heyətinin hörmətini qazanmışdım. 1999-cu ildə hüquq fakultəsini müvəffəqiyyətlə bitirdim.

2000-ci ilin iyul ayında Azərbaycan Respublikasının ordu sıralarında hərbi xidmətdə olmuşam. Burada da idmanla-güləşlə məşqlərimi davam etdirmişəm. Bir illik hərbi xidmətdə olanda da, hərbi hissələr arasında keçirilən sərbəst güləş yarışlarında müvəffəqiyyətlə çıxış etmişəm. Artıq çəkim artmış, 62kq üzrə məşqlərdə gücümü sınayıram. Mən xidmət etdiyim

hərbi hissənin idman şərəfini layiqincə qorumuşam. Komandanlıq həmişə məni qiymətləndirmiş, vaxtından əvvəl məzuniyyətə buraxmışdır. 2001-ci ilin iyil ayının əvvəllərində ordudan tərxis olundum.

Hal-hazırda Bakı şəhərində məcburi köçkün kimi müvəqqəti məskunlaşmışam. Subayam. Hərdən bir güleşçi dostlarımıla görüşürəm. İdman-güləş mənə hər şey verib. Gözəl qamət, yaraşıq, boy, yerış, möhkəm əzələ, güclü qollar, insan üçün ən vacib olan sağlamlıq!

Azad Bazar iqtisadiyyatına uyğun Əmək, Vergi və Konstitusiyamızın qanunlarına uyğun fərdi əmək fəaliyyəti göstərirəm və doğma Şuşa şəhərinə qayıdacağım günü səbərsizliklə gözləyirəm...

BABAYEV

FUAD

MƏNSUR OĞLU

1978-

Hər bir insan sağlam yaşamaq, fiziki cəhətdən həzirlıqlı olmaq arzusu ilə yaşayır. Sağlamlıq insan üçün hər şeydən qiymətli, heç nəyin əvəz edə bilməyəcəyi böyük bir dəyər, xoşbəxtlikdir. Bu xoşbəxtliyin uzunmüddətli olmasının təməli daha çox yeniyetməlik, organizmin fəal inkişafı dövründə qoyulur. Sistemli olaraq aparılan özünənəzarət insanda sağlamlıqla əlaqəli zəruri olan fəaliyyət istiqamətini göstərir. Bununla əlaqədar insanın sağlamlığı onun yeniyetməliyindən başlayır və inkişaf dövründə davam etdirilir. Uşaqların, yeniyetmələrin, gənclərin sağlamlığına qalmaq hər birimizin müqəddəs borcudur. Hər hansı bir idman növü ilə məşğul olan hər yeniyetmə ilk addımlarını məhz fiziki hərəkətlərdən başlayır. Belə bir yeniyetmənin vaxtı ilə atıldığı ilk addımlar sonralar öz bəhrəsini verməyə başladı. Hətta, o, Respublika və Beynəlxalq yarışların zirvəsinə qədər ucalı bildi... Bu gənc və yaraşıqlı oğlanın adı Fuad Mənsur oğlu Babayevdir.

O, 1978-ci ilin fevral ayının 16-da Şuşa şəhərinin "Köçərli" məhəlləsində zəhmətkeş ailəsində dünyaya

göz açmışdır. Tay-tuşları kimi o da 1985-ci ildə Şuşa şəhər Hüsü Hacıyev adına 4-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinifinə getmiş, VII sinfə qədər orada oxumuşdur. Fuadın uşaqlıq illəri Şuşada keçmiş, qonşu uşaqlarla, daha doğrusu məhəllə dostları ilə dərsdən sonra yaşıdları evlərinin yaxınlığında yerləşən kiçik voleybol meydançasında ora-bura qaçar, voleybol və futbol oynayardılar. O, oynadıqları uşaqlardan seçilir, fiziki cəhətdən onlardan üstün olardı. Birlikdə oynadıqları uşaqlar həmişə ona deyərdilər: Fuad, sən gələcəkdə yaxşı idmançı olacaqsan! Onlar səhv etməmişdilər. O, birlikdə oynadıqları uşaqların dedikləri bu sözlər görə çox sevinirdi. Fuad və dostları tez-tez "Səkili bulağı"na gedər, orada kiçik dağlaraya qalxar, nisbətən hündür ağaclarla dırmanar, budaqdan-budağa tullanar, çayda çimər və üzəməyi öyrənərlər, beləcə fiziki cəhərdən möhkəmlənərlər. Bu əsasən yay günlərinə təsadüf edirdi.

Məlum Qarabağ hadisələrinə görə Fuad Babayev ailələri ilə birlikdə Bakı şəhərində məskunlaşmış, Nizami rayonu 277-nömrəli idman təmayüllü orta məktəbində təhsilini davam etdirmişdir. Eyni zamanda Azərbaycanda ilk "Cüdo" məktəbini yaratmış əməkdar məşqçi Tərlan Həsənovun məşqlərində iştirak etmişdir. Fuad tezliklə cüdo idman növünün sirlərinə yiylənmiş və ciddi surətdə məşqlərini davam etdirmişdir. O bu məşqlərdə məşhur məşqçinin göstərişlərini böyük həvəslə yerinə

yetirir, fiziki və texniki hərəkətlərini mənimşəyir, güclü cüdoçu olmağa çalışırı. Məşqə gölən dostları Rəşad Məmmədov, Emin Fətullayev, Nazim Hüseynov, (sonralar o, Olimpiya çempionu oldu) Əfqan Mirzəyev, Emin Həsənov və başqaları onun gələcəkdə güclü və ağırçəkili cüdoçu olacağına inanırdılar.

Fuad tezliklə yarışlara qatıldı. O, ilk dəfə Bakı çempionatında çıxış edərək, güclü rəqiblərə qalib gəlib fəxri kürsünün II pilləsinə qalxmışdır. Sonra o, Azərbaycan birinciliyində də yarışlarda çıxış etməyə başladı. Burada da o, ikinci yeri tutdu. Ümumiyyətlə, o, dəfələrlə Azərbaycan birinciliklərində və Bakı çempionatlarında II-III mükafata layiq yerləri tutmuş, məşğul olduğu cəmiyyətlərin idman şərəfini layiqincə qorumuşdur. Mütəxəssislər onu Azərbaycan yığma komandasının tərkibinə daxil etmiş və Rusiyada keçirilən (Dağıstanda 100-kiloqramdan yuxarı çəki dərəcəsində) Beynəlxalq yarışlarda iştirak etməsinə şərait yaratmışlar. Eyni zamanda o, Bakıda keçirilən Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Aslanovun xatirəsinə həsr olunmuş Beynəlxalq turnirdə 100-kq-dan yuxarı çəki dərəcəsində yarışda müvəffəqiyyətlə çıxış etmiş, Rusiya, Gürcüstan, Türkiye kimi ölkələrin güclü idmançılarına-rəqiblərinə qalib gələrək mükafata layiq III yeri tutmuşdur. Buna görə də keçirdiyi yarışlara və qazandığı titullara görə o, vahid idman təsnifatının tələb və qaydalarını yerinə yetirdiyi üçün Gənclər və idman Nazirliyi

tərəfindən "İdman ustalığına namizəd" adını almışdır.

Fuad Babayev "Dinamo", "Atilla" və "Kanokan TT" cəmiyyətlərində illərlə məşq etmiş və müxtəlif yarışlarda müvəffəqiyətlə çıxışlar edərək, həmisi mükafata la- liy yerlər tutmuş və həmin cəmiyyətlərin idman şərəfini yüksəklərə qaldırmışdır. Ümumiyyətlə, Cüdo idman yarışlarında qazandığı nəticələrə, nailiyyətlərə görə Fuad Babayevə Gənclər və İdman Nazirliyi, müxtəlif idman cəmiyyətləri və təşkilatları tərəfindən dəfələrlə fəxri fərمانlar, diplomlar, qiymətli hədiyyələr verilmişdir.

Fuad Mənsur oğlu Babayevin gözəl qaməti, ağır yeri, əsl ağır çəkili idmançı, gülər üzü, hündür boyu, gözəl danışığı, yeri gələndə ciddi görünüşü, qırırm saçları, küllək vuranda saçlarının dağıılması və əlləri ilə tellerini yana daraması ona xüsusi yaraşlıq verir. O, çox sadə, mehriban qəlbli, xeyirxah, səmimi, təmiz, hörmətli, ədalətli, yaraşlıq fizianomiyası olan aristokrat insan, əsl Qalalı, əsl Pənahabadlı, əsl Şuşalı, doğma Şuşamızın sayılıb-seçilmiş mərd oğlanlarından biri, həssas qüvvəyə və ürəyə malik, cəld, çevik, hazırlıqçı, sadiq dost, etibarlı yoldaş, musiqi, şeir və futbol həvəskarı, əsl Vətənpərvər, Qarabağ mühərribəsində dəfələrlə öz sözünü demiş veteran, nümunəvi ailə başçısı, yüksək mədəniyyətli, Şuşa torpağına və Şuşalılara böyük və əvəzədilməz töhfələr bəxş etmiş, yüksək səviyyəli və təcrübəli pedaqoq, böyük ensik-

lopedik biliyə malik, mübariz, döyümlü, dəyanətli, əyilməz, qorxmaz, dönməz, məglubedilməz, iradəli, ləyaqətli, işgūzar, qayğıkeş bir müəllimdir-məşqçidir.

Fuad Babayev ali təhsil almağı da unutmamışdır. O, 2001-ci ildə Azərbaycan Dövlər Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasına qəbul olmuş, orası 2005-ci ildə müvəffəqiyətlə bitirib "Cüdo" idman ixtisasını almışdır. Təhsil illəri də onun üçün maraqlı keçmişdir. Oxuduğu 4-il müddətində o, Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının şərəfini müvəffəqiyətlə müdafiə etmiş və rektorluq tərəfindən dəfələrlə fəxri fərمانlar, diplomlar almış, müəllim və tələbələrin hörmətini qazanmışdır. Eyni zamanda təhsil aldığı illərdə onun şəkli idmançılar guşəsinə vurulmuşdur. Müxtəlif yarışlar, ali məktəblər arasında keçirilən birinciliklər, yoldaşlıq görüşləri, turnirlər, xatirə yarışları onun tələbəlik həyatında silinməz izlər buraxmışdır...

Fuad Babayevin ailəsi məlum Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar 8 may 1992-ci ildən Bakı şəhərində məcburi köçkün kimi məskunlaşmışdır. Onun sadə, gözəl ailəsi və bir övladı var. Dəniz adında qızı artıq V sinifda oxuyur. Fuad Şuşadakı uşaqlıq illərini və məktəb həyatını həmisiə yadına salır və tezliklə doğma torpağı, əziz Şuşa şəhərinə qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir... O, hal-hazırda Bakı şəhərində yaşayır və bizneslə məşğul olur.

*QULİYEV
ELGÜN
ELMAN OĞLU
1980-2002*

21 may 1980-ci ildə Şuşa şəhərində anadan olub. 7-yaşında ikən həmyaşlıları kimi o da Şuşa 1 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfə getmiş, 1992-ci ilə qədər həmin məktəbdə təhsil almışdır. Məlum Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar orta məktəbi Bakı şəhəri Binəqədi rayonunda yerləşən 276- nömrəli orta məktəbin nəzdində fəaliyyət göstərən Şuşa 2 nömrəli məktəbi 1998-ci ildə yüksək qiymətlərlə bitirmişdir.

Elgün güləşçi dostu ilə(sağda)

O, hələ Şuşada təhsil alarkən kiçik yaşlarından bədən tərbiyəsi və idmana maraq göstərmiş, futbol, stolüstü tennis və ən çox sevdiyi güləşmə növü ilə məşğul olmuşdur. Sonradan Respublika Şuşa sənatoriya-sağlamlıq məktəbinin idman salonunda gənc məşqçi Rövşən Həsənovun rəhbərliyi ilə yeni açılmış cüdo məşqinə üzv yazılmış və həmin idman növü ilə də məşğul olmağa başlamışdır. İdmançı yoldaşlarından Əliyev Şahin, Məhərrəmov Xalıq, Quliyev Elməddin və başqaları ilə 12 yaşına qədər böyük həvəslə, yəni Şuşa işğal olana qədər (8 may 1992-ci il) cüdo idman növünün sırlarını öyrənməyə başlamışdır. Sonra Elgün Bakıdakı Şuşa 1 nömrəli orta məktəbdə də oxuyanda bu idman növü ilə məşqlərini uğurla davam etdirmişdir. Əvvəlcə Binəqədi rayonu üzrə, sonra isə Bakı üzrə keçirilən yarışlarda müvəffəqiyətlə iştirak etmiş, hətta, mükafata layiq yer də tutmuşdur. Onun bu bacarığı, çevikliyi, bu idman növünə ürəkdən yanaşması, rəqibə qarşı amansız olması, qısa vaxt ərzində qələbə əldə etməsi Bakı məşqçilərinin gözündən yayınmadı. Hətta, Azərbaycan yığma komandasının baş məşqçisi olmuş Ağayar Axundzadə onun yarışlardakı çıxışına baxmış və öz fikrini belə bildirmişdir: "Onun parlaq gələcəyi var". Elgünü tez-tez yarışlara dəvət etdilər. O, tatami

üzərinə çıxanda hamı onu sürətli alqışlarla qarşılıyır-dilar. Xüsusi ilə də şuşalılar və onun dostları.

1998-ci ildə Quliyev Elgün orta məktəbi qurtarib sənədlərini Azərbaycan Dövlət Politexnik İnstitutuna verib, avtonəqliyyat fakultəsinə daxil oldu. Orada da idman məşqlərini davam etdirdi. Geniş idman salonu Elgünü daha da həvəslə məşq etməyə sövq etdi. Bir qədər keçidkən sonra Elgünün valideynləri Rusyanın Xabarovski vilayətinin Komsomolskiy na Amure şəhərinə pənah gətirdilər. Orada məskunlaşandan sonra Elgün təhsilini həmin şəhərdə davam etdirməyə başla-di. İnstitutda oxuya-oxuya cüdo məşqlərini də unutmadı. Gərgin məşqlər, keçirilən yarışlar burada da öz bəh-rəsini verdi. Tez bir vaxtda oranın klimatına uyğunlaş-mağa başladı. Soyuqlara tab gətirən Elgün tezliklə özü-nə yaxşı dostlar da tapdı. Məşqə gələn idmançı dostları Elgündən yalnız xoş rəftar, xeyirxahlıq, hörmət və sə-daqət gördülər. İqor, Aleksandr, Vasiliy, Nikolay və başqaları Elgülə həmişə bir yerdə olur, bir yerdə məşqlərə gedir və yarışlara hazırlaşdırırlar. Burada da keçirilən cüdo yarışlarında Elgün öz qüvvəsini, fəndlə-rini və texnikasını göstərə bildi. Bu yarışlarda da ha-kimlər yerli idmançılara üztünlük verirdilər. Xaba-rovski Vilayətinin birinciliyi uğrunda keçirilən final gö-

rüşündə Elgün inamlı çıxış etdi. İkinci hissənin qurtar-masına az qalmış Elgün rəqibinə "upon"la qalib gldi. Lakin hakim görüşü yenidən davam etdirməyi bildirdi. Elgün Qafqazlılara məxsus hərəkəti ilə hakimə öz eti-rəzini əsəbi surətdə bildirdi. Hakim də öz növbəsində onun məğlub olduğunu dedi.

Buna baxmayaraq, Elgün həvəsdən düşmür, da-ha ciddi surətdə məşqlərini davam etdirir, təhsilini də unutmur. Artıq o, institutun 3-cü kursunda oxuyurdu. Atası ona avtomobil də almışdı. Dərslərə, məşqlərə, hətta, dostları ilə axşamlar mədəniyyət ocaqlarında keçirilən əyləncəli tamaşalara, rəqslərə və görüşlərə avtomobilə gedir, günlərini beləcə keçirirdi.

Birdən, qəflətən bədbəxt bir hadisə baş verdi. Sa-bahki gün Elgün oxuduğu institutun cüdo üzrə birinci-liyində iştirak etməli idi. O, evə gəlib sabahki yarışa ha-zırlaşmaq üçün idman geyimlərini sumkasına yiğdi. Bir az da uzanıb istirahət etmək istədi. Lakin, qəfildən qapının zəngi çalındı. Yaxın tələbə dostu onunla birlük-də ad gününə getməyi ondan xahiş etdi. Baxmayaraq ki, sabah yarışda iştirak edəcək, yox deyə bilmədi. Hər şey də bundan sonra başladı. Getdikləri yer şəhərdən bir qədər aralı idи. Artıq hava qaralmışdır. Onlar bir az getdikdən sonra qarşılara çıxan böyük yüksək avtomobi-

bili onlarla toqquşdu. Hər iki dost yerindəcə həlak oldu. Bu faciəli hadisə Elgünün valideyinlərini, Elman və Tünzalə xanımı çox sarsıtdı. O cümlədən bütün bu ailəni tanıyanları çox pis vəziyyətə saldı. Amma, neyləmək olar...həyatdır. Onun da taleyi belə imiş.

Elgünün bütün arzuları yarımcıq qaldı...O, 5 yanvar 2002-ci ildə 23-yaşına yenicə qadəm qoyduğu bir vaxtda həmişəlik əbədiyyətə qovuşdu. Bir daha ən gözəl cavanlığını, ən gözəl günlərini, ən gözəl həyatını, ən gözəl Şuşamızı görmədi...Eyni zamanda o, ömrünün çiçəkləndiyi bir vaxtda həyatının 23-cü baharını da görmədi...Qısa ömür yaşadı. Lakin mənalı ömür keçirdi...Elgünün gözəl danışığı, gözəl qaməti, gözəl yerişi, cəzbedici boyu, yaraşıqlı fizianomiyası onu daha da şux və gözəgəlimli göstərirdi. O, yeriyəndə hamı istəriştəməz ona baxırdı. Çox göyçək, tərbiyəli, qanacaqlı, utancaq, mərifatlı, yeri gələndə çox ciddi, döyümlü, əyilməz, şəxsiyyətli, görkəmli, sadə, sakit, etibarlı, təmiz ürkəkli, Vətənpərvər bir oğlan idi. Valideynlərinin gözünü yaşılı qoydu, xüsusən də anasının və bacısının. Onun nəşini Bakıya gətirib Xirdalan qəbristanlığında böyük bir izdihamla amanat olaraq torpağa tapşırıldılar...

ALLAH rəhmər eləsin!

**ZEYNALOV
RUSLAN
HƏZİ OĞLU**

1982-

KİKBOXSİNQ

Müasir dünyada ən populyar döyüş növlərindən biri də kikboksinqdir. Boksun əkiz qardaşı - kikboksinqi Azərbaycanda da çox sevirlər. Bu idman növünün dörd programı - ful-kontakt, semi-kontakt, layt-kontakt və lou-kik üzrə yarışlar keçirilir. Azərbaycan idmançıları beynəlxalq yarışlarda əsasən ful-kontaktda çıxış edirlər. 1995-ci ildə Roman Tağıyev və 1999-cu ildə Pərviz Qəhrəmanov qızıl medallara sahib olmuşlar. Bu növdə ən böyük uğurları Eduard Məmmədov qazanmışdır. O, beş dəfə dünya çempionu olmuşdur.

Kikboks qaydalarına görə boksu xa-

tırladır. Lakin boksdan fərqli olaraq bura ayaq zərbələri də əlavə edilib. Kikboksun vətəni Amerika sayılır. 1960-ci illərin əvvəllerində bəzi Amerika əsgərləri Yaponiyada hərbi dərs keçirkən orada karate ilə tanış olurlar. Vətənə qayidian kimi onlar bu idman növü ilə boksu sintez edir və onun adını kikboksinq qoyurlar. Bu yeni idman növünün bütün dünyada tanınması üçün dünya çempionları, məşhur kinoaktorlar Çak Norris və Don "Əjdaha" Uilson çox iş görmüşlər.

1982-ci il may ayının 12-də Şuşa şəhərində ana-dan olmuşdur. 1989-cu ildə Hüsü Hacıyev adına Şuşa şəhər 4 nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmiş, 1999-cu ildə Bakı şəhərində Yasamal rayonunda yer-ləşən Şuşa 1 nömrəli orta məktəbin 11-ci sinfini bitir-miştir.

Ruslan Zeynalov həmin il Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının "Təkmübarizlik" fakultəsinə daxil olmuşdur. 2003-cü ildə isə ali təhsilini başa çatdırılmışdır. Təhsil illərində Ruslan Akademiyanın professor-müəllim və tələbə heyətinin böyük hörmətini qazanmışdır. O, Akademiyada oxuduğu illərdə özünü əsl tələbə kimi aparmış, göstərmiş və yüksək qiymətlərlə 4-illik təhsilini müvəffəqiyyətlə başa vurmuşdur. Keçirdiyi yarışlarda təhsil aldığı müəssisə-

nin etimadını doğrultmuş və rektorlıq tərəfindən oxuduğu təhsil ocağının idman şərəfini layiqincə müdafiə etdiyinə görə dəfələrlə təşəkkür almışdır.

Ruslan Zeynalov gənc yaşılarından idmana böyük maraq göstərmişdir. Ruslan idmanın "Karate" növünə ilk addımlarını 1996-ci ildə atmağa başlamışdır. Hələ orta məkəbdə oxuyarkən idmanın karate növündə məşgül olan Ruslan ali məktəbdə də (Dinamo cəmiyyətində) bu idman növü ilə ciddi məşgul olmuşdur. O, bir çox yarışlarda nailiyyətlər qazanmasına baxmayaraq, birdən-birə karate idman növünü, 2005-ci ildən şərqi döyüş növü olan kikboksinkə əvəz edir. Ruslan, Rauf Aydınovun (məşqçi) rəhbərliyi ilə "Ordu idman klubu"nda məşqlərə başlamış və tezliklə məşqçinin dığ-qətinə özünə cəlb etmişdir. O, məşqçi tərəfindən verilən bütün tapşırıqları layiqincə yerinə yetirməyə çalışmışdır. Keçirilən istər yoldaşlıq, istərsa də rəsmi görüşlərdə Ruslan özünü çox ciddi və təmkinli apararaq, yüksək nəticələr əldə etmişdir. Belə ki, o, 17 avqust 2006-ci ildə Gürcüstanın mərkəzi şəhəri olan Tbilisidə keçirilən Avropa çempionatında 81 kq çəki dərəcəsində I yerə layiq görülmüşdür. 27 avqust 2006-ci ildə Gürcüstanın Ureki şəhərində keçirilən dünya çempionatında II yerlə kifayətlənmişdir. 2006-ci ilin oktyabr

ayında isə Ukraynanın Yalta şəhərində kikboksinq üzrə keçirilən Beynəlxalq turnirdə Ruslan öz çəki dərəcəsində yarışda üçüncü olmuşdur. 2007-ci ilin fevralında Dağıstanda keçirilən Beynəlxalq turnirdə qalib çıxaraq yarışın ən böyük mükafatını almışdır. 2008-ci ilin oktyabr ayında Ukraynanın Yalta şəhərində keçirilən kikboksinq üzrə Dünya çempionatının finalında, Ruslan 2 il əvvəl məğlub olduğu rəqibinə, 79 kq çəki dərəcəsində ukraynalı dünya çempionunu məğlub edərək, möhtəşəm qələbə qazanaraq dünya çempionu adını qazanmışdır. Bütün bu nailiyətlərə baxmayaraq, o, həmişə özünü əsl idmançıya xas olan tərzdə aparır, böyük-kiciyin yerini bilir, dostları və məşqçiləri ilə müntəzəm əlaqə saxlayır, onların etiramını doğruldur və özünü hamiya sevdirməyi bacarırdı.

Zeynalov Ruslanın iki oğlu var. Böyük oğlu Raulun 17, kiçik oğlu Əlinin isə 14 yaşı var. Hər ikisi də idmanla məşğul olur. Raul boksla, Əli isə cüdo idman növü ilə məşqlərini davam etdirirlər və ataları kimi idmançı olmağa çalışırlar. Bu ailəni idmançılar ailəsi adlandırsaq, səhv etmərik və onlara uğurlar arzulayıraq!

Zeynalov Ruslan Həzi oğlu göstərdiyi yüksək idman nəticələrinə görə bir çox mükafatların sahibi olmuşdur. O, müxtəlif beynəlxalq turnirlərdə, görüşlər-

də, xatirə yarışlarında qazandığı diplomların, fəxri fərmanların və kubokların Azərbaycana gətirilməsində böyük qüvvə və əmək sərf etmişdir. O, harada olursa olsun, keçirdiyi yarışlarda yüksək yerlər uğrunda görüşlərdə qələbə qazananda həmişə doğulduğu Şuşa şəhəri gözləri önündə canlanır. Azərbaycanın himni səslənəndə və Üçrəngli bayraqımız dalgalananda isə o, özünü işgal olunmuş torpaqlarımızda tezliklə Azərbaycan ordusunun qələbə çalacağı günü gözləyir!

Zeynalov Ruslan Həzi oğlu 27-ildir ki, məcburi köçkün kimi Bakı şəhərində məskunlaşmışdır. O, hal-hazırda 10-ildir ki, Ədliyyə Nazirliyi orqanlarının binində məsul vəzifədə çalışır. O, tez-tez keçmiş şuşalı günlərini yadına salır, erməni faşistlərinə qələbə çaldığı günü və Şuşaya ailəsi ilə birlikdə qayıdacağını səbrsizliklə gözləyir...

DÜNYA ÇEMPİONU

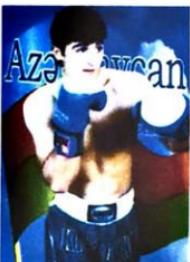

**HACIYEV
YAPON
AZƏR OĞLU**

1989-

Yapon Azər oğlu Haciyev 1989-cu il iyulun 4-də Şuşa şəhərində anadan olub. Orta təhsilini Bakıda Yasamal rayonundakı 38-nömrəli məktəbin nəzdində yerləşən Şuşa şəhər 1 nömrəli orta məktəbində 1995-2006-ci illərdə alıb. Yapon məktəb illərində idmana maraq göstərərək, "Karate" idman növü ilə ciddi məşğul olmağa başlayıb. O, tez bir vaxtda gənc olmasına baxmayaraq, böyük idmanda öz tutarlı sözünü deyə bilmışdır. Yapon Azər oğlu 2004-cü ildə karate üzrə Bakı şəhər çempionu olub. 2005-ci ildə isə həmin idman növündən Azərbaycan çempionu adına layiq görülür.

Yapon 2005-ci ildən etibarən kikboksink idman növü ilə məşğul olmuşdur. O, 2006-ci ildə Ukrayna-

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

nin Yalta şəhərində keçirilən kikboksink idman növü üzrə Dünya birinciliyində 57 kq çəki dərəcəsində III yeri tutur. 2006-ci ilin fevral ayında Dağıstanda, həmin ilin dekabr ayında Tbilisi şəhərində keçirilən Beynəlxalq turnirlərin qalibi olmuşdur. Yapon Haciyev 2007-ci ilin dekabr ayının 6- da Ukraynanın Kiyev şəhərində kikboksink üzrə keçirilən Dünya birinciliyin qalibi olmuş və yarışın qızıl medalını almışdır. Yapon Haciyev 2008-ci ildə Ukraynanın Odessa şəhərində keçirilən Beynəlxalq turnirdə finala qədər bütün rəqiblərinə qalib gələrək, finalda Ermənistan nümayəndəsinə tam üstünlük (Nakant-la) qalib gəlib və 63,5 kq çəki dərəcəsində yarışın qızıl medalına layiq görüllər. Yapon bütün bu yuxarıda göstərilən idman nailiyyətləri ilə kifayətlənmişdir.

O, 2008-ci ilin dekabr ayının 1-də Ukraynanın Yalta şəhərində kikboksink, kiksuyusu növü üzrə 60 kq çəki dərəcəsində dünya çempionu olmuş və qazandığı medalların üzərinə bir qızıl medal da əlavə edərək ikiqat dünya çempionu adına layiq görülür. Yapon Azər oğlu Haciyev 2007-ci ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasına daxil olmuşdur. 2011-ci ildə həmin ali məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Bir neçə il öz ixtisası üzrə işlədikdən sonra rayon rəhbərliyi tərafından ona böyük etimad göstərilərək, Şuşa rayon İdarəsinin nəzdində fəaliyyət

göstərən Uşaq Gənclər İdman Məktəbina direktor təyin edilib. Hal-hazırda bu vəzifəni layiqincə yerinə yətirir.

Hacıyev Yapon ailəlidir. Doğulduğu Vətəni Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

Hacıyev Yapon şəhid oğludur. Onun atası Azər Nəriman oğlu Hacıyev Əfqanstanda ilyarım müharibədə iştirak etmişdir. Orada olan hərbi bazonın yataq korpusunda bir nəfər Yaponiyadan olan müxbirlə (journalistlə) bir otaqda yaşamışlar, dostluq etmişlər. Onlar bir-birinə o qədər isinişmişlər ki, hətta, Azər həmin yaponiyalı oğlana söz vermişdir ki, müharibədən sağ-salamat doğma Şuşama qayıtsam, ailə quranda oğlum olsa, adını "Yapon" qoyacağam. Azər vədinə əməl edir. Onun oğlu olur, adını da Yapon qoyur. Həmin yaponiyalı oğlan da Azərə söz verir ki, mən də sağ-salamat öz Vətənimə qayıtsam, evlənəndə oğlum olsa, adını "Azər" qoyacağam". Lakin Qarabağ hadisələri Azərin həyatına son qoydu... O, Əfqanstandan salamat qayıdan sonra azərbaycanlı-qarabağlılarla, 50-nəfər döyüşü ilə birlikdə Qarabağ müharibəsinə yollanırlar. Təəssüf ki, onların hamısı qəhrəmanlıq göstərsələr də, indiyədək heç birindən xəbər çıxmadı...

Allah rəhmət eləsin!

**HEYDƏROV
SEYMUR
SALEH OĞLU**

1991-

1991-ci il sentyabrın 9-da Şuşa şəhərində ziyanlı ailəsində anadan olub. Bakı şəhər 145-nömrəli orta məktəbin 1-ci sinfinə getmişdir. Seymour həmin məktəbin VIII sinfini qurtardıqdan sonra təhsilini idman təmayüllü 177-nömrəli məktəbdə davam etdirmişdir. Seymour idmana gəlişi dördüncü sinifdən başlamışdır. Seymour idmana bağlayan və həvəsləndirən bədən tərbiyəsi və idman mütəxəssisi olan, atası Saleh müəllimdən keçmişdir. Uşaq yaşılarından atası ilə birlikdə idman məşqlərini və yarışlarını izləyen Seymour idmana marağçı artır. Bu maraqla Seymour cüdo idman növü ilə məşğul olmağa cəlb edir. O, qısa müddət ərzində sadəliyi ilə, bacarığı ilə, idmançıya xas olan tərbiyəsi ilə, verilən tapşırıqları layiqincə yerinə yetirdiyinə

görə məşqçilərin diqqətini cəlb etmişdir. Ən çətin fəndləri Seymour ustalıqla və cəld yerinə yetirirdi. O, fiziki cəhətdən güləşçi dostlarından çox seçilirdi. Bu iradı keyfiyyətlər onu tezliklə yarışlarda çıxış etməyə sövq etdi. Seymour məktəb yaşlarından yeniyetmələr arasında keçirilən yarışların iştirakçısı və mükafatçısı olub. 2006-ci ildə Türkiyənin Antalya şəhərində keçirilən Beynəlxalq turnirdə yeniyetmələr arasında cüdo yarışlarında 81 kq çəki dərəcəsində II yeri tutmuşdur.

Həmin ildə Gürcüstan Respublikasında yeniyetmələr arasında keçirilən cüdo üzrə Beynəlxalq turnirda 81 kq çəki dərəcəsində II yeri tutmuşdur. Seymour Heydərov 2007-ci ildə Belarus Respublikasının Brest şəhərində keçirilən cüdo üzrə yeniyetmələrin I Avrasiya oyunlarında 81 kq çəki dərəcəsində yenə də II yerə çıxmış, həm də mükafatlandırılmışdır.

Seymur Heydərov sambo üzrə yeniyetmələr arasında 2008-ci ildə 87 kq çəki dərəcəsində keçirilən yarışda Respublika çempionu olmuşdur. Həmin ildə Seymour 81 kq çəki dərəcəsində sambo güləşi üzrə Azərbaycan kuboku yarışlarında I yeri tutmuşdur. Seymour 2009-cu ilin fevral ayında çəkisi 86 kq olmasına baxmayaraq 100 kq-a qədər olan "Sumo" güləşi üzrə Bakıda keçirilən turnirin qalibi olmuşdur.

Seymur Saleh oğlu Heydərovun gözəl qaməti, şüx

yeri, yaraşıqlı fizianomiyası, hündür boyu, gülər üzü, ahəngdar səsi, yeri gələndə ciddi görünüşü, yenice ağarmış vaxtsız qırırm saçları ona xüsusi yaraşıq verir. O, sadə, mehriban, həssas ürəyə, qüvvəyə və ensiklopedik biliyə malik, təmiz, səmimi, ədalətli, əsl şusalı, sadiq dost, etibarlı yoldaş, xeyirxah insan, döyümlü, dəyanətli, iradəli, əyilməz, Vətənpərvər, işgüzar, qorxmaz, dönməz, Şuşanın sayılıb-seçilmiş mərd oğlanlarından biri, Şuşa və şusalılara əvəzedilməz töhfələr bəxş etmiş bir güclü idmançıdır, o cümlədən bütün şusalıların sevimlisidir!

İdman ustası Seymour Saleh oğlu Heydərov Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının məzunudur. Seymour hal-hazırda Rusyanın Sankt Peterburq şəhərində yaşayır və doğma Vətəni Şuşaya qayıdacağı günü səbrsizliklə gözləyir...

Bildiriş

Hörmətli oxuculardan xahiş olunur ki, kitabı mütalə edərkən tanıdıqları güləşçilərin adları ilə qarşılaşmasalar, təessüf etməsinlər. Ona görə ki, Novruzov Əbülkasim Yəhya oğlunun gərgin əməyinin məhsulu olan "Şuşalı güləşçilər" kitabı ilk dəfədir ki, işıq üzü görür.

İlk dəfə tərtib olunan "Şuşalı güləşçilər" kitabı haqqında öz rəy və təkliflərinizi bizə göndərəcək oxuculara əvvəlcədən təcəkkürümüzü və minnətdarlığımizi bildiririk.

GÜLƏŞ HAQQINDA MƏQALƏLƏR

Məlimdur ki, Şuşa qəzeti 1932-ci ildən çıxır. Qəzətin ilk adı "Sosialist maldarçılığı" olub. 1932-ci ildən 1940-ci ilə qədər bu adla fəaliyyət göstərib. 1940-ci ildən 1963-cü ilə qədər "Kolxoz bayrağı" adını daşıyıb. 1963-cü ildən 1965-ci ilə kimi olan dövrdə "Şuşa kurortu", sonra isə 1965-ci ildən bu günə qədər "Şuşa" qəzeti kimi oxuculara təqdim edilir.

Qəzət ilk çıxan gündən 1932-ci ildən 1988-ci ilə qədər olan dövrdə Şuşada keçirilən güləş yarışları haqqında məlumatları oxucuların ixtiyarına veririk.

Şuşa güləşçiləri şəhər, rayon, Vilayət və Respublikla yarışlarında məktəblilərin, təşkilatların, cəmiyyətlərin, idarə və müəsisişələrin, texnikumların keçirdikləri yarışları barədə həm məqalələri, həm də bəzi şəkilləri haqqında məlumatları bu kiçik "Şuşalı güləşçilər" kitabında olduğu kimi dərc edirik:

Vilayət birinciliyi uğrunda klassik güləş yarışı

Aprelin 8-10-da 1954-cü il Stepanakert şəhərində Vilayət birinciliyi uğrunda klassik güləş yarışı keçirilmişdir. Yarında Şuşa, Stepanakert və Martunu rayonlarının idman komandaları iştirak etmişdir.

İki gün davam edən gərgin mübarizədən sonra Şuşa pedaqoji məktəbin idman komandasının güləş bölməsi birinci yerə çıxaraq Vilayətin keçici kubokunu almışdır.

Ağır və yarım ağır çekilər üzrə güləşçilər arasında Bəhmən Rəsulov (Şuşa pedaqoji məktəbindən), A. Saxirov (hərbi hissədən) yoldaşlar birinci yeri tutmuşlar. Orta çekili güləşçilərdən Şuşa pedaqoji məktəbinin tarix müəllimi İsmayılov yoldaş bütün rəqiblərinin arxasını yerə qoyaraq Vilayətin 1954-cü il çempionu adını almışdır. Güləşçilərdən Qubad Xudaverdiyev və Şuşa pedaqoji məktəbinin tələbələrindən yüksək çekili Rəhman Teymurov, yarım orta çekili A. Avanesyan yoldaşlar yarışda ikinci yeri tutmuşlar.

*C. Heydərov,
pedaqoji məktəbin tələbəsi.*

8-10 aprel 1954-cü il.

Şəxsi birincilik uğrunda

Bu günlərdə şəhər klubunda güləşmənin klassik növü üzrə şəxsi birincilik yarışı keçirilmişdir. Yarında Şuşa şəhər pionerlər evinin, 1 nömrəli orta məktəbinin, kənd təsərrüfatı texnikomunun, mədəniyyət evinin və pedaqoji texnikumunun 35 nəfər gənc bədən tərbiyəçiləri iştirak etmişlər.

İki gün davam edən yarış gərgin mübarizə şəraitində keçmişdir. Yarış zamanı gənc pəhləvanlar öz idman ustalıqlarını nümayiş etdirmişlər. Ən yüngül çekili pəhləvanlar arasında şəhər pionerlər evinin gənc pəhləvanı Tofiq Zeynalov bütün rəqiblərinin arxasını yerə vuraraq Şuşa şəhəri çempionu adını almağa müvəffəq olmuşdur. Yüngülvari çekili pəhləvanlar arasında şəhər 1 nömrəli orta məktəbinin şagirdi Tariyel Kazimov birinci yeri tutmuşdur. Yarım yüngül və yüngül çekili pəhləvanlardan pedaqoji texnikumun tələbələri Ş.Ələsgərov və A. Martirosyan yarışda fərqlənmışlər. Yarım orta və orta çekili idmançılarından K. Quliyev, V. Babnixov (mədəniyyət evi) öz çeki dərəcələri üzrə birinci yerləri tutmuşlar.

Yarında kənd təsərrüfatı texnikumunun idmançıları da fəal iştirak etmişlər.

Şəxsi birincilikdə birinci və ikinci yerləri tutan

idmançılar mükafatlandırılmışdır.

İsmayıllı İsmayılov.
14 dekabr 1955-ci il.

Şuşalı Rasim Rəsulov çempiondur

"Neftçi" cəmiyyəti klassik güləşmə bölməsinin yetişdirməsi Rasim Rəsulov gənclərin 1958-ci il ölkə birinciliyində qalib gəldi. Bu, yalnız gənclər üzərində qazanılan qələbə idi. Bəs yaşlılarla görüşdə necə olacaqdır? Axi burada Azərbaycan çempionatında təcrübəli və güclü ustalar çıxış edir...

Bir neçə qələbədən sonra o, finala çıktı. Rasim burada güclü idmançılarla, o cümlədən idman ustası E. Arutyunovla "Dinamo" görüşməli idi. Idmançılar birinci dəfə görüşmürdülər. Bakı spartakiadası zamanı idman ustası qələbə qazanmışdı.

Budur, atlyotlar xalı üzərinə çıxmışlar. Əvvəlcə, dinamoçu hücumu keçir. O, beşinci dəqiqədə rəqibini parter vəziyyətinə salır və xal qazanır.

Püşkə görə Rasim Rəsulov ayaq üstə işləməyə başlayır. O, rəqibinin gövdəsindən yapışaraq onun kürəklərini yerə vurmağa çalışır. E. Arutyunov yarışın qaydasını pozur və bunun üçün hakimlər ona xəbərdarlıq edirlər. Az sonra "Neftçi" daha bir fənd işlədir və ikinci xalı qazanır. Bundan sonra rəqiblərdən heç biri

üstünlük qazana bilmir və Rasim Rəsulov Bakı spartakiadasında məğlubiyyətin əvəzini çıxaraq respublika çempionu adını qazanır.

R. Rəhimov,
Respublika dərəcəli hakim.
Azərbaycan bədən tərbiyəçisi qəzeti.
30 iyul 1958-ci il.

**ŞUŞALI RASİM RƏSULOV
QALİB GƏLDİ**

1940-1983

Klassik güleşmə üzrə oğlanlar arasında ölkə birinciliyi.

Xarkov (xüsusi müxbirimizdən). Sərbəst güleşmə üzrə yarınlardan sonra Xarkovda "Qırmızı bayraq" cəmiyyəti sarayında klassik güleşmə üzrə SSRİ-nin şəxsi komanda birinciliyi başlandı. Bütün çəki dərəcələri üzrə görüşlər çox gərgin mübarizə şəraitində keçdi. Final görüşləri xüsusi ilə maraqlı oldu.

Yarımyüngül çəkida finalçılardan biri bədən təriyəsi institunun 18 yaşılı tələbəsi "Neftçi" cəmiyyətinin üzvü Rasim Rəsulov idi. (məşqçi A. Pavlididir). On dan başqa bir məglubiyəti də olmayan RSFSR kollektivindən Mahacqalalı Əhməd Əmirxanov və Leninqradlı Qureviç də finala çıxdılar. Finala kimi Rəsulov və Əmirxanov görüşmüştülər. Bu görüş heç-heçə nəticələnmişdi.

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

Finalda Əmirxanov əvvəlcə Qureviçlə görüşməli oldu. Görüşü çox fəal keçirən Əmirxanov xal hesabı ilə qalib geldi. Rəsim Rəsulov birinci yeri tutmaq üçün yalnız qalib gəlməli idi. Görüş heç-heçə nəticələnsəydi, o, ikinci yerdə qalacaqdı.

... Budur, güləşənlər xalça üzərinə çıxmışlar. İki, sonra isə dörd dəqiqə keçir. İdmançıların heç biri üstünlük qazana bilmir. Püşkə görə birinci dəfə Qureviç güləşir. Onun öz rəqibini xalçadan ayırmak üçün göstərdiyi bütün cəhdələr nəticəsiz qalır. Güləşənlər yerlərini dəyişirlər. Rəsulov böyük çətinliklə rəqibini sinəsi üzərindən aşırıb bir xal qazanır. Ancaq azərbaycanlı surəti azaltır. 8 dəqiqə 55 saniyədən sonra o, öz təcrübəli rəqibini bir dəfə də xalçadan ayırra və gözəl bir fəndlə sinəsinin üstündən ataraq kürəklərini yerə vurur. Tamaşaçılar qalibi alqışlarla qarşılıyırlar. Yoldaşları Rəsulovu qucaqlayıb təbrik edirlər. Ən güclülərin Ümumittifaq yarışlarında birinci yeri tutmağı zarafat deyil.

Rəsim Rəsulov klassik güleşmə üzrə ölkə birinciliyində qalib gələn ilk azərbaycanlıdır.

Azərbaycanın güləşçilər komandası altıncı yeri əldə etmişdir. (Keçən il 12-ci yeri tutmuşdur). İrəlidə RSFSR-nin, Ukraynanın, Gürcüstanın, Moskvanın və Leninqradın kollektivləri gedirlər.

Respublikamızın gənc güləşçilərinin müvəffəqiyyət qazanmasına məşqçilərdən A. Pavlidi, A. Vartanov, E. Kasparov, İ. Cəfərov və yiğma komandanın baş məşqçisi Ehsan Kərimov mühüm rol oynamışlar. Güləşçilərdən E. Abdullayev, A. Xalafyan, N. Abbasov, K. Abbasov, A. Kimstac və başqları çempionatda bu şərfləri yeri əldə etmək üçün çox səy göstərmişlər.

Birləşmiş nəşriyyat matbaəsinin müraciətibи Eldar Abdullayev xüsusi ilə fərqlənmişdir. Ən yüngül çəkida o, V. Vlasenkonu (Estoniya), Y. Moskaletski (Qazaxstan SSR), T. Kuznetsov (Leninqrad), A. Arabidzeni (Gürcüstan) və R. Kalimulini (USSR) udmuşdur. Keçən il olduğu kimi bu dəfə də o, bir dəfə məglubiyyətə uğrayaraq dördüncü yeri tutmuşdur.

Yarım orta çəkida Nisat Abbasov dörd dövrəni məglubiyyətsiz keçirmişdir. Kirovabadlı Kayan Abbasov ilk dəfə üçüncü dövrədə müvəffəqiyyətsizliyə uğramışdır. Əli zədələndiyi üçün o, yarışları davam etdirə bilməmişdir.

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLER
Kəpəzərin çərçəf təlimatı tərəfə Bəylər bərənchiklər. Neftçi
R. Rəsulovdan danışmacı F. Tagiməmmədov
Foto M. Çələnqurovunadır.

M. Kleyner (Moskva), Y. Qriqorev (RSFSR), R. Rəsulov (Azərbaycan), V. Toplin (BSSR), idman ustası R. Lekvenişvili (Gürcüstan), A. Kuçiev (RSFSR), İ. Vaynşteyn (Leninqrad), V. Xvilon (Moskva) öz çəki dərəcələrinində çempion adını almışlar.

Əbdül Sadıqov,
Respublika dərəcəli hakim.
Azərbaycan bədən tərbiyəçisi qəzeti.
2 avqust 1958-ci il.

Rasim Rəsulov

Yunan - Roma güləşü üzrə ilk Azərbaycanlı-şuşalı SSRİ çempionu, beynəlxalq dərəcəli idman ustası, hüquqşunas, ədalətli, gözəl insan, sədaqətli dost Rəsim Rəsulov qəflətən ürək xəstəliyindən 43 yaşında dünyasını dəyişmişdir. Həmyerlimizin əziz xatirəsi onu istəyənlərin heç vaxt yadından çıxmaz.

Beş nəfər Naxçıvanlı çempiondur

"Məhsul" cəmiyyəti Mərkəzi Şurasının çempionatında iştirak edən klassik üsulla güləşənlər bu yarışlara inadla və uzun müddət hazırlaşdıqlarını göstərdilər. Yarışlar maraqlı olduğu üçün naxçıvanlıların qələbəsi də şərəfli idi. Azi, bu kollektivin beş nəfər üzvü çempion adını almışdır. Lakin təkcə onlar fərqlənmədilər. Birincilikdə yaxşı texniki və taktiki hazırlıq nümayiş etdirən bacarıqlı gənc güləşçilər az deyildi.

Məsələn, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin nümayəndəsi V. Ağacanyan (ən yüngül çəki dərəcəsində) özünü iradəli və güclü idmançı kimi göstərdi. O, bütün görüşlərdə qalib gəldi.

Yüngülvari çəki dərəcəsində A. Məmmədovla (Naxçıvan), K. Şaxbaryanın (DQMV) final görüşü maraqlı oldu. Məmmədov çempion olmaq üçün rəqibinin

kürəklərini yerə vurmalı idi. Şaxbaryanı isə xal hesabı ilə qalib gəlmək də qane edirdi. Görüş Şaxbaryanın güclü hücumları ilə başlandı. Stepanakertli öz rəqibini bir neçə dəfə çətin vəziyyətə saldı. Birinci altı dəqiqə Şaxbaryanın tam üstünlüyü ilə qurtardı. O, güləşməniayaq üstə davam etdirməyi seçdi. Lakin vəziyyət dəyişdi, öz qüvvəsini saxlayan Məmmədov qəti hərəkətə başladı. O, üç dəfə fənd işlətdi, lakin rəqibi xalçanın kənarın çıxdı. Nəhayət onuncu dəqiqədə Məmmədov rəqibinin kürəklərini yerə vura bildi və öz çəki dərəcəsində çempion adını aldı.

Yarımüngül çəkidə gənc güləşçi Zakir Babayevin çıxışını (DQMV) qeyd etmək istərdim. O, bütün görüşlərini olduqca çevik keçirib, bir-birinin ardınca işlətdiyi fəndlərlə rəqiblərini çəsdirirdi. Babayev təsadüfən naxçıvanlı F. Nəcəbova uduzdu, qalan görüşlərdə isə onun rəqiblərindən heç biri üç dəqiqə də davam edə bilmədi. Zakir Babayev ikinci yeri tutdu. Yüngül çəki dərəcəsində naxçıvanlı Ş. Bağırov final görüşündə Q. Nacarova (Qusar) xal hesabı ilə qalib gəlib çempion adını aldı.

Yarımorta çəkidə X. Rəşidov (Naxçıvan) yaxşı texniki hazırlıq nümayiş etdirdi. O, finalda öz yerli L. Heydərovla görüşdü və məğlub oldu.

Orta çəkidə S. Gevondyan (Şaumyan kənd

rayonu) çempion oldu. Yarımağır çəkidiə naxçıvanlı İ. Hümmətov asanlıqla qalib gəldi. Ağır çəki dərəcəsində gənc güləşçi X. Səfiyev (Şamxor) yaxşı təsir bağışladı. Onun çəkisi 87,5 kq-dır. Lakin o, 50 saniyə ərzində çəkisi 100 kq-dan çox olan təcrübəli birinci dərəcəli idmançı A. Nacarovun (Qusar) kürəklərini yerə vurdur. Sonra Səfiyev birinci dərəcəli idmançı A. Muxtarova (Naxçıvan), M. Yakışyanı (DQMV) qalib gəldi. Qeyd etmək maraqlıdır ki, F. Səfiyev bu yarışlara gələrkən üçüncü dərəcəli idmançı idi.

Hesabat birinciliyində Naxçıvan MSSR-nin, Qusar və Şamxor rayonlarının güləşçiləri yaxşı çıxış etdilər. Bir sıra rayonlar isə zəif komandalarla təmsil olunmuşdular. Səfərəliyev rayonunun, DQMV-nin güləşçiləri yaxşı çıxış etmədilər. Bakının kollektivində tam komanda yox idi.

Ümumi zağotda birinci yeri Naxçıvan MSSR-nin komandası tutdu. İkinci yerdə Qusarın güləşçiləri, üçüncü yerdə isə şamxorlular çıxdılar.

R. Rəhimov,

*Yarışların baş hakimi,
respublika dərəcəli hakim.*

Naxçıvan şəhəri

Azərbaycan bədən tərbiyəcisi qəzeti.

25 noyabr 1959-cu il.

Klassik güləş

Bu günlərdə rayon birinciliyi uğrunda Şuşanın gənc pəhləvanları arasında klassik güləş keçirilmişdir.

İki gün davam edən gərgin mübarizədən sonra güləşçilərdən Zakir Babayev, Tofiq Zeynalov, Famil Quliyev bütün rəqiblərinə üstün gələrək rayon çempionu adını almışlar.

Şuşa kənd təsərrüfatı texnikumunun güləşçiləri, şəhər 1 nömrəli orta məktəbin şagirdi Elxan Əsədov, 5 nömrəli uşaq evinin müdavimi Robiq Əsgəryan güləşdə fəal iştirak edərək ikinci yeri tutmuşdur.

Y. Həsənov.

22 aprel 1959-cu il.

Güləşçilərimizin qələbəsi

Bu günlərdə Vilayətimizin Martuni rayonunun mərkəzində kənd idman cəmiyyəti güləşçilərinin şəxsi birincilik uğrunda yarışı keçirilmişdir. Həmin yarışda iştirak edən rayonumuzun idmançıları parlaq qələbələr qazanmışlar.

Güləşənlərdən Bəbir Rəhimov və Herman Bəhmə-

nov çəki dərəcələrinə görə bütün rəqiblərinə üstün gələrək Vilayətin çempionu adını almışlar.

Gənc idmançı Rafiq Məmmədov da öz rəqibinin arxasını 5 saniyədə yerə vuraraq birinci yerə çıxmışdır.

*Rafiq Petrosyan,
Yarışın hakimi.
13 noyabr 1960-ci il.*

Güləşçilərimizin müvəffəqiyyəti

Bu yaxınlarda Vilayət birinciliyi uğrunda Mardakertdə keçirilən sərbəst güləşmə yarışında 7 komanda iştirak edirdi. Şuşa kənd təsərrüfatı texnikumunun şagirdlərdən ibarət komandası yarışda üçüncü yerə çıxmışına baxmayaraq, ayrı-ayrı güləşçilərin öz çəkilərinə görə əldə etdikləri qaləbə onların gələcəkdə yaxşı idmançı olacaqlarını göstərdi.

Ən yüngül çəkili M. Möhsünov, yarımyüngül çəkili M. Quliyev və orta çəkili E. Ələmşahov daha yaxşı çıkış etmişlər.

1 aprel 1962-ci il.

Gənclər idmanı sevirlər

Şuşa kənd təsərrüfatı texnikumunun tələbələri idmana böyük maraq göstərirlər.

Texnikomda yüngül atletika, veleybol və güləşmə bölmələri işləyir. Bölmlərin işində tələbələr, ictimai bədən tərbiyəsi təlimatçıları yaxından iştirak edirlər.

Az vaxt içərisində dərəcəli idmançıları sayı xeyli çoxalmış, onların idman ustalıqları artmışdır.

Texnikumda sərbəst və klassik güləşmə üzrə bölmədə 40 nəfər idmançı iştirak edir. Birinci dərəcəli güləşçi M. Quliyev dəfələrlə "Məhsul" idman cəmiyyətinin Vilayət birinciliklərinin çempionu olmuşdur. Gənc pəhləvanlardan C. Həsənov, E. Ələmşahov və başqalarının da adları qaliblər sırasında çəkilir.

Tələbə gənclərin bədən tərbiyəsi və idmana geniş cəlb olunması vacib məsələdir. Biz gənclər arasında idmanın kütləviliyi uğrunda əzmlə çalışırıq.

*Altay Rüstəmov,
Şuşa kənd təsərrüfatı
texnikumunun müəllimi.
23 fevral 1964-cü il.*

İ d m a n

Şəhər klubunda iki gün davam edən idmanın sərbəst güləşmə növü üzrə şəxsi-komanda birinciliyi yarışları qurtarmışdır. Yarışlarda 40 nəfərdən artıq idmançı iştirak etmişdir.

Çəki dərəcələri üzrə Hidayət Vəliyev, Söhrab Məmmədov, Ramiz və Sabir Yusifovlar (1 nömrəli internat - məktəbdən), Umbay Axundov (Kənd təsərrüfatı texnikumundan) birinci yeri tutmuşlar.

1 nömrəli internat - məktəbin idmançıları yarışa ciddi hazırlaşdıqlarını nümayiş etdirmişlər.

Yarışlar bir daha göstərdi ki, şəhərimizdə idmanın sərbəst güləşmə növü ilə məşğul olan idmançılar çoxdur. Lakin onların ustalıqlarını artırmaq üçün məşq toplantıları təşkil edilmədiyindən çoxu güləşmə qaydalarını bilmir, kobud səhvlərə yol verirlər.

Pedaqoji məktəbdə idmanın bu növü üzrə məşğul olan idmançıların olmasına baxmayaraq, yarışlarda bir nəfər belə iştirak etmədi.

İdman cəmiyyətləri və təşkilatları ittifaqının şəhər şurası yuxarıda göstərilən nöqsanlardan nəticə çıxarmalı və şəhərdə idmanın bu növünü inkişaf etdirmək üçün konkret tədbirlər görməlidir.

16 iyun 1964-cü il.

Vilayət birinciliyində

Sərbəst güləşmə üzrə Vilayət birinciliyi şəhərimizdə keçirilmişdir. İki gün davam edən gərgin idman mübarizəsinə yüzlərlə tamaşaçı baxmışdır.

Həmyerlilərimiz yarışlarda fərqlənmişlər. Q. Əliyev, S. Yusifov, K. Seyidov və A. Cəfərov öz çəki dərəcələri üzrə Vilayət çempionu olmuşlar.

Qənimət Əliyev finalda 1 nömrəli uşaq evinin müdavimi Konsul Məmmədovla görüşmüştür. Gözəl fəndlər işlədən Qənimət Əliyev rəqibinin kürəklərini yerə vurmuşdur.

1-ci dərəcəli güləşçi Sabir Yusifovun Vilayət çempionu Qrişa Vanyanla görüşü də gərgin keçmişdir. Görüşün heç-heçə qurtarması Sabir Yusifovu birinci yerə çıxarmışdır.

Güləşçilərdən Rafiq Mamunts (Stepanakert), Elman Rəhimov (Martuni), Valeri Qabrielyan (Stepanakert) və Anzor Zanqaladze (Stepanakert) də Vilayət birinciliyində qalib gəlmışlər.

Komanda zaçotunda Şuşa rayonunun güləşçiləri ikinci yerə çıxmışlar.

Q. Ayriyan

16 iyun 1965-ci il.

Qalib gəlmişlər

Vilayət birinciliyi uğrunda iki gün davam edən sərbəst güləşmə üzrə yarıq qurtarmışdır. İdmançılarımızın çıxışları bu yarışda gözəl nəticə vermiş, onlar yenidən qələbə ilə qayıtmışlar.

Güləşçilərimizdən pedaqoji məktəbin tələbəsi Asif Cəfərov və Kərim Seyidov öz rəqiblərinə qalib gələrək, birinci yeri tutmuşdur.

Vilayət çempionu olan Qənimət Əliyev isə xal həsabı ilə uduzaraq, ikinci yerə çıxmışdır.

Belalikə, A. Cəfərov və K. Seyidov yoldaşlar Azərbaycan birinciliyində iştirak etmək hüququnu qazanmışlar.

Kamran Şirinov.

9 may 1966-cı il.

Güləşçilərimizin çıxışı

Bu günlərdə Stepanakert şəhərində Vilayət birinciliyi uğrunda klassik güləş yarışları keçirilmişdir. Yarışda güləşçilərimiz dördüncü yeri tutmuşlar. Komandamızın üzvülrindən Qənimət Əliyev, Saday Qəhrəmanov müvəffəqiyyətlə çıxış edərək çəki dərəcələrinə görə ikinci yerə çıxmışlar.

Nasir Aslanov.
1 dekabr 1966-cı il.

G ü l e ş

Bu günlərdə Respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərində kənd idmançılarının güləş üzrə yarıq keçirilmişdir. Yarışda rayonumuzun idman şərəfini gənc pəhləvanlardan Qənimət Əliyev və Saday Qəhrəmanov qorumuşlar. Hər iki idmançı yaxşı idman forması nümayiş etdirərək, öz çəki dərəcələrinə görə üçüncü yerə çıxmışlar.

Azərbaycan idman Cəmiyyətləri və Təşkilatları İttifaqı Şurası onları fəxri fermanla təltif etmişdir.

Nasir Aslanov

25 yanvar 1967-ci il.

Sahibsiz idman döşəkləri

Hörmətli redaksiya! Cari ilin əvvəlində yeni musiqi məktəbinin qarşısında məscid binasını - idman zalını anbar kimi istehlak cəmiyyətinin istifadəsinə verdilər. Buradakı invertarları daşıdlar, idman döşəklərini isə yer olmadıqdan musiqi məktəbinin həyatına yığıdlar. İndi həmin döşəklər 7-8 aydır ki, yağışın altında qalib çürüyür. Hələ bu harasıdır, şəhərdə hansı sürücüyə maşını təmizləmək üçün pambıq və əski lazımlı olsa, musiqi məktəbinin həyatına gəlir, döşəkləri söküb aparır.

Görəsən bu sahibsiz idman döşəkləri kimə məxsusdur., hansı təşkilatın invertar hesabındadır.

B. Vəzirov

24 oktyabr 1967-ci il.

Gənc pəhləvanlar

Bu günlərdə kənd təsərrüfatı texnikumunda şəxsi birincilik uğrunda sərbəst güləşmə üzrə yarış keçirilmişdir. Yarışda 43 nəfər gənc idmançı iştirak etmişdir.

Gərgin idman mübarizəsi şəraitində keçən bu yarışda tələbələrdən Xudaverdi Həsənov, Sabir Əliyev, Əli Həsənov, Vilayət Səfixanov, Oqtay Məmmədov və başqaları birinci yera çıxmışlar.

Yarışa 1-ci dərəcəli güləşçi Qənimət Əliyev hakimlik etmişdir.

İsmayıllı Atakişiyev

Texnikumun tələbəsi. 18 mart 1969-cu il.

Pəhləvanlarımızın qaləbəsi

Bu günlərdə sərbəst və klassik üsulla güləşen pəhləvanlarımız Ağdam şəhərində yerli idmançılarla yoldaşlıq görüşü keçirmişlər.

Daha təcrübəli olan Şuşa Kənd Təsərrüfatı

texnikumunun komandası 4:3 hesabı ilə qalib olmuşdur. Güləşçilərdən İsmayıllı Atakişiyev, Eyvaz Şıxəliyev, Bayram Xankişiyyev və Vaqif İbadov görüşü yüksək səviyyədə keçirərək, birinci yera çıxmışlar.

Qaliblər Ağdam Şəhər idman Cəmiyyəti tərəfindən birinci dərəcəli diplomla təltif edilmişdir.

Məmməd Hümbətov

Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun bədən tərbiyası müəllimi.

22 aprel 1969-cu il.

Güləşçilərimizin qaləbəsi

Son illər Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda bir sıra bacarıqlı idmançılar yetişdirilmişdir. Həmin idmançılar dəfələrlə şəhərimizin idman şərəfini müvəffəqiyyətlə qorumuşlar. Bu günlərdə onlar rayon "Məhsul" cəmiyyətinin qalibi kimi Vilayət kənd idmançılarının şəxsi komanda birinciliyində iştirak etmişlər. Yarış güləşin klassik və sərbəst növü üzrə aparılırdı. Rəqiblər güclü və təcrübəli idi. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, güləşçilərimiz rayonumuzun idman şərəfini müvəffəqiyyətlə müdafiə etmişlər.

Texnikumun idman müəllimi, 1-ci dərəcəli

güləşçi Məmməd Hümmətovun yetişdirmələri yarışdan alnıaçq çıxdılar. Onlar komanda birinciliyində Stepanakert idmançılarından sonra ikinci yeri tutmuşlar. Şəxsi komanda birinciliyində isə güləşçilərimizdən V. İbadov, B. Cəbrayılov, N. Muxtarov və E. Şixəliyev fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxmışlar.

R. Mustafayev.

5 fevral 1970-ci il.

Yarış keçirilmişdir.

Qarşidakı böyük yubileylər şərəfinə Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunda sərbəst güləş üzrə yarış keçirilmişdir. Yarışda texnikumun 45 nəfər tələbəsi iştirak etmişdir.

Tələbələrdən S. Aliyev, V. İbadov, N. Muxtarov, B. Cəbrayılov, V. Kazimov A. Əliyev yarışda üstünlük qazanaraq birinci yerə çıxmışlar.

Texnikumda idmanın başqa növləri üzrə yarışların keçirilməsi də davam edir.

Məmməd Hümbətov.*Idman müəllimi.*

5 mart 1970-ci il.

Üçüncü yerdə

Stepanakert şəhərində Vilayət "Məhsul" cəmiyyətinin sərbəst güləşmə üzrə komanda birinciliyi başa çatmışdır. Üç gün davam edən bu yarış rayonumuzun üç idmançısı üçün uğurlu olmuşdur. Onlar bütün rəqiblərinə qalib gələrək fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxmışlar. İndi onlardan ikisi B. Cəbrayılov və V. İbadov Vilayət yığma komandasını heyətində məşq edirlər. Onları qarşıda daha gərgin yarış-republika "Məhsul" cəmiyyətinin birinciliyi gözləyir. Biz inanırıq ki, onlar Vilayətin idman şərəfini ləyaqətlə qoruyacaq və mükafata layiq yerlərdən birini tutacaqlar.

Aydın Kərimov*Rayon idman komitəsinin sədr əvəzi.*

28 mart 1970-ci il.

Babaşah Vilayət çempionudur

Şuşa güləşçilərindən söz düşəndə kənd təsərrüfatı texnikumunun II kurs tələbəsi Babaşah Cəbrayılovdan ağızdolusu danışırlar. O, cəmi iki ildir ki, Şuşadadır. Buna baxmayaraq Babaşah özünü yaxşı güləşçi kimi göstərərək, rayon çempionu olmuş və Vilayət birinciliklərində fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxmışdır. Əlbəttə, bu yüksək nəticələr onun idmana olan

həvəsindən və məşqçi Məmməd Hümmətovun gərgin zəhmətinin nəticəsidir. Babaşah Cəbrayılov idmanın bir çox növləri ilə məşgül olur. Bəzən mütaxəssislər belə qərara gəlirlər ki, yaxşı nəticələr əldə etmək üçün yalnız idmanın bir növü ilə daim məşgül olmaq lazımdır. Lakin fiziki cəhətdən möhkəm idmançıların idmanın bir neçə növü ilə müntəzəm məşgül olmaları məsləhətdir. Məhz, bunun nəticəsidir ki, Babaşahın fiziki gücü qüvvəli idmançılar üzərində qələbəni təmin etmişdir. Aydındır ki, yaxşı idmançı fiziki, texniki və taktili cəhətdən kamil olmalıdır.

Babaşah Cəbrayılov indi daha məsul yarışlarda çıxış edəcəkdir. O, bu yaxınlarda Respublikanın V yubiley spartakiadasında Vilayət güləşçilərinin idman şərəfini qoruyacaqdır. Buna görə də o, güləşin ən mükəmməl fəndlərini öyrənir, həm də yoldaşlarına öyredir. Güləşçilərdən V. İbadov, S. Aliyev, F. Rüstəmov, E. Şıxəliyev, Babaşahdan razıdırlar. Spartakiada başlanmışdır. Bu yaxınlarda isə güləşçilərin yarışı başlayacaqdır. Arzu edirik ki, Babaşah bu yarışda da müvəffəqiyyətlə çıxış etsin.

R. Mustafayev.
18 aprel 1970-ci il.

İdman dərslərinə laqeyidlik göstərilir

Bədən tərbiyəsi və idman dərslərinin tədrisini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında SSRİ Maarif Nazirliyinin və SSRİ Nazirlər Soveti yanında Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsinin birgə qərarı məktəblərimizdə müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilir. Həmin qərarda deyilir ki, məktəblilərin bədən tərbiyəsi üçün məktəb direktorlarının, bədən tərbiyəsi müəllimlərinin məsuliyyəti artırılır, bədən tərbiyəsi dərsləri tədris programının əsas fənlərindən biri hesab olunur.

Məktəblilərimizin qarşısında duran başlıca vəzifə gənclərimizi əxlaqi cəhətdən saf, mənəvi cəhətdən zəngin, fiziki cəhətdən kamil vətəndaşlar kimi yetişdirməkdən ibarətdir.

Şəhərimizdəki 1 nömrəli orta məktəbin böyük idman zalı var. Lakin bəzi təşkilatların səhlənkarlığı üzündən bu zaldan bir müddət istifadə olunmadı. O dövrdə bədən tərbiyəsi dərslerinin sönük keçməsinə düzürdülər, çünki zalın olmaması bəhanə idi.

Keçən ilin yayında idman zalı əsaslı təmir edilib şagirdlərin istifadəsinə verildi. Gözləmək olardı ki, idman dərslerinin tədrisi yaxşılaşacaq, məktəbin baş idman müəllimi O. Karapetyan yoldaş öz işində dönüş yaradacaqdır. Təəssüf ki, belə olmadı, əksinə idman

dərslərinə laqeydlik artdı.

Məktəbdə idman dərslərinə aid cədvəl vardır. Əslində heç bir idman dərnəyi fəaliyyət göstərmir. Məktəbdə hər cür idman alətləri və avadanlıq olduğu halda idman zələ indiyədək qaydaya salınmamışdır; idman halqları asılmayıb, gimnastika divarı vurulmayıb. Dəstəkli at, dəstəksiz at, gimnastika keçisi və s. alətləri toz basmışdır.

Çox dözülməz haldır ki, müəllim Ohanes Karapetyan yoldaş dövlət programında göstərilən dərsləri keçmədən onları jurnalda yazar. Bunu müəllimə irad tutanda deyir ki, mənim ixtiyarım var.

Lakin O. Karapetyan yoldaş bilməlidir ki, yerli şəraitdən asılı olaraq, müstəsna hallarda dövlət programında göstərilən dərsləri digəri ilə əvəz etmək olar. Məsələn, üzgüçülük, xızək sürmək və s. Əgər məktəbdə bu saatları keçmək üçün şərait yoxdursa, onları gimnastika, voleybol, basketbol və s. növlərlə əvəz etmək olar. Çox təccübülüdür ki, məktəbdə şəraitin olmasına baxmayaraq, gimnastika dərsləri də əvəz olunur, jurnalda isə gimnastika dərsinin keçirildiyi göstərilir.

Məktəbdə istifadəsiz qalan idman avadanlığı çoxdur, bəzi inventarlar da istifadə olunmadan "Köh-nəlib". Məktəbdəki velosipedləri misal göstərmək olar.

Onlardan şagirdlər deyil, başqa adamlar istifadə etmişlər.

Məktəbdə gimnastika alətlərində ən sadə hərəkətləri belə yerinə yetirməyi bacaran bir nəfər şagird də tapmaq mümkün deyil, çünkü müəllimin özü bunu bacarmır. Ona görə də idman dərsləri başdansovdu keçirilir.

Aprel ayında basketbol üzrə məktəb birinciliyi keçirilib, yarışlarda 18 komanda (10 oğlan, 8 qız komandası) iştirak edib. Soruşulur, basketbol oyununun qaydalarını bilməyən bu qədər komandanı yarışa buraxmaq vacib imiş? Yarışlarda qaydalar kobudcasına pozulur, şagirdlər bir-birini ayaqlayıv, əzirdilər.

O. Karapetyan stajlı müəllimdir, az-çox iş təcrübəsi vardır. Lakin yarışı gizli keçirməsi təəssüf doğurur. Yaxşı olardı ki, rayonun qabaqcıl idman müəllimlərindən Əliqulu İbrahimov, Tariyel Kazımov, Oqtay Axundov, Abel Abramyan, Qrişa Lalalayan və başqaları, habelə idman komitəsinin, komsomol komitəsinin və səhiyyə təşkilatının nümayəndələri də yarışlarda iştirak edib, köməklik göstərəyilər.

Yarışların həm açılışı, həm də sonu olmalıydı, onda idmançılar məsuliyyət hiss edərdilər.

Məktəbdə səhər gimnastikası da vaxtında keçirilmir.

Rayon xalq maarif şöbəsi, məktəb direktorluğu və digər əlaqədar təşkilatlar göstərilən nöqsanlara son qoymalıdır.

İsmayılov İsmayılov

*Şəhər 1 nömrəli məktəbin müəllimi,
birinci dərəcəli idmançı.*

22 may 1971-ci il.

Çempion pəhləvanlar

Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin 50 illiyi münasibəti ilə "Məhsul" könüllü idman cəmiyyətinin sərbəst güləş üzrə rayon birinciliyi keçirilmişdir.

Pedaqoji məktəbinin güləşçiləri (məşqçi Altay Rüstəmovdur) K. Məmmədov, Y. Əhmədov, Q. Fərzəliyev, V. Arutyunov, və S. Qasımov, kənd təsərrüfatı texnikumunun güləşçiləri (məşqçi Məmməd Hümbətovdur) S. Hüseynov, E. Nağıyev, V. Quliyev, şəhərin gənclərindən S. Əliyev, N. Muxtarov və A. Həsənov öz çəki dərəcələri üzrə çempion olmuşlar.

Kənd təsərrüfatı texnikumunun güləşçisi F. Salmanov yarışların ən texniki güləşçisi hesab edilmişdir.

Yarışların mütəşəkkil keçirilməsində "Məhsul" könüllü idman cəmiyyəti rayon şurasının sədri L. Musaelyanın, yarışların hakimləri Rasim Hacıyev və V. Avanesyanın böyük əməyi olmuşdur.

Çempion pəhləvanlar Vilayət yarışlarına hazırlaşırlar.

Vaqif Əbəliv

*Yarışların baş hakimi
24 mart 1973-cü il.*

Yarışa hazırlıq

Bu günlərdə pedaqoji məktəbdə məktəb birinciliyi uğrunda sərbəst güləş üzrə yarış keçirilmişdir.

İdmançılarından S. Muxtarov, Q. Fərzəliyev, F. İbadov, Ə. Nəsibov, T. Rəhimov, V. Arutyunov və başqları öz çəki dərəcələrinə görə birinci yerə çıxmışlar.

İdmançıların fəallaşmasında müəllim Altay Rüstəmovun əməyi çoxdur.

Qalıblər Kirovabad şəhərində keçiriləcək texnikumlararası respublika birinciliyinə ciddi hazırlanırlar.

Faiq Qurbanov

*Texnikumun tələbəsi.
13 fevral 1974-cü il.*

Komandamızın qələbəsi

Bu günlərdə Stepanakert şəhərində klassik güleşmə üzrə "Məhsul" idman cəmiyyətinin Vilayət birinciliyi keçirilmişdir. Şəhərimizi təmsil edən M. Əzizbəyov adına Şuşa pedaqoji məktəbinin komandası yarılda müvəffəqiyyətlə çıxış etmiş və ikinci yeri tutmuşdur. İdmançılarımızdan Konsul Məmmədov, Qəzənfər Fərzəliyev, Ədalət Nəsibov, Sədirxan Sədirxanov və Əli Məmmədov öz çəki dərəcələrinə görə birinci yera çıxmışlar.

Əhməd Xəlilov

*Pedaqoji məktəbin müəllimi
4 aprel 1974-cü il.*

Pəhləvanlarımızın qələbəsi

Azərbaycan SSR kənd təsərrüfatı texnikumları idmançılarının Kirovabad şəhərində birinci spartakiadasi keçirilmişdir.

Yüngül atlyotika, sərbəst güleşmə, voleybol və atıcılıq üzrə keçirilən yarışlara texnikumuzun gənc idmançıları müteşəkkil hazırlaşmışdılar. Spartakiadada 16 texnikumun idmançıları fəxri yerləri tutmaq üçün mübarizə aparırdılar.

Güləşçilərimiz final yarışlarına tam qələbə əzmi

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

ile çıxdılar. 57 kq çəkisi olan gənc pəhləvan F. Salmanov öz rəqibinin kürəyini 33 saniyədə yerə vurub, fəxri kürsünün yüksək pilləsinə çıxmışdır. 3 nəfər idman ustasına və 3 nəfər birinci dərəcəli güləşçiye qalib gələn təcrübəli idmançıya birinci dərəcəli diplom və fotoaparat verilmişdir.

Güləşçilərimizdən G. Nəsibov, Ç. Salmanov, Ə. Hüseynov və Əhmədov müxtəlif çəkilərdə 2-ci yera çıxmışlar.

Ümumiyyətlə, yarışlarda güləşçilərimiz 2-ci, atıcılarımız isə 3-cü yeri tutmuşlar.

Hazırda pəhləvanlarımız Minsk şəhərində keçiriləcək SSRİ kənd təsərrüfatı texnikumlarının spartakiadmasına hazırlaşırlar.

Məmməd Hümbətov

*H. Vəzirov adına kənd
təsərrüfatı texnikumunun müəllimi
30 may 1974-cü il.*

İdmançılar yarışır

M. H. Vəzirov adına kənd təsərrüfatı texnikumunun tələbələri arasında sərbəst güleşmə üzrə yarış keçirilmişdir. Yarışda gənc pəhləvanlardan Ənvar Şixəliyev, Hümbət Ağayev, Vahid Həsənov, Seyfəddin Hümbətov, İsmayıllı Həsənov və Feruz Əhmədov öz çəkilərində 1-ci yera çıxmışlar.

1-ci, 2-ci, 3-cü yerləri tutan idmançılar qarşidakı

yarışlarda iştirak etmək hüququnu qazanıblar.

Tələbə pəhləvanlar Vilayət yarışlarına hazırlaşırlar.

Nemət İsfəndiyarov tələbə.
11 fevral 1975-ci il.

Qəhrəmanın xatirəsinə

3 nömrəli orta internat-məktəbdə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Mehdi Hüseynzadənin xatirəsinə həsr olunmuş sərbəst güləşmə birinciliyi keçirilmişdir.

Gərgin və maraqlı idman mübarizəsindən sonra güləşçilərdən Ənvər Cəfərov, Lenord Osipov, Fərhad Əhmədov, Eldar Cəfərov, Ələsgər Əliyev, Ramiz Cəfərov və Abdulla Abdullayev müxtəlif çəki dərəcələrində məktəbin çempionu adını qazanmışlar.

Birincilik qazanmış güləşçilər məktəb direktorluğu tərəfindən idman geyimləri ilə mükafatlandırılmışdır.

Fəxrəddin Səfərov.
4 mart 1975-ci il.

Yarışın qalibləri

Bu günlərdə Azərbaycan SSR "Məhsul" Kənd Könüllü idman Cəmiyyəti Mərkəzi Şurasının təşəbbüsü ilə Kirovabad şəhərində gənclər arasında şəxsi klassik güləşmə yarışı keçirilmişdir.

Yarışda respublikanın rayonlarından 27 komanda, o cümlədən rayonumuzun "Məhsul" Kənd Könüllü idman Cəmiyyətinin üzvülərindən 6 nəfər iştirak etmişdir. Bu yarışda idmançılarımızdan Ədalət Nəsibov, Həsən Məmmədov birinci, Abdulla Cahangirov ikinci, Hümbət Ağayev isə üçüncü yeri tutmağa nail olmuşlar.

Yarış qaliblərinə qiymətli hədiyyələr və fəxri fərmanlar verilmişdir. İndi onları Respublika üzrə keçiriləcək yeni yarışlar gözləyir.

L. Musaelyan
Rayon "Məhsul" kənd könüllü idman cəmiyyətinin sədri.
11 mart 1975-ci il.

Pəhləvanlarımızın qələbəsi

Bu günlərdə Stepanakert şəhərində gənc pəhləvanlar arasında Vilayət birinciliyi keçirilmişdir.

Rayonumuzun idmançılarını 3 nömrəli internat-məktəbinin güləşçiləri təmsil etmişlər.

Gərgin idman mübarizəsi şəraitində keçən iki günlük yarışda gözəl idman texnikası nümayiş etdirmiş Ədalət Cəfərov fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə qalxaraq, Vilayət çempionu olmuşdur.

Pəhləvanlardan Ramiz Cəfərov, Lenord Osipyan ikinci, Nazir Cəfərov, Fərhad Əhmədov üçüncü yeri tutmuşlar.

Ədalət Cəfərov gənclər arasında keçiriləcək Respublika birinciliyində iştirak etmək hüququ qazanmışlar.

İdmançılarımız Vilayət idman komitəsinin fəxri fərmanları və döş nişanları ilə təltif olunmuşlar.

*Fəxrəddin Səfərov
Idman ustalığına namizəd.
16 oktyabr 1975-ci il.*

Gənc pəhləvanlar

Kənd təsərrüfatı texnikumunun gənc pəhləvanları müntəzəm məşq edir, idman ustalıqlarını artırırlar. Buna görə də idman yarışlarında həmişə qaliblər sırasında olurlar.

Bu günlərdə texnikumun və Stepanakert Pedaqoji Institutunun idmançıları arasında yoldaşlıq görüşü keçirilmişdir. Yarışda 16 nəfər gənc güləşçi iştirak etmişdir. Həmyerililərimizdən yalnız bir nəfər uduzmuşdur. Beliliklə, gərgin idman mübarizəsi şəraitində keçən yarış böyük hesabla texnikum idmançılarının xeyrinə qurtarmışdır.

Tələbələrdən Hümbət Ağayev, Kamil Nəsimov, Vahid Həsənov, Əyyub Əhmədov, Arif Həsənov, Səfərəli Əliyev və Seyfəddin Hümbətov yarışda fərqlənmişlər.

Bayram Atayev

Tələbə

9 dekabr 1975-ci il.

Yarışlar sırasında

M. H. Vəzirov adına Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun pəhləvanları sərbəst güləş üzrə yarışlarda iştirak etmək üçün Qazax şəhərinə gedəcəklər. Burada Azərbaycan SSR-nin bütün kənd təsərrüfatı texnikumlarının idmançıları yarışacaqlar. Qalib gələn kollektiv respublika birinciliyində iştirak edəcəkdir.

Gənc pəhləvanlardan H. Ağayev, S. Əliyev, H. Şükürov, P. Fərzəliyev yarışlara ciddi hazırlaşırlar.

Sovet Ordusu və Hərbi Dəniz Donanmasının 58-ci ildönümü münasibəti ilə 90 nəfərə yaxın tələbə kross yarışlarında iştirak edəcəklər.

N. İsfəndiyarov
Texnikumun tələbəsi
10 fevral 1976-ci il.

Pəhləvanların görüşü

Bu günlərdə M. H. Vəzirov adına Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun idmançıları sərbəst güləş üzrə yarış keçirmişlər. Görüşdə 52 nəfər tələbə-pəhləvan öz qüvvəsini sınamışdır.

Gərgin keçən idman mübarizəsindən sonra Ə. Novruzov, M. Kazimov, N. Əkbərov, A. Cəfərov, P. Fərzəliyev, S. Bayramov, Ə. Əhmədov, İ. Mustafayev və başqları öz çəki dərəcələrində birinci yeri tutmuşlar.

N. İsfəndiyarov.

Tələbə.

13 fevral 1977-ci il.

Yoldaşlıq görüşü

Bu günlərdə kənd təsərrüfatı texnikumu və 72 nömrəli peşə məktəbinin pəhləvanları sərbəst güləş üzrə yoldaşlıq görüşü keçirmişlər.

Yarışda texnikumun komandasından Ə. Novruzov, Ə. Səfiquliyev, A. Cəfərov, P. Fərzəliyev, G. Nəsibov, texniki peşə məktəbinin komandasından isə L. Avanesyan, Z. Hüseynov, R. Cəfərov fərqlənmişlər.

Texnikumun idmançıları birinci, texniki peşə

məktəbinin idmançıları ikinci yeri tutmuşlar.

N. İsfəndiyarov.

tələbə.

17 fevral 1977-ci il.

Yarışın qalıbları

Bu günlərdə Stepanakert şəhərində gənc pəhləvanların rayonlararası yarışı keçirilmişdir.

Yarışda Şuşa 72 nömrəli texniki peşə məktəbinin şagirdləri müvəffəqiyətlə çıxış etmişlər.

Şagirdlərdən Lenord Osipyan, Ramiz Cəfərov, Fəxrəddin Səfərov birinci, Arif Ağayev və Zadə Hüseynov üçüncü yeri tutmuşlar.

Birinci yerləri tutan idmançılar Vilayət çempionu olmuşlar.

Bəhər Mütəllimov.

24 fevral 1977-ci il.

Qalib gəlmışlər

Bu günlərdə Stepanakertdə Vilayət birinciliyi uğrunda voleybol, habelə VII spartakiada programına daxil olan sərbəst və klassik güləş yarışları keçirilmişdir.

Yarışlarda Vilayətin 6 komandası iştirak etmişdir. Rayonumuzun voleybolçuları daha yaxşı oyun nümayiş etdirərək birinci yerə çıxmış, Vilayət idman komitəsinin kubokunu və birinci dərəcəli diplomunu almışdır.

Sərbəst və klassik üsulla güləşənlərinin isə üçüncü yerə çıxmışlar.

C. Ələsgərov

Şuşa rayon idman komitəsinin sədri.

21 mart 1978-ci il.

İ d m a n

Kənd Təsərrüfatı texnikumu zootexnik şöbəsinin IV kurs tələbəsi Hümbət Ağayev tələbə idmançıların respublika birinciliyində müvəffəqiyyətlə çıxış etmiş, sambo güləşti üzrə çempion olmuşdur. Hümbət bu yaxınlarda Vilayət birinciliyində də qalib gəlmışdır.

Gənc pəhləvan indi ciddi məşq edir. O, öz çəki dərəcəsində Kişinyovda keçiriləcək Ümumittifaq kənd oyunlarında respublikamızın idman şərəfini qoruya-caqdır.

Hümbət Ağayevə uğurlar diləyirik.

S. Əliyev.

Ştatdankənar müxbirimiz.

15 avqust 1978-ci il.

Fərqlənmişlər

Ağdam şəhərində texniki peşə məktəbləri arasında klassik və sərbəst güləş üzrə gənc idmançıların zona yarışları keçirilmişdir.

Yarışlarda Şuşa 72 nömrəli orta texniki peşə məktəbinin idmançılarından 2 nəfər birinci, 4 nəfər ikinci və 2 nəfər üçüncü yeri tutmuşlar.

Güləşçilərdən İlqar Mustafayev, Azər Mahmudov daha çox fərqlənmişlər.

İndi idmançılarımız növbəti yarışlara hazırlaşırlar.

Bahar Mütəllimov.

Ştatdankənar müxbirimiz.

27 mart 1979-cu il.

Idman**8:1 hesabı ilə**

Bu günlərdə M. H. Vəzirov adına Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun gənc pəhləvanları ilə Stepanakert pedagoji institutunun pəhləvanları arasında yoldaşlıq görüşü keçirilmişdir.

Kənd təsərrüfatı texnikumunun tələbələrindən Üzeyir Salayev, Cəmil Berdiyev, Şükür Əliyev, Sərhad Əhmədov, Qadir Muxtarov, Şahmar Əmrəhov, Fazıl Quliyev, Ədalət Rəhimov öz rəqiblərinə qalib gəlmışlər.

Beliliklə, texnikumun gənc pəhləvanları 8:1 hesabı ilə Stepanakert Pedaqoji İnstiutunun pəhləvanları üzərində qələbə qazanmışlar.

Texnikumun pəhləvanlarını qarşıda daha məsul yarışlar gözləyir. Onlar Bərdə şəhərində keçiriləcək sərbəst güləş üzrə yarışlarda iştirak edəcəklər. Biz onlara bu yarışlarda daha böyük müvəffəqiyyətlər arzu edirik.

Əmirxan Abdullayev.

13 dekabr 1979-cu il.

Üçüncü yerdə

Azərbaycanda Sovet Hakimiyəti qurulmasının və Azərbaycan Kommunist Partiyası yaradılmasının 60 illiyi münasibəti ilə Stepanakert şəhərində orta ix-tisas təhsili məktəbləri tələbələrinin spartakiadası keçirilmişdir.

Spartakiadada 18 kənd təsərrüfatı texnikumunun idmançısı iştirak etmişdir.

Müxtəlif çəki dərəcəsindən olan 10 nəfər şüşəli idmançı sərbəst güləş üzrə yarışa uğurla çıxış etmiş, üçüncü yera çıxmışdır.

Gənc pəhləvanlardan E. Əhmədov, F. Quliyev, S. Əliyev, S. Bayramov yüksək ustalıq nümayiş etdirmişlər.

Yarışda Y. Salayev birinci, A. Cəfərov və Q. Zeynalov isə ikinci dərəcəli diploma layiq görülmüşlər. Onlar həm də Respublika yığma komandasının tərkibində çıxış etmək hüququ qazanmışlar.

Məşqçi Məmməd Hümbətov üçüncü dərəcəli diploma və spartakiadanın vimpelinə layiq görülmüşdür.

Elman Quliyev.

Şuşa Kənd Təsərrüfatı

Texnikumun bədən təbiyəsi müəllimi.

12 fevral 1980-ci il.

İkinci yerdə

Stepanakert şəhərində 13-15 yaşlılar arasında sərbəst güləş üzrə Vilayət birinciliyi uğrunda yarış keçirilmişdir. Rayonumuzun gənc idmançıları ikinci yerə çıxaraq, Vilayət idman komitəsinin diplomlarına layiq görülmüşlər.

L. Musaelyan.

3 mart 1981-ci il.

İ d m a n

Bu günlərdə şəhərimizdə milli güləş üzrə DQMV-nin 60 illiyinə həsr olunmuş Vilayət birinciliyi başa çatmışdır.

Üç gün davam edən gərgin yarışlarda çəki dərəcələrində Azər Mahmudov, Lenord Osipyan, Murad Sərkisyan, İlqar Murtiyev (Şuşa), Baqram Poqosyan, Armen Sərkisyan (Stepanakert), Murad Quliyev (Martuni) birinci yeri tutmuşlar.

Qaliblərə Vilayət idman komitəsinin fəxri vərəqələri və qiymətli hədiyyələr verilmişdir.

Çempionlar bu yaxnlarda Şamaxıda keçiriləcək respublika birinciliyində Vilayətimizi təmsil edəcəklər.

B. Quliyev.

22 oktyabr 1983-cü il.

Fərqlənmişlər

"Məhsul" kənd könüllü idman cəmiyyəti sərbəst güləş üzrə Vilayət birinciliyi keçirmişdir.

Üç gün davam edən yarışlarda (16-17 yaş üzrə) şusahalar altı komanda arasında üçüncü yeri tutmuşlar.

Müxtəlif çəki dərəcələrində çıxış edən güləşçilərimizdən İ. Məmmədov, Z. Bayramov, R. Məmmədov, A. Hüseynov və X. Məmmədov şəxsi birincilikdə xüsusi ilə fərqlənmişlər.

L. Ovsepyan.

"Məhsul" kənd könüllü idman cəmiyyəti rayon şurasının sədri.

29 dekabr 1983-cü il.

Cüdo dərnəyi

Son illər rayonumuzda idmana qayğı və diqqət göstərilməsi hamının ürəyincə olmuşdur. Fərəhliidir ki, bu məsələyə Şuşa rayon Partiya Komitəsinin plenumunda da toxunulmuşdur. Plenumda qeyd edildiyi kimi, "Sağlamlıq" programı idman-sağlamlıq iş sisteminin əsaslı surətdə yenidən qurulmasını nəzərdə tutur. Bunu nəzərə alaraq uşaqtan tutmuş böyüyə qədər hər bir kəs öz sağlamlığının qayğısına qalmaq

üçün idmanla müntəzəm məşqul olmalı, fiziki kamilliyini artırmağa çalışmalıdır.

Şəhərimizdə fəaliyyət göstərən idman dərnəklərinin sırasına bu günlərdə yeni bir dərnək də əlavə edilmişdir. Cüdo üzrə dərnək ilk növbədə şagirdlərin sevincinə səbəb olmuşdur. Onlar asudə vaxtlarının mənali keçməsi üçün dərsdən sonra məşq edir, bu idman növünün sirlərinə yiylənlərlər.

Məktəblilərdən Xalıq Əsədov, Zaur Muradov, Pərviz Əbdülov, Rəmzi Məmmədov, Emin Babayev və başqaları dərnək məşqələlərinə müntəzəm gəlir, məşqçilər Ramin Babayev və Xəyyam Əsədovun göstərişlərinə düzgün əməl edirlər. Hazırda bu məktəblilər respublika (Şuşa) sanatoriya -sağlamlıq məktəbinin idman zalında məşq edirlər. Məşqlərin səmərəli keçməsi üçün burada yaxşı şərait yaradılmışdır.

Fazıl Ərəbov.

Respublika (Şuşa) sanatoriya -sağlamlıq məktəbinin tərbiyəçi-müəllimi. 11 oktyabr 1989-cu il.

Şuşa azarkeşlərinin güləşçilərimiz haqqında gördükleri, eşitdikləri, bildikləri və dedikləri ürək sözləri :

Şuşada güləş idman növü geniş inkişaf etmişdir. O dövrədə yəni 60-70-ci illərdə güləşə maraqlı çox böyük idi. Uşaqlar, yeniyetmələr, cavanlar, gənclər güləşlə məşqul olmayı sevirdilər. Tez-tez şəhər birincilikləri keçirilirdi. O vaxtlar güləsdən başqa o biri idman növlərinə o qədər də maraqlı deyildi. Həm şərait pis idi, həm idman gyimləri yox dərəcəsində idi. Güləş üzrə şəhər yarışlarında çoxlu idmançılar iştirak edirdilər. Mən də həmin yarışlarda öz gücümü yoxlamaq qərarına gəldim.

Məşhur və tanınmış güləşçi İsmayılov həmişə yarışlara rəhbərlik edirdi. O, çox ədalətli və düzgün idmançı idi. 1965-il idi. Onda mən internat məktəbində 9-cu sinifdə oxuyurdum. 48 kq çəkida məşq edirdim. Bir neçə dəfə 1-ci dərəcəli güləşçi Altay Rüstəmovun yanında məşqlərdə iştirak etmişdim. Şəhər birinciliyi üzrə güləş yarışları keçirilirdi. Mən də internat məktəbinin adından həmin yarışda iştirak edirdim. Nəhayət, məni döşək üzərinə dəvət etdilər. Birinci döyüşümü yaxşı keçirib rəqibimə qalib gəldim. İkinci görüşümü fənd işlədərək bir neçə dəqiqə ərzində qələbə qazandım. Üçüncü görüşün birinci

hissəsində iki xal yıga bildim. İkinci hissədə rəqibimin cəld sol qolunu tutub çiyin üzərimdən aşırı döşəyə vurdum və təmiz qələbə qazandım. Mən artıq finalda idim. Finalda isə 1-ci dərəcəli güləşçi, dəfələrlə şəhər, Vilayət çempionu olmuş və Respublika yarışlarında IV yerə çıxmış, XI sinifdə oxuyan Qənimət Əliyevlə güləşməli oldum. Güləş həvəskarlarının çoxu mənim qalib gəlməyimi istəyirdilər. Ona görə ki, Qənimət təcrübəli idi. Əgər mən ona qalib gəlsə idim, o çox məyus olardı və hörmətdən düşərdi. Çünkü mənim ilk yarışa çıxdığım gün idti və bu sensasiya ola bilərdi...

Final görüşü çox maraqlı və gərgin keçdi. Birinci hissədə qalib müəyyən olmadı. İkinci hissədə isə mən ona dəfələrlə fənd işlətməyə çalışdım. Hətta, bir xal da qazandım. Bir az yorulmuşdum. Qənimət mənim yorğunluğumu hiss etmişdi. Qəflətən o, məni sinəsi üstə alıb başı üzərindən döşəyə vurdu, ancaq kürəklərimi yerə vura bilmədi. 3 xal qazandı. Sonra nə qədər çalışımsa, ona qalib gelə bilmədim. Beləcə də görüş bu nəticə ilə bitdi. Mən birinci yarışda 1 yerə çıxa bilmədiyim üçün həmişəlik güləşə əlvida dedim. Ona xal hesabı ilə uduzdum və ikinci yerə çıxdım. Bununla da bu gözəl, mən deyərdim ki, dünyada futbol qədər geniş yayılmış güləş idman növünə son qoydum.

Mütəxəssislər, məşqçilər məni nə qədər dilə tutdularsa, yenə də öz fikrimdən əl çəkmədim. Onlar deyirdilər ki, sənin güləşçi fizianomiyan var, əsl güləşçiə məxsus fəndlər işlədirsən, güclü texnikan var, yüksək nəticələrin ola bilər. Mən isə öz fikrimdə qəti dayandıdım və güləşə həmişəlik son qoydum...

Bəli, Şuşada güləşə böyük maraq var idi. Tanıdığım, gördüğüm güləşçilərdən İsmayıllı İsmayılov, Bəhmən Rəsulov, Kamil və Məmməd Quliyev qardaşları, Altay Rüstəmov, Rəhman Teymurov, Süleyma Novruzov, Böyükkişi Səfəixanov, Tariyel Kazimov, Rizvan Hacıyev, Tofiq Zeynalov, Zakir Babayev, Mənsur Məmmədov, Arif Sadıqov, Elxan Əsədov, Sabir Yusifov, Murad Quliyev, Konsur Məmmədov, Qənimət Əliyev, Ramiz Yusifov, Niyazi Əliyev, Rasim Hacıyev, Ədalət Nəsibov və başqaları doğma Şuşamızın idman şərəfini layiqincə qorumuşlar. Biz, bütün şusalılar onlarla fəxr edirik!

Bu güləşçilərin hamısı gözəl güləşirdilər. Bunnarın içərisində mənim ən çox xoşuma gələn Zakir Babayevin və Elxan Əsədovun güləşı olmuşdur. Adam istəyirdi ki, onlar dayanmadan güləşsinlər, sən də onların məşqlərinə tamaşa edəsən. Nə təhər deyərlər, onların güləşmələrinə baxmaqdan doymur-san. Onlar elə gözəl texnika, gözəl fəndlər göstərildilər

ki, adama ləzzət verirdi...Nahaq yerə Zakir Babayev Yunan-Roma güləşü üzrə "SSRİ idman ustası" adını almamışdı. O, buna layiqdir. Biz şuşalılar onunla fəxr edirik!

Əsədov Vamiq Mikayılov oğlu,
hüquqsūnas.
Şuşa şəhər sakini, keçmiş prokuror.
1988-ci il.

Şuşa elm, mədəniyyət və incəsənət sahəsində ol-
duğu kimi idman sahəsində də öz sözünü demişdir. Şu-
şa torpağı müqəddəsdir. Bu torpağın yetirdiyi barında
və bərəkətində saflıq, təmizlik onun sakinlərinin mə-
nəvi və fiziki kamilliyinə hərtərəfli təsir göstərmüşdür.
Barın tamı qüvvətli, yararlı olanda ondan dadanlar da
güclü, qüvvətli, qeyrətli, istedadlı və müdrik olurlar.
Belə insanlar o, torpağın, el-obanın başını ucaldır, şöh-
rət çıraqını əbədi yaşadır və müqəddəsləşdirirlər. Bu
baxımdan Şuşa da öz sakinləri ilə fəxr etməyə haqlıdır.

Şuşa eyni zamanda idmançılar şəhəri idi. Burada
idmana çox böyük fikir verilirdi. Belə ki, şuşalı uşaqlar,
yeniyetmələr, cavanlar idmanın müxtalif növləri ilə
məşğul olurdular. Voleybol, güləş, yüngül atletika,
stolüstü tennis, basketbol, futbol, üzgüçülük və sair
idman növlərinə maraq daha çox güclü idi. Məsələn, bu
böyüklükdə şəhərdə bir voleybol meydançası var idi.
Şəhərin mərkəzində yerləşirdi. Futbol oynamamaq üçün
yalnız "Cıdır düzü"ndə yerləşən Kənd Təsərrüfatı Tex-
nikumunun həyatına qalxmaq lazımlı gəlirdi. Üzgü-
çülükə məşğul olmaq üçün isə ya "Səkili bulağı"na, ya
da "Daşaltı çayı"na getmək lazımlı gələrdi. O da yay vaxtı
olardı. Stolüstü tennis oynamamaq üçün pionerlər evində
yalnız bir stol var idi. Onun da üstündə çox vaxt dava
düşərdi. Basketbol oynamamaq üçün isə bir idman zali

var idi ki, o da realnı məktəbin idman salonu idi, ora da çox vaxt buraxmırıldılar. Yüngül atletika üzrə isə məşq etmək üçün Şuşada elə bir əməlli-başlı düz yer yox idi. Bu şəraitsizliyə baxmayaraq, şüsalılar idmanla müntəzəm məşğul olurdular. Belə ki, onlar həmişə yarınlarda çıxış edir, həmişə də yüksək yerlər tuturdular. Xüsusi ilə də, Vilayət yarışlarında güləş və voleybol idman növü üzrə keçirilən yarışlarda əksər vaxtlarda 1-ci yera çıxırlılar və nəin ki, Şuşanın, eyni zamanda Respublika birinciliklərində Dağlıq Qarabağın idman şərəfini layiqince qoruyurdular. Güclü idmançılarından İsmayılov, Zakir Kazimov, Bəhmən Rəsulov, Altay Rüstəmov, Qənbər Rəhimov, Məmməd və Kamil qardaşları, Zakir Məmmədov, Bəşir Hüseynov, Camal Bəylərov, Zakir Babayev və başqaşalarını misal çəkmək olar...

**Bəhmənov Əkrəm Keykavus oğlu
keçmiş Şuşa rayon avtobazasının ilk partiya
təşkilatının katibi, Şuşa şəhər sakini.
Şuşa 1986-ci il.**

Doğrudan da Şuşada güləşçilər çox olub. Ümumiyyətlə, Şuşa güləşi haqqında danışanda birinci İsmayılov yada düşür. Hələ 1955-1956-ci illərdə biz məktəbdə oxuduğumuz vaxt o, ya məktəbdə, ya küçədə və ya məhəlləmizdən keçəndə bizim hər bir uimizi görüb deyirdi ki, sabah mən işlədiyim məktəbə gələrsiniz. İsmayılov müəllim də məktəbdə bizi bir-bir yoxlayır, qollarımızdan tutub sıxır, əzələlərimizə baxıb, sən bu gündən məşqə gələcəksən, yəni qüvvəsi, gücü, cəldiliyi olan uşaqları güləş məşqinə dəvət edirdi. Elələri var idi ki, onun məşqində çətinliklərə tab gətirə bilmirdi, ona cörə də növbəti gün gəlmirdi. Biz o vaxtlar, yəni 1930-1945-ci illərdə doğulmuş uşaqlar onun məşqlərində müntəzəm məşğul olur və onun keçdiyi güləş fəndlərini həvəslə yerinə yetirirdik. Bir gün o mənə dedi ki, Əlövsət səndən güləşçi olmaz, yaxşı olar ki, sən idman oyunları ilə məşğul olasan. Məsələn, basketbol və ya voleybol idman növü ilə nəticə göstərə bilərsən. Elə də oldu. Mən basketbol növü ilə məşğul olmağa başladım. Biz hətta, bir neçə vaxtdan sonra Şuşa yığma komandasının tərkibində Vilayət yarışlarında müvəffəqiyyətlə çıxış etdik. İsmayılov müəllim doğrudan da uzaqgörən idi. Onun məşqinə gələn güləşçilərdən Rəhman Teymurov, Zakir Babayev, Böyükkişi Səfixanov,

Mənsur Məmmədov, Şahlar Ələsgərov, Qubad Xudaverdiyev, Altay Rüstəmov, Tariyel Kazimov və başqaları özlərini doğrulda bildilər. Onlar nəin ki, Vilayət birinciliklərində yüksək yerlər tutdular, hətta, Respublika birinciliklərində dəfələrlə mükafatçılar sırasında oldular. Onlardan-güləşənlərdən bir nəfər haqqında bir neçə kəlmə danışmaq istəyirəm:

Babayev Zakir Allahverən oğlu. O, 1940-cı ildə ziyali ailəsində Şuşada doğulmuş əsi Pənahabadlı, əsl Qalalı, Əsl Şuşalıdır. Onun uşaqlığı çox çətin keçmişdir. 11- yaşından doğma anasını itirmiş, yəni dünyasını dəyişmişdir. Atası 1939-1940-ci illərdə Şuşa rayon maarif şöbəsinin müdürü olmuş, baxmayaraq ki, bronu var idi, hərbi komissarlığa ərizə ilə müraciət edib, könüllü surətdə müharibəyə gedib və vuruşduğu bölgədə almanlara əsir düşüb. 1954-cü ildə onlara amnistiya verilib və onlar vətənə qayıdırıblar. Yəni Zakir müəllim bu çətinliklərdən alın ağı-üzü ağı çıxıb və 1956-1957-ci illərdə İsmayılov müəllimin başçılığı ilə güləş bölməsində məşgul olmağa başlayıb. O, çox bacarıqlı, qabiliyyətli, cəld, qorxmaz, ığid, iradəli və adalətli güləşçi olub, Hətta, adı güləşçidən tutmuş, "SSRİ-idman ustası" adına qədər yüksəlib. Şuşada onun kimi öz çəkisinə görə güləşçi olmayıb. İki dəfə Azərbaycan birincilində ikinci yeri tutub. Birinci dəfə

Qazaxda SSRİ idman ustası şüşalı Rasim Rəsulovla yalnız final görüşündə xal hesabı ilə məğlub olub. İkinci dəfə isə Naxçıvanda final görüşündə naxçıvanlı Nəcəfova "hakimin köməkliyi" nəticəsində uduzub. SSRİ-birinciliklərində müvəffəqiyətlə çıxış edib. Azərbaycan güləşçiləri içərisində tanınır və böyük hörməti var. Nə vaxt güləşçilər haqqında görüşlər, iclaslar, tədbirlər, simpoziumlar keçirilir, Zakir müəlli mi həmişə həmin yerlərə davət edirlər. Onun gözəl qaməti, orta boyu, gözəl güləşçi fizianomiyası, yerişi, özünə məxsus savadı, ağılı, dünyagörüşü, mehribancılığı, təmiz dostluğu var. Baxmayaraq ki, yaşı 80-ı haqlayıb, o, indi də həmin görkəmdədir. Onun nümunəvi alılışı var: bir qızı, iki oğlu, dörd nəvəsi var. Övladlarının üçü də ali təhsilliidlər. Böyük oğlu Amerika Birləşmiş Ştatlarının Nyu-York şəhərində yaşayır və bizneslə məşğul olur. İkinci oğlu isə Bakıda Beynəlxalq Sığorta Şirkətinin nəzdində fəaliyyət göstərən "Turizm" şirkətinin prezidentidir. Qızı isə həkimdir.

Məlum Qarabağ hadisələrində Zakir Babayev bir şüşalı kimi həmişə fəal olub. Dəfələrlə Şuşaya yardımçılar gətirib, köməkliklər göstərib. Şuşa işğal olunanda onun göz yaşlarını saxlamaq mənkin olmurdu. O, bir dəfə söylədi ki, Moskvada ezamiyədə olar-

kən erməni millətindən olan göhənə bir şüşəli güləşçiye rast gəldim. O, mənə dedi ki, ara Zakir Fransadan, Suriyadan Yerevana çoxlu ermənilər gəlib, həm də çoxlu silah gətiriblər. Bize deyirlər ki, harada türk gördünüz öldürün. Onlar bizim düşmənlərimizdir. İndi mən səninlə görüşdüm, ikimiz də şüşəliyiq. İllərlə bir yerdə çörək kəsmişik, yoldaşlıq etmişik, güləşmişik, həmişə bir yerdə yaşamış və dost olmuşuq. Ara, mən səni necə öldürüm. Əvvəla mənim sənə gütüm çatmaz, həm də lap çatsa belə niyə öldürüm. Ona görə mən Yerevandan Rusiyaya köçmüşəm. Mən müharibə istəmirəm. Axi bu nəyə və kimə lazımdır. Zakir, sən də şüşəllilərə və dostlarına de, ehtiyatlı olsunlar. Ara, bu çox pis müharibə olacaq, onlar Qarabağı sizdən alacaqlar. Zakir müəllim dedi ki, mən lazımlı olan yerlərə bu məlumatı çatdıraram. Amma, buna baxmayaraq, mən Şuşada öz ata evimi tikdirirdim. Bunların-ermənilərin ağına da lənət, qarasına da lənət!

Mən, Məhərrəmov Əlövsət Səlim oğlu bir şüşəli kimi öz kiçik xatirələrimi qeyd elədim. Zakir müəllim haqqında çox danışmaq və yazmaq olar. Ümumiyyətlə, bir idmançı kimi, bir insan kimi bütün şüşəli idmançılara can sağlığı, dünyasını dəyişənlərə isə allah rəhmət eləsin deyirəm. Mən arzu edirəm ki, itirilmiş

torpaqlarımız işgaldən azad olsun və biz öz gözəl idman ənənələrimizi doğma Şuşamızda davam etdirək!?

*Məhərrəmov Əlövsət Səlim oğlu
keçmiş Şuşa Rayon Xalq Deputatları
Soveti İcraiyyə Komitəsının sədri.
Şuşa 1981-ci il.*

İsmayılov İsmayılov ilə Şuşada bir məktəbdə oxumuşam. Onunla dünyada ən "Böyük" şəhər olan Şuşada (Bir dəfə Şuşada güllü bağda yoldaşlarla gəzirdim. İki nəfər şuşalı cahil oğlanlar mənə yaxınlaşış soruştular ki, Firudun müəllim, siz bilərsiniz, dünyada ən böyük şəhər hansıdır? Mən tərəddüt etmədən həmin o cavan oğlanlara belə cavab verdim: Dünyada ən böyük şəhər Şuşa şəhəridir. Mən Şuşanı dünyada ən böyük şəhər adlandırıram. Mənim 65-yaşım var, gözümü açandan bəri Şuşanı söküb-dağdırılar, qurtarmır ki, qurtarmır, ona görə də dünyada ən böyük şəhər Şuşadır. Həmin oğlanlar gülümsəyərək bizdən uzaqlaşdırılar). bir yerdə xoş və mənalı uşaqlıq və cavanlıq günləri, illeri keçirmişik. Ona görə də mən qədər onu tanıyan az adam olar. Şuşa abidələrinin qarşısında olan çayxanalarda oturub İsmayılov ilə o qədər çay içə-icə elmi mövzuda, o cümlədən qədim Şuşanın tarixindən, mədəniyyətindən, musiqisindən, ədəbiyyatından, incəsənatından, idmanından, güləşindən, voleybolundan, baməzə adamlarının söhbətlərindən danışmışmış ki, bir də görmüşük, axşam düşür, hava qaralır, evə getmək lazımdır...

Şuşada məşhur pəhləvanlar-güləşçilər çox olub. Abış (Qəssab) Məmmədov, Surxay Rüstəmov, Əmir Ahənci, Əmir Yetimov, Süleyman Həsənov,

Oqtay Babayev, Arif Sadıqov və başqaları Şuşanın ilk güləşçilərindən olublar. Xüsusi ilə də keçən əsrin 50-ci illərindən başlayaraq, Şuşada Azərbaycanın tanınmış məşhur güləşçisi İsmayılovun başçılığı ilə güləşin bünövrəsi qoyulmuşdur və o, güləş haqqında böyük bir tarix yazımışdır. Onun onlarla, yüzlərlə yetirmələri şəhər, rayon, vilayət, respublika və SSRİ-birinciliklərinin iştirakçısı və qalibi olmuşlar. Bundan, pəhləvan Qaçay Hüseynov, güləşçilərdən Bəhmən Rəsulov, Altay Rüstəmov, Qənbər Rəhimov, Kamil və Məmməd Quliyev qardaşları, Məmməd Hümbətov, Bəbir Rəhimov, Şahlar Həsənov, Qubad Xudaverdiyev, Aydin Həsənov, Rəhman Teymurov, Qorxmaz və Elxan Əsədov qardaşları, Famil Quliyev, Tofiq Həsənov, Süleyman Novruzov, Rizvan Hacıyev, Herman Bəhmənov, Tariyel Kazimov, Böyükkişi Səfixanov, Mənsur Məmmədov, Tofiq Zeynalov, Yusif Xudiyev, Zakir Babayev və başqaları Şuşanın idman şərəfini əzmkarlıqla və layiqincə qorumuşlar!

Aşağıda deyəcəyim bu sözlər İsmayılov müəllim üçün xarakterikdir. Uşaqlıqdan və yeniyetməlikdən o, çox qoçaq, cəld, bacarıqlı, qüvvətli, güclü, qorxmaz, döyüşkən, mübariz, işgüzər, iradəli, təmiz qəlbli, ürəyi açıq, ədalətli, sadə, mehriban, əsl Vətənpərvər, sözü üzə deyən, savadlı, dünyagörmüş, sadiq dost, etibarlı

yoldaş, ensiklopedik biliyə malik tarixçi, hazırlıqçı, həssas ürəyə və qüvvəyə malik, şeir, musiqi və futbol həvəskarı, ən şəxsiyyətli, ən görkəmli, ən tanınmış ziyanlardan biri, xeyirxah, hörmətli, yüksək mədəniyyətli, dözümlü, ayilməz, qorxmaz, dönməz, yaraşıqlı, gözəl yerişi olan idmançı (güləşçi), nadir fizianomiyası olan aristokrat insan, əsl Pənahabaklı, əsl Qalalı, əsl Şuşalı, Şuşa və şuşalılara böyük və əvəzedilməz tohfələr bəxş etmiş müəllim və nümunəvi ailə başçısı olan İsmayılov Ağalar oğlu İsmayılova məxsusdur. Onun gözəl qaməti, gözəl yerişi, hər kəsə nəsib olmayan gözəl bədən quruluşu, gözəl yaraşığı, hündür boyu, gözəl danişığı, gözəl saçları, uzaqdan gələndə elə bil əsl idmançı-güləşçi görünür. Bir sözə ona hər şey yaraşırı... Onun yetirmələrindən yalnız bir nəfəri Yunan-Roma güləşini üzrə SSRİ idman ustası adına layiq görüldü. Bu gənc oğlanın adı Zakir Babayevdir. O, Şuşa idmanı tarixində ilk şusalı "SSRİ idman ustası"dır. Onunla fəxr etmək olar!

Həsənov Firdun Məhəmməd oğlu (Şuşinski).
tarixçi, musiqi tədqiqatçısı.
Şuşa 1986-ci il.

O dağlarda nəyim qaldı?

*Deyir ömür də yollar kimidir.
Enişli, yoxuşlu, hamar, nahamar.*

Hər şey yollardan başlanır. Mən yolların müqəddəsliliyinə o vaxt inandım. Hər gün məktəbdən evimizə, hər il Bakıdan Şuşamıza gələndə anam gözünü çəkməzdə yollardan. Nə bilərdim, uşaqdım, fərqiñə varmirdim o yaşımda. Bu yaşımda isə gözüm Şuşamıza gedib çatmayan yollarda ilişib qalıb.

İllərin yaşında bir göz qırıpında ömür yolunda yol gəldiyimin fərqiñə varmamışam. Sən demə, Şuşa həm də mənim məktəbli illərimin yaddaşında Qasim bəy Zakirin, Xurşudbanu Nətavanın, Molla Pənah Vəqifin ölməz poetik misralarında, Cabbar Qaryağdıcıoğlu'nun, Seyid Şuşinskiinin, Xanının, Bülbülün ecazkar səsinde əbədilaşıbdır. Bu yolların ən böyüyü, ən şahı ömür yolunun başlangıcına nəzər yetirəndə onun el-obasını, kənd-şəhərini görürsən. Axi, kəndlər də şəhərlər də insanlar kimidir. Onlar yaşayır, nəfəs alır. Onların da sevinci, dərdi, göz yaşı var.

Şəhərlər... Onlar insanlar yurdunun təcəssümüdür. Bir halda ki, söhbət Şuşadan gedir. Bu sözləri qətiyyətlə deməyə haqqımız var. Bu şəhərin dünyaya

bəxş etdiyi böyük şəxsiyyətlərdə, onların varlığında, mənəviyyatında Şuşa bütün rəngləri, ağıllı-dərrakəsi, mərdliyi-hünəri ilə əriyib qana hopub.

Şuşa! Təbiətimizin zümrüt tacı. Saf suyu, havası dəndlərin əlacı.

Şuşa! Bu şəhərin tapılmaz dünyada tayı. Necə qələmə alım mən nələri... nələri...

Şuşa dağları, gülüstəni haqqında tarixlər boyu xoş, qiymətli fikirlər söyləyənlər az olmamışdır. Hansı şair Şuşanı görəndə şeir qoşmamışdı? Hansı rəssam bu ecazkar dəyari görəndə firçasını işə salmamışdı? Onu təbii muzeyə bənzətməmişdi? Hansı gözəl bu yerlərin füsunkar mənzərələrini görəndə öz gözəlliyyini danma-mışdı?

Hansı xəstə Şuşanın havasını udub, bulaqlarından içib sağalmamışdır. Hansı səyyah Şuşanın dağlarını, meşələrini gəzib Cıdır düzünü seyr edib, öz heyranlığını gizlədə bilmişdi?

Hansı qonaq Şuşa camaatının qonaqsevərliyinə, qəlb genişliyinə, mərdliyinə sədaqətinə heyran olma-mışdır?

Heyf belə gözəl yurdu, ecazkar gözəlliyi itirdik. İndi candan da əziz olan Şuşamızı yuxularımızda görü-rük, xəyallarımızda yaşıdırıq. Bir vaxt yuxulara inan-mırdım. Oyanıb gördükərimi anama danışardım.

Anam isə "yuxun çin olsun, bala"- deyərdi.

Bir vaxt yuxularda dünyani dolaşardım, qərib di-yarlara uçardım. Taleya bax: Bunlar bir vaxt idi. İndi yuxularda inanıram, həsrətini çəkirəm, yuxularıma Şuşa girir, dəcəlliymi uşaqlığında qoyduğum məhalləmiz, küçəmiz və bir də Cıdır düzü uzaqdan boylanır. Axı, bir vaxt tanımadığım ölkələr yuxumda qonaq gələrdi. İndi doğma Şuşam qərib-qərib boynunu büküb uzaqdan boylanır. Bəlkə məndən, bizdən küsüb? Küsmə anamız Şuşa. Bircə təsəllim odur, o dünyada da olsa, ruhum sə-nə qovuşacaq. Sənin qoynunda dəfn olunmaq qisməti-mə düşməzsə, balalarına vəsiyyət eləmişəm. Torpa-ğından bir ovuc gətirib qəbrimə səpələsinlər.

Mən şair doğulmamışam. Amma anamın südündən, Şuşamın şairənə təbiətindən poeziya ruhu əmmi-şəm. Nə vaxt bu misraları piçildədin, Şuşam mənim. Nə vaxt dəli könlüm havalandı Şuşam mənim?!

Dəli könül, ağlamayım neyləyim,
Sağalmaz dərdimi kimə söyləyim.
Ətirli gülləri necə iyləyim.
"Xarı bülbül" kimi gül itirmişəm.
Qarabağ deyilən el itirmişəm.

Şuşanın tarixi ellərə bəlli,
İsa bulağının oldum zəlili.
Bir əli qılınclı, biri gülləli,
Soltan bəy biləkli qol itirmişəm.
Qarabağ deyilən el itirmişəm.

Soldu çəmən, qaldı bülbül biçarə.
Düşübdü güllərimiz ahu-zara.
Dərd çekənə dedim mən bəxti qara.
O toylu-bayramlı il itirmişəm.
Qarabağ deyilən el itirmişəm.

İsayev Nazim Bəndalı oğlu.

Q A R A B A Ğ D A

Şuşalı Abış kişi Məmmədova həsr edirəm.

Rus şairlərindən biri Vladimir Qafarov 1956-ci ilde Şuşada olarkən tanıdığı insanlar tərəfindən bütün şəhəri gəzmış, görməli yerlərə heyranlıqla tamaşa etmiş, Şuşa təbiətinə valeh olmuşdur. O cümlədən şüsalı pəhləvanların, güləşçilərin məşqlərinə baxmış və onu müşaiət edən (Qəssab) Abış Məmmədova (O, bütün idmançıların, şüsalıların sevimlisi, ən hörmətli ağsaqqalı, eyni zamanda sevimli müğənnilərimiz xalq artisti Flora Kərimovanın və əməkdar artist Cavanşir Məmmədovun bəbəsi olub) həsr etdiyi "Qarabağda" şeirini yazmışdır:

Nə gözəl yaranmış burda təbiət!
Hər addım başında bir çeşmə çağlılar.
Çiçəkli dağlara verib təravət,
Axır şiril-şiril sərin bulaqlar.

Qardaş! Bu yerlərdən astaca keç sən.
Duy bu gözəlliyi, duy zaman-zaman.

O sərin bulaqdan bir ovuc içsən,
İnan ki, neçə il cavanlaşsan.

Heyrətlə baxırsan üzümə mənim,
Görürəm, gülürsən sən dodaqaltı.
Bəlkə inanmırısan sözümə mənim,
Onda yaxşı dinlə bu əhvalatı.

Günlərin bir günü bizim Şuşada
Axıb meydana galirdi ellər,
Qırmızı maykada, yaşıl maykada
Cavanlar əl tutub güləşirdilər.

O gün iki rayon durdu üz-üzə,
Hər cavan meydanda şiri nər oldu.
İnadkar rəqiblər ha cəhd etsə də,
Axırda xalları bərabər oldu.

Bir ağır çekili oğul gərəkdi,
İndi "mənəm" deyib girə oyuna.
Qazandıra bilə çempion adı,
Onu yetişdirən doğma rayona.

Hayif, tapılmadı belə bir cavan.
Ola dağ cüssəli, meydan sinəli

Yerində oturmuş bir qoca bu an,
Başına əl çəkib söylədi: Bəli!

O, qalxıb ayağa öz nəvəsinə
Dedi: "Tez ol, bala, bir ərizə yaz.
Yaz məni Şuşanın komandasına,
Yaz ki, bizim dağlar qartalsız olmaz".

...O qara bənizli, aslan ürəkli
O qortal baxışlı, coşqun ürəkli,
Saçları ağarmış mehriban qoca
Vüqarla dalaşdı meydan boyunca.

Heç bir dəliqanlı cürət etmədi,
Onunla güləşə, qurşaq tutaraq.
Hamı inəndi ki, o, pəhləvandır,
Qar kimi olsa da, saçı ağ-appaq.

Coşdu şusalılar tribunada,
Sevincdən şadlanıb əl də çaldılar.
Baxıb mərd simali bu qəhrəmana,
Onunla fəxr edib ilham aldılar.

Yağdı üzərinə nə qədər çiçək.
Qocanın gözündə sevindi aləm.

Yaşı o qədər də çox deyildi heç,
Yenicə qoymuşdu 70-ə qədəm.

Bəli, bu yerlərdə boy atmışdı o,
Min qüvvət almışdı dağ sularından.
Yaşayın, a dağlar, vüqarlı dağlar -
Sizin qoynunuzda qocalmır insan.

Rus dilindən sərbəst tərcümə edəni:
Xəlil Xəlilov

Istifadə olunan ədəbiyyat

1. Azərbaycan.
2. Şuşa Azərbaycanın tarix və mədəniyyət incisidir. Vüsalə Fətəliyeva, Zahid Abbasov.
3. Dilsuz Novruzov. "Güləşmə" 1992-ci il.
4. Nəcəf Çölliyyev. Bir idman ömrü.
5. Azərbaycan güləşçi. Mərdan Həsənov.
6. İdmana yüksək diqqət və qayğı örnəyi. Məhiyəddin Allahverdiyev.
7. Azərbaycan güləşinin öyrədilməsi metodikası. Nadir Kərimov.
8. Şuşanın idman tarixi və idmançıları. Zakir Babayev, Əbülkəsim Novruzov.
9. O dağlarda nəyim qaldı? Nazim İsayev.
10. Şuşa qəzetinin arxivindən istifadə olunan məqalələr. (1932-ci ildən 1988-ci ilə kimi).
11. Novruzov Əbülkəsim. Şəxsi idman arxivindən istifadə olunan materiallar.
12. Vladimir Qafarov. 1956-ci il. "Qarabağda".

Mündəricat

1. Müəllif özü haqqında.....	6
2. Azərbaycan.....	12
3. Şuşa Azərbaycanın Tarix və Mədəniyyət incisidir.	15
4. Milli güləş.....	18
5. Pəhləvan Cəfərqulu xan.....	27
6. Pəhləvan Nabat.....	31
7. Pəhləvan Seyid Həsən.....	33
8. Azərbaycanda idmanın tarixinə dair.....	36
9. Şah İsmayılov Xətai Azərbaycanın mədəni-siyasi həyatında.....	45
10. Güləşin bir idman növü kimi meydana gəlməsi.	49
11. SSRİ-də güləşin inkişafı.....	59
12. Klassik güləş.....	61
13. Sərbəst güləş.....	69
14. Cüdo güləşsi.....	79
15. Sambo güləşsi.....	82
16. Azərbaycanda güləşin yaranma tarixi.....	85
17. Azərbaycan güləşçiləri Ümumittifaq və Beynəlxalq yarışlarda. Klassik güləşmə.....	90
18. Sərbəst güləşmə.....	92
19. Azərbaycanda güləşin inkişaf tarixi.....	95
20. Azərbaycan güləşsi: Tarix və nailiyyətlər.....	112
Güləş.....	112

21. Güləş haqqında ümumi məlumat.....	116
22. Azərbaycan güləşinin öyrədilməsi metodikası.....	119
23. Güləş idman növünün faydaları.....	123
24. Şuşalı güləşçilər:	124
25. İsmayılov İsmayılov Ağalar oğlu.....	128
26. Hüseynov Cəfər Fərhad oğlu.....	150
27. Rəsulov Bəhmən Cəlil oğlu.....	154
28. Quliyev Kamil və Məmməd Bəylər oğulları.....	159
29. Rüstəmov Altay Çərkəz oğlu.....	163
30. Rəhimov Qənbər Rəşid oğlu.....	167
31. Teymurov Rəhman Heydər oğlu.....	175
32. Novruzov Süleyman Yəhya oğlu.....	178
33. Səfixanov Büyükköşi Məmmədhəsən oğlu.....	186
34. Kazımov Tariyel Ağa oğlu.....	189
35. Abbasov Nicat Mirzəbala oğlu.....	193
36. Məmmədov Mənsur İbiş oğlu.....	195
37. Babayev Zakir Allahverən oğlu.....	200
38. Xudiyev Yusif Saleh oğlu.....	218
39. Əsədov Elxan Zülfüqar oğlu.....	224
40. Yusifov Sabir Teymur oğlu.....	227
41. Quliyev Murad Cahangir oğlu.....	231
42. Məmmədov Konsur Əsgər oğlu.....	241
43. Əliyev Qənimət Nəsib oğlu.....	246
44. Əliyev Niyazi Əli oğlu.....	258

45. Yusifov Ramiz Teymur oğlu..... 265
 46. Əbdülfəsimov Elxan Nadir oğlu..... 280
 47. Gəncəliyev Babaşah Xasay oğlu..... 289
 48. Hacıyev Rasim Mürsəl oğlu..... 296
 49. Səfərov Fəxrəddin Mətləb oğlu..... 304
 50. Qasımov Vaqif Hüseyn oğlu..... 313
 51. Rüstəmov Namiq Zülfüqar oğlu..... 320
 52. Əbdülfəsimov Tahir Nadir oğlu..... 329
 53. Ağayev Asif Misir oğlu..... 345
 54. Babayev Şünasi Cümşüd oğlu..... 351
 55. Babayev Ramin Azay oğlu..... 359
 56. Rüstəmli İlqar Zülfüqar oğlu..... 366
 57. Əsədov Xəyyam Şirxan oğlu..... 373
 58. Əsədov Xalıq Şirxan oğlu..... 380
 59. Muradov Zaur Eldar oğlu..... 386
 60. Quliyev Anar Ağacan oğlu..... 389
 61. Məmmədov Rəmzi Nurəddin oğlu..... 392
 62. Quliyev Ceyhun Telman oğlu..... 399
 63. Babayev Fuad Mənsur oğlu..... 405
 64. Quliyev Elgün Elman oğlu..... 410
 65. Zeynalov Ruslan Həzi oğlu..... 415
 66. Hacıyev Yapon Azər oğlu..... 420
 67. Heydərov Seymour Saleh oğlu..... 423
 68. Güлəş haqqında məqalələr..... 427
 69. Şuşa azarkeşlərinin "Şuşalı güləşçilər" haqqında

- gördükleri, eşitdikləri, bildikləri və ürək sözləri: .. 473
 70. Əsədov Vamiq Mikayıł oğlu..... 473
 71. Bəhmənov Əkrəm Keykavus oğlu..... 477
 72. Məhərrəmov Əlövsət Səlim oğlu..... 479
 73. Həsənov Firidun Məhəmməd oğlu (Şušínski). 484
 74. Nazim İsayev. "O dağlarda nəyim qaldı." 487
 75. Vladimir Qafarov. "Qarabağda". Şuşalı Abış kişi
 Məmmədova həsr edirəm..... 491
 76. İstifadə olunan ədəbiyyat. 495

Nəşriyyatın Baş direktoru:
Şöhrət Səlimbəyli

Texniki redaktor:
Mail Xəlilov

ƏBÜLQASIM NOVRUZOV

ŞUŞALI GÜLƏŞÇİLƏR

Formatı:60x84 1/16

Tirajı: 300 ədəd

Həcmi: 31,25 çap vərəqi

Hazır diapositivlərdən çap olunmuşdur.

